

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL XXXIII 1983

C U P R I N S U L

Dialogul Bisericii cu proprii credincioși.	— — — —	129
--	---------	-----

STUDII

Preot conf. ILIE MOLDOVAN : Învățătura despre energiile divine necreate în preocupările ecumeniste contemporane.	— —	132
Preot asist. NICOLAE V. DURA : Norme canonice referitoare la îndatorirea învățătoarească și omiletică a preotului.	— —	155
Prot. ION B. MUREȘIANU și prof. IOAN I. MUREȘANU : Din trecutul parohiei Zolt și câteva probleme de istorie.	— — —	170

AMVONUL PREOȚILOR

Arhid. prof. dr. ION ZĂGREANU : Poruncile și sfaturile evanghelice.	— — — — —	186
Prot. PETRU DOROBANȚU : Vorbirea de rău.	— — — — —	190
Pr. PETRE HORHOIANU : Cunoașterea lui Dumnezeu.	— — — — —	192
Pr. prof. dr. DUMITRU CĂLUGĂR : Cuvînt de învățătură despre pilda Samarineanului milostiv.	— — — — —	198
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre Taina Botezului.	— — — — —	200

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Folosirea pronumelui personal în predici.	— — — — —	205
---	-----------	-----

URME DIN TRECUT

Pr. N. SEBEȘANU : Preotul Laurențiu, animator al Revoluției lui Doja (1514).	— — — — —	212
M. B. BĂBIU : Dr. Constantin Popasu (1856—1933).	— — —	215

DOCUMENTAR

DAMASCHIN MIOC : Cîntece religioase compuse sau adunate de cronicarul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg.	— — —	219
---	-------	-----

TREpte Ale Dezvoltării Patriei

Creații tehnice românești premiate la Salonul mondial al invențiilor de la Bruxelles. Premieră tehnică absolută la Reșița. O altă premieră tehnică. Beton armat cu fibre de sticlă. Un nou material de construcție. Noi produse chimice. Aparat cu ultrasunete pentru ritmul radiac. Produse noi ale întreprinderii „Tehnometal” Timișoara. Tipuri noi de vagoane. Noi tipuri de lanterne. Instalație pentru tratarea în vid a oțelurilor aliate. Betonarea mecanizată a ga-

P. 61

MITROPOLIA BANATULUI

Această carte este donată	
de:	_____
din:	_____ la _____

3-4

ANUL XXXIII 1983

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinți : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
P. S. VISARION, Episcopul Aradului.

Vicepreședinți : P. S. Episcop-vicar TIMOTEI LUGOJANUL.
P. S. Arhiereu-vicar GHERASIM HUNEDOREANUL.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
Preot DAN EMILIAN NICOLAU, ecleziarh la catedrala Episcopiei Aradului.

Redactor responsabil : Arhid. dr. SILVIU ANUICHI

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei, nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

DIALOGUL BISERICII CU PROPRII CREDINCIOȘI

În toamna anului trecut s-a ținut o conferință panortodoxă avînd misiunea de a pregăti Sfîntul și Marele Sinod al întregii Ortodoxii. Din 1961 încoace s-au organizat mai multe conferințe panortodoxe ; niciuna însă afară de aceea la care ne referim nu s-a ocupat cu temele însăși ale viitorului Sinod. Așa se face că pentru prima oară s-au pus în discuție o serie de probleme, am zice esențiale. Una din ele privește relația dintre Biserică și obștea credincioșilor cu două aspecte : pe de-o parte posibilitatea credincioșilor de a contribui la formularea deciziilor pe care le va lua proiectatul Sinod, pe de altă parte obligația Bisericilor de a pregăti pe credincioși să primească aceste decizii. E ceea ce au evidențiat lucrările celei de a doua Conferințe panortodoxe presinodale din 3-12 septembrie 1982 căci :

a) atunci cînd s-au dezbătut temele înscrise pe ordinea de zi, toți delegații au vorbit în numele credincioșilor Bisericii proprii deși era clar că niciunul nu putea spune că într-o problemă sau alta tălmăcește integral punctul de vedere al celor pe care îi reprezenta ;

b) atunci cînd s-a tratat problema postului și s-a hotărît rediscutarea ei, s-a observat că Bisericile Ortodoxe locale vor trebui să „pregătească obștea credincioșilor“ ; la fel cînd s-a tratat problema calendarului, Conferința a observat că „obștea credincioșilor n-a fost suficient informată“, de unde obligația remedierii acestei lipse în viitor. Pornindu-se de aici s-a conchis, nici nu e nevoie s-o mai spunem, că fiecare Biserică e îndatorată să-și pregătească și informeze credincioșii astfel încît rolul lor să fie din ce în ce mai activ.

Pusă în acești termeni de a 2-a Conferință panortodoxă presinodală, relația Biserică — credincioși constituie unul din aspectele

cele mai importante asupra căruia a și găsit necesar să se oarească președintele ei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Meliton al Calcedonului, reprezentantul Patriarhiei Constantinopolului, în cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor. „... Mai mult decît oricînd în trecut, a spus ierarhul constantinopolitan, am înțeles de astă dată și într-un mod clar, ca Biserica avînd responsabilități pastorale și administrative, că nu este posibil să înaintăm spre Sfîntul și Marele Sinod, iintii fără o unitate puternică a Ortodoxiei și, în rîndul al doilea, fără să consultăm pe credincioși, fără să cunoaștem părerea lor. De astă dată, dincolo de hotărîrile bisericești modeste asupra punctelor înscrise pe ordinea de zi, noi am făcut aici importanta descoperire: că există și credincioși, evident nu în sensul unui mic număr de persoane pioase — căroră le datorăm tot respectul, toată cîntea și toată lauda — ci că există mulțimea credincioșilor, plenitudinea Bisericii în adevăratul sens al cuvîntului, credincioșii pe care noi i-am botezat în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh în cristolmița credinței ortodoxe, dar pe care nu i-am hrănit cu învățătura creștină ci ne-am mulțumit cu Crezul rostit de naș și apoi i-am lăsat în voia sorții... Aceasta e o descoperire importantă, un punct de plecare important, a continuat mitropolitul Meliton, dar nu suficient. De aceea va trebui să începem un dialog cu credincioșii noștri. Nu un dialog general și abstract, ci un dialog al păstorului cu turma sa în fiecare loc, adică în fiecare parohie, în fiecare sat, în fiecare oraș, în fiecare eparhie, în fiecare Biserică autocefală. Un dialog de la bază pînă la vîrf. Tot ce am spus acum este nu interpretarea, ci expresia sumară a duhului, a obiectului Conferinței noastre...”

Asemenea declarații făcute la sfîrșitul celei de a 2-a Conferințe panortodoxe presinodale își au evident tîlcul lor legat de chiar desfășurarea lucrărilor. Dacă însă pentru cineva ele au putut reprezenta o „descoperire”, cum lăsa să se înțeleagă ierarhul constantinopolitan, pentru noi ortodocșii români ele n-au făcut decît să repete un adevăr cunoscut și trăit în viața bisericească zilnică. Legiuirile noastre bisericești, practica respectată cu multă scumpătate, datinile din străbuni, întreaga structură a Bisericii Ortodoxe Române pune clerul în continuă legătură cu obștea credincioșilor și pe aceștia în relație neînteruptă cu sfinții slujitori așa încît între unii și alții există permanent o strînsă comuniune și, implicit, o desăvîrșită cunoaștere reciprocă. Caracterul deschis al vieții noastre bisericești, nenunțările foruri parohiale, eparhiale și patriarhale formate din

două treimi mireni și numai o treime clerici, care toate dezbat regulat problemele care interesează Biserica, oferă reprezentanților acestora posibilitatea de a cunoaște bine și oricînd opinia credincioșilor, ar pe deasupra le dă dreptul să și vorbească în numele lor fără tîmna de a-i trăda.

Nar fi exclus, evident, să se găsească persoane și cu opinii deosebite de cele ale majorității. În orice comunitate, cît ar fi ea de mică, pînă și într-o familie, apar ideile care uneori distonează cu ale întregului. Nu asemenea excepții contează însă și nu ele dau tonul general. În ce ne privește însă și acestea ne preocupă ; căutăm să realizăm nerez unanimitatea de natură să înlătore orice nepotriviri și discordanțe.

Permițîndu-ne asemenea considerații, nu vom pretinde totuși că obiectivele de viitor pe care le viza Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Meliten nu ne-ar interesa și pe noi, că dialogul între Biserică și credincioși la care se referea dînsul în legătură cu temele proiectatului Sfințit și Mare Sinod al Ortodoxiei ar constitui un domeniu pe care noi l-am fi epuizat. Avem și noi ca toate Bisericile Ortodoxe surori destul de făcut în direcția, pe de-o parte a consultării credincioșilor, pe de altă parte a informării lor. Oricîte s-ar face în această privință, mai rămîne loc pentru alte inițiative suplimentare. Important e că Biserica Ortodoxă Română acționează în acest sens dovedindu-și caracterul ei sinodal.

INVĂȚĂTURA DESPRE ENERGIILE DIVINE NECREATE ÎN PREOCUPĂRILE ECUMENISTE CONTEMPORANE

de: preot conf. ILIE MOLDOVAN

Invățătura privitoare la energiile divine, cunoscută în vremea noastră sub denumirea de palamism, este obiectul unor dezbateri viii și ample, în care sint captate multe din eforturile teologice care vor să țină seama de gândirea și exigențele noi ale limbajului ecumenic. Reexaminarea teologiei Sfintului Grigore Palama se înscrie și ea în perspectivele unui program de activitate ecumenică, căreia îi revine menirea să găsească calea adevărată care duce spre unitatea creștină. Chiar dificultățile în înțelegerea și în acceptarea acestei învățături, care vor continua poate să existe încă timp îndelungat, sint destinate să trezească interes și să unească străduințele teologilor de bună credință, semnalînd valoarea deosebită a unei gândiri spirituale și înviînd teologia ecumenică însăși la un autentic și sigur progres.

Tema energiilor divine necreate, considerată una dintre temele importante care separă teologia răsăriteană de cea apuseană, cîștigă un loc preponderent în preocupările ecumenice contemporane, și datorită unui motiv special. Mișcarea ecumenică poate constitui o forță spirituală de care creștinătatea de astăzi să țină seama, numai în măsura în care este conștientă că are în ea aluatul a toată frămîntătura, pe care îl primește de la continuatoarea Bisericii ecumenice a primului mileniu creștin, adică de la Biserica Ortodoxă. Teologia Sfintului Grigore Palama are privilegiul de a concentra în sine și de a exprima cu certitudine valorile esențiale ale Ortodoxiei, care în structura lor intimă sint o mărturie grăitoare a unei tradiții tainice, de origine apostolică. Adevărurile de credință propovăduite de acest mare bărbat al Bisericii noastre și formulate de el într-un mod personal, au devenit consubstanțiale spiritualității răsăritene. Ortodoxia nu se poate lipsi de învățăturile „palamite” fără a se lipsi de sine, de spiritualitatea ei specifică, prin care se păstrează în viața creștină caracterrele

înțelegeri și ale trăirii autentice a Evangheliei lui Hristos. „Spiritualitatea răsăriteană nu va putea fi cunoscută niciodată dacă se trece peste tenelia teologică care și-a făcut deplina arătare la marele arhiepiscop al Tesalonicului, propovăduitorul harului”, se exprimă cel mai bun comentator al scrierilor palamite¹. Având datorita să împărtășească lumii creștine de astăzi certitudinea existenței adevăratei Biserici, comunitate în care credincioșii se află într-o legătură intimă cu Hristos prin nemijlocita prezență a Sfintului Duh, teologia ortodoxă se află în postura de a-și descoperi zestrea spirituală și de a face cunoscut învățătura sa cu privire la harul necreat, dintr-o perspectivă de profunde semnificații ecumenice.

I. Situația discuțiilor teologice referitoare la gândirea Sfintului Grigore Palama despre har și îndumnezeire.

1. Cde trei linii de comentare a operei Sfintului Grigore Palama, din ultimele decenii, sînt în același timp și trei poziții de evaluare ecumenică a învățăturii palamite despre harul divin necreat. Din aceste direcții, două se remarcă ca poziții extreme. Pe una din pozițiile extreme se află teologii ortodocși, dar și unii romano-catolici, pentru care gândirea palamită apare ca o afirmare solemnă a imanenței divine în istoria mîntuirii și în Biserică. Dumnezeu nu se descoperă pe Sine n lume numai prin intermediul creaturii, ci și direct în Iisus Hristos, n fața nominalismului scolastic. Sfîntul Grigore Palama pune în lumină realismul religios, fundamentat exclusiv hristocentric și sacramental al îndumnezeirii credinciosului. În consecință, teologii ortodocși petind o întemeiere a ecumenismului pe realismul vieții creștine, duc sigur spre unitatea deplină. De asemenea, ei consideră că în gândirea palamită poate fi găsit izvorul aproape al tuturor soluțiilor pe care lă caută mișcarea ecumenică, în interesul înlăturării dificultăților teologice care țin Bisericile creștine despărțite. Învățătura Sfintului Grigore Palama este privită ca o sinteză a întregii tradiții patristice, aflînd în ea un moment de strălucire a dezvoltării pneumatologiei ortodoxe. Reprezenții cei mai de seamă ai acestei linii sînt: Vladimir Lossky, cu studii de investigație istorică, aprofundare sistematică și de sinteză ortodoxă², Părintele prof. D. Stăniloae³, Ciprian Kern⁴, Paul Ev-

¹ Vl. Lossky, *La Théologie de la lumière chez St. Grégoire Palamas*, în „Dieu Vivant”, 145, nr. 1, p. 117.

² Pe îngă titlul de mai sus, la Vl. Lossky, notăm: *Essai sur la théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944; *Vision de Dieu*, Neuchâtel, 1962; *A l'image et à la ressemblance de Dieu*, Paris, 1967.

³ Prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfîntului Grigore Palama*, Sibiu, 1938 *Filocalia* vol. VII, traducere și note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, București, 197; *Teologia dogmatică ortodoxă*, I—III, București, 1978.

⁴ Arcim. Cyprien Kern, *Les éléments de la Théologie de Grégoire Palamas*, în „Irenikon”, XX (1947), 2, pp. 266—287; *Antropologia Sv. Grigoriî Palamî*, Paris, 1950 (în rîă).

dokimov⁵, J. Meyendorff⁶ și alții⁷. Alături de teologii ortodocși, pe linia descoperirii valorilor ce le cuprinde gândirea palamită, în perspectiva inaugurată de preocupările ecumenice, se afirmă și teologul catolic A. de Halleux⁸.

Pe altă poziție, diferită de aceea ilustrată de gânditorii ortodocși, se află diverși cercetători pentru care palamismul pare a fi lipsit de un evident caracter ecumenic. Linia trasată de M. Jugie, în cunoștințele sale articole „Palamas” și „Controverse palamite”, din „Dicționarul de Teologie Catolică”, potrivit căroră „palamismul” s-ar afla în desuetudine chiar în teologia ortodoxă, e adevărat, nu și-a găsit, în ultima vreme, sprijinitori de nădejde. În atitudinea teologilor apuseni se întrezăresc importante revizuirii de opinie cu privire la palamism, înțuind profunzimea acestei doctrine spirituale. Cu toate acestea, densitatea gândirii palamite, ca și terminologia proprie spiritualității răsăritene, articulată pe alte categorii ale rațiunii decât acelea ale formalismului clasic însoțit de către Tomă de Aquino, îi fac pe apuseni să-și exprime anumite rezerve. Aceste reticențe, însă, sînt o piedică de seamă în cunoașterea valențelor ecumenice ale moștenirii palamite. Studiile referitoare la Sfîntul Grigore Palama, din această direcție critică, se orientează spre stabilirea locului pe care acesta îl ocupă în tradiția creștină, ca și spre coerența logicii sale interioare, de care leagă destinul învățăturii sale în cadrul teologiei ecumenice ce se cristalizează sub ochii noștri.

Cel mai fidel reprezentant al acestei direcții, din ultimile decenii, ar putea fi numit M.E. von Ivanka⁹. Deși teologia palamită nu mai e considerată „o vagă poezie”, pentru mulți cercetători apuseni ea rămîne o inovație dogmatică, la baza căreia stă spiritualitatea veacului al XIV-lea, cu o valoare și semnificație ecumenică minoră. De o asemenea atitudine „critică” au mai dat dovadă Jean Phillippe Houdret¹⁰ și Juan Sergio Nadal¹¹, amîndoi urmînd lui Irénée Hausherr (P.I. Le-

⁵ P. Evdokimov, *Orthodoxie*, Neuchâtel, 1965; *L'Esprit Saint dans la tradition orthodoxe*, Paris, 1969; *L'Esprit Saint pensé par les Pères et vécu dans la Liturgie*, Mame, 1968.

⁶ Jean Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, Paris, 1959; *St. Grégoire Palamas et la mystique orthodoxe*, Paris, 1959; *Initiation à la théologie byzantine*, Paris, 1975.

⁷ J.S. Romanides, *Notes on the palamite controversy and related topics*, în „The Greek Theological Review”, 1960—1961, nr. 6, pp. 186—205, 1963—64, nmr. 9, pp. 225—270.

⁸ A. de Halleux, *Palamisme et scolastique*, în „Revue théologique de Louvain”, 1973, nr. 3, pp. 409—442; *Palamisme et Tradition*, în „Irenikon”, 1975, nmr. 4, pp. 479—494.

⁹ M. E. von Ivanka, *Palamismus und Vätertradition*, în „L'Eglise et les Eglises”, vol. II, Chevetogne, 1955.

¹⁰ Jean Phillippe Houdret, *Palamas et les Cappadociens*, în „Istina” 1974, nmr. 3.

¹¹ Juan Sergio Nadal, *La critique par Akyndinos de l'herméneutique patristique de Palamas*, în „Istina”, 1974, nr. 3, pp. 297—328.

maître)¹², cunoscut prin consecvența sa în teologia catolică de factură tomistă. În ultimul timp, în discuția privitoare la aspectul istoric al palamismului, intră și luterana D. Wendebourg, considerind și ea învățătura arhiepiscopului din Tesalonic o inovație, în raport cu aceea a Părinților din Răsărit¹³. În ce privește această direcție, în toată întinderea ei, trebuie să precizăm faptul că referirile la palamism nu sînt fundamentale, ele nu depășesc o investigație de suprafață în istoria teologiei harului.

O încercare de a face din învățătura privitoare la energiile divine necreate un obiect al unei aprofundări și meditații teologice, cu vădită orientare ecumenică (constituind o direcție mediatoare), o aflăm la unii teologi romano-catolici, care se străduiesc să scoată în lumină legitimizele aspirații ale gândirii palamite, căutind să justifice oarecum și diferențele dintre palamism și tomism. Printre cei care au inaugurat această direcție a fost Dom. Lialine, pentru care palamismul este rodul unei experiențe spirituale autentice, înscriindu-se pe linia apofatică a Sfinților Părinți, care au combătut raționalismul religios al lui Eunoniu¹⁴. Tot în această direcție, dogmatistul romano-catolic Ch. Journet se întreabă dacă nu ar fi posibilă o complementaritate între poziția apuseană și cea răsăriteană¹⁵. În gruparea cu tendințe conciliante am putea să amintim și de Juan Miguel Garrigues, care recunoaște că, în controversa isihastă, nici poziția intelectualistă a adversarilor lui Palama nu este justă. Reticențele exprimate de Garrigues¹⁶ nu pun la îndoială preocupările de ordin ecumenic ale autorului. Se afirmă astfel, din partea cercetătorilor apuseni, consensul asupra posibilităților concrete de reevaluare ecumenică a palamismului, care conduce această direcție spre principiul complementarității, unicul mijloc de conciliere a palamismului cu tomismul. O formulare cultural-teologică a acestui principiu, cu referire directă la palamism și cu intenții vădit ecumenice, a fost prezentată de către Miguel Maria Garijo Guembe, profesor la Salamanca, într-o conferință ținută în luna mai, 1980, la Institutul Teologic din București¹⁷.

2. Teologii grupați în latura ortodoxă a reexaminării teologiei palamite țin să aducă în dezbatere, în primul rînd, contribuția esen-

¹² J. Lemaître, *La contemplation chez les Grecs et autres orientaux chrétiens*, în „*Révue d'Ascétique et de Mystique*”, XXVI (1950), pp. 121—172; XXVII (1952), pp. 41, 74.

¹³ D. Wendebourg, *Geist und Energie. Zur Frage der innergöttlichen Verankerung de christlichen Lebens in der byzantinischen Theologie*, München, 1980.

¹⁴ C. Lialine, *The theological teaching of Gregory Palamas on divine simplicity*, în „*Eastern Churches Quarterly*”, London, 1946, pp. 266—287.

¹⁵ Ch. Journet, *Palamisme et thomisme; A propos d'un livre recent*, în „*Révue thomiste*” LX (1960), p. 429—452.

¹⁶ Juan Miguel Garrigues, *L'énergie divine et la grâce chez Maxime le Confesseur*, în „*Istina*” 1974, nr. 3, pp. 272—296.

¹⁷ Conferința profesorului Miguel Maria Garijo Guembe a fost prezentată în manuscris și poartă titlul: „*Dialogul dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica ortodoxă orientale*”.

țială a Sfintului Grigore Palama la lămurirea problemei dobândirii Sfintului Duh de către credincioși. Afirmarea puternică a învățaturii palamite despre har, capitol care nu mai poate lipsi din teologia ecumenică, are la bază tema tradițională a îndumnezeirii și a înfierii. Numai privită în perspectiva unei deificări reale, viziunea palamită își descoperă cu limpezime însemnătatea sa interioară, precum și funcțiunea sa teologică și spirituală. Adunînd în sine tot ceea ce Ortodoxia are mai propriu și mai de seamă, această învățătură, cu un evident coeficient de transpunere practică, crează cadrul principal de care depinde natura și calitatea experienței spirituale concrete. În zilele noastre, teologia ecumenică ar vrea să fie o matcă pentru un adevărat curent care se angajează să salveze creștinismul din conceptele statice și esențialiste ale gândirii medievale printr-o experiență spirituală autentică¹⁸. Îndumnezeirea nu este o metaforă, ci ea înseamnă, după Sfintul Grigore Palama, realizarea plenară a asemănării cu Dumnezeu, ajungerea la „conaturalitate” cu El, fapt ce corespunde destinației originare a ființei căreia harul dumnezeiesc îi este constitutiv prin creație. Dumnezeu nu trebuie închis în niște formule abstracte și nici unitatea creștină nu trebuie concepută ca o însumare a tuturor credincioșilor sub auspiciile unei instituții omenești. Ecumenismul însuși trebuie să aibă ca reazim de suprem prestigiu ideea participării nemijlocite a ființei la divin. Dar acest lucru nu este cu puțință decât datorită distincției dintre natura inaccesibilă a lui Dumnezeu și emergențele Sale necreate, comunicabile însă fapțurii, despre care ne vorbește Sfintul Grigore Palama¹⁹.

Privind experiența ecumenică ca pe o autentică împărtășire de lumină, teologii care aderă fără rezerve la palamism o consideră un fenomen situat la nivelul vieții celei mai înalte. La întemeierea Bisericii, pogorirea luminoasă a Mîngîietorului în inimile ucenicilor lui Hristos a adus într-un mod personal și covârșitor Dumnezeirea necreată în făptura zidită. Duhul însuși al lui Dumnezeu a venit să-și reverse tainele Sale în ființa celor pe care „botezul de foc” i-a împreunat cu moartea și viața lui Hristos. Prin botez, toți creștinii se bucură de acest privilegiu. Participînd la harul necreat, făptura umană se transfigurează efectiv, intrînd în relație ontologică cu natura divină, fără să devină de o ființă cu Dumnezeu, pentru că Dumnezeu rămîne veșnic mai presus de făptură, ascuns în esența Sa incomunicabilă. Astfel, nu într-un sens figurat, ci în mod real, făptura ia parte la viața divină; cei ce se unesc cu Hristos, ne învață Sfintul Apostol Petru, devin în mod real „părtași firii dumnezeiești” (II Petru 1, 4)²⁰. Depășind în mod necesar categoriile obișnuite ale înțelegerii, care își

¹⁸ Jean Meyendorff, *La théologie orthodoxe aujourd'hui*, în „Contacts”, XVIII (1969) nr. 4, p. 311.

¹⁹ J. Meyendorff, *Sf. Grigore Palamas*, cap. *Un existentialisme chrétien*, pp. 123—132.

²⁰ Vl. Lossky, *Vision de Dieu*, p. 128.

pierd aplicabilitatea în cazul acestei uniri negrăite, Sfântul Grigore Palama ne dă următoarea explicație: „Naturii divine trebuie să i se spună, în același timp, că este neparticipabilă, dar și că este participabilă; deși putem ajunge să participăm la natura lui Dumnezeu, Dumnezeu ne rămâne necunoscut. E necesar să afirmăm ambele lucruri deodată și să păzim antinomia sa, ca unicul criteriu al adevărului”²¹.

Greutatea în care s-a aflat Sfântul Grigore Palama, în diversele controverse „isihaste”, de a asigura viziunea deificării reale dar și de a exclude primejdia panteismului, pentru a nu lipsi pe credincioși de temeiul și posibilitatea mântuirii îndumnezeitoare, este apreciată astăzi aproape unanim de teologii serioși și bine intenționați. „Deosebirea reală între esență și energii, scrie un teolog romano-catolic, prezentată simplu ca axioma fundamentală a sistemului palamit, apare ca o consecință directă a controversei de la care provine. Este adevărul care a determinat pe Palama să-l explice, ca o ieșire naturală a alternativei în care adversarii săi voiau să-l închidă. La argumentația: lumina contemplării isihaste nu poate descoperi esența dumnezeiască, el răspunde: întrucât lumina taborică comunică cu adevărat viziunea lui Dumnezeu, este necesar a o considera ca o energie veșnică, necesară și divină, distinctă de esență”²². Gândirea palamită nu cunoaște riscul de a transforma realitatea divină într-o abstracțiune care pune în locul unirii cu Dumnezeu un simplu corp de noțiuni, oricât de logic ar fi ele coordonate mintal. Numai o atare perspectivă ne permite să intuim valoarea ecumenică a învățaturii despre energiile divine necreate.

3. Tăgăduirea realității concrete a îndumnezeirii făpturii prin lucrarea Sfântului Duh, consecință directă a nominalismului scolastic, aduce cu sine separarea credinciosului de izvorul existenței sale personale, adică de Dumnezeu și constituie o piedică în calea unirii creștine. Nominalismul este gândirea care aplică învățaturii despre har și îndumnezeire un puternic amendament filozofic. El nu concepe altă legătură a lui Dumnezeu cu făptura decât prin mijlocirea cauzalității creatoare²³. Tiparele lucrurilor, care se găsesc din veșnicie în înțelepciunea divină ca paradigme, prin care sînt substituite energiile divine necreate, au numai un rol creator, nu unul constitutiv. Logosul divin este privit drept cauză eficientă a făpturii. Dar această cauză (causa efficiens) nefiind un element constitutiv al realității pe care o crează, întrucât ea dă lucrurilor existența din afară, nu atinge însăși ontologia făpturii, pentru a o determina în mod divin. Dumnezeu este

²¹ P.G., CL, 932 D.

²² A. de Halleux, *Palamisme et scolastique. Exclusivisme dogmatique ou pluriformité théologique ?*, în „*Revue théologique de Louvain*”, 1973, nr. 4, p. 418.

²³ Vezi G. Muschalek, *La création et l'alliance: problème des rapports entre la nature et la grâce*, în: „*Mysterium Salutis — Dogmatique de l'Histoire du Salut*”, tome VI, Paris, 1971, pp. 343—353.

Cel ce închide ființa în zidurile creatului, izolându-se pe Sine după această graniță. Sălășluirea Sfintei Treimi însăși în sufletul credinciosului este privită numai ca o consecință a transiterii harului creat. În această concepție în care tomismul este încă pe deplin viabil, emergența divină nu este altceva decât „actul esenței divine a cărei cauzalitate crează îndumnezeirea oamenilor”²⁴. Dumnezeu nu mai comunique cu lumea odată creată, nici chiar după întrupare. Cu aceste idei, dogma creștină a îndumnezeirii este evident periclitată. Ce mai rămâne din substanța vieții creștine dacă îi este răpită credinciosului calea reală de comunicare cu Dumnezeu? Închiderea în interiorul unei noțiuni care nu vorbește decât despre esența divină și despre aseitatea divină, la a cărei realitate nu avem nici un acces decât înaintînd pe calea apofatică, în sensul teologiei negative, constituie o categorică separație, care exclude participarea umanului la divin, chiar atunci cînd se grăiește despre îndumnezeire.

Faptul că palamismul nu mai este respiris „a priori”, ci este urmărit ca rezultat al unei experiențe spirituale, dă posibilitate cercetătorilor, de diverse nuanțe creștine, să constate că el „a salvat dogma creștină a îndumnezeirii”²⁵. Mișcarea spre unitatea creștină nu poate fi lipsită de prezența actuală și activă a Mîntuitorului, aică nu poate fi lipsită de har. De concepția palamită privitoare la harul dumnezeiesc, care conduce la comuniune, atîrnă o putere în stare să salveze și unitatea creștină. Departe de a fi o simplă acțiune sau un efect în ordinea creației, harul, ne spune Sfîntul Grigore Palama, este Dumnezeu însuși care se împărtășește și intră în legătură cu credincioșii, cuprinzîndu-i pe toți laolaltă²⁶. Pentru gîndirea apuseană, viața „supranaturală” se constituie numai din valori create, exprimate prin noțiuni morale, ca virtute, operație, deprindere, etc., care sînt rezultatul influenței de la distanță a divinului asupra umanului, o dovadă certă a imposibilității unei transfigurări reale a făpturii. Pentru teologia palamită, însă, harul este frumusețea care îmbracă în lumină creația și o călăuzește spre desăvîrșire, pentru că este privit ca un proces natural, o strălucire veșnică a ființei dumnezeiești.

4. Dezbaterile teologice referitoare la raportul dintre palamism și tomism au scos în evidență elemente care sînt în măsură să concillieze cele două poziții deschizînd o perspectivă ecumenică. Punctul de plecare al acestei constatări îl formează răspunsul pe care l-a dat, încă în perioada controverselor isihaste, Sfîntul Grigore Palama unei obiecțiuni filosofice din partea teologiei scolastice. La acuza că ar introduce un Dumnezeu secund, inferior, pe lîngă unicul Dumnezeu, făcînd o deosebire reală între ființa divină și energiile divine, el răspunde că multiplicitatea manifestărilor divine nu poate duce la înlăturarea

²⁴ J. M. Garrigues, art. cit., p. 285.

²⁵ *Ibidem*, p. 256.

²⁶ Vl. Lossky, *La Théologie de la lumière chez St. Grégoire Palamas*, pp. 116—117.

unității divine, întrucît Dumnezeu depășește categoriile întregului și ale părților, rămînînd necunoscut în ființa Sa, dar se revelează întreg în fiecare energie, în calitatea Sa de Dumnezeu viu și supraesențial²⁷. Energiile divine nu destramă unitatea ființială a lui Dumnezeu, după cum nici nu anulează multiplicitatea realității lumii, lucru la care țin atît de mult tomiștii. Ceea ce face ca să apară în realitatea lumii noastre diferite lucruri și aspecte create sînt tocmai posibilitățile ce se afirmă în unitatea ființei divine. „De aici nu mai trebuie făcut decît un pas pînă la recunoașterea că prin lucrurile create noi ne punem în legătură cu lucrurile necreate deosebite, pe care Dumnezeu le produce și cu Dumnezeu însuși în toată integritatea Lui”²⁸.

Acceptînd punctul de vedere al teologiei tomiste, preocupată să pună în lumină aspectele concrete ale realității create, chiar teza Sfîntului Grigore Palama apare mai limpede, ceea ce dovedește că complementaritatea de idei între aceste două poziții nu este exclusă. Iată ce scrie Sfîntul Grigore Palama: „Bunătatea nu e o parte de Dumnezeu, după cum nici Înțelepciunea nu este alta, Măreția sau Providența, nu sînt nici ele altele, ci El întreg este Bunătate, întreg Înțelepciune, întreg Providență și întreg Măreție, căci, fiind unic, El nu se împarte căci El posedă în mod propriu aceste energii și se manifestă întreg prin prezența Sa și Acțiunea Sa, în fiecare într-un fel unificat, simplu și neîmpărțit”²⁹. Complementaritatea de idei, susținută și de către Gh. Journel, caută însă în sprijinul ei un reazim în tradiție patristică.

5. Învățătura Sfîntului Grigore Palama, prezentată de către adversarii săi ca o inovație și considerată ca alare de teologii romano-catolici, în frunte cu P.M. Jugie, este privită astăzi și acceptată, de foarte mulți cercetători, ca fiind perfect tradițională. Desigur, teologii ortodocși sînt cei dinții care demonstrează incontestabila integrare a palamismului în tradiția patristică. Mai important, însă, apare faptul că și unii cercetători romano-catolici sau protestanți încep să descopere în doctrina palamită o continuare firească a marelui tradiții spirituale răsăritene. Marii Capadocieni, Evagrie, Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul și Simeon Noul Teolog sînt priviți ca dascăli legitimi ai teologiei palamite³⁰. Avînd rădăcini profunde în adîncul vîrstei de aur a creștinismului apostolic și patristic, palamismul își păstrează ramurile învățăturii sale de-a pururi verzi. În ultima vreme, teologul J. Kuhlmann indică pe Dionisie Areopagitul, comentat deopotrivă de Sfîntul Grigore Palama și Toma de Aquino, punctul de ple-

²⁷ J. Meyendorff, *St. Grégoire Palamas*, p. 128.

²⁸ Pr. prof. D. Stăniloae, *Note introductive la scrierile Sfîntului Grigore Palama*, în: *Filocalia*, vol. VII, p. 220.

²⁹ *Dialogul unui ortodox cu un varlaamit*, inedit, Coisl. 100, fol. 55, după J. Meyendorff, *St. Grégoire Palamas*, p. 128.

³⁰ Dom. C. Liaîne, *art. cit.*

care a două direcții diferite, deschis însă la mai multe posibile dezvoltări³¹.

Propunerea făcută de către teologii romano-catolici de orientare ecumenistă, în vederea depășirii „impasului” în care a ajuns palamismul în lumea creștină, vizează „reîntoarcerea la analiza nepătimasă și fără prejudecăți a tradiției patristice”³². În general e adus în discuție Dionisie Areopagitul, așa cum am văzut, a cărui gândire ar fi fost împrumutată de către Sfântul Grigore Palama. Părerile rămân, totuși, împărțite. Dionisie, observă Irénée Hausherr, a venit prea târziu pentru a avea vreo influență hotărâtoare în Răsărit³³. Într-adevăr, apofatismul Sfântului Grigore Palama participă mai curînd la un mod iohaneic și paulin de viziune spirituală, decît la apofatismul intelectualizat al lui Dionisie Areopagitul. Întrebarea este, în ce măsură se împărtășește și tomismul, care este mai mult o analiză intelectuală a realității divine, de mărturia vie, originară și contemplativă a Sfântului Evanghelist Ioan? În ce privește palamismul, un apofatism absolut de genul celui îmbrățișat de către Ioan al Crucii, l-ar fi condus mai degrabă la agnosticism, decît la concepția participării la lumina necreată, veșnică și dumnezeiască. Felul în care înțelege Sfântul Grigore Palama comunicarea cu Dumnezeu și vederea Lui este deosebit de modul în care apare în concepția intelectualistă a cunoașterii catafactice și apofactice, amîndouă aceste părți ale viziunii divine „fiind reunite de Palama în domeniul gândirii naturale”³⁴.

Orizontul ecumenic în cuprinsul cărui au loc dezbaterile referitoare la tema energiilor divine necreate nu oprește pe unii teologi să repete formule încetățenite în secolele trecute. În acest fel, M.E. von Ivanka spune despre palamism că el „reprezintă, paradoxal, inovația cea mai stranie în Biserica cea mai conservatoare”. Prin urmare, învățăturile Sfântului Grigore Palama nu ar fi odrăslit din tulpina duhovnicească pe care au alcătuit-o în veacul de aur marii Capadocieni. „Vasile nu învață distincția dintre esența inaccesibilă și multiplele energii cunoscibile”³⁵, se afirmă uneori. De asemenea se susține că în controversa cu privire la natura harului divin, nu Palama, ci Achiindin a interpretat corect textele Sfinților Părinți³⁶. Intervenția cercetătoarei luterane D. Wendebourg, din ultima vreme, duce pînă la extrem opinia după care palamismul reprezintă o inovație în tradiția pneumatologică răsăriteană.

Într-adevăr teza cercetătoarei Wendebourg constituie o recrudescență a atitudinii critice pe care teologia apuseană o arată față de

³¹ J. Kuhlmann, *Die Taten des einfachen Gottes. Eine römisch-katholische Stellungnahme zur Palamismus*. Würzburg, 1968, pp. 122—124.

³² M. G. Guembe, *manuscris*, p. 31.

³³ I. Lemaitre, Irénée Hausherr, *La contemplation*, pp. 121—172.

³⁴ J. Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, p. 288.

³⁵ J. Ph. Houdret, *Palamas et les Cappadociens*, p. 27.

³⁶ J. S. Nadal, *La critique par Akyndinos de l'herméneutique patristique de Palamas*, pp. 320—328.

palamism, aducând o obiecțiune nouă învățăturii despre energiile divine necreate și susținând că în această concepție lucrarea Duhului Sfânt este înlocuită cu energiile divine, prin care Duhul însuși este izolat în transcendența ființei dumnezeiești. „Ce-i de făcut cu doctrina despre Sfântul Duh? — se întreabă autoarea. E vădit faptul că în teologia apuseană i se atribuie o calitate iconomică, iar în sistemul palamit aceasta o au energiile”³⁷. Ideea aceasta, se pare, este îmbrățișată și de alți teologi romano-catolici³⁸, de aceea ea ne obligă la o cercetare mai amănunțită a raportului dintre Sfântul Duh și energiile divine, de pe poziția pe care ne-o oferă însăși teologia Sfântului Grigore Palama.

II Sfântul Duh și energiile divine necreate.

1. Prin apelativul „Sfântul Duh”, pe care îl acordăm persoanei a treia din Treime, exprimăm în același timp: ce înțelegem prin ipostasul Duhului și care este raportul dintre acest ipostas și lucrarea ce-i revine în iconomia divină, adică în activarea energiilor dumnezeiești necreate. Cuvântul „Sfânt” are menirea să separe Duhul lui Dumnezeu de toate celelalte realități cunoscute sau imaginabile, prin arătarea abisului care există între măreția veșnică a lui Dumnezeu și lumea pe care El a zidit-o. Acest cuvânt vrea să descopere, de asemenea, adevărul că Duhul aparține unicei ființe supreme, unicului Dumnezeu, care se deosebește în mod absolut de orice făptură. Domn și Dumnezeu adevărat, Sfântul Duh nu este în continuitate de natură cu lumea, ci, infinit și absolut. El e altfel decât creațiunea. În existența noastră pămîntească cunoaștem mai multe lucruri sau fenomene care poartă denumirea de „duh” sau sînt investite cu caractere „duhovnicești”, dar nici unul dintre acestea nu ne poate face să înțelegem ce este Duhul lui Dumnezeu în sine, căci în această lume orice „duh” este numai un *spiritus creatus*, iar nu un *Spiritus Creator*. Folosindu-ne de apelativul „Sfânt” vrem să spunem că, în raport cu toate celelalte „duhuri” pămîntești, Duhul lui Dumnezeu este cu totul altfel și cu totul altul, *totaliter alius*. În cele din urmă, prin același cuvînt de „Sfânt”, pe care îl adresăm Duhului, ne exprimăm respectul față de taina de necuprins a persoanei Sale divine. Din Sfînta Evanghelie aflăm despre această persoană dumnezeiască că Ea nu poate fi inclusă în imanența umană, pentru că este „Duhul care purcede de la „Tatăl” (Ioan 15, 26). Prin această expresie e asigurată „sfîntenția” absolută a Sfîntului Duh, ca și perfecta sa egalitate și identitate ființială cu Fiul lui Dumnezeu, în numele căruia Duhul vine în lume (Ioan 14, 16).

În ce privește energiile divine, ele nu primesc denumirea de „sfînte”, ci numai pe aceea de „necreate”. Prin caracterul necreat al persoanei Sale, se distinge de Sfîntul Duh în mod esențial de toate celelalte realități ale zidirii. Condiția proprie a făpturii este starea ei

³⁷ D. Wendebourg, o. c., p. 62, după manuscrisul lui M. G. Guembe, p. 31.

³⁸ M. G. Guembe, p. 31.

creată, spre deosebire de realitatea divină care este sfântă, tocmai pentru că este necreată. Numai cînd făptura se transcende pe sine, intrînd în legătură intimă cu Dumnezeu, ajunge și ea să participe la o viață necreată, adică veșnică și dumnezeiască. „Ceea ce caută creștinul și ceea ce Dumnezeu îi acordă, în grația sacramentală, este viața divină necreată, îndumnezeirea”³⁹. Îndumnezeirea nu este altceva decît sfințenia împărtășită făpturii de către Sfîntul Duh sau o lucrare necreată a ființei dumnezeiești. Lucrarea de sfințire nemijlocită a Sfîntului Duh asupra noastră este o acțiune naturală a Celui ce o săvîrșește și deci necreată sau „sfîntă” ca și însuși Cel ce o împlinește, fiind cunoscută cu numele de har duhovnicesc. Astfel, Sfîntul Grigore Palama zice: „Harul duhovnicesc nu e natură, ci o lucrare necreată a Duhului Dumnezeiesc. Aceasta împărțindu-se proporțional cu vrednicia celor ce o primesc, îl mișcă pe fiecare din cei în acest chip învredniciți, lucrîndu-l dumnezeiește”⁴⁰. Așadar, apelativul care se referă la sfințenia Duhului lui Dumnezeu ne spune ceva și despre viața divină la care participă credincioșii ce se bucură de comunicarea cu Cel Prea Înalt.

Cuvîntul „Duh”, cu ajutorul căruia distingem de fapt a treia persoană în sinul Sfintei Treimi, privește în mod deosebit natura intimă a lui Dumnezeu. Vorbînd despre „Duhul lui Dumnezeu”, Sfîntul Vasile cel Mare se exprimă astfel: „Duhul este numele Lui prin excelență, acela al unei ființe care este cea mai netrupească, mai pur imaterială și cea mai simplă din cîte există... Cel ce înțelege ce zicem prin „Duh” nu-și poate închipui o natură mărginită, supusă schimbărilor și transformărilor, în toate privințele asemănătoare creaturii”⁴¹. Despre această persoană divină nu spunem numai că este sfîntă, în înțelesul de mai sus, ci afirmăm că ea este personalizarea sfințeniei divine însăși. Tradiția creștină primară a înțeles că Duhul exprimă inaccesibilitatea, infailibilitatea și negrăita măreție a lui Dumnezeu. După cuvintele lui Novațian, „ceea ce este El nu se poate reda în limba omenească, nu se poate percepe cu urechile omenești și nici nu se poate prinde prin simțurile omului”⁴². Dar cuvîntul „Duh”, poartă de asemenea în conținuturile sale și expresia unei relații treimice, care ne comunică ceva pozitiv, fără de care nu am putea deosebi persoana Duhului în Treime. Faptul că noi putem deosebi Duhul de Tatăl și de Fiul, înțelegîndu-L ca plenitudine a „Duhului” dumnezeiesc însuși, ne dă posibilitatea să înțelegem de ce prin harul divin necreat ni se împărtășește Sfîntul Duh însuși și de ce uniți în Duhul ne unim cu Fiul și devenim și noi fii adoptivi ai Tatălui ceresc. Făp-

³⁹ J. Meyendorff, *St. Grégoire Palamas*, p. 124.

⁴⁰ *Antiteticul V contra lui Achindin*, la pr. D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigore Palama*, p. CXLIX.

⁴¹ *Despre Sfîntul Duh*, P. G. XXXII, 108 A—B, trad. franc.: Basile de Césarée, *Traité du Saint-Esprit*, introd. et notes de Benoit Pruche O. P. „Sources chrétiennes”, Paris, 1947, p. 145.

⁴² *Despre Treime*, XVI, P. L. III, 124 C.

tura noastră trebuie să primească viața divină necreată, pentru ca să devenim fii ai lui Dumnezeu.

Caracterul personal al Duhului, de care depinde apelativul acestui ipostas divin, aparține și harului veșnic, dumnezeiesc și necreat. După Sfântul Grigore Palama, comuniunea cu Dumnezeu nu este o simplă cunoaștere care presupune în mod necesar oarecare exterioritate între subiectul cunoscător și obiectul cunoscut, ci o unire în lumina necreată. Ca persoană divină iluminatoare și iubitoare, Duhul Sfânt se manifestă întreg în fiecare lucrare mai presus de fire, dar rămâne totodată neîmpărțit în Sine însuși. „Nu Duhul e împărțit și măsurat, ci mai degrabă El măsoară pe cei ce se împărtășesc, întrucât se împarte pe Sine fiecăruia după vrednicie, potrivit dreptății Sale mintuitoare”, zice Sfântul Grigore Palama⁴³. Orice revelație, îndumnezeire sau participare e un act liber al Sfântului Duh, fiind o lucrare, o manifestare sau o energie divină. Comunicind făpturii viața Sa proprie, Duhul rămâne mai presus de această participare, pentru că El posedă făptura, iar nu invers. Sfântul Grigore însă precizează o deosebire esențială între împărtășirea subiectului uman de Sfântul Duh și împărtășirea făpturii necuvântătoare de același Dumnezeu. Numai subiectul uman se împărtășește nemijlocit de Dumnezeu ca persoană, intrînd într-o comuniune intimă și actuală cu El și numai despre om se poate spune că a dobîndit, în Hristos, puterea de a fi duh” (Ioan 3, 6). Lucrurile se împărtășesc doar de acțiunea creatoare, în calitate de rezultat ale ei. „Mai precis: cită vreme, în baza creației, persoanele umane și lucrurile sînt dovada lucrării creatoare a lui Dumnezeu, dar nu sînt împreună subiecte conștiente cu Dumnezeu ale vreunei lucrări a Lui, sfinții au devenit ei înșiși împreună subiecte cu Dumnezeu ale lucrării Lui”⁴⁴. În ordinea energiilor divine, noțiunea de „duh” se acoperă cu aceea de har necreat. Participînd la Dumnezeu însuși, la harul său necreat, sfinții devin ei înșiși dumnezei după har. „Dacă darul îndumnezeitor al Duhului din sfinți e creat și e ceva ca o deprindere... sfinții nu se îndumnezeiesc mai presus de fire, nici nu se nasc din Dumnezeu (Ioan 1, 13), nici nu sînt duh ca unii născuți din Duh (Ioan 3, 6) și nici nu se fac un duh cu Domnul, ca unii ce sînt alipiți de El (I. Corinteni 6, 13)”, ne explică Sfântul Grigore Palama⁴⁵. Așadar duhuri sau dumnezei după har ajung numai sfinții, iar nu obiectele neînsuflețite sau persoanele închise lucrării Sfântului Duh.

2. Exprimînd intimitatea divină în Treime, cunoașterea persoanei Sfântului Duh ne descoperă deosebirea dintre ființa lui Dumnezeu și energiile divine necreate. În sînul vieții treimice Duhul nu este personalizarea numai a sfințeniei absolute, ci și a intimității într-un grad suprem. Sfântul Apostol Pavel ne spune că Duhul cer-

⁴³ Filocalie, VII, p. 380.

⁴⁴ Filocalie, VII, p. 391, nota 608.

⁴⁵ Filocalie, VII, p. 376.

cetează „adîncurile lui Dumnezeu” (I Corinteni 2, 10). Această funcțiune a Sfîntului Duh în Treime e pusă în lumină de trei adevăruri care se îngemînează într-un tot unitar :

a) Sfîntul Duh își are originea în Tatăl iar existența Lui pe planul vieții veșnice este o tainică revelație a izvorului din care purcede. E vorba despre o revelație care are loc deodată cu o altă descoperire a lui Dumnezeu pe același plan și care se datorește nașterii veșnice a Fiului din Tatăl. În această situație, Duhul devine o persoană transparentă pentru celelalte două persoane divine, aflînd pentru Sine, tocmai în acest fapt, desăvîrșirea vieții dumnezeiești. Sfîntul Duh nu primește caracterul de persoană numai pentru că El purcede în mod separat de la Tatăl, ci îl are și prin faptul că, chiar prin purcederea Lui numai de la Tatăl, El însoțește nașterea Fiului din Tatăl, fiind pus astfel într-o relație intimă cu amîndouă celelalte două persoane. Ideea exprimată de Bolotov, încă la sfîrșitul secolului trecut, prin cuvintele : „Duhul Sfînt purcede de la unicul Tată întrucît El naște pe unicul Fiu”⁴⁶, constituie o formulă pe care teologi, apuseni sînt dispuși, în vremea noastră, să o accepte⁴⁷. Acceptarea acestei formule însă, după cum vom vedea, va impune, în parte, și acceptarea distincției dintre ființa lui Dumnezeu și energiile Sale necreate.

În legătură cu orientarea Sfîntului Duh spre celelalte persoane divine, pentru a le revela pe plan veșnic, va trebui să spunem, în continuare, că aceasta este o însușire proprie, care constă într-o ipostatică parcă autodesființare : în purcederea Sa de la Tatăl spre Fiul. El se pierde pe Sine însuși, pentru a descoperi în persoana Sa iubirea eternă pe care o împărtășește Tatăl Fiului Său, ca și răspunsul pe care îl adresează Fiul Celui din care pururi se naște. Existența Duhului constituie în Treime „o transcendență”, care pune în lumină tocmai intimitatea de care se bucură nașterea veșnică a Fiului din Tatăl. Cercetînd adîncurile lui Dumnezeu și descoperind fericirea relației dintre Tatăl și Fiul, Sfîntul Duh este revelatorul intimității supreme. E vorba de o funcțiune pe care Sfîntul Duh o păstrează și în ordinea economiei divine. Iluminarea, cunoașterea, îndumnezeirea și înfierea sînt bunuri pe care le dobîndim numai prin Sfîntul Duh. Dar Duhul nu e niciodată termenul final al comuniunii cu Dumnezeu și nici obiectul vederii noastre spirituale. Acest obiect este Hristos. Duhul însă e calea cunoașterii lui Hristos, calea întîlnirii cu Domnul. Punte vie a dragostei dintre Tatăl și Fiul în sînul Treimii, Sfîntul Duh este, în cunoașterea Fiului lui Dumnezeu, „mediul” prin care această persoană divină se vede, mijlocul de sesizare intimă și de trăire a prezenței Sale. Vorbind despre „ilumi-

⁴⁶ *Thesen über das Filioque*, în : „*Internationale kirchliche Zeitschrift*”, 1895.

⁴⁷ Cf. pr. prof. D. Stăniloae, *Purcederea Duhului Sfînt de la Tatăl și relația lui cu Fiul, ca temel al îndumnezirii și înfierii noastre*, în : „*Ortodoxia*”, XXXI (1979), nr. 3—4, p. 583.

narea enipostatică" în actul cunoașterii lui Dumnezeu, Sfântul Grigore Palama se referă la iluminarea Duhului proiectată asupra ipostasului sau persoanei lui Hristos⁴⁸. Sfântul Duh se substituie subiectului nostru în acest act și se face „un singur duh” cu noi, pentru a ne introduce în intimitatea divină, cunoscând pe Fiul care ne conduce la Tatăl.

b) În dăruirea Sa veșnică, persoana Sfântului Duh se află, după cum am văzut, în viața celorlalte două ipostaze divine, ca mângăierea și intimitatea lor. Or, Duhul Sfânt este El însuși un subiect absolut, de aceea exprimă chiar în Sine intimitatea divină. Caracterul esențial al „duhului dumnezeiesc” este de a fi pe de-a-întregul interior Lui însuși, adică de a fi subiect care își fixează singur scopurile, după cum le și le alege, ultimul for al țintei și al lucrărilor Sale. „Dacă ne întrebăm ce este Sfântul Duh în Sine, în natura Sa particulară, noi nu putem spune decât un singur lucru: „El este în mod simplu ceea ce este”, ne învață Sfântul Grigore de Nyssa⁴⁹. Obiectul poartă în el mărturia unei aderențe totale la spiritul care îl posedă, aflându-se astfel în afară de sine. Mai presus de orice, Sfântul Duh este subiect pur, subiect perfect, care nu are lipsă de nici un obiect deosebit de El pentru a se sprijini, a se verifica sau a se manifesta prin acesta. În revelația de sine sau în viața naturii Sale, Duhul nu se trăiește în nici un fel ca obiect al persoanei Tatălui, din care are originea, după cum nu trăiește nici pe Tatăl ca obiect al Său, avînd chiar și latitudinea transcenderii Sale proprii. Altfel ar apare o opoziție între persoanele treimice și s-ar pierde intimitatea divină. De asemenea, în raport cu Fiul, Sfântul Duh este un subiect perfect, relația Sa veșnică cu logosul fiind caracterizată nu prin dependență, ci prin interioritate reciprocă, care este un alt aspect al subiectivității pure de care se bucură Duhul în viața treimică.

În calitatea Sa de subiect absolut, Sfântul Duh nu stă numai la baza modului pur al intimității și existenței divine ci și la baza relației Sale proprii cu persoana umană în istoria mîntuirii. Datorită interiorității reciproce în care se află cu Fiul, Sfântul Duh este Acela care arată credinciosului mijlocul cunoașterii Domnului în persoană. „Nimeni nu poate numi Domn pe Iisus, decât în Sfântul Duh” (I Corinteni 12, 3). Precum, Fiul, pe care îl trimite Tatăl, lucrează prin Duhul mîntuirea noastră și se descopere prin El, tot așa și Duhul se arată prin Fiul, fără ca acest lucru să însemne pierderea unui mod propriu de manifestare sau de arătare a Lui. Am văzut mai înainte că Duhul, despărțit ființial prin o nelimitată distanță de noi, se face subiectul vieții noastre de creștini, subiectul care doarește și aspiră, în timp ce Hristos este termenul și ținta spre care tindem. Dar Duhul nu pune în lumină numai persoana Cuvîntului veșnic, prin unirea Sa cu noi, ci ne conferă o valoare proprie, re-

⁴⁸ Filocalie, VII, p. 387.

⁴⁹ Împotriva lui Eunomiu, I, 22, P. G., XLV, 337.

făcînd în noi chipul lui Dumnezeu întunecat prin cădere. Sfîntul Duh ne face să fim, în comuniune cu Hristos, veritabili parteneri ai Domnului, nu simple obiecte. Dacă acțiunea Duhului, în această situație, nu s-ar deosebi cu nimic de ființa Lui, unirea noastră cu El ar fi o absurditate. Ca ipostas al intimității supreme, Duhul ne comunică puterea prin care devenim împreună cu El subiect al unei vieți dumnezeiești. „Viața pe care o comunică Duhul din Sine altei persoane nu se desparte de El. Duhul are în Sine viața, de aceea viețuiesc dumnezeiește și cei ce se împărtășesc de El, ca unii ce au dobîndit viața dumnezeiască și cerească”, ne spune Sfîntul Vasile cel Mare⁵⁰. Împărtășirea de viața dumnezeiască, amintită în acest citat, este, în primul rînd, o relație interpersonală între cei ce o primesc și Sfîntul Duh însuși.

Transformarea pe care o operează Sfîntul Duh în noi, în calitate de subiect divin, reprezintă o viață de revelare a persoanei lui Hristos, dar totodată ne aduce și într-o legătură intimă cu Sine. Dobîndirea Duhului, în existența noastră pămîntească, nu este însă o manifestare sensibilă, care este proprie Fiului lui Dumnezeu ce s-a întrupat, ci este o descoperire specifică, o prezență indivizibilă, o „iluminare inteligibilă”, cum ne spune Sfîntul Vasile, conformă intimității pe care o exprimă persoana Duhului în Treime, dar tot atît de reală ca și vederea Domnului. Această concepție despre modul intim al prezenței Duhului în noi se deosebește esențial de aceea a mesalienilor, o grupare eretică din trecut, (în parte urmați de penticostaliștii de astăzi), care, prin folosirea cuvîntului „sensibil”, susțineau „uniunea ipostatică” a sufletului cu Sfîntul Duh⁵¹. Pe temeiul acestei învățături, mesalienii pretindeau că ei văd „esența divină cu ochii trupești”. Făcînd deosebirea între esență și energie, Sfîntul Grigore Palama nu introduce un hiat în intimitatea divină, nici nu rupe legătura dintre persoana Duhului și subiectul uman. Dimpotrivă, excluzînd cu desăvîrșire primejdia mesaliană a panteismului, această distincție arată numai că Sfîntul Duh, comunicînd neîncetat viața dumnezeiască, nu este în continuitate cu făptura și nici nu se pierde în immanent, după cum nici nu dizolvă eul personal al celui care primește această viață. Energia nu este altceva decît un alt nume pentru una și aceeași viață divină, nemuritoare și sfîntă, pe care credincioșii o au în comun cu Sfîntul Duh, căci o dobîndesc în dar de la Dumnezeu, printr-un act de reală condescență.

c) Intimitatea prin care se definește viața divină scoate în evidență caracterele esențiale ale acestuia: de a exista în sine și de a fi o ființă cu totul interioară ei însăși. Tatăl, în actul nașterii, se dăruiește întreg Fiului. Nașterea este un fapt de descoperire intimă.

⁵⁰ *Impotriva lui Eunomiu*, V, P. G. XXIX, 772 B.

⁵¹ Irénée Hausherr, *L'erreur fondamentale et la logique de Messalianisme*, în: „*Orientalia Christiana Periodica*”, 1935, nr. 3—4, p. 120.

Dar viața divină care nu se definește decît prin actul de desprindere a unei persoane din alta, nu și de cel de readucere la unitate, e purtat de tendința de împărțire și înstrăinare, adică de obiectivizare, contrară intimității pure⁵². Nașterea Fiului din Tatăl face să apară o dualitate în sînul Treimii, dar prin acest act, de fapt nu se obiectivizează și nici nu se diminuează plinătatea vieții divine, fiindcă el coincide cu actul purcederii Sfîntului Duh, care încheie Treimea, aducînd-o la unitate. Numai în acest fel se păstrează intimitatea treimică. „Treime desăvîrșită în trei desăvîrșiți”, scrie Sfîntul Grigore de Nazianz, căci monada mișcîndu-se din cauza bogăției ei, dar depășind doîmea (căci e mai presus de materie și formă, din care sînt corpurile), se încheie ca Treime, ca să nu fie nici strîmtă Dumnezeirea, nici să se reverse la nesfîrșit. Căci primul lucru arată lipsa de generozitate, al doilea dezordinea; primul lucru este cu totul iudaic, al doilea păgîn și politeist”⁵³. Generozitatea divină, care desparte pe Tată de Fiu, se îngemănează cu taina legăturii care îi reunește pe Amîndoi în Sfîntul Duh. Așadar, Duhul, reprezintă întoarcerea Dumnezeirii în Sine, în intimitatea pură, în fericirea comuniunii personale. Această reunire nu e posibilă decît prin faptul că Duhul își are existența de la Tatăl, izvorul vieții divine, căci numai de la Tatăl poate să porceadă principiul reunificării, iar nu de la Fiul, care reprezenta, cum am văzut, despărțirea.

Acceptarea formulei lui Bolotov: „Sfîntul Duh porcede de la unicul Tată întrucît naște pe unicul Fiu”, de către unii teologi romano-catolici și protestanți, la reuniunea ecumenică de la Klingenthal, din 26 iunie 1979, are implicații de care teologii în cauză încă nu-și dau bine seama⁵⁴. Temă energiilor divine nu este o învățătură ce poate fi discutată particular, independent de tema porcederii Sfîntului Duh, deoarece ea face parte din pnevmatologie. Rezolvarea uneia trebuie să aducă și rezolvarea alteia. În al doilea rînd, ideea harului necreat nu este altceva decît coeficientul de valoare practică a învățăturii despre Dumnezeu în Treime și, în mod special, despre economia Sfîntului Duh, cum susțin Vladimir Lossky și N. Nissiotis⁵⁵.

Am văzut pînă acum că rolul Sfîntului Duh, care se afirmă în această ordine divină ființială, ordinea veșnică a existenței în sine, este expresia modului în care Dumnezeu își trăiește fericirea Sa mai presus de orice relație contingentă. Intimitatea divină e corelată cu transcendența. Statornicînd în Dumnezeu sensul prim al trans-

⁵² Pr. prof. D. Stăniloae, *Știința Treime — structura supremei iubiri*, în: „Studii Teologice”, XXII (1970), nr. 5—6, p. 351. Vezi și pr. prof. D. Stăniloae, *Relațiile treimice și viața Bisericii*, în: „Ortodoxia”, XVI (1964), nr. 4.

⁵³ *Cuvîntarea a III-a despre pace*, P. G. XXXV, 1160.

⁵⁴ D. Wendebourg, o. c., *Vezi Gueembe*, manuscris, pp. 19—21.

⁵⁵ N. Nissiotis, *Die Theologie der Ostkirche im ökumenischer Dialog*, Stuttgart, 1968, pp. 64 sq.

cendenței, nu facem altceva decât să punem din nou în lumină actul prin care, în Sfântul Duh, Dumnezeu depășește doimea, hotărîndu-se ca Treime, după cum se exprimă Sfântul Grigore de Nazianz. Degradarea ființei divine se exclude cu desăvîrșire atîta vreme cît vorbim despre transcendență. Teologii romano-catolici, care formulează încă rezerve față de palamism acuzîndu-l că admiterea energiilor divine ar fi tot una cu o mișcare a esenței divine în aceste energii, în înțeles neoplatonic, nu cunosc funcțiunea îndeplinită de Sfântul Duh în menținerea transcendenței divine⁵⁶. Principiul desăvîrșirii graduale a Multiplului purcează din Unul, susținut de neoplatonici, cu oarecare „travestiri” în gîndirea areopagitică,⁵⁷ este respins definitiv de către Sfântul Grigore Palama. Unitatea lui Dumnezeu, în Treime e transcendentă sintezei părților creațiunii, ca și energiilor care le susțin⁵⁸. În realitatea existenței veșnice a Sfîntului Duh, viața divină își păstrează unitatea ei indestructibilă și tainică, fără să se diminueze în iradierile ei. Dumnezeu, spune Sfîntul Grigore Palama, „se înmulțește rămînînd Unul și se împarte neîmpărțit și se împărțește în mod felurit, fiind cu totul netăiat și rămînînd neieșit din unitatea Lui, printr-o putere mai presus de ființă⁵⁹. Urmind Părinților răsăriteni, Palama ne arată astfel că ființa lui Dumnezeu, izvorul nesecat al actelor, puterilor și revelațiilor care susțin și conduc lumea spre desăvîrșire, rămîne mai presus chiar decît infinitatea, eternitatea și celelalte însușiri ale ei.

Ideia transcendenței divine, prin care se evită teza descompunerii ființei absolute prin iradierea energiilor necreate, înlătură de asemenea și înțelegerea lui Dumnezeu ca o substanță încrămățată în imobilitate, lipsită de manifestări de dragoste și de interes pentru creatură. Realitatea unei lumi divine transcendente e singura în stare să dea o justificare religioasă aspirațiilor noastre spre cunoaștere. Or, în ordinea cunoașterii, transcendența ne apare ca mister sau taină. Spiritualitatea luminii, de care se ocupă Sfîntul Grigore Palama, este solidară cu misterul marei realități divine privit în perspectiva transcendenței, care nu-l izolează pe Dumnezeu de creație, ci definește numai condițiile intrării Sale în legătură cu noi, în unirea luminii necreate. Transcendența divină, în palamism, nu poartă semnificația împărțirii Dumnezeirii în tenebrele esenței inaccesibile și energiile luminoase, cum greșit înțelege D. Wendebourg⁶⁰, ci cu totul alta. Ființa divină, care ne atrage irezistibil, pentru că transcendența se manifestă ca iubire, este subiectivitate absolută

⁵⁶ J. S. Nadal, *art. cit.*, p. 367.

⁵⁷ E. von Ivanka, *La signification historique du „Corpus Areopagiticum”*, în: „Recherches de sciences religieuses”, XXXI (1949) nr. 1, p. 18.

⁵⁸ *Filocalia*, VII, pp. 363—367, nota 554.

⁵⁹ *Filocalia*, VII, p. 402.

⁶⁰ D. Wendebourg, *Gratia increata. Un problema teológico entre Oriente y Occidente*, în: „Diálogo Ecueménico”, XIV (1979), nr. 1, p. 62, după Guembe, *manuscris*, p. 31.

și apare pentru noi ca o taină desăvârșită, mister suprem al realității ultime. Acest mister este Dumnezeu, pe care noi îl invocăm prin adorare și rugăciune, prin iubire și ascultare.

Recunoscând taina de necuprins a ființei divine, noi ne aflăm în fața unei revelații și participăm la un Absolut, lipsit de orice contradicții. Comunicându-ne viața Sa proprie, Dumnezeu nu numai că nu-și epuizează niciodată ființa, dar nici nu se pierde pe Sine ca unicul agent al descoperirii Sale. Niciodată nu posedăm noi pe Dumnezeu, ci totdeauna Dumnezeu ne posedă pe noi. Părăsind acest punct de vedere al tradiției spirituale primare (urmate de Origen, Grigore de Nysa, Evagrie, Macarie, Maxim Mărturisitorul, Isaac Sirul, Simion Noul Teolog), teologia spirituală occidentală, urmând metoda ignoranței docte, s-a axat pe simbolismul tenebrelor divine, care i-a devenit constitutivă. În termenii filosofiei tomiste o, „visio Dei per essentiam” nu este decât un act intelectual pentru care nu mai există de fapt un mister care să ne revendice, ea fiind doar o negare a tot ceea ce știm despre lucruri, pentru a ajunge, depășind analogia, să cunoaștem pe Dumnezeu⁶¹. Gândirea palamită se plasează într-un alt orizont. A cunoaște esența divină, învață aceasta, e totuna cu a poseda pe Dumnezeu, a-L transforma în obiect al cunoașterii noastre și a înlătura transcendența. De aceea, ea consideră transcendența ca o taină a ființei absolute, iar acest mister indefinit al persoanelor divine îl socotește mai presus de toate manifestările sau energiile lor împărtășibile. Or, tocmai de acest fapt e acuzat palamismul în vremea noastră⁶². Izolarea Sfintei Treimi în transcendența de netrecut a esenței inaccesibile, precum și înlocuirea acțiunii iconomice a Sfântului Duh cu energiile mintuitoare, într-adevăr, ar pune sub semnul întrebării valoarea ecumenică a întregii viziuni palamite. Misterul ființei însă, care definește esența divină, nu e conceput în palamism în sens agnostic, ca ceva care ține de necunoscutul tenebrelor. Transcendența divină are un sens pozitiv, care o face transparentă pentru lucrarea Sfântului Duh.

În perspectiva teologiei palamite, misterul divin nu este privit nici ca un minus ontologic și nici ca o absență de cunoaștere atîngînd agnosticismul, ci ca o plenitudine și ca adevăr care ne cuprinde. Necunoașterea lui Dionisie Areopagitul, care devine supracunoaștere, a fost părăsită de Sfîntul Grigore Palama. În schimb, pentru a concepe misterul potrivit tradiției răsăritene și a-i da o formulare teoretică, el se folosește de ideile marelui său înaintaș, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, care se exprimă astfel: „Viața dumnezeiască și neînțeleasă, deși dă posibilitatea de a se bucura de ea celor ce se împărtășesc din ea prin har, nu dă totuși înțelegere. Căci rămîne pururea neînțeleasă, chiar și în împărtășirea celor ce se bucură de ea; căci are după fire,

⁶¹ M. J. Congar, *La déification dans la tradition spirituelle de l'Orient*, în: „Vie Spirituelle” Supplément XLII (1935) p. 102.

⁶² Vezi la Wendebourg și Guembe.

ca una ce e nefăcută, necuprinderea"⁶³. Necuprinderea este taina plenitudinii de viață a persoanei divine, care ține în unitate necompusă toate manifestările ei. E un ocean de lumină în raport cu o picătură din el. În misterul care ne cuprinde pe noi, învăluindu-ne întreaga făptură, niciodată nu ajungem la cunoașterea lui, în sensul de a-l depăși, ci numai la semnalarea lui. Ceea ce sesizăm noi, prin unirea cu Dumnezeu în lumina necreată, este numai taina cunoașterii, nicidecum cunoașterea tainei. Ființa lui Dumnezeu există în mod real și veșnic numai ca persoană sau ca subiect absolut, de aceea, chiar prin unirea noastră cu ea, rămâne pentru noi un adânc insondabil. Pretenția noastră de a cunoaște acest adânc, în sensul de a dizolva misterul persoanei divine, ar echivala cu transformarea Absolutului în Ceva cu caracter impersonal, panteist. Transcendența este condiția participării noastre la divin. A face din ea un zid despărțitor între Dumnezeu și făptură este o absurditate.

3. Învățătura despre energiile divine, avînd ca temei ideea că Sfîntul Duh, care odihnește din veșnicie peste Fiul, și este trimis la noi de către Dumnezeu-Fiul, după lucrare, iar nu după ființă, ne permite să afirmăm caracterul necreat al acestor energii și prezența nemijlocită a Sfîntului Duh în harul pe care îl primesc credincioșii. Dumnezeu nu este prezent în creație și nu lucrează în Biserică și prin Biserică decît în conformitate cu existența Sa veșnică, de aceea și cunoștințele în ce privește legătura noastră cu Sfîntul Duh, ca și normele de conduită religios-morală, sînt o răsfrîngere a învățaturii despre Dumnezeu. Aceasta din urmă, nu ne vorbește numai de comuniunea interpersonală veșnică a lui Dumnezeu în Treime, ci și de relația în care intră persoanele divine cu alte subiecte create, pentru a le face părtașe la fericirea lor nesfîrșită. Depășind orice ordine prestabilită, fiindcă nu are nici un termen exterior de care ar depinde, Dumnezeu se face pe Sine început și țință supremă a lumii create. Iubirea dintre Tatăl și Fiul e generoasă, cum zice Sfîntul Grigore de Nazianz, e capabilă să se răspîndească. Dar iubirea lor desăvîrșită, deschisă, iradiantă devine supremă realitate și viață divină numai prin faptul că a treia persoană, Duhul cel veșnic, se arată ca purtătoare a acestei iubiri⁶⁴. Dragostea perfectă dintre Tatăl și Fiul se reflectă și se revelează în „koinonia Duhului”, pentru că Duhul e la mijloc între Amîndoi, purcezînd de la Tatăl și odihnindu-se în Fiul. În această privință, Sfîntul Ioan Damaschin zice: Credem și în Duhul Sfînt, Cel ce din Tatăl purcede și în Fiul se odihnește"⁶⁵. Fiul este locul spiritual de odihnă a Duhului. Purcederea însăși, am putea spune, se face în vederea odihnirii. În calitate de purtător al iubirii dintre Tată și Fiu, ca și în aceea de revelator al ei, Sfîntul Duh are

⁶³ P. G. X. C.

⁶⁴ E. Kovalevsky, *Sainte Trinité*, în: „Cahiers Saint-Irénée”, 44, ian.-feb. 1964, p. 103.

⁶⁵ P. G. XCIV, 821 B.

rolul de a transmite iubirea divină în afara existenței treimice, făcînd pe Dumnezeu accesibil la o mulțime de ființe create.

Tema odihnirii Sfîntului Duh în Fiul, ca și aceea a trimiterii în lume din El, după lucrare, dar nu după ființă, a devenit în vremea noastră un capitol de mare interes ecumenic. Poziția romano-catolică, la reuniunea ecumenică de la Klingenthal, și-a însușit ideea unei distincții între Tatăl și Fiul în actul purcederii Sfîntului Duh, renunțînd la concepția că Duhul ar purcede de la Tatăl și de la Fiul ca dintr-un singur principiu⁶⁶. Deschiderea această spre gîndirea ortodoxă lasă loc afirmării tezei potrivit căreia relația dintre Fiul și Sfîntul Duh nu mai are un caracter cauzal, ci de un alt ordin, de unde teologii răsăriteni, sub o vădită înrîurire palamită, deduc noțiunea harului divin necreat. Mai înainte de Sfîntul Grigore Palama, patriarhul Constantinopolului Grigore Cipriotul (1283—1286) a vorbit de strălucirea Duhului prin Fiul (idee luată de la Sfîntul Atanasie cel Mare), prin strălucire înțelegînd un act veșnic, aparținător unei relații ipostatice, dar necauzale. Din partea ortodoxă, teologul Olivier Clément, întîlnește la Grigore Cipriotul expresii ca aceasta: „Duhul însoțește Logosul; El este cel prin care provine, strălucește, apare conform strălucirii eterne și preeterne”. Expunerea aceasta ar fi urmată de Sfîntul Grigore Palama. Autorul ortodox conchide: „În acest cadru, expresiile filiocviste își găsesc loc și sens, pentru a sublinia împreună cu alexandrinii că Duhul iese (nu purcede n.n.) de la Fiul; „strălucește” și se arată (manifestă) prin El și în El, dar eliberînd tema cum zice Clément Olivier — de tot filiocvismul unilateral, adică de sensul cauzal al expresiei „prin Fiul”⁶⁷. E ușor de înțeles caracterul ecumenic al intervenției teologului francez. Ce rămîne din această intervenție se va vedea în viitor. Important, la ora actuală, se impune faptul că ideea de „strălucire”, însușită de palamism, care indică o relație personală specială între Fiul și Duhul pe plan etern și care arată pe Sfîntul Duh ca Duh de Fiul (nu însă purcînd de la Fiul), scoate în evidență și relația lor în ordinea economică, adică aceea a acțiunii lor în creație. Duhul, strălucind din Fiul, nu iese din El ca persoană, căci Duhul numai din Tatăl purcede și în Fiul rămîne. În schimb, El iese din Fiul ca lucrare, se extinde adică în afară de Treime în modul energiilor divine necreate⁶⁸.

Noua legătură în care intră Dumnezeu cu lumea creată sau cu realitatea contingentă, prin energiile divine, nu are rostul de a satisface o trebuință divină eternă sau ființială, deoarece ea este impli-

⁶⁶ Pr. prof. D. Stăniloae, *Purcederea Sfîntului Duh de la Tatăl*, p. 587.

⁶⁷ Olivier Clément, *Le Schisme entre l'Orient et l'Occident chrétiens et les tentatives d'union au moyen âge*, în: „*Messenger de l'Exarchat du Patriarche russe en Europe Occidentale*”, nr. 73/74, 1971, pp. 39—40. Vezi de același, *L'essor du christianisme oriental*, Paris, 1964, pp. 113—114.

⁶⁸ Vezi și A. Radović, *Le „Filioque” et l'énergie increée de la Sainte Trinité selon la doctrine de Saint Grégoire Palamas*, în: „*Messenger*”, 1975, nr. 89/90, pp. 24 sq.

nită de relația din interiorul Treimii, la care ia parte, împreună cu Fiul și Sfântul Duh. Această legătură privește numai făptura. Revărsarea dragostei lui Dumnezeu și peste alte subiecte extradivine nu este continuarea procesiunii sau a purcederii Sfântului Duh, întrucât acest lucru ar fi egal cu schimbarea „generozității” divine (cf. Grigore de Nazianz) în dezordinea pluralității dumnezeiești infinite. Multiplicarea divină de acest gen nu ar fi numai un alt aspect la care se referă invinuirea, pe nedrept, adusă de Akindin Sfântului Grigore Palama, ci și motivul unei acuze ce i se mai aduce palamismului în zilele noastre⁶⁹. În concepția palamită, însă, e vorba de o altă „ieșire”, de altă „chenoză” a Sfântului Duh, care are loc pe un nou plan de existență. Iubirea supremă devine revărsare nesfârșită a puterii lui Dumnezeu, în afară, printr-un act care înseamnă acceptarea nedeplinătății de către plinătatea divină însăși. Astfel, distincția dintre actul purcederii și cel al transmiterii iubirii divine altei forme de existență corespunde distincției dintre rolul Duhului de a reunifica Dumnezeirea în ordinea vieții treimice, intradivine, și acela de a deschide spre crearea unei lumi numeroase de ființe menite să se bucure de fericirea ei veșnică. Purcederea este un act intern ființial, natural al lui Dumnezeu, pe când revărsarea iubirii în afara ființei divine este un dar gratuit, este o grație⁷⁰. În afară de faptul etern al nașterii și al purcederii (luat într-un înțeles larg), nici un alt act divin nu poate fi introdus în interiorul ființei dumnezeiești ca determinare a ei naturală. Orice revărsare sau iradiere „ad extra” este o acțiune a lui Dumnezeu, care, din punct de vedere logic, este posterioară ființei Sale, ca realitate „în sine”. În acest fel, actul purcederii care definește revelația iubirii în subiectivitatea pură a lui Dumnezeu, ne ajută să facem distincția necesară între ființa divină inaccesibilă și lucrările ei necreate, care se comunică lumii exterioare.

Manifestarea lui Dumnezeu în afară de Sine, în energiile divine, este și ea un mod de existență a Sfintei Treimi, descoperirea însăși a bogăției inepuizabile a Dumnezeirii, o prezență reală prin care Dumnezeu devine accesibil altor subiecte. Sfântul Vasile cel Mare ne spune, în acest sens, că „ființa lui Dumnezeu este neapropiată, dar lucrările lui coboară la noi”⁷¹. După cum soarelui îi aparțin razele prin care el strălucește în afară de discul solar, cum se exprimă Vladimir Lossky, naturii dumnezeiești îi aparține o putere de răspîndire, veșnic proprie ei, pe care fiecare persoană divină o posedă în mod diferit. Modul în care o posedă Sfântul Duh este tocmai acela al împărtășirii ei⁷². Sfântul Duh coboară energiile divine pînă la noi, act ce corespunde

⁶⁹ I. S. Nadal, *art. cit.* pp. 297—300.

⁷⁰ Sfântul Grigore Palama, *Două cuvinte doveditoare pentru purcederea Sfântului Duh...*, traduse de Grigorie Mitropolitul Ungrovalahiei, Buzău, 1832, p. 61.

⁷¹ *Epistola către Amilochie*, 224, P. G., XXXII, 869.

⁷² Pr. Ilie D. Moldovan, *Învățătura despre Sfântul Duh în Ortodoxie și preocupările ecumeniste contemporane*, în: „Mitropolia Ardealului”, XVIII (1973) nr. 7—8, pp. 677—703, de unde am fructificat unele idei expuse în prezenta lucrare.

punde unei „pogoriri” a Lui, pentru ca noi înșine să fim introduși în iubirea divină. Ținând seama de această condiționare a lumii energiilor divine de poziția proprie a Sfintului Duh în viața Sfintei Treimi, lucrările dumnezeiești ne apar ca puteri intrinsece, naturale, veșnice și nedespărțite de persoana Duhului, existind fără să depindă de creație. „Noi înțelegem că ființa și lucrarea sînt una, nu ridicîndu-le la aceeași însemnare, ci considerîndu-le nedespărțite. Dumnezeu fiind întreg, unic și nedespărțit, etern, este nedespărțit în fiecare lucrare „ne învață Sfintul Grigore Palama”⁷³. „Distincția care trasează o limită precisă între purcederea Sfintului Duh și actul prin care Duhul trimite iubirea divină lumii exterioare, se află pe linia ce desparte indicația persoanei Sale de voia și hotărîrea ființei divine comune”⁷⁴.

Am amintit, mai înainte, că principala obiecțiune ce i se mai aduce palamismului de către unii teologi apusei ar fi aceea că energiile ar înlocui pe Sfintul Duh însuși. E o acuză, însă, care izvorăște din necunoașterea învățăturii marelui teolog ortodox. Sfintul Duh este o realitate de sine subzistentă, zice el. Dătător al darurilor cerești, Duhul se identifică cu harul divin, însă într-un fel în care depășește în mod infinit acest dar. Harul divin nu este de sine subsistent, dar Duhul îl face să subsiste „ipostatic” în El. Venind de la Sfintul Duh, harul poartă în sine puterea naturală care prefăce totul în viață, tocmai pentru că această lumină, cum se exprimă Palama, este „enipostaziată”. „Ea nu este ipostaziată ca una care posedă un ipostas propriu, ci pentru că o transmite Duhul... Acest lucru îl înțelegem noi prin „enipostaziere” ceea ce se contemplă nu în sine, nici în esență, ci în ipostas”⁷⁵. Duhul este „Sfînt” prin Sine, în chip natural. El ne comunică sfințenia necreată în mod nemijlocit, ca pe ceva ce se revarsă din Sine, fără a se da pe Sine (adică fără o contopire panteistă). Toți cei care dobîndesc darul Său dumnezeiesc și îndumnezeitor au ajuns, după cuvintele Sfintului Maxim Mărturisitorul, la „viața divină și eternă care aparține Celui ce a venit să locuiască în ei”⁷⁶. Sfintul Duh rămîne însă, prin fire, mai presus de viața divină ce iradiază din El și prin El, ca energie a Sa, atît în calitate de cauză a lucrării divine necreate, cît și în calitate de întreg față de o parte ce se dăruiește. Prin urmare, deși între ființa și energia divină este o mare deosebire, Sfintul Duh este întreg prezent atît în esență, cît și în energie. Energia Duhului are toate însușirile Dumnezeirii, ea nu este o entitate desprinsă de Dumnezeu și nici ceva ce se adaugă accidental Dătătorului de viață.

⁷³ Apologie mai extinsă, în: „Viața și învățătura Sfintului Grigore Palama”, trad. pr. D. Stăniloae, LXIII.

⁷⁴ Pr. Ilie Moldovan, o. c., p. 694.

⁷⁵ Grégoire Palamas, *Défense des Saint hésychastes*, introd., texte critique, trad. et notes de Jean Meyendorff, Louvain, 1959, pp. 572—574.

⁷⁶ Ambigua, P. G. XCI, 1144 C.

Înainte de încheierea acestei expuneri se pune o întrebare: Ar fi posibil, pe linie de preocupări ecumenice, să ajungem la o înțelegere cu privire la purcederea Sfântului Duh, în sensul discuțiilor purtate la Klingenthal, fără să mai luăm în considerare actul „ieșirii” Sfântului Duh în direcția făpturii, socotind că trimiterea Duhului spre creatură ar putea constitui un alt capitol de dezbateri teologice? La această întrebare avem chiar de acum un răspuns: Faptul purcederii Duhului de la Tatăl trasează o distincție supralogică între planul vieții intradivine și planul manifestării aceleiași vieți în afară. Gîndirea care se lipsește de această distincție ajunge la una din aceste două situații extreme posibile: fie că afirmă neputința lui Dumnezeu de a ieși din Sine, fie că privește transcendentul în continuitate cu imanentul (Între aceste două concepții este posibilă și o combinație). Cea dintîi concepție este proprie scolasticii medievale, care interpune un hiat între Dumnezeu și creatură, iar a doua aparține acelei teologii care confundă harul divin cu persoana Sfântului Duh însuși, ajungînd la o formulare păgînă despre Dumnezeu, în sensul că Divinitatea însăși e prinsă în fenomenul devenirii universale naturale. Cu alte cuvinte, nu este posibilă o înțelegere privind purcederea, fără să implice și o înțelegere referitoare la energiile divine. Schimbîndu-se, în Apus, învățătura despre originea Sfântului Duh, acest lucru a avut drept urmare și o schimbare a învățăturii despre har și despre lucrarea Duhului în lume. O revenire sau o cunoaștere mai adîncă a dogmei pnevmatologice ar aduce și o pătrundere mai deplină a învățăturii ce se ocupă cu energiile divine, ce se află în legătură cu tema purcederii. Acest fapt ar servi nu numai cunoașterii adevărului propovăduit de Biserica Ortodoxă, ci și descoperirii unor luminișuri care să dea posibilitate teologiei apusene să găsească, după ce se va deschide printr-o înțelegere aprofundată, o întîlnire cu palamismul.

NORME CANONICE REFERITOARE LA ÎNDATORIREA INVĂȚĂTOREASCĂ ȘI OMILETICĂ A PREOTULUI

de: preot asistent NICOLAE V. DURA

În timpul activității publice Fiul lui Dumnezeu întrupat, a săvârșit diferite acte care se refereau unele la: a) lucrarea învățătoarească — căci avea calitatea de profet; altele la, b) lucrarea sfințitoare — în virtutea demnității de arhiereu; și altele la c) lucrarea cîrmuitoare — ca împărat. În baza acestei întreite activități a Mîntuitorului și puterea bisericească se exercită sub trei aspecte: învățătoarească, sfințitoare și conducătoare.

Biserica, fiind organul care continuă opera de mîntuire săvîrșită de Mîntuitorul Hristos, are această putere bisericească, sub cele trei aspecte. Această putere vine de la Dumnezeu prin Iisus Hristos: „... Tatăl care M-a trimis” (Ioan 12, 49; Marcu 16, 15); „Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute” (Ioan 20, 22—23).

Puterea bisericească a fost încredințată, în totalitatea și plenitudinea sa, Sfinților Apostoli, care au transmis-o episcopilor (Faptele Apostolilor 13, 3; I Timotei 5, 22; II Timotei 1, 6) perpetuîndu-se astfel în baza succesiunii apostolice¹.

Puterea de-a învăța a fost dată Sfinților Apostoli și urmașilor lor canonici de supremul Învățător, prin cuvintele: „Drept aceea, mergînd învățați toate neamurile... și învățîndu-i să păzească toate cîte v-am poruncit vouă (Matei 28, 18—19) sau „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura” (Marcu 16, 15). Sfinții Apostoli devin „slujitori ai Cuvîntului” (Luca 1, 2), adevăr care implică două aspecte: apostoli ai lui Dumnezeu — Cuvîntul și misiunea de-a sluji prin cuvînt².

Canonistul Nicodim Milaș, în comentariul său la canonul 58 apostolic, menționează că datoria de-a învăța trebuie să premerge

¹ Valerian Șesan, *Curs de Drept bisericesc universal*, ediția a IV-a, Cernăuți 1942, p. 81.

² Pr. prof. dr. Constantin Galeriu, *Preoția ca slujire a Cuvîntului*, în „*Orthodoxia*”, nr. 2/1979, p. 364.

pe cea de sfințire și de conducere (Matei 28, 18; Marcu 16, 15) căci credința nu există înainte și fără învățătură (Romani 10, 14)³.

Biserica în calitatea ei de societate divin-umană cu menirea de-a mîntui pe credincioși, în temeiul puterii cu care a fost investită, a stabilit anumite norme, în lumina cărora să, se desfășoare întreaga ei lucrare învățătoarească, sfințitoare și de conducere. Aceste norme scoase din principiile cuprinse în Sf. Scriptură, trebuie respectate fără schimbare⁴.

I. Mijloace de răspindire a învățaturii Bisericii

Cea dintîi chemare a preotului, ca „împreună lucrător” sau colaborator al lui Dumnezeu la mîntuirea oamenilor, este să deștepte și să întrețină credința lui Hristos⁵, prin puterea și datoria sa de-a învăța, căci: „credința este din auz, iar auzirea prin cuvîntul lui Hristos (Romani 10, 17). Nu se poate spune că un aspect al puterii bisericești este esențial, fundamental și altul secundar, fiindcă toate trei sînt la fel de importante. Cu toate acestea în „ordinea succesiunii psihologice și în ordinea practică... stă în fruntea tuturor... datoria de-a instrui poporul în adevărurile credinței creștine”⁶, Mîntuitorul însuși a fixat ca prim punct de program în misiunea Sfinților Săi Apostoli datoria de-a învăța (Matei 28, 18; Marcu 16, 15).

Episcopii și preoții, în calitatea lor de urmași legitimi ai Sf. Apostoli, își exercită puterea învățătoarească, prin cele două forme de-a învăța: prin cuvînt de învățătură și predică⁷, acestea sînt mijloacele prin care preoții vestesc credincioșilor cuvintele învățaturii Domnului.

Datorită importanței deosebite pe care o are cuvîntul de învățătură și predica pentru luminarea credincioșilor și pentru călăuzirea lor pe calea voită de Domnul, s-a căutat ca practicarea lor corectă să fie garantată și prin măsuri disciplinare. Astfel învățarea și vestirea cuvîntului divin este o îndatorire și un drept al preoției, reglementat de sfintele canoane. Prin noțiunea *kanon* în sens juridic înțelegem o „normă prin care se reglementează o anumită chestiune administrativă bisericească sau disciplinară”⁸, care fiind dată de Sinoadele ecumenice sau confirmată de acestea, a primit obligativitate în toată Biserica⁹. De exemplu Sinodul al VI-lea ecumenic în canonul 2, enumeră alături de

³ Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*. Trad. de U. Kovoncici și dr. N. Popovici, Tipografia diecezană, vol. I, 1 Arad, 1930, p. 273.

⁴ Prof. dr. Iorgu D. Ivan, *Oros și Kanon în Dreptul bisericesc ortodox*, în „Ortodoxia” nr. 3/1970, p. 367.

⁵ Pr. prof. P. Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, 1934, p. 251.

⁶ Idem, p. 252.

⁷ Idem, p. 253.

⁸ Prof. dr. Iorgu D. Ivan, o. c., p. 369.

⁹ Idem, p. 368.

cele 85 canoane apostolice, canoanele date de Sinoadele ecumenice anterioare, de unele sinoade locale și de către unii Sf. Părinți, investindu-le cu putere generală de respectare¹⁰. „Hotărârile unui sinod ecumenic reprezentând glasul întregii Biserici, ele sînt obligatorii pentru toți membrii Bisericii, fără nici o distincție”¹¹. Opera legiferatoare a Bisericii nu s-a terminat. Ea poate adopta la nevoie, noi canoane și se poate lipsi de unele care nu-i mai sînt trebuitoare”... pentru că sfintele canoane își trag tăria din tăria Bisericii, iar nu Biserica își trage tăria din tăria canoanelor”¹², tăria nezdruincată a canoanelor derivă din tăria de nezdruincat a Bisericii¹³.

II. Îndatorirea învățăătorească a preotului oglindită în Sfintele Canoane

Am așezat pentru tratare, îndatorirea învățăătorească a preotului înaintea celei omiletice, nu întîmplător, ci voit, fiindcă predicatorul este chemat să continue zidirea începută prin învățătură, căci învățarea este o predare a învățăturilor fundamentale de credință necesare pentru ca predica să fie cît mai ziditoare, cu roade cît mai bine făcătoare. De fapt este un adevăr verificabil că: „învățarea conștiințioasă la timp, este cea mai bună pregătire a parohiei ideale”¹⁴.

Să vedem doar cîteva motive principale care ne îndeamnă să nu precupețim nimic pentru a face învățarea :

1. Învățarea credincioșilor este „condiția sine qua non” pentru zidirea, întărirea și păstrarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

2. Catehizarea poate aduce folos și din punct de vedere social, căci prin sădirea virtuților creștinești se contribuie la realizarea credinciosului nou, sprijinitor puternic al binelui comun, apărător neînfriecat al patriei și membru activ al Bisericii.

3. Învățarea credincioșilor este temelia pastorației întregi,

4. Prin învățare se întărește iubirea față de Hristos, ca și iubirea față de patrie și însuflețirea pentru o muncă stăruitoare din suflet „ca pentru Domnul”¹⁵.

Există canoane care prevăd datoria învățăătorească a preotului. Învățămîntul religios prin pregătire a existat din primele veacuri creștine. Sînt cunoscute vestitele școli catehetice din Alexandria, Cezareea Palestinei, Ierusalim, Antiohia, Edesa ; aici și-n alte centre se făcea inițierea ce-

¹⁰ Nicodim Milas, o. c., vol. I, 2, p. 305—307.

¹¹ Prof.-dr. Iorgu D. Ivan, o. c., p. 365.

¹² Liviu Stan, *Tăria nezdruincată a științelor canoane*, în „*Ortodoxia*” nr. 2/1970, p. 300.

¹³ Idem, p. 304.

¹⁴ Pr. prof. Dumitru Călugăr, *Catehetica, Manual pentru Institutele teologice*, Ed. Institutului biblic de misiune ortodoxă, București, 1976, p. 15.

¹⁵ Toate aceste „motive principale...” sînt redată după pr. prof. Dumitru Călugăr, o. c., p. 15—16.

lor care urmau să primească botezul. Iar creștinilor li se preda învățătura creștină prin dascăli¹⁶. Învățătura Mântuitorului s-a răspândit lumii întregi peste veacuri fie pe cale de relații personale și particulare, fie prin instrucție publică în școlile teologice¹⁷.

Marii predicatori din primele veacuri creștine au predat învățătura Mântuitorului sub formă de inițiere: Sf. Chiril rostește în Ierusalim 23 cuvântări care au rămas celebre; Sf. Ioan Hrisostom, Sf. Ambrozie, Fer. Augustin, Teodor de Mopsuestia ș.a.

Canoanele Bisericii ortodoxe reglementează și datoria de-a învăța; căci deși această putere a existat din primele zile ale creștinismului, se pare că ea a fost uneori neglijată și pentru aceasta canoanele atrag atenția asupra acestui lucru¹⁸. Mai multe canoane se referă la învățătura ce trebuie făcută celor care urmează să fie botezați sau celor care reveneau în Biserică din sinul ereticilor.

În Așezămintele apostolice (VII, 49) se află rânduiala predării doctrinei creștine la catehumeni¹⁹; iar Sf. Ațanasie cel Mare în canonul 2 „vorbește despre temeiul și despre izvoarele credinței creștine ortodoxe”, despre Sf. Scriptură și cărțile ce o alcătuiesc²⁰.

Pentru cei care reveneau dintreeretici la credința cea adevărată între alte acte, esențiale era și învățarea: „îi învățăm și îi punem să petreacă timp îndelungat în Biserică și să asculte scripturile și apoi îi botezăm” (Can. 7, Sinodul II ecumenic).

Canonul 2 și 14 al Sinodului I ecumenic tratează despre catehumeni. Catehumenii erau acele persoane care făceau parte dintr-o religie necreștină și trecând la creștinism, fiind maturi, înainte de a fi botezați, trebuiau să învețe adevărurile de credință. Catehumeni în acest sens au încetat să mai existe începând cu sec. V—VI când s-a generalizat botezul copiilor (pedobaptismul). Predarea învățămîntului religios, instrucția aceasta făcută celor care urmau să primească botezul s-a numit: *katihisis* sau *logos katihitikos* (institutio catehetica)²¹.

Deosebirea dintre subiecții învățaturii din primele veacuri creștine și cei care au urmat secolului VI pînă azi, este că primii erau necreștini, candidați la botez iar ceilalți sînt creștini botezați, membri ai Bisericii. Biserica prin botez ajunge: „maica copiilor creștini, după viața lor supranaturală, motiv pentru care Biserica trebuie să se simtă obligată în chip firesc la într-armarea lor spirituală... Orice viețuitoare își apără puii în fața primejdiilor... poate oare să absenteze

¹⁶ Magist. Ioan N. Floca, *Școlile teologice — organizarea și jurisdicția lor*, în „Studii teologice”, nr. 5—6/1954, p. 318.

¹⁷ Idem, p. 326.

¹⁸ Drd. Ioan Popa, *Norme canonice privitoare la dreptul și datoria preotului de-a predica*, în „Glasul Bisericii”, nr. 3—4/1972, p. 332.

¹⁹ Nicodim Milas, o. c., vol. I, 2, p. 134.

²⁰ Vezi N. Milas, o. c., vol. II, 2, p. 32.

²¹ Idem, vol. I, 2, p. 65.

Biserica lui Dumnezeu de la o astfel de datorie naturală față de fiii ei duhovnicești ?²²

Canonul 9 al Sinodului al nouălea local de la Constantinopol arată : „Preotul lui Dumnezeu trebuie să povătuiască, pe cel ce nu se supune legilor prin învățături și sfaturi, câte o dată însă și cu certuri bisericești... ”²³; pentru stăvilirea și limitarea răului și păcatelor, preotul trebuie să fie mereu gata cu învățătura și cu fapta.

În actele sinodului VI ecumenic se prevede ca : „preoții să aibă școli prin case și prin suburbii ”²⁴.

Pentru a învăța erau anumite persoane alese de episcop sau horepiscop (10 Antiohia). Canonul 26 Laodiceea prevede că : „Nu se cuvine ca cei ce nu sînt înaintați de către episcopi să învețe nici în Biserică, nici în casă ”; deci persoanele care învățau erau consacrate printr-un ceremonial special bisericesc și se numeau : „eforkistai ” sau „exorkistai ”²⁵. Din cuprinsul canonului constatăm existența a două, etape în învățare :

a) prin casele particulare — *en tais oikiais*.

b) în biserică, chiar cu prilejul botezului cînd candidatului i se făceau exorcismele. Cînd a încetat prima și principala funcțiune a exorcistilor — generalizîndu-se pedobaptismul — a încetat și consacrarea de persoane speciale pentru acest scop²⁶.

Canonul 10 al Sinodului VII ecumenic interzice preoților părăsirea parohiei în care au fost numiți și îndeletnicirea lor cu ocupații incompatibile cu menirea lor în viața societății; cei care nesocotesc aceste rînduieli să fie caterisiți, dacă nu încetează. Orice mutare a preoților dintr-o parohie într-alta trebuie să se facă cu învoirea episcopului. După aceste dispoziții canonul dă un avertisment foarte important, arătînd preoților cu ce să se ocupe cu perseverență, după slujbele bisericești : atrage atenția asupra datoriei lor de-a învăța : „Oricum însă mai bine ar fi să învețe pe copii și pe casnici citindu-le lor dumnezeieștile Scripturi căci pentru aceasta au și primit preoția ” (Milaș, op. cit. I, 2, p. 509) deci să predea învățămîntul religios inițiind pe toți în principiile învățaturii și moralei creștine²⁷.

Acest canon subliniază și reglementează datoria preoților de-a învăța și a instrui pe copii și casnici, adică atît pe tineri cît și pe vîrstnici. Preoții se cuvine să explice pe înțelesul tuturor adevărurile esențiale ale învățaturii de credință, tilcuindu-le Sf. Scriptură, deci explicarea catehismului.

²² V. Lithard, *Précis de Theologie Pastorale*, p. 43 la pr. P. Vintilescu, o. c., p. 256.

²³ N. Milaș, o. c., vol. II, 1, p. 315—316.

²⁴ Pr. P. Vintilescu, *Sacerdoțiu creștin*, Pitești, 1926, p. 20.

²⁵ Kraus, *Real-Encyklopedi*, I. 471, la N. Milaș. comentariu la canonul 26 Laodicea, o. c., vol. II, 1, p. 100.

²⁶ N. Milaș, o. c., vol. II, 1, p. 100—101.

²⁷ Pr. C. Dron, *Canoanele — text și interpretare*, vol. II, Tipografia Cărilor bisericești, București, 1932, p. 412.

Dispoziția de-a învăța reliefează în acest canon două principii canonice fundamentale:

a) instrucția în ceea ce privește chestiunile de credință și de morală trebuie să se dea în seama preoților;

b) preotul, pe lângă exercitarea puterii sacramentale este obligat să se îndeletnicească cu lectura cărților teologice, străduindu-se să devină un cit mai bun învățător al poporului în domeniul credinței și moralei²⁸.

Nicodim Milaș, în comentariul său la acest canon (10, VII ec.), aduce în sprijinul obligației și a modului de-a învăța citeva citate din cartea: „*Despre datoriile preoților din enorii*”. Aici se arată — într-un capitol — tot ceea ce este legat de această datorie a preoților, luând temelii pentru aceasta din Sf. Scriptură, din canoanele Bisericii și din învățăturile Sf. Părinți. Astfel, preotul trebuie să explice pe înțelesul tuturor catehismul, începînd de la lucruri mai ușoare și în mod treptat să ajungă pînă la explicarea dogmelor creștine. Preotul „este obligat ca din cea mai fragedă copilărie să-i învețe și influențeze cu stăruință spre bine, ca să împiedice dezvoltarea înclinărilor spre rău, și să-i îndemne cu dragoste spre virtute și viață evlavioasă”²⁹, deci atît pentru cunoașterea învățăturii creștine, cît și mai ales pentru trăirea ei, acesta fiind și scopul învățării, rolul educației religioase. Tot în cartea amintită se face referire și la timpul în care este mai adecvat a se face învățarea: „Se cuvine prezbiterului ca-n fiecare zi de duminică, după masă, să adune copii în Biserică și acolo să-i învețe”³⁰.

Am spus, că după ce a dispărut instituția catehumenatului învățarea a trecut să fie făcută de nași și părinți, apoi la preotul localității respective³¹. Învățarea constituie un „imperativ categoric pastoral”³², pentru care nu poate și nu trebuie să existe motive de a neglija această datorie.

Astăzi — în conformitate cu hotărîrile Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 5 octombrie 1950 — învățarea credincioșilor de diferite vîrste se face de către preot în biserică, după Sf. Liturghie, sau cînd va găsi preotul mai potrivit în intervalul de sîmbătă seara pînă la vecernia de duminică, tot așa și în sărbătorile religioase. Prin aceasta se împletește învățarea credincioșilor cu cultul Sfintei noastre Biserici”³³ devenind mai ducătoare la scop dacă preotul o face cu conștiință sacerdotală și cu perseverență corectitudine.

²⁸ N. Milaș, o. c., vol. I, 2, p. 511.

²⁹ Vezi N. Milaș, o. c., vol. I, 2, p. 511—512.

³⁰ Idem, p. 510.

³¹ N. Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, trad. de Dim. I. Cornilescu ș.a., *Tipografia Gutenberg*, București 1915, p. 360.

³² Pr. P. Vintilescu, *Preotul...* p. 253.

³³ Vezi Hotărîrea Sf. Sinod privitoare la problema învățării, în „*Glasul Bisericii*”, nr. 9—10/1950, p. 78.

III. Norme canonice referitoare la îndatorirea omiletică a preotului

Predica sau omilia constituie a doua formă de exercitare a puterii învățătoarești pe care Domnul a transmis-o Sfinților Apostoli, iar aceștia episcopilor, preoților și diaconilor ca trepte de instituire divină. Așa cum Mântuitorul a însărcinat pe Sf. Apostoli cu propovăduirea, și aceștia la rîndul lor, așezînd episcopi, prin cetăți, le-a poruncit: „Propovăduiește cuvîntul, stăruiește cu timp și fără timp, muștră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga răbdare și învățătură” (II Tim. 4, 2) sau în alt loc: „Propovăduiește cuvîntul... fă-te pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu puterea, cu dragostea, cu duhul, cu credința...” (I Timotei 4, 12).

Biserica, prin ierarhia sa conducătoare, ținînd seama de porunca Domnului și de îndemnul Sfinților Apostoli ca propovăduirea învățării creștine să se facă fără scăderi și întreruperi, din primele ei veacuri, a pus un accent deosebit pe pregătirea intelectuală a slujitorilor ei. În această preocupare se înscriu și vestitele școli din Alexandria, Cezareea Palestinei, Antiohia, Ierusalim, ș.a. Biserica a căutat întotdeauna să aibă slujitori pregătiți, competenți în rezolvarea problemelor pe care le ridică fiecare epocă și de a vesti mesajul lui Iisus Hristos pentru oamenii acelei epoci.

Acest aspect, al necesității pregătirii intelectuale și a vieții curate a viitorului slujitor bisericesc, a fost subliniat de sfintele canoane.

Canonul 2 al Sinodului I ecumenic cere ca cei care candidează pentru ierarhia bisericească să nu fie de curînd botezați, fiindcă n-ar poseda învățătură creștină, fiindcă n-ar putea-o propovădui. Iar canoanele 9, I ecumenic și 2 al Sinodului VII ecumenic arată că celor care doresc să intre în cler trebuie să li se verifice prin examinare, cunoștințele necesare treptei respective. Se cere să cunoască; „toată dumnezeiasca Scriptură” spre a o tălmăci poporului, precum și „sfintele canoane” petrecînd după dumnezeieștile porunci^{33 a}. Iar Zonara în comentriul la acest canon (2, VII) spune despre candidatul la episcopat: „Să se adîncească în spiritul Sf. Scripturi și al sfintelor canoane...”³⁴. Teofil al Alexandriei în canonul 7 subliniază examinarea ce trebuie să se facă de episcopi candidatului pentru hirotonie³⁵.

Dreptul pe care îl au slujitorii Bisericii de-a propovădui învățătura creștină, care este și obligație în același timp, este prevăzut de canonul 58 apostolic în care se spune: „Episcopul sau presbiterul nepurtînd grije de cler sau de popor și neînvățîndu-i pe ei dreapta credință să se afurisească; iar persistînd în neglijență și lenevie să

^{33 a} Pr. C. Dron, o. c., vol. I, p. 249.

³⁴ Zonara, *Sintagma Ateniană*, IL 562, la N. Milas, o. c., vol. I, 2, p. 494.

³⁵ N. Milas, *Canoanele...* vol. II, 2, p. 179.

se caterisească”³⁶. Biserica ortodoxă a fixat hotărîrea acestui canon și în gramata de la instalarea episcopului, mitropolitului sau arhi-episcopului³⁷, precum și povățuirea arhierască, care se dă preotului la hirotonie.

Zonara în explicarea pe care o dă acestui canon zice: „Fiecare episcop are datoria inalterabilă de a învăța poporul încredințat lui, în dogmele dreptei credințe și să-l conducă la credința adevărată și și la viața cinstită”...³⁸. Acest canon, formulînd sub formă de lege scurtă, dispoziția Sf. Scripturi, subliniază și reglementează datoria și obligația slujitorilor bisericești de a predica și a îndruma credincioșii în credința ortodoxă și adevărata viață creștină.

Episcopul trebuie să se îngrijească ca să învețe și să aibă un cler luminat cunoscător al tuturor problemelor timpului³⁹, căci fiind pregătiți preoții pot lumina poporul și-l vor călăuzi pe calea cea bună a credinței.

Canonul 58 apostolic prevede, pentru slujitorii bisericești care neglijează datoria de-a învăța, pedeapsa afurisirii adică suspendarea iar dacă persistă să se caterisească.

Canonul 19 al Sinodului VI ecumenic hotărăște: „Întîistătătorii Bisericilor trebuie să învețe în toate zilele și mai ales în Duminici întreg clerul și poporul în cuvintele dreptei credințe, culegînd ideile și judecățile adevărului din dumnezeiasca Scriptură și fără să treacă peste hotarele puse deja sau peste tradiția de Dumnezeu purtătorilor Părinți. Și dacă s-ar întîmpla vre-o controversă în privința celor scrise aceasta să nu se interpreteze altfel, decît precum au expus luminătorii și învățătorii Bisericii în scrierile lor; și să se laude mai bine în acestea, decît alcătuiind părerile lor; ca nu cumva fiind neexperți să greșească de la ceea ce se cuvine. Pentru ca poporul, cunoscînd prin învățătura sus-zișilor Părinți cele bune și de dorit, și cele nefolositoare și de lepădat, își va îndrepta viața spre mai bine și nu va fi prins de patima ignoranței, ci luînd aminte la învățătură se va îmbărbăta să nu pătească ceva rău și de frica muncilor iminente își va pregăti mîntuirea sa”.

Acest canon normează trei chestiuni esențiale:

1. Slujitorii bisericești trebuie să instruiască poporul, adică să predice întotdeauna, dar mai ales în zilele de Duminică;
2. Predica să se întemeieze pe Sf. Scriptură;
3. Predicatorul să interpreteze Sf. Scriptură în duhul tradiției patristice⁴⁰.

³⁶ Idem, o. c., vol. I, 1, p. 271.

³⁷ Entalma didomenon to heirotonoumeno mitropolitai kai arhi-episcopo, Sint. At. V, 544, Cf. N. Mîlaș, Canoanele... p. 272.

³⁸ Cf. N. Mîlaș, Canoanele... vol. I, 1, p. 273.

³⁹ Pr. C. Dron, o. c., vol. I, p. 186.

⁴⁰ N. Mîlaș, o. c., vol. I, 2, p. 371.

Ad. 1 — Canonul 19 trulan ca și 58 apostolic prevede obligația episcopilor și implicit a preoților de a propovădui. Totdeauna trebuie să învețe credincioșii dar în mod special Duminica pentru că: „În aceste zile oamenii se lasă de lucrul lor manual și se adună în biserică spre a asculta Scriptura divină și cu cât mai mult propovăduiesc episcopii, în aceste zile, cu atât mai mare folos va avea poporul”⁴¹. Duminica, ziua Domnului este prin excelență timpul care trebuie să-l folosim mai ales pentru viața spirituală.

Ad. 2 — În Sf. Scriptură, Dumnezeu a descoperit oamenilor voia Sa, iar slujitorii Cuvîntului în primul rînd se cuvine să instruiască pe credincioși, să cunoască și să împlinească în viața lor voia divină. Din Sf. Scriptură preotul trebuie să scoată adevărul dumnezeiesc și tîlmăcind cele istorisite acolo, să învețe credincioșii. Sf. Atanasie, în enciclica a 39-a despre sărbători, după ce enumeră cărțile Sf. Scripturi, spune: „Aceștea sînt izvorul mîntuirii ca cel setos să-și astîmpere setea prin cuvintele dintr-însele; dreapta credință se propovăduiește numai în aceste cărți”⁴². Deci Sf. Scriptură este temeiul și izvorul folosit de predicator în propovăduirea credinței, căci folosindu-se cuvîntul dumnezeiesc se întărește și crește autoritatea predicii.

Ad. 3 — Sf. Scriptură — izvorul propovăduirii creștine — nu poate fi folosită și interpretată de fiecare predicator după părerea lui, căci „în Scriptură sînt multe lucruri cu anevoie de înțeles pe care cei neînvățați le rătălmăcesc spre a lor pierzare” precum zice Apostolul. Slujitorii Bisericii trebuie să interpreteze Biblia în modul și în sensul înțeles de Sf. Părinți, adică de Biserică. Se cuvine să fie așa pentru că același Duh Sfînt care a făcut inspirația Sf. Scripturi, propovăduiește și ferește Biserica — trupul tainic al Domnului — de rătăcire și cuvîntul divin de rătălmăcire. Biserica ecumenică, prin glasul Sf. Părinți, nu a vorbit și nu vorbește niciodată de la sine, ci de la Duhul lui Dumnezeu „care o călăuzește la tot adevărul”.

Învățătura Sf. Părinți și învățători ai Bisericii a servit totdeauna drept călăuză pentru predicatori precum și în viitor se cuvine să rămîna îndreptar valoros⁴³.

Materia și izvorul predicii creștine este dumnezeiasca Scriptură și Sf. Tradiție, două temelii care formează un tot unitar, organic: Revelația divină.

Sf. Vasile cel Mare, în canonul 91, spune că unele dogme și propovăduiri ce le avem în Biserică, sînt din „învățătura scrisă”

⁴¹ Zonara, Sint. At., II, 347 la N. Mîlaș, o. c., p. 371.

⁴² N. Mîlaș, o. c., p. 372.

⁴³ Mîtropolit Macarie, *Introducere în teologia ortodoxă*, la N. Mîlaș, o. c., p. 373. În această ordine de idei amintesc inițiativa Prea Fericitului Patriarh Iustin și truda traducătorilor, care pun în mîna predicatorilor din Biserica Ortodoxă Română operele Părinților și Scriitorilor bisericești.

(Sf. Scriptură n.n.), iar pe altele, le avem din „Tradiția Apostolilor predanisită nouă în taină”⁴⁴, deci subliniază principalele izvoare ale prediciei. În Sf. Tradiție predicatorul va găsi modul în care au înțeles Sf. Părinți, Sf. Scriptură, găsind modele de interpretare a cuvîntului dumnezeiesc după care să se conducă la întocmirea și rostirea predicilor.

Părinții Sinodului VI ecumenic, prin canonul 19, legiferează esențiala datorie a slujitorilor altarului de-a învăța poporul „cuvintele dreptei credințe”, și arată și modul în care se poate împlini această datorie. Canonul nu prevede nici o pedeapsă pentru neîmplinirea lui deoarece rînduiala statornicită de canonul 58 apostolic își păstrează valabilitatea (suspendarea, iar în cazul că se va continua cu neîmplinirea datoriei de-a învăța să se caterisească).

Biserica este alcătuită din mai multe unități administrative bisericesti, din circumscripții eclesiastice. Potrivit principiului teritorial, împărțirile administrative bisericesti respectă și corespund cu cele politice (canonul 17, IV, ecumenic). Pentru evitarea tulburărilor și pentru păstrarea bunei rînduiei (*evtaxian*) și a liniștii în Biserică (*Kai tis isihias en Ekklisia*) au fost date canoane care indică limitele geografice, aria în care trebuie și are voie să predice un preot sau un episcop. Canoanele 34 apostolic, 5 Sinodul VI ecumenic, 9 Antiohia arată că episcopul și implicit preotul nu are voie să-și întindă jurisdicția, nici să-și exercite puterea cu care a fost investit într-o altă eparhie, respectiv parohie.

În acest sens canonul 11 al Sinodului de la Sardica dispune: „...dacă un episcop vine dintr-o cetate în altă cetate, sau dintr-o eparhie în altă eparhie, pentru fală slujindu-se de laudele sale sau de sfîntenia religiunii, și ar voi să zăbovească mai multă vreme (acolo) și episcopul acelei cetăți nu ar fi iscusit la învățare, să nu-l defaime pe acela și să nu vorbească într-una, căutînd să rușineze și să înjosească persoana episcopului de acolo, căci acest pretext obișnuiește a produce tulburări”⁴⁵. Biserica a reglementat această problemă în mai multe canoane, dintre care mai amintim canonul 20 trulan: „Nu este iertat episcopului să învețe în public în altă cetate, care nu ține de el. Iar de se va vădi careva făcînd aceasta, să înceteze de la episcopie; să lucreze însă cele ale prezbiterului”⁴⁶. Aceste canoane arată că propovăduirea a ținut și trebuie să țină seama de limitele geografice ale eparhiei respective, iar preotul de limitele parohiei sale. Balsamon spune că nu va fi supus pedepsei acel episcop ce învață cu știrea episcopului din eparhia respectivă, de fapt canonul interzice propovăduirea care se face din dorința de a fi lăudat.

⁴⁴ N. Milas, *Canoanele...*, vol. II, 2, p. 139.

⁴⁵ Idem, vol. II, 1, p. 137.

Cine poate predica în biserică?

Din canoanele pe care le-am analizat până aici precum și alte canoane, care vorbesc despre datoria de-a predica se referă numai la episcopi, prezbiteri, ajutorii bisericești, întâi-stătători în Biserică sau clericii.

1. *Episcopii*, ca urmași direcți ai Sfinților Apostoli, au datoria nu numai să învețe pe credincioși, dar și să verifice și să supravegheze ca preoții în predicile lor să învețe ceea ce consimte Biserica (Cf. canonului 19, VI ecumenic și canonul 91 Sf. Vasile cel Mare). Ei trebuie să se străduiască ca peste tot să întărească învățătura creștină curată (II Timotei 4, 2—5).

2. Dreptul *preoților* de-a predica își are izvorul în însăși starea lor harică⁴⁷ și este subliniat de mai multe canoane: 9 al Sinodului nouă local de la Constantinopol, 121, 123 ale Sinodului de la Cartagina. Preoții în calitatea lor de „iconomi ai tainelor lui Dumnezeu” și propovăduitori ai credincioșilor spre limanul mântuirii au dreptul și îndatorirea de-a predica cuvântul Evangheliei.

3. În canoane nu întâlnim norme care să prevadă îndatorirea și dreptul *diaconului* de-a predica. Dar așa cum arată prima istorie a Bisericii creștine — cartea Faptele Sfinților Apostoli — Sf. Arhidiacon Ștefan a rostit o impresionantă cuvîntare în fața Sinedriului (cap. 7); la fel a propovăduit și diaconul Filip (Fapte 8). În istoria Bisericii întâlnim mari predicatori care au fost diaconi: Sf. Efrem Sirul, Sf. Ioan Gură de Aur care propovăduia în Antiohia, pe cînd era diacon. Primii, arhidiaconul Ștefan și diaconul Filip primiseră însă harismă specială, iar ceilalți diaconi au predicat și predică cu incuviințarea și sub supravegherea episcopilor și preoților.

Problema laicilor față de propovăduirea învățăturii creștine este tratată de canonul 64 al Sinodului VI ecumenic: „Nu se cuvine laicului să țină cuvîntare sau să învețe în public, însușindu-și prin această dregătorie învățătoarească, ci să urmeze așezămîntului predănat de Domnul și să deschidă urechea la cei ce au luat darul învățătoresc și de la aceștia să învețe cele dumnezeiești... iar de se va găsi cineva că va călca acest canon, să se afurisească patruzeci de zile”.

Acest canon prevede că puterea de-a învăța (*axioma didaskalikon* — *docendi auctoritatem*) s-a dat prin darul Duhului Sfînt numai (*monoïs*) arhierelor și acelor care au autorizație de la arhier, căci arhierul are puterea de-a instrui poporul Domnului și de a interpreta dogmele dumnezeiești⁴⁸. Acest canon îngrădește drep-

⁴⁶ Idem, vol. I, 2, p. 374.

⁴⁷ Drd. Ioan Popa, art. cit. p. 327.

⁴⁸ Zonara, și Balsamon, *Sîntagma Ateniiană*, II, 454—455, la N. Mîlaș, o. c., I, 2, p. 438.

„Orice predicator să se facă auzit mai mult prin fapte, decît prin vorbe”⁵⁹. Deci un rol hotărîtor în buna reușită a propovăduirii creștine îl are predicarea și prin fapte.

*
* *
*

Sf. Ioan Hrisostom, ca și alți Sf. Părinți, consideră păcatul, ca o boală, o suferință. Pentru tămăduirea acestei boli preotul nu dispune de medicamente și instrumente pe care le folosesc doctorii, pentru vindecarea bolilor trupesti, ci dispune de un minunat instrument și medicament pe care poate să-l folosească cu bune rezultate și acesta este predica, propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu pentru vindecarea bolilor sufletești ale credincioșilor. Pentru acest motiv îndeamnă Sf. Părinte cu toată tăria ca să dobîndim această putere „puterea de-a vindeca”⁶⁰.

Am văzut că Mîntuitorul a poruncit Apostolilor Săi să vestească „Evanghelia la toată făptura”, iar Sf. Ap. Pavel dînd glas conștiinței sale de apostol învățător — care ar fi bine și de folos să miște pe toți slujitorii cuvîntului — zice: „Dacă vestesc Evanghelia nu-mi este laudă, pentru că stă asupra mea datoria. Căci, vai mie de nu voi binevesti” (I Corinteni 9, 16).

Îndatorirea și dreptul preoților de-a învăța și a predica cuvîntul Evangheliei este evidențiat — precum s-a văzut — cu desulă pregnantă și de sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe. Îndatorirea de-a învăța adevărurile credinței, îndrumînd pe credincioși la o viață cu adevărat creștină, este tratată prioritar și reglementată de normele canonice pe care le-am analizat mai sus. Această îndatorire prevăzută de sfintele canoane a rămas pînă azi o obligație și un drept al preoților înscris în Legiuirile bisericești.

Puterea învățătoarească (*exonsia didactiki*) a fost transmisă de Sf. Apostoli urmașilor lor canonici prin succesiunea apostolică episcopul deținînd în toată plenitudinea sa puterea învățătoarească, pentru eparhia sa. „Nimeni nu poate predica în Biserică fără imputernicirea sa”⁶¹. Episcopului și preotului prin hirotonie li se dă capacitatea de-a învăța în Biserică, iar puterea propriu-zisă se dă printr-un act de „trimitere” — misio-canonică — și această putere constă în dreptul de-a păstra, predica, apăra și învăța adevărurile de credință⁶².

Diaconului nu-i revine dreptul de-a învăța în baza hirotoniei, dar el fiind un ajutor al episcopului și al preotului, Biserica i-a permis să exercite această putere⁶³.

⁵⁹ Regula pastoralis, pars. III, cap. 40 la Pr. Prof. E. Braniste, o. c., p. 552.

⁶⁰ Sf. Ioan Hrisostom, *Despre preoție*, cartea a IV a, trad. D. Fecioru în „Biserica Ort. Rom.”, nr. 10/1957, p. 971.

⁶¹ N. Milaș, *Dreptul...* p. 360.

⁶² Magist. Ioan N. Floca, o. c., p. 338.

⁶³ Liviu Stan, *Mîrenii...* p. 107.

Slujitorii bisericești avînd în vedere îndemnurile Mintuitorului și ale Sf. Apostoli, precum și normele canonice ale Bisericii au propovăduit învățătura creștină „cu timp și fără timp” (II Timotei 4, 2). În Constituțiile Apostolice (cartea a II-a, 57 și a VIII-a, 5) se arată că pericopele biblice citite la slujbă erau comentate una după alta de către preoții liturghisitori și apoi episcopul spunea „cuvînt de învățătură”⁶⁴. Iată deci că din epoca primară a Bisericii creștine predica constituia „...element al Liturghiei”⁶⁵, și ea asigură prin excelență existența funcțiunii învățătoarești a slujbelor divine⁶⁶. Deci predica este strîns legată de cult, pentru că propovăduirea împlinește rolul ei haric mai ales în cadrul și în atmosfera cultului⁶⁷. Chiar cultul ortodox în sine este propovăduire, o învățătură, însă aceasta nu scutește pe preot de-a predica, ci îl obligă⁶⁸.

Propovăduirea în general este „arma unei mari și sfinte acțiuni ofensive și preventive”⁶⁹, iar preotul care nu predica — nesocotește misiunea sa învățătoarească poruncită de Hristos-Domnul și reglementată de sfintele canoane — absentează de la „cea mai urgentă datorie”⁷⁰.

⁶⁴ Pr. prof. P. Vintilescu, *Funcția catehetică a Liturghiei*, în „Studii teologice”, nr. 1—2/1949, p. 27.

⁶⁵ Idem, *Sacerdoșiu creștin...*, p. 23.

⁶⁶ Idem, *Funcțiunea...*, p. 27.

⁶⁷ Pr. prof. Constantin Galeriu, o. c., p. 309.

⁶⁸ Idem, p. 310.

⁶⁹ Pr. prof. P. Vintilescu, *Preotul...*, p. 271.

⁷⁰ Idem, *Funcțiunea...*, p. 27.

DIN TRECUTUL PAROHIEI ZOLT ȘI CÎTEVA PROBLEME DE ISTORIE

de : prof. ION B. MUREȘIANU și prof. IOAN I. MUREȘANU

Drumul care se desprinde din șoseaua Lugoj-Deva, la intrarea în Făget se îndreaptă spre sud, urcă dealurile profilate pe înălțimile Padeșului (1380 m) și Ruscăi (1369 m) ce domină regiunea, trece în suișuri și coborîri repezi prin Drăgsinești, Gladna Montană, cotește spre răsărit către Gladna Română și se oprește în Zolt, fără posibilități de continuare. Satul, așezat între două dealuri despărțite numai de valea cu apă limpede și de drumul îngust de-a lungul căroră mîini harnice au ridicat case noi, face parte geografică și istorică din valea de sus a Begheiului. Zonă de tranziție de la deal la munte, formează în acest sens o unitate mărginită la est de munții ce o despart de Transilvania, la vest de linia Drinova-Jupani-Mănăștiur-Ohaba Română, la nord întinzîndu-se pînă la cumpăna apelor dintre Valea Mureșului de care se leagă prin Făget și Capolnaș cu Săvirșinul, la sud pînă la cumpăna apelor dintre Valea Timișului, iar peste Luncani, cu Valea Bistrei.

Datorită așezării între căi cu circulație intensă, importante strategic, comunicației dintre ele, apropierii și faptului că oferă prin munți drumul cel mai scurt și ferit de la Lugoj prin Margina Dobra spre Deva și Sarmisegethuza, pomenit într-un document din 1371 ca „drumul sării”, denumire cunoscută și astăzi în hotarul satului Balosești, Valea de sus a Begheiului a avut un rol important în trecut. Aici, memoria pămîntului și a localnicilor păstrează încă amintirea unei foarte largi desfășurări fără întrerupere a vieții, cu povestiri despre „năzdraveni” și „ulieși” ce făceau un singur pas din cetatea Devei pînă în cetatea Marginei, un altul pînă în cetatea Șoimoș, sau despre antropofagi ca cei de la Petroni în hotarul Botineștiului. Miticul Iorgovan și neastîmpăratul său cal ajungeau dintr-un salt din părțile Mehadie la Blidu Drujii, izvorul Begheiului, apoi în virful Toplei vecine cu Gladna și Zoltul unde poticnindu-se calul, l-a rețezat cu potcoava de aur lăsînd în urmă o pajiște frumoasă unde ca și la Moșta și Nedeie, se adunau odinioară sărbătorește tineri și ti-

nere din jur. Legende aduc apoi apa Iordanului creștin prin palatele subterane strălucitoare de la Margina și ascund nemăsurate comori împăratești în tainicele peșteri de la Luncani. Altele, însoțite de tradiții, deapănă firul trăirii strămoșești și românești în jurul fortificațiilor Cetățaua (Luncani) de unde ducea drumul către castrul roman de la Voislova și cobora în Valea Bistrei și la Tibiscum; Cerămida (Zolt), Cetate (Gladna), Cetate (Firdea), comunicând în Valea Timișului cu cetatea Jdioara; Negrita (Drăgsinești), Cetățuia (Bichigi), cea de la Coșteiu de Sus, despre care istoria nu știe nimic¹. Altele, amintite în documente, ca cea a Făgetului care împreună cu fortificația romană de lângă Capolnaș², apărau calea spre Valea Mureșului și a Begheiului; ca cea de la Margina ce apare în 1365 sub forma „Margina”, cetatea cheie, margine de hotar între Banat și Transilvania; a Mănăștiurului cu deschidere spre Lugoj și a Sinteștiului, cu temelii din vremi imemorabile acoperind cu un număr uimitor de mare, un spațiu geografic foarte restrâns.

Toponimia, cu o bogată succesiune de rezonanțe străvechi a căror studiere atentă ar da mult istoriei, atestă permanența românească aici ca și pe întregul întins al patriei, confirmată apoi de documentele emise de cancelariile înstăpînirilor străine ce nu pot fi acuzate de partinire față de români.

În această zonă cu mărturiile milenarei permanențe, ne este cunoscută și cea mai veche mențiune documentară despre străvechile districte românești bănățene. Datează din 1288 și s-a păstrat în trei documente privind hotărnicirea districtului Icus ce începe în 1361, ca să se încheie în 1371, aparținător atunci județului Arad³. Cu o suprafață de circa 500 km pătrați, se întindea în partea estică nordică și sudică pînă la limitele menționate ale zonei, iar la vest pînă la linia Firdea—Mitnicu Mic—Făget, unde valea Begheiului se desprinde din strînsoarea munților prelunși în dealurile ce înscriu un impresionant amfiteatru. Documentele, deși au fost în atenția multor istorici, n-au format obiectul unor preocupări speciale. Din analiza cuprinsului lor restrîns la atît cît lămurește trecutul Zoltului se desprind adevăruri istorice de însemnătate deosebită, pe care le rezumăm în câteva puncte:

1. Numele Icus a rămas pînă în prezent la nord în hidronimul Icu în hotarul comunei Margina, redat de document în grafia Ikuy, iar la sud în hotarul comunei Gladna Română în două toponimii.

2. În 1288, districtul aparținea din străbuni banului Mihai și lui Veiteh (apare și Veitch), frații banului Todor, descendenții lui Cenad,

¹ Ion B. Mureșanu, prof. Ioan I. Mureșanu. *Din trecutul parohiei Sintești*, în „Mărturie Banatului”, Timișoara, anul XXX, nr. 4—6, aprilie—iunie 1980, p. 340.

² Ștefan Ferenczi și Mircea Barbu, *Cercetările arheologice de la Bulci și împrejurimi*, în „Zivdava”, X, Arad, 1978 p. 72.

³ Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, III, Budapesta, 1882, pg. 71—73, 104—122. Documentele pe care le folosim, au fost republicate în cunoscuta colecție Hurmuzaki.

generalul dar și trădătorul voievodului bănățean Ahtum⁴. Un fiu al banului Todor, Ioan, sprijinit de despotul bulgar Mihai din Vidin, opune îndelungată rezistență armatei regelui Carol Robert al Ungariei în cetatea Mehadia, pe care o ocupă în 1317⁵.

3. În partea de nord a districtului, sînt amintite opt localități românești („octo villarum olachalia”) ⁶.

4. Hotarele districtului din 1288, confirmă documentul, sînt identice cu cele din timpul regelui Carol Robert și din 1371.

5. Numeroasele toponimii ce indică hotărnicirea, există și astăzi sub aceleași forme.

6. La introducerea în donația Icus făcută de regele Ludovic boierilor munteni din familia Zărnești, fugiți de la voievodul Alexandru Basarab⁷ prin 1345, care e obiectul documentelor, vechii proprietari se opun vehement, dovedesc că pămîntul le aparține din strămoși și că aici nici regele nu are dreptul să facă donații și imixtiuni⁸, generînd procesul ce a durat mai bine de 10 ani.

Referirile precise la situația din 1288, anterioară venirii pe tronul Ungariei a sicilianului Carol Robert de Anjou (1301), care va instaura feudalismul de factură apuseană decretînd pămîntul regatului ca proprietate regală, cu o mentalitate total diferită de aceea pe care a găsit-o, precum și documentele menționate, atestă dănuirea unei orînduiri autonome întinse a voievodatului bănățean din secolele X—XI cu origini mult anterioare, cu o populație numeroasă românească, cu un ban, cu autonomie și libertăți acceptate iar nu dăruite, apărate energic, însuși regele socotind necesar să atribuie ca scuză unele atitudini ale boierilor munteni, necunoașterii legilor țării.

Icusul păstrează și apără cea mai veche formă ce ne este cunoscută, favorizat de regiunea ocrotită natural, cu primejdii ce pîndeau invadatorii la fiecare pas, acum fără importanța strategică de odinioară și fără pondere economică deosebită.

Aici, ca în regiunile similare din cuprinsul Daciei, s-a retras populația daco-romană din calea răutăților la finea secolului al III-lea după plecarea administrației și armatei romane, așa cum s-a petrecut între 1552—1716, sub ocupația turcească a Banatului, cînd clasa feudală conducătoare a fugit, dar a rămas marea masă care era românească, precum și după plecarea turcilor⁹. Ea, e singurul element de continuitate ce trudește și produce pentru înstăpîniții care o alungă din paginile istoriei, dar care a rămas mereu singurul și adevăratul ei

⁴ Pavel Binder, *Contribuții la geografia istorică a Banatului de Severin*, în „Studii, Revistă de istorie”, tom. 21, 1968, nr. 4, p. 632.

⁵ *Constituirea statelor feudale românești*, București 1980, p. 67.

⁶ Pesty Fr., *op. cit.*, III, p. 118.

⁷ Pesty Fr., Ortway T., *Oklevelek Temesvármegyé és Temesvárváros történetéhez*, I, Pojon, 1896, p. 88.

⁸ Pesty Fr., *op. cit.*, II, 1, pp. 220—224.

⁹ Ion Stoia-Udrea, *Marginale la istoria bănățeană*, Timișoara, 1940, pp. 28—31.

făuritor. Lipsită de factorii de organizare unitară prin forța împrejurărilor, de apărare și de răgazul necesar reorganizării politice și militare, dăinuiește în formele posibile, de viață social-economică populară, agricolă și pastorală, cu o cultură populară tradițională, caracteristice nivelului de organizare.

În aceste împrejurări, continuă și se desăvârșește procesul de etnogeneză. Clasa conducătoare, organizatoarea faptelor sociale a dispărut, lăsând două populații, cea romană care a cucerit și dominat, și cea autohtonă, a dacilor, forțată astfel de împrejurări la o conviețuire și apărare comună, determinând procesul de etnogeneză în care prevalează elementele cu mai multe disponibilități de cultură spirituală și materială. Se ridică treptat o clasă nouă, modestă la început dar viguroasă ce va organiza faptele sociale, le va da unitate, va continua tradițiile și se va impune ca atare. Istoria, precum și lexicul autohton din limba noastră, confirmă „continuitatea organică etnic-socială și de limbă între epoca traco-geto-dacică și cea romană a Daciei”, precum și fenomenul înlocuirii lingvistice petrecute în epoca romană, după care la un interval de 2—3 secole urmează perioada slavonă cu simbioza slavo-romană, anterior infiltrării maghiarilor în Panonia și Dacia carpatică¹⁰.

Procesul social a fost influențat de evoluția raporturilor de forță, prin slăbirea presiunii exercitate de cetele războinice ale migratorilor. Amintirea jupelor despre care vorbesc satele Jupinești și Jupani de pe Valea de sus a Begheiului, Jupa care a continuat semnificativ importantul Tibiscum, nume dacice sub forma Diurpaneus, rege dac și Diuppaneus, dacul care la Roma a primit porecla grecească Euprepes¹¹, având înțelesul de conducător, moștenire traco-dacică, precum Tsierna, Dierna, Cerna de astăzi și alte denumiri de riuri, localități și toponomii, toate demonstrând permanența populației băstinașe cu orânduiri proprii. Jupelor li se alătură Ohabele de aici și din partea transilvăneană vecină; localitatea Sugia — suida, în tracă înseamnă judecător, loc de judecată, — e sediu de district, cum și alte 6 districte românești.

În secolele IX—XI, cu vremi mai liniștite, izvoarele istorice glăsuiesc despre voievodatul lui Glad care conduce întregul Banat în accepțiunea lui istorică, ce se extinde sub descendentul său Ahtum pînă la Criș, în părțile limitrofe vestice cu Transilvania și pînă la

¹⁰ I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. II, Editura științifică, București, 1967, pp. 179—181, 221—222 F. Carli, *L'équilibre des nations d'après la démographie appliquée*, Edition française par M. Maurice Millioud, professeur de sociologie à l'Université de Lausanne, editura Payot, Paris, 1923, pp. 139—150 cuprinzînd analiza originii demografice a limbii italiene, St. Pascu, *Le processus d'ethnogenèse du peuple roumain et de formation de la langue Roumaine*, discours de réception rostit la Académie Portugheză de Istorie, în, „Memoriile secției de științe istorice, seria IV, tomul III, 1978, București 1980, pp. 71—82.

¹¹ I. I. Russu, *op. cit.*, pp. 104, 164.

Vidin, avind relații strînse politice, militare, religioase și economice cu țarul Bulgariei și cu Bizanțul. E perioada în care întîlnim organizațiile prestatale românești transilvănene conduse de Gelu și Menu-morut, altele pe întregul teritoriu românesc și îndeosebi la Dunărea de Jos, cu cele mai vechi așezări urbane cu caracter incipient în jurul anului 1000, evidențiind forme prefeudale în succesiunea conducerii. Despre Glad, Anonymus spune că dispunea de cetăți, de o oaste mare de călăreți și pedestrași, că și-a apărut prin luptă independența împotriva tendințelor de cucerire a maghiarilor, dar a fost silit să accepte vasalitatea. Legenda Sf. Gerard relatează că Ahtum dispunea la începutul secolului XI de mulțime de ostași, cavaleri, nobili, de bo-gății mari. Ignorînd vasalitatea și sfidînd conducerea maghiară, e în-vins numai în urma trădării¹².

Destrămarea unității politice și dispariția voievodatului bănățean, coincide cu prăbușirea statului bulgar și cu slăbirea imperiului bizantin. Succesele armatei maghiare n-au putut fi exploatate decît într-o mică măsură, dominația limitîndu-se la un teritoriu restrîns în nord-vestul Crișanei. Stagnarea expansiunii efective spre est e determinată de luptele interne pentru succesiune după anul 1000, în urma morții primului rege, de răscoalele cauzate de instaurarea feudalismului, de catolicizare, de dominația și răscoalele pecenegilor, apoi ale cumanilor așezați în Transilvania și Banat¹³. După o perioadă de liniște și organizare, Ungaria e devastată în 1241 de către tătari, iar după stingerea dinastiei Arpadiene (1300) e frămîntată de noi lupte pentru tron conduse de marea nobilime, ce sfîrșesc cu consolidarea regalității și continuarea luptelor pentru expansiune.

Cît privește Banatul, atît în timpul pătrunderii principilor maghiari pe teritoriul său cît și sub urmașii lor din decursul secolelor, nu și-au folosit pentru dominare propriile elemente de rasă, acestea fiind puțin numeroase și angajate în războaie, ci expansiunea religioasă cu caracter catolic, a papalității medievale căreia i-a servit regalitatea. Au recunoscut ca o necesitate districtele românești, existente la venirea lor, cu drepurile și orînduielile din srăbuni, au folosit însușirile ostășești ale românilor dezlătuind apoi marea ofensivă cu dorința de a le acapara pămîntul și nimici autonomia¹⁴.

Extinderea autorității regale în regiunile bănățene montane de tranziție și de pe văi organizate tradițional, e tirzie și a întîmpinat o opoziție aspră și permanentă.

Trecutul Zoltului se încadrează organic în această desfășurare largă de fapte istorice și cuprinde mărturii prețioase. Scos din contextul lor, și-ar pierde semnificația reală. Obiectele din neolitic, vîrfu-

¹² Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj, 1971, pp. 62—66.

¹³ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 81.

¹⁴ Nicolae Iorga, *Observații și probleme bănățene*, ediția Academiei Române, București 1940, pp. 42, 43.

rile de săgeți din aramă și bronz, alte obiecte aflate întâmplător pe vatra satului, sînt mărturia unei așezări umane neîntreprinse. Documentar, localitatea apare tîrziu, ca cele mai multe așezări românești, documentele fiind scrise de oficiile feudalismului străin care vorbesc despre acestea numai cînd le dictau interesele.

În 1439, regele Adalbert al Ungariei amanetează lui Ioan de Hunedoara „totum districtuum nostrum seu provincia Ikus vocatum in comitatu Themesiensis habitum simulcum opido Morsina (Margina) appellato universique villis“, an în care cetatea Margina era proprietate regală, iar din 1512 o întîlnim ca sediu de district. Prin actul din 14 septembrie 1453, regele Ladislau al V-lea îi donează, iar în anul următor capitulul din Arad îl introduce în posesia „predictorum districtuum Wolachalium videlicet Suggia, Alsosupan (Jupani) et Thewerd (Firdea) appellatorum omnia în Comitatu Themesiensis existentium...“, apoi în 1440 și districtul Bujoru¹⁵, Ioan de Hunedoara fiind astfel posesorul celor șase districte românești de pe Valea de sus a Begheului. În 1447 confirmă libertățile și scutirea de impozite a districtului Jupani în care face și donații unui Pancan din Margina, nume existent și acum în comună. Regele Matei Corvinul donează în 1464 districtul Firdea din județul Timiș nobililor români Petru Deș de Timișel și Nicolae Balotă, despre care se spune că au avut și în trecut proprietăți în cuprinsul său, district la care Zoltul aparține documentar între anii 1454—1599.

Districtul Firdea ajunge în posesia principelui Ioan, fiul natural al regelui Matei Corvinul iar după moartea acestuia, prin recăsătorirea soției rămasă văduvă, în proprietatea marcgrafului Gheorghe de Brandenburg, nepotul regelui Vladislav¹⁶. Zoltul apare între 1514—1516 cu 16 iobagi. Din 1518, ne sînt cunoscute nume de cnezi români în districtele Margina și Bujoru¹⁷. Districtele Margina și Mănăștiur refuză supunerea față de județul Timiș, fapt pentru care articolul 32 din o lege promulgată în 1519, constatînd că nu servesc nici Transilvaniei nici Ungariei și că locuitorii lor sînt spre primejdia și paguba țării, dispune reanexarea lor la județul Timiș, verosimil consecința răscoalei românilor din Andrieș de lîngă Zolt, din 1518. O nouă afirmare românească a autonomiei și a vrierilor de libertate e manifestată în 1599, cînd părțile Făgetului și ale Marginei sînt îndrumate de dieta din Mediaș să se supună banului din Lugoj¹⁸, acțiune urmată de altele.

¹⁵ Pesty Fr. *op. cit.*, III, pp. 396—398.

¹⁶ George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Budapesta, 1904, p. 203, care împreună cu cele trei volume *Din istoria Banatului Severin* scrisă cu talent literar de Patriciu Drăgălina (Caransebeș, 1899—1902), au rămas pînă în prezent singurele lucrări de ansamblu despre trecutul Banatului.

¹⁷ Prot. Ion B. Mureșianu, prof. Ioan I. Mureșanu, *art. cit.*, p. 351.

¹⁸ Pesty Fr., *op. cit.*, II, 2 p. 26 și II, 1, p. 153.

După ocuparea Banatului de către turci în 1552, districtele au fost încadrate la sangiacul de Timișoara; din 1594 pînă în 1658 în Principatul Transilvaniei, apoi cu unele întreruperi iar sub dominația turcească pînă în 1716, anul instaurării dominației austriece. Sub ocupația turcilor ce anulează privilegiile nobilimii lacome care pleacă; mai tolerantă din punct de vedere social și religios, clasa populară și religia ortodoxă cunosc o perioadă de destindere. Districtele estice de pe Valea de sus a Begheiului, prin așezarea lor la hotarul cu Transilvania și prin importanța ce-și recapătă drumul de odinioară, trăiesc însă vremi de răstriește cu nesfîrșite jafuri și devastări.

În 1596 și 1599 Zoltul apare tot în districtul Firdea împreună cu 26, respectiv 17 localități, iar în 1617, la districtul Margina alături de 25 localități. Anul 1717, imediat după ocupația austriacă, înfățișează satul cu 10 case în districtul Făget. Răscoala românilor împotriva asupririi habsburgice din 1737—1739, extinsă în tot Banatul, se manifestă în această parte prin devastarea atelierelor metalurgice de la Luncaniul vecin unde zoltenii au lucrat mult timp, apoi populația a trecut de partea turcilor¹⁹. Un chinez (primar) al satului va dovedi aceeași atitudine față de asuprire, împotriva căreia luptă din rîndurile localnicilor o ceată de haiduci rămași în povestiri ce vorbesc despre luptele lor victorioase împotriva puterilor împărătești. Mai tîrziu, apar în Zolt proprietari de terenuri, cumpărate în 1860 de baronul francez Charles Billot, urmat de George Popovici.

Acestea sînt în mare parte știrile oferite de documentele cunoscute, documente aparținînd clasei feudale, amintind românii, satele, districtele și numiri de locuri ori persoane, numai cînd vizau interesele lor; în acte de donații, hotărniciri de relații feudale juridice și specifice orînduirii, într-o vreme cînd se declanșase ofensiva împotriva organizațiilor autohtone de acaparare și aservire, sprijinite de puterea centrală. Dar dincolo de hrisoave, stăruie mărele număr de mărturii vii ce au supraviețuit zeci de veacuri, deținătoare de adevăruri istorice incontestabile: numirile de locuri și localități din care face parte și Zoltul.

Un studiu interesant din 1902, remarcîndu-le competent importanța, conchide că Zolt e numirea protoslavă a aurului, anterioară anului 600 e.n., păstrat la slavii din sud sub forma *zlato* iar la slavii din nord și est sub forma *zlot* și că slavii din zonă vin și sînt asimilați după trecerea cuvîntului *zolt* în *zlat* și *zlot*²⁰. Cercetările ulterioare, atestă că Zolt își are originea în cuvîntul trac *zoltes* însemnînd *galben, auriu, aur*, ca altele cu același caracter ori indicînd toponimii și hidronimii, transmise prin grai de mai bine de două mi-

¹⁹ Costin Feneșan, *Informații documentare privind răscoala populară bănățeană de la 1737—1739*, în „Banatica”, II, Reșița, 1973, pp. 165—171.

²⁰ Iosif Popovici, *Din pragul comunității româno-slave*, în „Transilvania”, Sibiu, 1902, nr. 1, pp. 7—9.

lenii, atestări ale continuității. Sint cuvinte cu caracteristici fonetice de tip satem, din care fac parte traco-dacica, ilirică și slava²¹, deci din fondul preroman, din substrat.

Exploatarea aurului în teritoriul Zoltului e adeverită de existența a cinci galerii din care trei foarte vechi, de faptul că satului i s-a atribuit în trecut supranumele „blid de aur” și de precizarea documentară, că la Buda s-a primit în 1518 aur de Icus.

Toponimiile din hotarul Zoltului ne dau de asemenea un valoros material cu aceleași valori, din ele reținând: Cerămida, Moșta, Andrieș, Igoni, Cingia, Căținu și Beneșu.

Cerămida, cota cea mai înaltă în partea nordică a hotărului (345m) de unde privirea cuprinde valea Begheiului de la Margina, intrarea în munți a drumului spre Transilvania, pînă la vest de Făget, deschiderea văii spre Lugoj, prezintă pe o suprafață întinsă și pînă la adîncimea de circa 2 m pămînt ars de culoare roșietică, de consistența cărămizii. Documentul de hotărnicire din 1364 amintește sub forma percepută de persoana ce a notat toponimiile, puncte de delimitare: „pervenit ad unum locum Teglarar vocatum vulgariter, secundum verum, Olachos Charamada vocatum”. E amintită în 1454 alături de Zolt în districtul Firdea, sub forma cea mai apropiată de rostirea locală: Cheremida (che—ce), în 1717 cu aceeași grafie, cînd avea 10 case iar ultima oară în 1761²², (pronunțarea cu *cie* caracteristic, fiind Cierămida).

Documentul din 1364, precizează că denumirea românească („secundum vero Olachos”) e Cerămida, pe care o traduce în maghiară „cetatea de cărămidă”, uzanță proprie cancelariilor maghiare îndeosebi în secolele XIV—XV pentru nume de persoane, localități și toponimii traducibile, unele traduse greșit din neînțelegerea sensului românesc²³, lăsînd să se înțeleagă că erau încă vizibile urmele fortificației din pămînt, cu pereții arși în interior și exterior, tehnică străveche întîlnită în valea Someșului și confirmată de cercetările recente²⁴.

Un studiu privind patru toponimii din districtul Icus (Margina, Cerămida, Drăbdia, Icu) ²⁵, consideră că *ceremida* aparține unei populații romano-slave, iar lingvistul Emil Petrovici observă la finea articolului, că acest cuvînt, ca urmare a legilor transformării în rostiri, nu poate fi de proveniență slavă-sîrbă, ci e probabilă exis-

²¹ I. I. Russu, o.c., pp. 47, 129, 140, 183; Al. Philippi, *Originea românilor*, Iași, 1923, pp. 324, 325, 653, 657 notă.

²² Pesty Fr., op. cit., III, pp. 410; II, 1, pp. 100—101.

²³ Emil Petrovici, *Toponimia ungurească în Transilvania medievală* în „Transilvania”, Sibiu, 1943, nr. 2. p. 124 și urm.

²⁴ I. Marțian, *Urme din războaiele romanilor cu dacii*, Cluj, 1921. p. 25; *Studii dacice*, sub redacția prof. univ. Hadrian Daicoviciu Cluj-Napoca, 1981, pp. 57, 89—93.

²⁵ Vichente Ardeleanu, *Nume de locuri din valea superioară a Begheiului*, în „Cercetări de lingvistică”. Cluj, 1963, nr. 1, pp. 153—154.

tența formei vechi românești *cerămida* de origine bizantină, cert anterioară formei neogrecești *cărămidă*.

Remarcăm ca deosebit de semnificativă dăinuirea fortificației în imediata apropiere a localității *Jupînești* indicînd sediul unui jupan, conducător și apărător în acest punct strategic din regiune, nume întilnit la daci cu înțelesul de conducător, în exprimarea *diuppaneus, diurpaneus*.

Moșta, o altă toponimie în partea sud-vestică a Zoltului, *Moșta* mică în hotarul Luncaniului, păstrează radicalul prelatin *moș*,²⁶ în slavonă și sîrbă *mošti*, însemnînd sanctuar cu relicve de sfinți, moaște²⁷, cu sensul primar de loc sfînt, loc unde se celebra sărbătorește cultul strămoșilor. Aci, ca și la Topla, tradiția vorbește despre întilnirea tineretului din jur, la Sînzienne, o confirmare prin milenii a cultului.

Același studiu, ocupîndu-se de etimologia hidronimului Drăbgia, face referiri la localitățile Endred, Kisendred, la Endredpataka²⁸ ce apar în menționatele documente din 1361, 1364 și 1371, dar necunoscînd numirile de locuri, le localizează greșit. Ele au rămas în denumirile *Gialul Andrieșului*, (Dealul Andrieșului), *Valea Andrieșului* la hotarul dintre Zolt și Jupînești și sînt românești, derivînd din numele Andrei, obișnuit ca atare în zonă, rămas pînă azi la Zolt în familialul Andrieșoni și cum apar în cîteva însemnări de odinioară. Realitatea, spulberă deci afirmația provenienței maghiare, documentele amintind pentru prima oară o înjghebare maghiară, în cuprinsul districtelor românești de pe valea de sus a Begheiului la începutul secolului XVI, cu 2 contribuabili în „Ungor Buckowecz” lîngă „Bukhowecz alter”, Bucovețul de acum, aflate în districtul Bujor, iar a doua oară, „Magyar Endröd” în 1550, formate din cîteva persoane, probabil angajați ai proprietarilor, sau meseriași.

Reține însă atenția un alt fapt, de confruntare, ce ia aspectul răscoalei împotriva asupririi, acaparării pămîntului strămoșesc și a anulării libertății. În 1511, marcgraful Gheorghe de Brandenburg, reclamă că în timp ce cîțiva iobagi din proprietatea sa Margina se înapoiau cu vitele de la pășune din locurile apropiate, nobilul Petru Teodor, Petru Anușa din Andrieșul Român și Gheorghe Bujoreanu de Surduc însoțiți de 32 iobagi din aceeași localitate, au răpit și dus mai mult ca 20 de boi, au luat alte vite, i-au bătut pe iobagii din Margina pînă la sînge, au tăiat lemne din pădurea sa, i-au bătut și alungat armăsarii, au dat foc colibelor paznicilor. Numele participanților sînt românești, multe întilnite în registrele matricole ale pa-

²⁶ I. I. Russu, *op. cit.*, p. 207.

²⁷ Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-romănesc și tilcuirea numelor din 1649* Editura Academiei Române, București, 1900 p. 174; Ștef. Karagici, *Srpskj rjecnik*, Viena, 1852, p. 370.

²⁸ V. Ardeleanu, *art. cit.* p. 155.

rohiilor din jur, altele rămase pînă acum. Între cei 32, apare cel dintîi nume de preot atestat documentar, *popa Stan (Stan pap)*²⁹.

Fapte desprinse din documente, mărturii atestate de realitate, ele sînt confirmări ale trăirii noastre intense și neîntrerupte pe aceste meleaguri cu moșteniri vii din milenii, cu orînduiri străvechi recunoscute iar nu dăruite, apărute împreună cu pămîntul și libertatea, prin o luptă grea și îndelungată.

Documentele anterioare secolului al XVIII-lea, nu vorbesc despre viața religioasă din Zolt, dar faptele expuse și rolul pe care l-a avut Biserica Ortodoxă prin slujitorii săi în desfășurarea evenimentelor, sînt bine cunoscute istoriei. Popa Stan de la Andrieș din 1511, acționează împreună cu credincioșii pentru dreptate, el fiind primul cunoscut cu numele în aceste locuri. Documentele despre care avem informații nu pomenesc contemporanii, înaintașii și urmașii săi. Nu aparțineau clasei privilegiate, ci dimpotrivă, totdeauna împreună cu poporul, îi împărtășesc viața trudită și aspirațiile, sînt ținta violentelor acțiuni prozelitiste catolice și protestante și sînt amintiți numai în astfel de împrejurări. E însă neîndoieinică prezența lor activă, de solidarizare în lupta de veacuri, și evident a bisericilor, aportul dat de ortodoxia noastră istoriei fiind bine cunoscut³⁰.

Tradiția știe că pe locul actualei biserici de lemn a existat o biserică foarte veche. Sintem de altfel în zona în care au supraviețuit cele mai multe biserici de lemn monumente istorice: Crivina, din 1676, Margina, ridicată în 1737, cu un clopot ce are inscripție în limba română din 1720 cu numele preotului Mihai; bisericile din Bătești și Povergina, construite în secolul al XVIII-lea pe temelii de veacuri, dar și mănăstirile de la Margina, Mănăștur și Românești, păstrate în tradiție și colinde³¹.

Înălțată în 1775 de mîini pioase la capătul de deal care domină satul, biserica din Zolt impresionează prin armonia dintre părți și întreg, prin încadrarea organică în ambianța naturală și adăpostește valori artistice deosebite. Zugravii lugojeni Teodor și Atanasie își înscriu numele alături de „chinezul” (primarul) Obiadă și preotul Mihai Popovici în pisană din 1781, cînd săvîrșesc împodobirea interiorului cu scene potrivit erminiei. Trecute prin viziunea și sensibilitatea artistului din popor dar asimilînd vechi tradiții ce nu s-au pus niciodată în slujba vrerilor străine, reflectă ortodoxia trăită în lumea satelor, cu mușățiile ei și continuă înnoitor vechile forme spirituale.

În ce au lăsat cu generozitate acești înzestrați mînuitori ai penelului lipsiți de posibilitatea instruirii care să le deschidă tainele afirmării plene a talentului, e o trăire a momentelor zugrăvite, a

²⁹ Pesty Fr. *op. cit.*, III, pp. 490—492.

³⁰ *Constituirea statelor feudale românești*, București, 1980, pp. 246—249.

³¹ Ion B. Mureșianu, *Mănăstiri din Banat, Timișoara*, 1976, pp. 76—77, 78—80, 129—132.

titudine afectivă față de ce reprezintă fiecare persoană, exprimate în liniile feței, prin culoare, ca în prinderea lor, judecarea și răstignirea lui Iisus. Figurile, gesturile exteriorizează stări sufletești, sentimente și resentimente, redată cu mijloace puține dar expresiv. E spontaneitate, mișcare liberă, vervă, fără a nesocoti echilibrul și armonia cromatică. Natura, costumația, elementele arhitecturale, păstrează din caracteristicile locale, unele avînd valoare documentară. Scena de amploare de la intrarea femeilor ce înfățișează Judecata de apoi cu toate urmările ei pentru păcătoși și nelegiuți, e de un puternic dramatism, pedepsele cele mai cumplite îndurîndu-le necinstea, asuprirea și imoralitatea.

Zugravii, ca și contemporanul Gheorghe Diaconovici la Povergina, au lăsat portretul chinezului Obiadă, cele mai vechi portrete laice din Banat lucrate de meșteri de aici, îmbrăcat în frumosul port al locului și purtînd în mîna stîngă însemnele puterii ce-i dădea slujba, transmitere din vremea cnezilor.

E un tezaur artistic bogat, o operă de factură populară originală, dovada sensibilității și impresionantelor însușiri artistice ale poporului.

În 1914, cei 385 locuitori pun temelii unei biserici noi în mijlocul satului, dar primul război mondial și alte împrejurări întîrzie executarea lucrărilor de zidire pînă în 1936, cînd a fost sfințită de arhieru.

Din zestrea pe care a avut-o biserica de lemn în secolul al XVIII-lea, au rămas un prapor din 1777, un praznicar mare valoros, o Evanghelie din 1776, Minologhionul tipărit în 1781, Ciaslovul apărut în 1786, Triodul din 1800, un Apostol, acum în Colecția de artă religioasă a Arhiepiscopiei și un candelabru din sticlă colorată, lucrat în maniera Murano.

Despre preoții slujitori la altarul bisericii pînă la anul 1781, nu s-au păstrat date sigure. Au rămas însă încrustate pe peretele de la proscomidier opt nume, primele două sau trei, posibil ale preoților din secolul al XVII-lea: Cozma, Mihai, Gheorghe, Alexa, Mihai, Dănilă, Dimitrie, Atanasie, urmați de Mihai Popovici pomenit în pisanie. Însemnarea, de pe primele 7 file ale Minologhionului, are următorul text întregitor: „Această carte ce să chiamă Minei iestă a satului Zolt, cumpărată cu cheltuiala satului cu bani gata 30 fl. de la Simeon Pantea din Blaj, decembrie 16, 1800. Și s-au cumpărat în chinejia lui Oprea Obeadă, cu îndemnarea preotului Alexa Nicolae-vici”, care scrie pe Evanghelia din 1776: „Erei Alexie Nicolae preot a Zoltului selia, aprilie 15 anu 1810, duhovnic, au ispovedit oameni în Zolt cu blagoslovenia arhierăului Ștefan Avacumovici din Timișoara”. Ioan Beșeleu, originar din Zolt, e amintit între 1825—1847, cînd a decedat în vîrstă de 64 ani, ajutat, apoi urmat de fiul său Teodor, absolvent din prima promoție a institutului teologic din Arad

(1823/1824)³², care a păstorit între anii 1829—1846. E menționat apoi preotul Nicolae Popovici ce slujește probabil până în 1847. Din acest an e preot Atanasie Ioanovici originar din Jupani, absolvent al aceluiași institut promoția 1845/1846, ginerele preotului Ioan Beșeleu, numit protopop al Făgetului în 1861, funcție pe care o deține până în 1886, anul decesului³³.

De numele acestui protopop, sînt legate evenimente ce au tulburat adînc viața satului și a mai multor parohii din protopopiat, determinînd acțiuni foarte energice din partea episcopului Ioan Popasu, primul ierarh al de curînd reînființatei vîlădicii a Caransebeșului (1865), pe care le expunem în succesiunea lor, avînd ca temei documentele din arhiva Arhiepiscopiei, fondul Caransebeș, cele indicate în parantezele din text.

Din motive personale, după ocuparea funcției de protopop, Atanasie Ioanovici întregeste temporar parohia Zolt devenită vacantă după plecare, apoi prelungește vacanțarea provocînd grave nemulțumiri în rîndurile credincioșilor, cari au fost folosite de episcopia unită din Lugoj.

Credinciosul Dănilă Dragonescu din Zolt, solicită episcopiei din Caransebeș în numele credincioșilor la 11 iunie 1873, să li se trimită urgent un preot (act 545/1873). Informată că în parohie și protopopiat se duc acțiuni prozelitiste insistente de către uniți, episcopia cere protopopului Atanasie Ioanovici să raporteze despre situația reală, la care protopopul răspunde că pretorul Făgetului Emil Leitner a instruit primarii din Zolt și Gladna precum și pe notarul Kiss din Gladna despre modul de a proceda pentru a determina trecerea credincioșilor ortodocși la unire (act 593/1873). În 16 iunie, primarul Zoltului, Ion Șerpe, împreună cu 77 capi de familie, cer și ei episcopiei Caransebeșului completarea parohiei (act 593/1873), dar preotul Ion Daminescu din Gladna raportează că în Zolt a venit un preot unit, a ocupat școala ca locuință fără știrea învățătorului și că în înțelegere cu primarul Șerpe a oficiat o înmormîntare, fără a respecta legea (act 636/1873).

Intervenția episcopului Ioan Popasu, nu întîrzie. La 21 iulie trimite prefectului județului Caraș un protest energic în care înfățișează încălcarea legii privind libertatea cultului, abuzurile săvîrșite de preotul unit Szabo, abuzul și ilegalitatea comise de pretorul Emil Leitner ce a venit la Zolt unde a silit poporul să declare că trece la uniți, încheind în acest sens un proces verbal, și cere cu hotărîre conform legii, să ordone anchetarea cazului (act 660/1873). Primarului și învățătorului din Zolt, le-a cerut să se prezinte la episco-

³² Teodor Botiș, *Istoria Școlii normale (Preparandiei) și a Institutului teologic ort. rom. din Arad*, Arad, 1923, din care sînt culese datele pentru preoți și învățători.

³³ „Foia Diecezană”, Caransebeș, an. I, nr. 37, din 2 octombrie 1886, p. 7.

pie pentru a da declarații, iar protopopului Făgetului, să deschidă concurs pentru întregirea parohiei. Informată că protopopul Ioanovici a lăsat parohia vacantă în ultimii 4 ani cu scopul de a-și însuși veniturile, și că folosește intrigi, episcopia dispune trecerea parohiei Zolt la protopopiatul Lugoj, acuzându-l că prin indiferența lui, acțiunile uniților din protopopiat învrăjbesc poporul și provoacă tulburări (act 700 de la începutul lunii august 1873).

Un nou protest e trimis de episcop în 15 august prefectului județului Severin, prin care cere în termeni categorici înlăturarea imediată a preotului Szabo trimis la Zolt de episcopia unită din Lugoj, orașul ce era și reședința județului, a notarului Kiss din Gladna, iar pretorul Leitner să fie îndrumat să respecte legea în calitatea sa de reprezentant al ei. Răspunsul prefectului Gh. Ivackovics din 18 august, atribuie situația încordată protopopului care a lăsat parohia vacantă și promite luarea de măsuri pentru respectarea legii (act 714/1873). Departe de a se liniști, situația se agravează. Preotul Ioan Daminescu telegrafiază episcopiei spre sfârșitul lunii noiembrie, că preotul unit Szabo a bătut mai mulți credincioși (act 952/1873), fapt confirmat și în raportul protopopului Ioanovici, adăugînd că numitul preot unit a umblat din casă în casă (act 954/1873).

Protopopul Lugojului, cărturarul George Peștean sub a cărui ascultare a fost parohia Zolt, face cunoscut episcopiei Caransebeșului în 15 noiembrie, rezultatul constatărilor sale din care rezultă concluzia neîndoielnică: situația din parohie e urmarea terorizării credincioșilor de către preotul unit sprijinit de oficialitate și propune să se trimită împăratului la Viena un recurs (act 976/1873), iar la începutul lunii decembrie, în împlinirea ordinului episcopiei, vine la Zolt. Raportul pe care l-a trimis în 7 decembrie, relatează că a găsit biserica încuiată, starea din parohie extrem de agitată și că a intrat în biserică prin fereastra din turn pe scară, oficiînd un serviciu religios în prezența unor credincioși. Cînd le-a anunțat așezarea provizorie ca preot a localnicului Iuliu Bumbescu, s-au opus, cerînd să se numească altul pînă la alegerea celui definitiv, alături de care va fi întregul sat. Informează de asemenea despre agitația provocată de uniți în localitățile din jur (act 1043/1873).

Episcopul Ioan Popasu, luptătorul din 1848 între fruntașii vieții românești din vestul Carpaților pentru cauza poporului, redactează al treilea memoriu amplu pe care îl tipărește³⁴, adresat membrilor adunării generale a județului ce urma să se întrunească în sesiunea anuală între 10—15 februarie 1874. Memoriul, semnat de episcop, (act ad. nr. 1014 B/1873, datat 16 ianuarie 1974), expune concis și documentat abuzurile, ilegalitățile și violențele comise de oficiali-

³⁴ Informațiune în cauz'a turburarilor religioase din comun'a Zoltu ingremiata maritului Comitatului alu Carasului, Caransebes, 1874, filă-volantă, format 34×21 cm.

tățile și de episcopia unită a Lugojului, încălcarea flagrantă a legii privind libertatea cultului, tulburările ce le-au urmat afectând grav ordinea publică, cere întemeiat pe lege să decidă respingerea solicitării episcopiei unite de a trece biserica și parohia Zolt pe seama sa și detestarea acțiunilor anarhice pe care le-a inițiat și condus; preotul unit Ioan Szabo să fie constrâns a părăsi localitatea iar școala confesională să fie redată episcopiei Caransebeșului; primul Ion Șerpe și Damian David să fie destituiți și judecați pentru abuzurile și terorizarea poporului, precum și respectarea întocmai a legilor.

Conducerea politică a județului Caraș conștientă de prestigiul episcopului, de gravitatea situației și de aducerea ei în discuția adunării generale cu urmări neprevăzute, din această adunare făcând parte și reprezentanții românilor, ia măsuri imediate, căci Iuliu Bumbescu (de fapt Bumba) care totuși a fost numit preot, raportează episcopiei la începutul anului 1874 că Szabo i-a intentat proces de calomnie (act 71/1874), apoi despre plecarea acestuia din Zolt în 3 februarie cum și despre intrigile protopopului Ioanovici ce urmărea să-și aducă în Zolt ca preot ginerele (act 137/1874). Liniștea, se restabilește deplin în parohie, în vara aceluiaș an.

Edificatoare pentru înțelegerea deplină a acțiunilor prozelitiste unite, a adevăratului scop urmărit și a rezultatelor, e referirea la cazul Zolt pe care o face un reprezentant autorizat al uniților, canonicul episcopiei Lugojului, Andreia Liviu într-o scrisoare trimisă în 15 februarie 1874 episcopului unit Ioan Olteanu, al Oradiei, anterior episcop al Lugojului, din care reproducem textual: „Cauza Zoltului au căzut cu totul și nedemnul preot de acolo Szabo care singur e cauza căderii Zoltului, ca să-și capete parohie comodă, acum s-a dispus la Zgribești intermalmente. Și dacă nu vom avea cât de curînd episcop devotat Sfintei Uniri, zău, nu știu ce se va alege cu Unirea în Banat; chiar acum mi-a comunicat domnul Drăgoi o epistolă îndreptată către dînsul de la Ilidia, unde se descrie cu disperare cauza noastră. Apoi oamenii noștri care sînt chemați a propaga unirea, o zic public, ba și în congregațiunea comitatensă o au zis în public, că nu sînt amicii prozelitismului. Apoi dacă noi nu vom fi amicii unirei, atunci pentru ce sîntem aici, atunci intențiunea cea sacră a maiestății sale și a înaltului regim pentru care au fondat diecesa Lugojului, e frustrată”³⁵.

Limitînd strict faptele la esențialul documentelor și evitînd consecvent orice comentariu la acest episod dureros din viața satului, fără care trecutul i-ar fi cu nedreptate împruținat, menționăm că la apărarea credincioșilor împotriva violențelor prozelitiste unite și-a dat aportul preotul George Popovici din Cliciova, tatăl protopopului și

³⁵ Cabinetul de cercetare și documentare istorică al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, dosar L. 54, corespondența episcopului I. Olteanu.

istoricului George Popovici al Lugojului. Episcopul Ioan Popasu îl distinge cu briu roșu prin decretul nr. 17 Pres. din 19 ianuarie 1887, remarcându-i activitatea meritorie în parohie și „pentru binele și interesul bisericii, dînsul expunîndu-și în anul 1873 cu ocaziunea agitațiunilor pentru unire din comuna Zolt chiar și viața și în calitatea de administrator protopresbiteral (al Făgetului) nu cruță nici o osteneală...“.

Reținem de asemenea activitatea depusă pentru această cauză de primarul Lugojului, Constantin Rădulescu, care renunță la funcția de inginer și la o vîrșă mai înaintată termină studiile juridice pentru a se dărui total aspirațiilor poporului. Alături de el, a acționat baronul francez Charles Billot plecat din Franța din motive politice, stabilit în Banat, cu o proprietate și în Zolt unde din 1860 a locuit în mod obișnuit. Interesul și generozitatea sa față de nevoiași nu s-au șters din memoria satului, iar mai mult, dar totuși prea puțin pentru atașamentul față de cauza românească, spun cuvintele contemporanilor: „Reuniunea română de lectură din Lugoj, pătrunsă de adîncă întristare anunță încetarea din viață în 19 sept. 1889 în al 71 an al vieții a domnului baron Carol Billot, doctor de medicină, proprietar mare în Zolt, membru al Reuniunii de lectură românească din Lugoj, membru al Congregațiunii comitatense în comitatul Caraș-Severin, etc. carele, francez de naștere, trăind în mijlocul poporului român a luptat întreaga sa viață pentru promovarea intereselor culturale, economice și naționale ale românilor. Durerea pierderii o simte tot românul și memoria lui va trăi pînă va fi suflet de român“³⁶.

După 1911, parohia Zolt a fost slujită de preoții: Romul Furdui (1911—1919), Iosif Unipan (1919—1934), Vasile Fofeldea (1934—1936), Gheorghe Corneanu (1936—1942), Ion B. Mureșianu (1942—1949), Nicolae Roman (1949—1960) ieromonahul Visarion Sintescu (1960—1975) și preotul Pamfil Radu. Din rîndurile credincioșilor s-au dăruit preoției spre sfîrșitul secolului trecut și mai tîrziu: Nicolae Barboni, Solomon Bojan și Samfiu Filip.

În propunerea oficială din 1777 privind înzestrarea școlilor din Banatul provincial (fără regiunea grănicerească) cu rechizite, Zoltul e trecut cu 46 de case, iar în 1791, localitatea avea 85 copii de vîrstă școlară din care 36 frecventau școala, învățător fiind Ioan Prodanovici ce vorbea în afară de limba maternă, germana și maghiara. Școala, e propusă în anul următor pentru rezidire³⁷, cînd e amintit ca învățător pe Evanghelia din 1776, Nicolae Ionnovici. Între succesorii săi e pomenit Pavel Popescu originar din Dorgoș județul Timiș, absolvent din al doilea an de la înființarea Preparandiei arădene (1813/1814), semnatarul următoarelor, pe fila aceleiași Evanghelii: „Scris-am eu Pavel Popescu fiind învățătoriu tinerimei romănesci în

³⁶ „Foaia Diecezană“, Caransebeș, anul IV, nr. 37, 17 septembrie 1889, p. 7.

³⁷ Victor Țircovnicu, *Istoria învățămîntului din Banat*, București, 1978, pp. 140, 150, 170.

cameralnicul sat Zolt. Scris-am cu mână de țărână și cu peană de găină, mîna mea va putrezi iară scrisoarea va rămîne și tot cel ce va ceti din adîncu inimii va zice: cine era odată în viață, acum în praf s-au făcut. Omul ca iarba, zilele lui ca floarea cîmpului, așa va înflori. Sig. Zolt, die 23 Iuni 1819 Pavel Popesco" (datarea și semnătura, cu caractere latine). Continuătorul acestui dascăl ce lasă primele litere și cuvinte latinești aici, e probabil Gheorghe Mihailovici din Valea Mare, aproape de Făget, promoția cea dintîi a Preparandei (1812—1813), ce-și lasă semnătura fără indicarea anului în Apostolul din secolul al XVIII-lea, în care semnează tot fără datare învățătorul Mihailovici din Sîntești, absolvent al promoției 1813/1815. Teodor Dubeștean care nu figurează între elevii Preparandiei, a lăsat pe fila rămasă dintr-un Strastnic: „Spre secularnică aducere aminte am scris aceste aici puse cuvinte, născut în Bunea, fiind odinioară de tinerime învățătoriu al comunității satului Zolt anul 1820. Mîna mea cu care am scris va putrezi iară scrisoarea va rămîne și tot cel ce va ceti, va umplea ochii de lacrimi și cu jalnice cuvinte va zice: cine era o dată în viață, acum în pămînt să sălășluește... (șters). Omul ca iarba, zilele lui ca floarea cîmpului, așa va trăce, zilele omului ca roaoa și ca umbra trec. Hai! Doamne hai! Pămînt sunt și în pămînt mă duc. Zisei. Teodor Dubeștean, de tinerime învățător". Sensibilului gînditor despre nimicnicia vieții, îi urmează Moise Gruici. Lasă și el o însemnare pe filele Penticostarului tipărit la Sibiu în 1805: „Aciastă carte ieste a sfintei besearecii a satului Zolt și-i cumpărată cu cheltualia satului. Scris-am eu învățătorul Moise Gruici în 10 zile Mai 1824. Mîna va putrezi dară scrisoarea va rămîne, după cuvintele Domnului Dumnezeu. Moise Gruici învățător". Alte însemnări limitate la semnături și datarea lor, ne permit înșiruirea în continuare a învățătorilor toți absolvenți ai Preparandiei (școlii pedagogice) din Arad: 1829, Spridon Ignatoni, originar din Gladna Română; 1838 Nicolae Prohab, originar din Belint; 1839, Ilie Aron din Coștei; 1842, Daniel Mihuț; între 1843—1851, Atanasie Popescu din Sîntești; 1851, Solomon Juratoni din Zolt.

Între absolvenții aceleiași Preparandii care a dat atît de mult pentru ridicarea nivelului cultural al poporului, se află în anii 1854—1856 trei tineri din Zolt: Iăcob Bumba, Nicolae Barboni și Cosma Bojan.

Cu un hotar într-o regiune montană din care numai 12% e cultivabil, cu 389 locuitori în 1948 (în 1839 avea 370), Zoltul a cunoscut în trecut o viață cu puternice aspirații spre libertate și cultură. A dus cu sine prin milenii, nealterată, o bogăție de tradiții pe aceași vatră de istorie înfruntînd biruitor toate răutățile. Și au fost multe. Astăzi, satul sărac de ieri e înfloritor, casele modeste din trecut aparțin amintirilor triste, precum grija zilei de mîine și necazurile de odinioară. O viață nouă, de muncă și de încredere, cloțește și în această așezare, unde sfîrșesc toate drumurile.

PORUNCILE ŞI SFATURILE EVANGHELICE

Duminica XXX-a după Rusalii

Mîntuitorul Iisus Hristos a venit în lume ca lumea prin El viaţă să aibă „şi din prisos să aibă” (Ioan 10, 10). Acest prisos de viaţă El l-a dat lumii nu numai prin jertfa de pe cruce, ci şi prin învăţătura Sa, precum Însuşi a spus iudeilor: „Veţi cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face slobozi” (Ioan 8, 32). De aceea, înainte de patimile şi moartea Sa, El a propovăduit lumii Evanghelia Sa cea mîntuitoare timp de peste trei ani.

Desigur, mulţi dintre cei ce îi ascultau cuvîntările se întorceau mulţumiţi pe la casele lor, fără a căuta să aibă convorbiri mai apropiate cu El, fără să-I mai pună întrebări asupra unor lucruri pe care nu le înţelegeau deplin. Erau însă unii care Îl aşteptau să se despartă de mulţimi, sau chiar îl căutau acasă — uneori noaptea, ca fariseul Nicodim — pentru că li se părea că noua învăţătură pe care o propovăduia, adeseori era opusă sau nu se potrivea cu legea lui Moise, pe care ei credeau că o cunosc atît de bine. Erau însă unii care veneau la El nu cu intenţii curate, ci ca să-l ispitească sau să-l prindă în cuvînt.

Aşa se explică şi apropierea de El a unui tînăr bogat, fără însă ca acesta să nutrească gîndul de a-L ispiti. De la primul contact cu el, de cîte ori auzim sau citim această pericopă evanghelică, acest tînăr ne este simpatic, prin faptul că el — asemenea multor tineri de totdeauna — pune Mîntuitorului o întrebare foarte serioasă. Aceasta pentru că tinereţea este, a fost şi va fi totdeauna vîrsta întrebărilor, chiar dacă uneori aceste întrebări surprind prin ineditul lor, iar alteori trădează lipsă de experienţă sau de suficientă judecată. Întrebarea pe care acest tînăr o pune însă Mîntuitorului dovedeşte atît bună lui credinţă, cît şi seriozitatea şi măturitatea lui de gîndire: „Învăţătorule bune, ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci?”.

Mîntuitorul nu se arată surprins de această întrebare, dar după ce îl corectează pe tînăr: De ce îmi zici bun, căci nimenea nu e bun

fără numai Dumnezeu, îi răspunde acestuia: „De vrei să intri în viață, ținere poruncile”. Surprins oarecum, tânărul, gândindu-se probabil la mulțimea poruncilor legii lui Moise, întreabă: „Care porunci?” Răspunsul Mântuitorului a fost: „Să nu ucizi, să nu desfrânezi, să nu furi, să nu dai mărturie mincinoasă împotriva aproape-lui tău, să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”.

Surprins acum că i se cere atât de puțin din poruncile Decalogului, adăugându-i-se doar porunca iubirii față de aproapele (Levitic 19, 18), tânărul răspunde: „Toate acestea le-am păzit din fragedă tinerețe, ce oare îmi mai lipsește?”. Mântuitorul îi răspunde: „Încă un lucru îți mai lipsește: de voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde-ți averile și le împarte săracilor și vei avea comoară în ceruri; apoi vino și urmează-mi mie”. Dar când tânărul a auzit această, s-a întristat și s-a dus, căci avea bogății multe. Atunci Mântuitorul a zis către ucenicii Săi: „Greu este celor bogați să intre în împărăția cerurilor. Vă spun vouă că mai ușor va intra funia corăbiei prin urechile acului, decât bogatul în împărăția cerurilor. Auzind aceasta, ucenicii L-au întrebat: „Atunci cine poate să se mântuiască?”, la care Iisus a răspuns: „Cele ce la oameni sînt cu neputință, sînt cu putință la Dumnezeu” (Matei 19, 16—26; Marcu 10, 17—27; Luca 18, 18—27).

Două lucruri principale se desprind din convorbirea dintre Mântuitorul și tânărul bogat: 1. Cîștigarea sau dobîndirea vieții veșnice, adică a împărăției cerurilor, se obține prin împlinirea poruncilor; 2. Pentru cei ce voiesc însă să ajungă la o treaptă mai înaltă de desăvîrșire morală, există o altă cale pe care o recomandă Mântuitorul: cea a sfaturilor evanghelice.

Dar ce este porunca și ce sînt sfaturile evanghelice?

Porunca este o dispoziție precisă a legii morale, care impune creștinului împlinirea unei anumite datorii, de exemplu: să nu ucizi, să nu desfrânezi, să nu furi, să-ți cinstești părinții, să dai milostenie celui lipsit etc. Ținerea sau împlinirea poruncilor este absolut necesară pentru mîntuire, binele cerut de porunci fiind obligator pentru fiecare creștin. Sfatul evanghelic nu poruncește săvîrșirea unui bine, ci numai îl recomandă, îl sfătuiește, deoarece binele cerut de sfaturi nu este obligator, dar prin împlinirea lui se ajunge la o treaptă mai înaltă de moralitate, deci la desăvîrșirea morală, deoarece acest bine e mai mare, mai valoros decât binele obișnuit cerut de porunci. De aceea, Mântuitorul i-a recomandat tânărului bogat sfatul sărăciei: „De voiești să fii desăvârșit, atunci vinde-ți averile și le împarte săracilor și vei avea comoară în cer...” (Matei 19, 21), iar altora, în alte împrejurări, sfatul fecioriei (Matei 19, 12) precum și al ascultării sau supunerii necondiționate (Marcu 8, 34).

Dar cineva ar putea crede că prin ținerea poruncilor ori prin împlinirea sfaturilor există o dublă morală: una, a poruncilor, pen-

tru creștinii de rînd și alta, a sfaturilor, pentru o elită de creștini și îndeosebi pentru cei ce au îmbrățișat starea monahală, prin vîntul depus pentru trăirea după acestea în tot decursul vieții. Însă această credință ar fi greșită: amîndouă căile și a poruncilor și a sfaturilor se adresează tuturor creștinilor, dar în timp ce pe cea dintîi o poate urma orice creștin care vrea să se mîntuiască, pe cea de a doua n-o poate urma oricine, ci numai cei ce simt o chemare deosebită pentru acestea. Calea poruncilor stă la îndemîna tuturor, indiferent de starea lor familială, socială, profesională, pe cînd cea a sfaturilor este accesibilă numai unora, mai puțini: „Cel ce-și mărită fiica sa bine face, iar cel ce nu o mărită și mai bine face” (I Corinteni 7, 38). Părintele care-și mărită fata ascultă de porunca: „Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa...” (Efeseni 5, 31), pe cînd cel ce nu-și mărită fata, ci o lasă să trăiască după sfatul fecioriei (Matei 19, 12) face și mai bine, deoarece „cea nemăritată se îngrijește de cele ale Domnului, cum să placă Domnului... iar cea măritată se îngrijește de ale lumii, cum să placă bărbatului” (I Corinteni 7, 34).

La fel și tînărul din Sfînta Evanghelie de astăzi n-a fost în stare să urmeze calea sfatului sărăciei de bună voie, fiind prea alipit cu sufletul de bogățiile pe care le avea, de aceea s-a mulțumit să rămînă pe calea poruncilor, renunțînd astfel să ajungă la o treaptă mai înaltă de desăvîrșire morală, pe care i-ar fi cîștigat-o urmarea sfatului sărăciei.

Aici se poate pune însă și o altă întrebare: Oare la desăvîrșirea morală pentru care se recomandă calea sfaturilor, nu se poate ajunge pe calea poruncilor? Cu alte cuvinte, celor care nu sînt în stare sau nu simt chemarea să urmeze calea sfaturilor și urmează numai calea poruncilor, le este închisă desăvîrșirea? Hotărît nu! Și pe calea poruncilor se poate ajunge la desăvîrșire, dar mult mai greu! Calea poruncilor e mai spinoasă, mai pieptișă, întocmai ca o potecă de munte, pe care ajungi mai repede la vîrf decît pe drumul neted, sigur și ușor al sfaturilor. Dar oricît de grea și spinoasă ar fi, ea poate duce la același rezultat ca și cea ușoară a sfaturilor, adică la desăvîrșire. Un exemplu din Viețile Sfinților ne va lămuri deplin asupra acestui adevăr.

În veacurile III-IV, creștinii dornici de o viață morală mai înaltă se retrăgeau în pustii sau în păduri, după exemplul Sf. prooroc Ilie, al Sf. Ioan Botezătorul și al Mîntuitorului Hristos. Un asemenea pustnic din Egipt, părăsind totul, se retrăsese în pustie, supunîndu-și trupul la tot felul de nevoințe, postind post negru, petrecînd în rugăciune și înlăturînd orice ispite. Astfel și-a format convingerea că el a ajuns la desăvîrșire, de aceea, într-o zi s-a întrebat întru sine: „Doamne, oare există în aceste părți un om mai desăvîrșit ca mine?”.

„Da”, a auzit el un răspuns ceresc, „este unul în Alexandria care se numește Simeon Cizmarul”. O dorință puternică l-a cuprins

îndată pe acest pustnic, de aceea a plecat spre Alexandria să-l găsească pe acel om desăvârșit.

Ajuns în Alexandria, nu i-a fost greu să găsească pe Simeon Cizmarul, un cîrpaci dintr-o mahala, care stătea împreună cu 12 copii de diferite vîrste în jurul unei mese și reparau cizme și alte încălțăminte.

— Caut pe Simeon Cizmarul, a grăit pustnicul, după ce a dat binețe.

— Eu sînt, răspuse cîrpaciul, un om între două vîrste. Ce doriți de la mine?

— Vreau să stăm puțin de vorbă, spuse pustnicul, nedumerit că acela pe care îl căuta era un sărman cîrpaci.

— Poftiți în odaia de alături, îl invită cizmarul.

Intrară amîndoi într-o încăpere mare și se așezară la masa din mijlocul camerei în care se aflau, așezate pe lîngă pereți, 13 paturi.

— Ce fel de viață duci?, îl întrebă pustnicul, căci am auzit că ești un om desăvârșit.

— O viață ca toți oamenii, răspuse Simeon: lucrez de dimineața pînă seara cu acești copii pe care i-am învățat meseria de mici, ca să-și poată cîștiga cîstit pîinea cea de toate zilele.

— Dar toți copiii sînt ai tăi?, îl întreabă pustnicul.

— Șase sînt ai mei, dar sînt orfani de mamă. Ceilalți șase sînt orfani de ambii părinți. I-am luat să-i cresc eu, căci n-au avut rudele care să-i crească.

— Dar ce faci totuși, cum trăiești de ți-a mers vestea că ești un om desăvârșit?

— Nimic deosebit, răspuse cizmarul. În zilele de lucru ne ostenim de dimineața pînă seara. În Duminici și sărbători mergem la biserică și ne rugăm. În timp ce lucrăm, adeseori ne rugăm și cîntăm psalmi și laude Domnului, iar din ce cîștigăm prin muncă o parte o dăm săracilor, alta o cheltuim pentru hrană și îmbrăcăminte, iar alta o punem deoparte pentru zile mai grele.

— Îți mulțumesc pentru cele ce mi-ai spus, zise pustnicul. Dumnezeu să te aibă în pază pe tine și pe copiii tăi!

Reîntors în pustiu, pustnicul a înțeles de ce Simeon Cizmarul este un om mai desăvârșit decît el, care nu s-a îngrijit decît de sine, uitînd porunca iubirii față de aproapele și făcîndu-se astfel *călcător de poruncă*. Simeon Cizmarul n-a uitat însă această poruncă, despre care Sf. Apostol Pavel spune: „căci dragostea este plinirea legii” (Romani 13, 10).

Iată deci, că oricărui creștin îi stă deschis drumul spre desăvîrșire: pe calea sfaturilor mai ușor de cîștigat, pe calea poruncilor însă mai greu. Una însă trebuie să nu uităm: pe ambele căi creștinii împlinesc voia lui Dumnezeu, exprimată în porunca cea mare a iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele (Matei 22, 37—39). Este grea pentru noi creștinii una sau alta din cele două căi pe

care am ales-o? Da! Poate fi grea oricare și n-o putem urma în-tocmai fie în litera, fie în spiritul ei. Dar nici atunci nu trebuie să ne descurajăm sau să disperăm: ne-o arată aceasta răspunsul dat de Mântuitorul la întrebarea pe care i-au pus-o ucenicii săi, după ce au aflat cât de greu îi este bogatului să intre în împărăția cerurilor: „Atunci cine poate să se mântuiască?” Iar acest răspuns a fost: „Cele ce la oameni sînt cu neputință, sînt cu putință la Dumnezeu” (Matei 19, 26).

Arhid. prof. I. ZĂGREAN

VORBIREA DE RĂU

Duminica 7-a după Rusalii

Vindecînd miraculos pe cei doi orbi, Mîntuitorul le-a zis: „nimeni să nu știe” (!) Era în aceste cuvinte și rugămintă și poruncă și, nu în ultimul rînd, îndemn la discreție. Orbii însă, odată vindecați, nu au putut să-și pună friu bucuriei și, zice sfînta carte, „L-au vestit în tot ținutul acela”. A fost adus apoi mutul demonizat și, vindecîndu-l, Iisus a uimit cu această nouă minune mulțimile care au mărturisit că „niciodată nu s-a arătat așa ceva în Israel”. Iar fariseii ziceau, ca întotdeauna cînd Hristos săvîrșea o minune: „cu domnul demonilor scoate pe demoni”. Ce făceau deci acei farisei? Cleveteau pe seama Mîntuitorului, îl birfeau, îl vorbeau de rău!

Asupra acestei proaste vorbiri să reflectăm împreună, cu nădejdea că ne vom îmbogăți sufletește cu o mai corectă înțelegere a lucrurilor lămurindu-ne asupra acestui păcat care este vorbirea de rău. Circumscriind și mai precis domeniul nostru de interes, ne vom referi nu la sensul general al acestei vorbiri de rău ci, precis, la vorbirea de rău a aproapelui nostru, a semenului pe care marea poruncă a iubirii ne îndeamnă, chiar *ne obligă*, să-l iubim ca pe noi înșine.

Cît sîntem de departe de această dumnezeiască poruncă și cît de aproape de fariseii din evanghelie ne putem da singuri seama cercetîndu-ne cu sinceritate conștiințele și rememorîndu-ne faptele din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat.

Se pare că vorbirea de rău, clevetirea pe seama celor ce ne înconjoară este o „îndeletnicire” comună, obișnuită, fiecare considerîndu-se în drept să exprime aprecieri la adresa celui alt și, mai grav, să-l judece și chiar să-l osîndească zicînd că este așa sau altminteri!

În această privință înțelepciunea indiană spune că: „De obicei pe lumea aceasta cel de neam prost defăimează pe cel de neam bun, cel nefericit pe cel răsfățat de noroc, cei zgîrciți pe cei harnici, cei nedrepti pe cei drepti, cei săraci pe cei bogați, cei urîți pe cei frumoși, cei răi pe cei virtuoși, cei neghiobi pe cei plini de tot felul de învățături” (Panc. (K), 1, 415).

Defăimînd, unii se cred chiar nevinovați sau că birfa este un mijloc de a „pierde timpul”. Clevetim, clevetim, clevetim... uitînd că „rana pricinuită de săgeată se cicatrizează, pădurea doborîtă de secure crește din nou, dar rana produsă de vorbă — de vorba urîtă și rea — nu se mai vindecă” (Mahabharata 2, 2136). Vorba este icoana sufletului: cum e omul, așa-i și felul său de a vorbi.

Alții birfesc din invidie, așa încît „cel modest e socotit că e prost, cel pios că e prefăcut, cel inocent că e viclean, eroul că e crud, ascetul că e stupid, cel prietenos că e nenorocît, cel demn că e mîndru, cel elocvent că e vorbăreț, cel răbdător că e slab. Atunci care o fi virtutea celor foarte virtuoși care să nu fie defăimată de cei răi!” — se întreabă și pe bună dreptate, filozoful indian (Bhartrh, Nit., 54).

Și fiindcă un gînditor grec (Zeno, ap. Diogenes Laertius 7, 1, 19) ne spune să „de aceea avem două urechi și numai o gură, ca să auzim mult și să vorbim puțin”, iată ce este bine să știm:

În casele creștinilor, spunea cineva, adesea pereții sînt împodobiți cu icoana răstignirii lui Iisus. Din mîinile și picioarele Lui picură scump sîngele Lui, vărsat pentru noi și astfel această icoană ne aduce aminte mai ales de dragostea lui Dumnezeu pentru noi și ar trebui să ne îndemne și la dragostea aproapelui. Însă sînt atîția creștini care stînd la umbra acestei icoane, cînd se adună doi sau trei, în loc să fie însuflețiți de gînduri curate, înalte și frumoase, încep să vorbească pe alții de rău și să-i defăimeze. Și aceasta se face cu atîta rivnă, încît chiar cei de obicei tăcuți devin guralivi, cei proști devin glumeți, iar cei posomorîți se înveselesc...

Icoana Mîntuitorului de pe pereți, icoana cu mîinile și picioarele lui sîngerînde, privește spre acești creștini, care deși în fiecare zi se roagă zicînd: „și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm greșirilor noștri”, cu fapta se îndepărtează atît de mult de aceste cuvinte. Și privirea lui Iisus parcă repetă mustrarea pe care au auzit-o oarecînd fariseii din gura Sa cînd a zis: „fățarnicilor, voi vedeți paiul din ochiul aproapelui, iar birna din ochiul vostru nu o vedeți” (Matei 7, 3).

Da, așa sîntem noi, plini de felurite păcate și slăbiciuni, pe care nu sîntem dispuși să le vedem și să le recunoaștem, în schimb însă totdeauna dispuși a vorbi de rău pe aproapele nostru care, în comparație cu noi, este adesea cu mult mai bun.

Se spune că un rege din vechime era renumit pentru frumusețea sa dar avea un mic cusur la unul din ochi. Făcîndu-i portretul,

un pictor l-a realizat astfel încît acel mic defect nu se vedea în portret. La fel va trebui să facem și noi. Nu să iscodim greșeli și defecte, pe care aproapele nostru de cele mai multe ori nici nu le are, ci să fim îngăduitori și să-l judecăm drept și frățește. La acestea ne îndeamnă Sfînta Scriptură a Vechiului Testament unde se spune: „De ai auzit o vorbă împotriva aproapelui tău, îngroap-o în lăuntru tău”. Tot acolo ni se mai arată că Dumnezeu pedepsește vorbele rele și defăimarea semenului, pentru că fiii lui Aaron (Mabab și Aboud), care se foloseau chiar de cele sfînte, pentru a iscodi felurite lucruri de la cei ce locuiau în apropierea templului, au fost pedepsiți cu moartea.

Nu ne mai rămîne decît să ne întrebăm cum să ne ferim de această apucătură. În primul rînd ținînd seama de sănătoasa recomandare a celor vechi, cuprinsă în cuvintele: „Cunoaște-te pe tine însuși”. Aceste cuvinte ne îndeamnă să ne uităm la noi înșine, să ne cunoaștem toate slăbiciunile proprii și toate păcatele și numai atunci vom putea înțelege pe cele ale aproapelui nostru.

Gîndul la porunca dragostei și la jertfa lui Hristos va face apoi să încolțească în noi și să prindă rădăcini dragostea de aproapele care, după cuvîntul apostolului Pavel, „toate le rabdă și nu gîndește răul” (I Corinteni 13, 4—7).

Această dragoste ne va face să fim îngăduitori față de greșelile aproapelui nostru și cu dreptate față de virtuțile lui. Această dragoste ne va face să ținem întotdeauna seama de cuvintele Mîntuitorului nostru care spunea: „nu judecați ca să nu fiți judecați” (Matei 7, 1).

Prot. PETRU DOROBANȚU

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU

Duminica II-a după Paști

Dacă în capitolul 17 al Evangheliei sale, Sfîntul Evanghelist Ioan ne lasă cea mai adîncă și înălțătoare pagină de teologie divină, în cap. al 4-lea, întîlnim cea mai senină și lucidă pagină de teologie umană. În ea este circumscrisă convorbirea Mîntuitorului cu femeia samariteancă, lingă fîntina lui Iacob din apropierea orașelului Sihar.

Mîntuitorul cu ucenicii Săi fusese în Iudeia, unde învățase poporul și vindecase toată boala și neputința. Știînd însă că fariseii din Ierusalim îl pismuiau, Mîntuitorul s-a hotărît să părăsească provin-

cia și să se reîntoarcă din nou în Galileia, țara Lui, deoarece atât El cit și ucenicii Săi erau galileeni. Drumul cel mai scurt și cel mai frecvent spre Galileia trecea prin Samaria, ținut brăzdat de lanțul munților Efraim, cu piscul lor Garizim, la poalele căruia se afla templul în care samaritenii se închinau lui Dumnezeu. Din cauza unei vechi vrăjmășii între iudei și samariteni, drumul acesta nu era cel mai potrivit și nici cel mai ospitalier. Nu scurtimea drumului l-a determinat pe Mântuitorul să apuce această cale, ci Providența divină însăși, în planul ei necunoscut oamenilor, statornicise ca Iisus personal să treacă prin Samaria pentru a le vesti locuitorilor ei Evanghelia dreptății și pentru a face cunoscut tuturor că Fiul lui Dumnezeu n-a venit în lume numai pentru un grup de oameni, ci pentru izbăvirea tuturor fiilor pământului.

Mântuitorul anturat de ucenicii Săi, intră în cetatea Samariei numită Sihar, o cetate care nu era capitala Samariei (aceasta fiind Sebesta) și nu se confunda nici cu vechiul oraș biblic Sichem, ci era un orașel cunoscut azi sub numele de Al-Askar. Se afla aproape de locul pe care patriarhul Iacov îl cumpărase de la fiul lui Hemor și-l donase fiului său Iosif spre a-și hrăni familia și turmele sale. Aici bătrînul Iacov zidise un puț pentru a astîmpăra setea celor ai casei și călătorilor care treceau.

Era în al șaselea ceas — adică miezul zilei. Din pricina unei călătorii lungi, pe arșiță de soare, Iisus obosise și însetase. Ucenicii istoviți, flămînziseră. Mântuitorul se așezase pentru odihna trupului lângă puț; poate pe marginea lui sau pe un scaun alături. Sfîntul evanghelist Ioan notează că Mântuitorul, după ființa-Lui omenească era obosit și flămînd. Era oboseala sfîntă pe care o îndura Mântuitorul ca să regăsească omul, făptura căzută în păcat, spre a-l aduce pe drumul lui adevărat și autentic, drumul spre Dumnezeu. Probabil că Ioan rămăsese cu Iisus. Ceilalți ucenici plecaseră în oraș după hrană. Sintem îndreptățiți să credem că Ioan era prezent lângă Mântuitorul deoarece este singurul evanghelist care consemnează atât de concret și de amănunțit, cu o uluitor de pregnantă naturalitate, dialogul lui Iisus cu această femeie samariteancă.

În timp ce Mântuitorul se odihnea, apare o femeie samariteancă cu un ũlcior în mînă. Venea după apă la fîntina care era departe de oraș. De ce nu venise în zorii zilei, pe răcoare, precum obișnuiau femeile din Sihar? Peste tot ochiul Providenței divine urmărește împlinirea economiei eterne a lui Dumnezeu, legată de slobozenia întregii creaturi, dar cu osebire a făpturii umane căzută în păcat și tînjind după împăcare și desăvîrșire.

Mântuitorul deschise brusc dialogul cu ea, splendid dialog dumnezeiesc și omenesc. „Dă-mi să beau” (4, 7) — i se adresează Iisus. Femeia rămîne contrariată. A observat după grai și port că cel care i se adresase era iudeu, fapt neobișnuit pentru relațiile ce domneau între iudei și samariteni. Iisus se așteptase la un astfel de răspuns, în-

tuind cu ușurință capacitatea restrinsă de înțelegere a omului. Nu se simte cu nimic ofensat, ci rămâne în aceeași stare de liniște interioară și de înțelegere iubitoare. „Dacă cunoșteai darul lui Dumnezeu și cine este cel care ți-a zis: Dă-mi să beau, tu ai fi cerut de la el și ți-ar fi dat apa vie” (4, 10). Observăm imediat larga deschidere de perspectivă în care se va desfășura acest minunat dialog divino-uman. Mintuitorul îi arată femeii cea mai deplină încredere și sinceritate, ca să nu împiedice deloc deschiderea sufletului și a inimii ei.

Să-i privim față în față: Iisus și samariteanca. El, doborât de setea trupului, poposind pe marginea puțului, iar ea cu ulciorul în mână, pătrunsă de o tot atît de adîncă sete morală. Ea poate să-i potolească Mintuitorului setea trupestă, fiindcă are vasul cu care poate să scoată apă din adîncul puțului. Se spune că fîntina avea o adîncime de 24 metri. Mintuitorului însă, îi stătea în putință să-i potolească setea morală a sufletului ei, care, chiar dacă n-o chinuia, o biciuia totuși. De aceea Mintuitorul încearcă un sondaj de adîncime spirituală în sufletul ei — motivul real al dialogului — rugînd-o să-i potolească setea trupestă. Sufletul ei începe să scînteieze de sub cenușa necunoașterii Adevărului. Îi răspunde Mintuitorului aproape cu o puternică nedumerire, care o va duce mai apoi spre înțelegerea lucrurilor dumnezeiești: „Doamne, nici nu ai cu ce să scoți, iară puțul e adînc. De unde, dar, ai apa cea vie. Nu cumva ești tu mai mare decît părintele nostru Iacov, care ne-a dat această fîntină, și a băut și el din ea, și feciorii lui și turmele lui?” (4, 11 și 12). Dialogul decurge așa de simplu, de frumos, de liniștit și de intim, dar în același timp atît de distant și de decent! Mintuitorul întrezărește licărul de lumină spirituală mijind și crescînd în sufletul femeii. Nu era un suflet pierdut. În el era încă nesecată seva speranței, a credinței și a iubirii, un sol fertil în inima ei pentru a încolți o viață omnească după chipul vieții Fiului lui Dumnezeu întrupat. De aceea Mintuitorul dă convorbirii o perspectivă mai înaltă, mai luminoasă.

Ca să-i dezgroape sufletul din cenușa necunoașterii și să-i pună în funcție puterile și energia spirituală, Mintuitorul îi grăiește: „Oricine bea din apa aceasta va înseta din nou. Dar, cel ce va bea din apa pe care-i voi da eu, nu va mai înseta în veac, căci apa pe care-i voi da-o eu, se va face în el izvor de apă izvoritoare întru viața veșnică” (4, 13 și 14). Răspunsul acesta reprezintă primul punct culminant al învățăturii cuprinsă în dialog. Curiozitatea femeii este alertată, însă nu spre neliniștire, ci spre lumină, spre o dorință tot mai puternică de a pătrunde adînc Cuvîntul lui Dumnezeu. Apa despre care vorbește El, „apa vie”, nu este o apă rece care s-ar afla undeva, în adîncul fîntinii, ci este o altfel de apă. Femeia voia să afle din gura Mintuitorului, răspicat și clar, ce este apa vie, pe care dacă o va bea un pămîntean, nu va mai înseta în veac. Ea știa că apa obișnuită nu potolește setea omului pentru totdeauna, cunoștea chinul arzător pe care-l produce setea în trupul omului. Muncitorul pe ogorul de porumb, în lanul de griu, la secerat sau la cositul finului, este chinuit

istovitor de focul setei. Seta chinuie omul întocmai ca o patimă care i-a încolăcit întreaga ființă trupească și sufletească. De aceea, Fericitul Augustin spunea că apa putului este simbolul voluptății trupesti, care în loc să stingă focul trupului, îl aprinde și mai năpraznic. Mintuitorul face această extraordinară deosebire a celor două elemente psihice cuprinse în sete: dorința și chinul (suferința) care succede. Dorești apa ca să-ți liniștești chinul trupului, ca în urmă să încerci același chin și mai puternic. Femeia cunoștea din proprie experiență stările psihice produse de sete, dorința și chinul, voind să se elibereze de chin. Iată motive pentru care femeia dorește cu ardore apa vie, despre care îi vorbește Mintuitorul, fără a fi înțeles încă ce înseamnă această apă vie care devine izvor pentru viața veșnică. Gîndul ei stăruie îndeosebi asupra apei celei de toate zilele, atît de necesară vieții omului. Mintuitorul coborîse pînă în adîncul sufletului femeii, spre a trezi în ea cunoașterea celor de sus, a lucrurilor dumnezeiești. El a înțeles că samariteanca dorea acest lucru, dar nu voia să-i descopere direct adevăruri atît de înalte față de putința ei mărginită de înțelegere. Apa vie despre care El îi vorbise era o apă nematerială, era Adevărul divin pe care omul oricît s-ar strădui, prin propriile lui puteri, nu poate să-l dobîndească. Apa vie era toată bogăția de adevăruri divine cuprinse în Sfînta Revelație. Adevărul revelat este infinit, el trezește în noi o sete infinită, dar nu una chinuitoare. Omul care dobîndește prin credință, Adevărul descoperit, cunoaște fericirea deplină, eternă. „Apa vie” este cuvîntul etern revelat al lui Dumnezeu. Femeia samariteancă trebuie să fie purtată pînă acolo, încît să poată grăi cum au grăit mai pe urmă ucenicii Domnului „Doamne, la cine ne vom duce, căci Tu ai cuvintele vieții veșnice?”. Samariteanca i se adresează lui Iisus direct și brusc: „Doamne, dă-mi această apă vie ca să nu mai însetez, nici să mai vin aici să scot” (4, 15).

Acum Mintuitorul era pus în cumpănă de samariteancă; trebuia să-i activeze puterea spirituală, ca să ajungă la înțelesul înalt al „apei vii”. De aceea îi grăiește și El direct: „Mergi și cheamă pe bărbatul tău și vino aici” (4, 16). Voia să-i lărgească și să-i adîncească puterea de înțelegere, pînă la a cuprinde adevărurile dumnezeiești. Tonul este așa de intim, încît aproape sfidează sentimentul de pudoare al femeii, dar este sincer. La rîndul ei, femeia a intuit sinceritatea și puritatea sufletului Celui care întreține dialogul, mărturisind deschis viața ei: „N-am bărbat” (4, 17). Fără a aștepta altă lămurire, Iisus îi răspunde: „Bine ai zis; n-am bărbat. Că cinci bărbați ai avut și acum pe care-l ai nu este bărbatul tău” (4, 18). Acum apare o uvertură pînă în adîncul sufletului ei. „Doamne, văd că tu ești prooroc. Părinții noștri s-au închinat pe acest munte iar voi ziceți că în Ierusalim este locul convenit pentru închinare” (4, 19, 20). Abia acum femeia își destăinuie setea ei spirituală, arzîndă și infinită, nevoia profundă de a-L cunoaște pe Dumnezeu. Are nevoie de o lumină de sus care să-i despice zările infinite ale spiritului. Ne aflăm în mo-

mentul crucial al convorbirii Mintuitorului cu samriteanca, al doilea moment important al acestei lecții de învățătură duhovnicească, pe care Iisus o dă femeii samaritence și prin ea tuturor oamenilor fără deosebire, pentru a dobîndi viața veșnică. Iisus îi răspunde cu un puternic și încurajator apăs: „Femeie crede-mă că vine ceasul cînd vă veți închina Tatălui, nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim” (4, 21) „Ceasul vine și acum este, cînd adevărații închinători se vor închina Tatălui în spirit și în adevăr, căci Tatăl voiește atari închinători” (4, 23). Aici se cuprinde sinteza evangheliei lui Ioan. El este teologul divinității și teologul umanității, teologul lui Dumnezeu și teologul omului, teologul total și integral. Răspunsul luminos pe care Iisus îl dă samaritencii, adică creștinului de totdeauna, este răspunsul ultim, definitiv, integral și fără apel la suprema întrebare pe care și-o pune pămînteanul credincios: care este legătura de comuniune între omul credincios și Dumnezeu Creatorul? Răspunsul la această întrebare e ca o lumină care clarifică menirea omului care și-a pus această întrebare, iar răspunsul pe care a fost capabil să-l dea, a fost incomplet, dacă nu greșit și tenebros. Numai Fiul lui Dumnezeu, născut din eternitate din Tatăl putea să ofere omului răspunsul luminos care să-i aducă odihna sufletului.

Trei lucruri precizează Mintuitorul prin acest răspuns: raportul dintre Dumnezeu și om, dintre Creator și creatură, ce este Dumnezeu, după Ființa Sa, și care este natura cultului pe care credinciosul trebuie să-l aducă lui Dumnezeu. Infinit de departe față de om, Dumnezeu este totuși infinit de aproape. Distanța infinită dintre Dumnezeu și om este umplută de Dumnezeu însuși, cu Iubirea Sa cu care pătrunde și învăluie ca într-un veșmînt ocrotitor întreaga creatură de la cea nevăzută și pur gînditoare pînă la cea văzută, gînditoare, simțitoare și nesimțitoare. Între om și Dumnezeu raportul este filial-patern. Atitudinea lui Dumnezeu față de om este infinit iubitoare. Pentru prima dată omul a auzit și înțeles că Dumnezeu este Tatăl nostru, al tuturor, adică ocrotitorul neabătut al întregii creații. Ca atare, El nu pretinde ca omul să tremure în fața Lui să i se închine cu teamă și groază, ci numai din iubire. Dumnezeu arată omului că El este părintele a toate ocrotitor, de unde și datoria oamenilor de a se considera între ei frați și de a cultiva unica legătură care trebuie să-i încingă ca un lanț invincibil: iubirea, dragostea nețărnută. Aceeași dragoste pe care Dumnezeu o are față de om, căzut în păcat, trebuie s-o cultive și omul față de Dumnezeu, față de toți semenii lui și față de întreaga făptură creată.

Dumnezeu nu este nimic din cele pămîntești pe care le cunoaștem prin simțurile și rațiunea noastră. El nu este o existență marginală în timp și spațiu, care ar pretinde din partea omului un cult idolatric undeva în bezna unui templu unde s-ar afla statuat chipul Său. Dumnezeu este spirit nemărginit, dezlegat de timp și de spațiu El este Cunoașterea și Iubirea în-integritatea lor, adică Ade-

vărul total, creator, pronietor și desăvârșitor din care a izvorât crea-tura și spre care trebuie să se îndrepte. De aceea, Dumnezeu tre-buie adorat numai în duh, iar cultul pe care noi credincioșii trebuie să-l aducem nu trebuie să consistă din sacrificii de natură materia-lă sau din prosternări oarbe, pătrunse numai de teamă. Dumnezeu trebuie adorat numai în Duh, printr-un cult pornit din suflet și din inimă. Fiind duh nemărginit, numai sufletul își poate îndrepta ener-giile, prin cunoaștere și iubire, către Dumnezeu. Acesta este cul-tul divin introdus în lume de Iisus Hristos: cult universal, filial și spiritual (duhovnicesc), care trebuie să înlocuiască pe cel local și material. Femeia samariteancă, fulgerată de o lumină cerească, a înțeles că răspunsul ultim și fără apel la întrebarea unică și cardi-nală pe care și-o poate pune sufletul. De aceea, ea îi grăiește Min-tuitorului: „Știu că vine Mesia, care se zice Hristos; când va veni acela, ne va spune nouă toate (4, 25). „Eu sînt cel care vorbește cu tine” — este răspunsul pe care îl dă Mintuitorul imediat.

Cu acest răspuns, o lumină puternică țîșnește din adînc în su-fletul femeii, lumină care-i aduce liniștea și pacea căutată cu atît nesaț de ea, lumina însoțită de o bucurie puternică, incandescentă, care o face să-și lase ulciorul la fîntînă și să plece în oraș, pentru a vesti locuitorilor din Sihar, că a întîlnit pe Mesia pe care-l aștep-tau cu toții.

Iisus rămîne iarăși singur. Ucenicii se întorc din oraș cu hrana. Știindu-L și pe El flămînd, Îl îmbie cu bunătățile pe care le dobîn-diseră, dar sînt refuzați. Uimiți și consternați nu știu ce să creadă și cum să explice refuzul din partea lui Iisus. „Mîncarea mea este: să fac voia celui ce m-a trimis pe mine să săvîrșesc lucrul lui” (4,34), adică să-i fac pe oameni să caute mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, în urma cărora toate se vor adăuga lor. Ucenicii nu cunoșteau îndeaproape convorbirea Lui cu femeia sa-mariteancă. Ea plecase în sat ca vîntul, ca să-i cheme pe semenii ei. „Veniți de vedeți” (4, 29). Adică, veniți ca să puteți crede cu ade-vărat în Dumnezeul iubirii. Și pe cînd Mintuitorul se întreținea cu ucenicii făcîndu-i să urce cu gîndul spre Împărăția lui Dumnezeu, veneau în grabă și locuitorii Siharului, la îndemnul femeii. Mintui-torul îi vede de departe nu ca simple existențe fizice, ci forța puter-nică care-i mîină spre Dumnezeu și spre Împărăția Lui. Îi îndeamnă pe ucenici să-și îndrepte privirea spre acei samariteni căutători ai lui Dumnezeu. Iată ridicați ochii voștri și priviți cîmpiile, că sînt albe pentru seceriș” (4, 35), adică ridicați ochii voștri sufletești spre regiunile spirituale ale existenței, albe de albul imaculat al harului și al iubirii lui Dumnezeu.

Bucuria Mintuitorului e pricinuită de două lucruri: 1) Femeia pe care o întînișe la fîntînă ajunsese la înțelegerea pe care o ex-primă Sfîntul evanghelist Ioan: „Iată viața veșnică aceasta este, ca să te cunoască pe Tine, singurul, adevăratul Dumnezeu și pe Iisus

Hristos, pe care L-ai trimis" (Ioan 17, 3). 2) Samaritenii numai văzându-l pe Iisus, înțeleg că El este Mesia și-l roagă să rămână la ei.

Noi cei de azi, urmînd exemplul acelor samariteni, să-L căutăm, să-L cunoaștem și să-L iubim pe Dumnezeu spre a dobîndi viața veșnică în Împărăția Lui.

Preot PETRE HORHOIANU

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE PILDA SAMARINEANULUI MILOSTIV

Repetarea cuvîntului de învățătură despre Fericiri (Matei 5, 1—12).

Introducerea.

Care este a cincea *fericire* promisă de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos? („Fericiti sînt cei milostivi că aceia se vor milui" (Matei, 5, 1). Cine sînt cuprinși în cuvîntele „cei milostivi"? (Oamenii cu inimă bună, cu suflet curat; cei totdeauna gata să sară în ajutorarea aproapelui lor). Oare făptuiesc ei asemenea lucruri din vreo poruncă? (Nu, ci dintr-un îndemn lăuntric spre sprijinirea celor în lipsuri și nevoi, în boli și necazuri). Da, așa este. Dar Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne grăiește minunat despre chipul în care trebuie să făptuim milostenia către semenii noștri.

Anunțarea.

Acest lucru ni-l arată El în pilda *Samarineanului milostiv*, la care ne vom opri acum.

Tratarea.

Iată ce citim, în legătură cu această pildă, în Sfînta Scriptură: „Și iată, un învățător de lege s-a ridicat, ispitindu-L și zicînd: Învățătorule, ce să fac ca să moștenesc viața de veci?

Iar — Iisus — i-a zis: Ce este scris în Lege? Cum citești?

Iar el, răspunzînd, a zis: Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuși.

Iar El i-a zis: Drept ai răspuns; fă acestea și vei fi viu.

Dar el, vrînd să se îndrepteze pe sine, a zis către Iisus: Și cine este aproapele meu?

Iar Iisus, răspunzînd, a zis: Un om oarecare cobora de la Ierusalim la Ierihon, și a căzut între tîlhari, care, după ce l-au dezbrăcat și l-au rănit, au plecat, lăsîndu-l aproape mort. Iar din întîmplare un preot cobora pe calea aceea și, văzîndu-l a trecut pe ală-

turi. De asemenea și un levit, ajungînd la acel loc și văzînd, a trecut pe alături. Iar un samaritean mergînd pe cale, a venit la el și văzîndu-l, i s-a făcut milă. Și, apropiindu-se, i-a legat rănile, turnînd pe ele untdelemn și vin, și punîndu-l pe dobitocul său, l-a dus la o casă de oaspeți și a purtat grijă de el. Și a doua zi, scoțînd doi dinari, i-a dat gazdei și i-a zis: Ai grijă de el și, de vei cheltui, eu, cînd mă voi întoarce, îți voi da. Care dintre acești trei ți se pare că a fost aproapele celui căzut între tîlhari? Iar el a zis: Cel care a făcut milă cu el. Iar Iisus i-a zis: Mergi și fă și tu asemenea" (Luca 10, 25—37).

(Intuiția. Reproducerea).

Rezumat și apreciere. Cu ce prilej a spus Mîntuitorul Iisus Hristos pilda la care ne-am oprit în cuvîntul de învățătură de astăzi? (Ca să dea răspuns limpede unui învățător de lege). Ce întrebare îl munea pe învățătorul de lege? (Să afle ce ar trebui să facă pentru a moșteni viața de veci). Dar nu știa? Doar era învățător de lege. Atunci de ce l-a mai întrebat pe Mîntuitorul? (Ca „să se îndrepte pe sine”, prefăcîndu-se că nu știe cine este aproapele său). Ce mijloc a folosit Mîntuitorul pentru lămurirea învățătorului de lege? (A spus pilda cu un samarinean milostiv). Cîte persoane întîlnim în pilda aceea? (Cinci: omul căzut între tîlhari, preotul și levitul, samarineanul și cel ce a primit să grijească de nenorocit). Ce i s-a întîmplat omului care călătorea de la Ierusalim la Ierihon? (A fost prădat și lovit crunt de niște tîlhari). La ce nădăjduia el? (La ajutorul cuiva). I-a venit la vreme ajutorul nădăjduit? (De la preotul și levitul Legii vechi, nu i-a venit). Adică? (Aceștia au trecut pe lîngă el, lăsîndu-l în dureri și necazuri). Dar cine i-a venit în ajutor? (Un samarinean, căruia „i s-a făcut milă de el”). În ce fel l-a ajutat? („I-a legat rănile, turnînd untdelemn și vin”). Ce i-a zis gazdei? („Ai grijă de el!” etc.). Cum trebuie judecată purtarea celor care nu l-au ajutat pe nenorocit? (Cu asprime, cu dezgust). De ce? (Pentru că nu și-au îndeplinit o îndatorire de sine înțeleasă față de un semen de-al lor). Da, și mai ales că erau de o lege și de un neam cu omul căzut între tîlhari. Cine a venit în ajutorul nenorocitului? (Un samarinean). Cum trebuie judecată fapta lui? (E o faptă de laudă, de milostenie arătată către un om în nenorocire). Da, cu atît mai mult cu cît cel aflat la mare necaz nu era de o lege cu el. Ce a văzut samarineanul în cel suferind? (Un om oarecare; pe aproapele său). Da, și l-a ajutat ca pe un frate al său. *S-au întîlnit om cu om și s-au dovedit ca oameni.* (Chiar și gazda la care a fost ocrotit nenorocitul, s-a dovedit că avea simțul omeniei).

Asocierea. Vă întreb: S-ar putea să vă aflați în vreo împrejurare asemănătoare aceleia arătată în pilda prezentată în cuvîntul de învățătură de astăzi? (S-ar putea. Căci și azi se ivesc ocazii care cer ajutorul nostru, mila noastră). Ce-ar fi de făcut în asemenea împrejurări?

(Să urmărim exemplul samarineanului milostiv). Da, pentru că acela l-a ajutat pe nenorocit, fără să se întrebe de ce neam și de ce lege este, dacă era bogat sau lipsit, drept sau păcătos, prieten sau neprieten; a văzut în el un om; pe om l-a ajutat. Din acestea învățăm că:

Generalizarea. Oricare om, de orice lege și de orice neam ar fi oriunde ar trăi el este aproapele nostru și se cade să-l ajutăm la caz de nevoie.

Incheierea. De altfel, să ne amintim de îndemnul pe care Mântuitorul l-a adresat învățătorului de lege „Mergi și fă și tu asemenea!” Numai lui îi sună acest îndemn? (Cum am văzut, ni se adresează și nouă). Încă și în alt loc ne învață cum să facem faptele adevăratei milostenii, zicînd: „Luați seama ca faptele milosteniei să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fiți văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri. Deci, cînd faci milostenie, nu trîmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni; adevărat grăiesc vouă; își iau răsplata lor. Tu însă, cînd faci milostenie, să nu știe stînga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti la arătare” (Matei 6, 1—4)¹.

Pr. prof. dr. D. CALUGĂR

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE TAINA BOTEZULUI

I Introducere (Pregătirea apercceptivă)

Cei care mărturisim credința în Dumnezeu, unul în Ființă și în trei în Persoane, ne numim credincioși. Și fiindcă recunoaștem pe Iisus Hristos ca Domn și Mîntuitor al nostru, după numele Său, ne numim creștini. Toți aceștia alcătuim Trupul tainic al Domnului, adică Biserica Sa. Cînd devenim noi membre ale Bisericii, numindu-ne credincioși creștini?

II Anunțarea temei

Odată cu primirea Tainei Sfintului Botez, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III Tratarea

Taina Botezului a fost instituită de Mîntuitorul, cînd, despărțindu-se de Sfinții Apostoli, le-a dat poruncă zicînd: „Drept aceea,

¹ În localitățile unde există și credincioși de altă confesiune decît cea ortodoxă, ori cetățeni de alte naționalități decît cea română, cuvîntul de învățătură, în incheiere, se poate referi la mișcarea ecumenică.

mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh" (Matei 28, 19). Taina Botezului este, deci, săvîrșită în numele Sfîntei Treimi. Botezul a avut loc pentru prima dată la Cincizecime, adică la Pogorîrea Sfîntului Duh, cînd s-a constituit prima comunitate creștină.

Sfîntul Apostol Pavel arată că „oricîți ne-am botezat în Iisus Hristos, în moartea Lui ne-am botezat. Ne-am îngropat prin botez împreună cu El în moarte, pentru ca așa cum Hristos s-a ridicat din morți prin mărirea Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții" (Romani 6, 3—5).

Taina Botezului aparține operei de mîntuire; este act al milei, al îndurării și iertării ce ne-a acordat-o Iisus Hristos pentru înnoirea firii păcătoase de altădată, pentru redobîndirea chipului lui Dumnezeu, cel dinainte de căderea primului om în păcat. Accentuînd aspectul nevăzut al Tainei, Sf. Apostol Pavel confirmă împlinirea făgăduinței pe care Domnul i-a făcut-o lui Nicodim: „...după mila Lui ne-a mîntuit prin baia nașterii din nou și prin înnoirea Duhului Sfînt care l-a vărsat peste noi din belșug prin Iisus Hristos Mîntuitorul nostru" (Tit 3, 5—7). Făcînd aceste precizări, putem face distincție între botezul creștin ca taină și botezul spre pocăință săvîrșit de Sfîntul Ioan Botezătorul, după înseși cuvintele sale: „Eu vă botez cu apă spre pocăință, dar cel ce vine după mine este mai mare decît mine... El vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc" (Matei 3, 11). Botezul lui Ioan are un caracter simbolic, de a confirma mărțurisirea unui act de căință ce venea din partea celor care îl primeau, pe cînd botezul creștin efectuează prin Duhul Sfînt o înnoire sau renașterea duhovnicească, ștergerea păcatului strămoșesc și a celorlalte păcate personale. De aceea el „este cu Duh Sfînt și cu foc" adică arde și spală în „baia nașterii din nou" orice întinăciune a sufletului.

Așadar, Botezul creștin săvîrșit în numele Sfîntei Treimi oferă celui care îl primește harul iertării păcatului strămoșesc și a păcatelor personale, făcîndu-ne fii ai lui Dumnezeu și membri ai Trupului Său Tainic, adică ai Bisericii, renăscîndu-ne în același timp la o viață nouă, după cuvintele Apostolului: „Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat" (Galateni 3, 27). Aceasta este partea nevăzută a Sfîntei Taine.

Partea văzută constă în afundarea de trei ori în numele Sfîntei Treimi, zicînd formula: „Botează-se robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui, Amin. Și al Fiului, Amin. Și al Sfîntului Duh, Amin. Acum și pururea și în vecii vecilor". Apa în care se săvîrșește Sfînta Taină trebuie să fie curată și sfințită. Botezul se face prin afundare, deoarece însuși numele de „botez", derivat din limba greacă se tălmăcește prin „cufundare în apă".

Botezul face parte dintre acele Sfinte Taine care nu se mai repetă. Sfîntul Apostol Pavel spune: „Un Domn, o credință, un botez"

(Efeseni 4, 5). La fel precizează și Simbolul de credință: „mărturisesc un botez pentru iertarea păcatelor...: Aceasta este regula generală și se bazează pe faptul că așa cum cineva se naște o singură dată trupește, el renaște duhovnicește tot o singură dată. Dacă de pildă un copil este găsit undeva și nu știe dacă a fost sau nu botezat, atunci i se poate aplica Sfinta Taină. Aceasta se numește „botez condițional” adică săvârșit cu condiția că nu a mai fost botezat.

Săvârșitorul Tainei este episcopul sau preotul, deoarece ei sînt succesorii legitimi ai Sfinților Apostoli. Dacă însă vreun copil este în situația de a muri, orice credincios ortodox poate să-l boteze, în numele Sfintei Treimi, ceea ce se numește „botez din necesitate”, dar trebuie urmat de rugăciunile rostite în biserică de episcop sau preot.

Primitorii botezului sînt toți aceia care doresc să devină mădulele Trupului tainic ai Domnului, fii ai lui Dumnezeu, deoarece toți oamenii sînt chemați la mîntuire. Se pune problema: pot fi botezați și copiii? Unii spun că botezul copiilor nu ar fi necesar, deoarece ei sînt curați și nu au păcate. Pentru a-și întări afirmația, aduc exemplul binecuvîntării copiilor de Iisus, invocînd cuvintele Domnului: „lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine că a unora ca acestora este împărăția cerului (Matei 19, 14). Cercetînd dacă este valabil sau nu botezul copiilor, reținem că Biblia arată că păcatul moștenit de la primul om are un caracter universal, adică se transmite la toți oamenii, după cum ne spune atît de clar Sf. Apostol Pavel: „Așa cum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa moartea a trecut la toți oamenii prin cel în care toți au păcătuit” (Romani 5, 12). Deci nici copii nu sînt scutiți de moarte și nici de păcat, avînd păcatul în firea lor, cum spune psalmistul „că întru fără de legi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea” (Psalmul 50, 6; Iov 14, 4; Evrei 2, 14; I Corinteni 5, 22). Mîntuitorul îi dă pe copii ca pildă de urmat pentru viața lor curată, ei sînt doar „termeni de comparație și nimic mai mult” adică sînt arătate calitățile de nevinovăție pe care trebuie să le împlinească „moștenirii împărăției cerurilor”. Dacă ei erau mîntuiți, atunci nu mai aveau nevoie de binecuvîntarea Domnului.

Sfîntul Grigore de Nazianz, tînăr fiind și neprimind încă botezul, se afla odată pe marea învolburată care îl amenința cu pieirea. Teama sa era că va trece încărcat de păcate în viața veșnică. De aici concluzia lui: „E mai bine atunci să fii sfînt fără să o știi, adică să primești botezul, decît să mori fără pecetea inițierii creștine”. Cît privește importanța credinței și a pocăinței, acestea se referă la cei maturi. Sfîntul Apostol Petru la Cincizecime s-a referit la oameni maturi, care aveau diferite concepții, diferite obiceiuri, nu toate bune, la care trebuiau să renunțe, iar cei botezați erau instruiți în cunoașterea credinței după ce au primit botezul (Faptele Apostolilor 2, 41—43). Dealtfel, credința copiilor este mărturisită de nași, ca garanți spirituali ai celui botezat. Sfînta Scriptură ne oferă numeroase situa-

ții cînd mărturisirea credinței cuiva avea efectul dorit pentru un altul. Așa avem vindecarea slăbănogului prin credința altora, a slujitorului sutașului (Matei 8, 5—13), a învierii fiicei lui Iair, a învierii fiului văduvei din Nain, a fiicei femeii cananeence, etc.

Botezul copiilor nu este o noutate. El s-a practicat încă din perioada apostolică, chiar de Sfinții Apostoli. Astfel, la Rusalii, printre cele 5000 persoane se aflau și copii, care îi însoțeau pe părinții lor. În Noul Testament găsim informații că Sfinții Apostoli au botezat casa sutașului Corneliu (Fapte 10, 2), a Lidiei (Fapte 10, 15), a temnicerului din Filipi (Fapte 16, 31—33), a lui Stefanos (I Corinteni 1, 16), a lui Crispus, conducătorul unor sinagogi păgine, (Faptele Apostolilor 18, 8). Prin „casă”, se înțelegea atunci toată „familia naturală”: soț, soție, copii, personalul auxiliar, sclavii și chiar cei legați de ea prin alte interese. „Casa”, nu putea fi înțeleasă fără copii (Luca 19: 9; Ioan 4, 53; I Timotei 3, 2—4, II Timotei 4, 19). Treptat s-a generalizat aproape numai botezul copiilor, deoarece părinții lor erau deja creștini.

IV Rezumare — Apreciere

De cine a fost instituită Taina Botezului? (De însuși Mîntuitorul cînd a poruncit să se propovăduiască Evanghelia la toată făptura, botezîndu-i... (Matei 28, 19). Ce rezultă de aici? (Că Botezul este universal, adică toți oamenii sînt chemați la mîntuire). Din textul Sfintei Evanghelii, ce vedem, în numele cui se face Botezul? (În numele Sfintei Treimi). Ce deosebire este între botezul lui Ioan și cel creștin? (Botezul lui Ioan era un simbol, pe cînd botezul creștin în numele Sfintei Treimi este o realitate manifestată prin iertarea păcatului strămoșesc și a păcatelor personale, prin primirea calității de fiu al lui Dumnezeu și membru al Bisericii). Cine poate săvîrși Botezul? (Episcopul și preotul ca urmași ai Sfinților Apostoli, Mai poate săvîrși și credinciosul ortodox, în cazuri excepționale). Botezul copiilor este valabil? (Da, este valabil). Ce se impune însă după ce copiii sînt botezați? (Ca să fie instruiți în cunoașterea credinței Bisericii și trăirea vieții creștinești).

V Asocierea

După Botez, copilul se învrednicește de primirea harului mîntuitor prin încă două Sfinte Taine ale Bisericii: Taina Sfîntului Mir și cea a Euharistiei, Care este explicația acestei rînduiei bisericești? Explicația o găsim în însăși firea lucrurilor. Cel botezat este născut duhovnicește, iar pentru a crește și a se întări, are nevoie de putere; iar această putere o primește prin darurile Duhului Sfînt, care se transmit prin Taina Mirului. Și fiindcă se cuvine să crească așa cum spune Apostolul „pînă la statura bărbatului desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4, 13), cel botezat, născut la o viață nouă este împărtășit cu însuși Trupul și Sîngele Domnului. Prin

aceasta, celui botezat i se întărește și calitatea de membru al Bisericii, dat fiind faptul că toți cei ce sînt membrii ai Bisericii alcătuiesc Trupul tainic al Domnului.

VI Generalizarea

Taina Sfintului Botez este, așadar, prima din cele șapte Taine ale Bisericii, care, prin întreita afundare în apă în numele Sfintei Treimi, acordă celui botezat harul Sfintului Duh, al iertării păcatului strămoșesc și a celorlalte păcate, precum și renașterea la o viață nouă, calitatea de fiu al lui Dumnezeu și membru al Bisericii.

VII Aplicarea (Încheierea)

Fiecare copil primește un nume cu prilejul oficierei Tainei Botezului. Cade-se ca acest nume să fie al unui Sfint pe care să-l aibe mijlocitor către Dumnezeu și ocrotitor în viață. O importanță deosebită o au și nașii, care sînt, ca părinți spirituali ai pruncului botezat, răspunzători în fața lui Dumnezeu de credința pe care au mărturisit-o pentru cel ce le-a devenit fiu și pentru evoluția lui duhovnicească, pentru ca acesta să rămînă atașat Bisericii noastre ortodoxe care l-a împreunat și îmbrăcat în Hristos.

(La sfîrșit se poate cînta în comun cu credincioșii : „Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat. Aliluia”).

Preot prof. SORIN COSMA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

FOLOSIREA PRONUMELUI PERSONAL ÎN PREDICI

Elaborarea unei cuvântări cere, fără îndoială, efort considerabil. Fiecare orator (predicator) are felul său de a intra în subiect, un mod propriu de a aborda și dezvolta o tematică, determinat de structură, pregătire, elan. Unii se așează la masa de lucru pentru a găsi subiectul, pentru a medita sau a căuta surse de inspirație. Alții, într-o anume „stare de creație”, se așază la masa de lucru pentru a-și fixa pe hîrtie gîndul care-i zorește. Cred însă că fiecare, în procesul de elaborare, este, sau trebuie să fie, într-un neîntrerupt dialog cu științii sau presupușii săi ascultători. Chiar dacă elaboratul se încheagă pe un schematism prea îndătinat (și perimat), atenția predicatorului este mereu îndreptată spre virtualii săi ascultători, îi simte, îi vede imaginativ, le intuiește reacțiile, le cunoaște capacitatea de recepționare, susceptibilitățile. Și acestea, ca într-un real sistem de vase comunicante, îi determină intensitatea și diversificarea argumentelor, culoarea stilului, căldura sfatului, tăria și vibrația interioară. Cicero zicea că „iscușința cea mai mare a unui om într-adevăr elocvent e să știe să-și adapteze vorbirea după împrejurări și după persoane”.

Prețios sfat, dar greu de realizat. Aruncînd o privire, de pe amvon, peste „masa” prezentă în fața sa, predicatorul își dă seama cît de deosebiți sînt credincioșii care se pregătesc să-l asculte, cît de expresive sînt privirile lor, liniștea sau neliniștea lor. Și acestor oameni atît de deosebiți ca structură, ca stare sufletească sau ca formație și informație intelectuală și religioasă, predicatorul trebuie să le adreseze același cuvînt, acceptat atît de variat. Sigur, ceea ce s-ar impune, după o atare constatare, ar fi omogenizarea acestor structuri și stări eterogene. Dar este cu puțință acest lucru ?

În primul contact cu ascultătorii, predicatorul îl realizează prin formula de adresare. Modul de adresare apropie predicatorul de credincioși, conferă căldură relațiilor și considerației reciproce. În Noul Testament aflăm formule diferite de adresare a vorbitorilor către ascultători, în funcție de raporturile lor spirituale. Pentru Iisus, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, formula cea mai potrivită de adresare era „fiule”. Autorii cărților canonice, Sfinții Apostoli, folosesc cu predilecție formula „fraților”, folosită și de Sfinții Părinți în epoca de aur a elocinței creștine. Apostolul Pavel, „rob al lui Hristos,

chemat apostol, rinduit spre Evanghelia lui Dumnezeu" (Romani 1, 1), suferind pentru ea și pregătit în orice clipă de supremul sacrificiu, nu putea folosi altă modalitate de exprimare pentru a-și îndemna credincioșii la o viață duhovnicească decât: „Vă îndemn, deci, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, sfântă, bine plăcută lui Dumnezeu..." (Romani 12, 1). Apostolul Neamurilor folosește stilul epistolar și, când e necesar, întrebuințează și pronumele persoanei întâi: „Ce vom zice, deci? Rămînevom în păcat?" (Romani 6, 1).

Firește, modul de adresare este determinat de relația predicator-credincioși, implicînd vîrsta, rangul, ascendența morală, ș. a. Este esențial ca predicatorul să nu uite că este în permanent dialog cu ascultătorii săi, că formula de adresare nu este numai un act de conivență, ci unul cu funcționalitate didactică. Ridicarea nivelului cultural al întregii societăți, în care sînt cuprinși și credincioșii Bisericii noastre, preinde o tehnică a vorbirii, a exprimării corecte; la alt nivel comparativ cu deceniile trecute. În acest complex al artei comunicării intră și adresarea. Omileticienii noștri mai vechi ne recomandă o formulă de adresare „scurtă și potrivită; să nu fie lumească, măgulitoare și curtenitoare"¹. Mai recent un alt autor scrie: ... „modul de adresare să fie bisericesc, tradițional (...), formula să fie scurtă, cuviincioasă, rostită cu demnitate, dar nu cu mîndrie, nu cu umilință și cu un caracter plîngăreț, cu naturalețe, iar nu cu ipocrizie. Și felul cum se rostește formula de adresare influențează asupra stării sufletești a credincioșilor"². Deci, formula primară (fraților) nu s-a modificat în esențialitatea ei. „Iubiți credincioși..." formulă îndătinată în Biserica noastră azi, exprimă același lucru. Predicatorul se adresează celor de o credință cu el, deci fraților întru credință.

Ne concentrăm acum atenția la utilizarea pronumelui personal în aplicarea învățaturii propuse, în sfaturi, admonestări, exortații. Deci la modul de adresare ne referim, dar abordînd problema limitativ. Exortația, insinuată în exordiu, implicată în expunere, se realizează plenar în epilog. Aici este vorba mai ales de importanța modalităților pronominale.

În predică, se știe, nu se împărtășesc numai idei, aspecte de doctrină, ci și îndemnuri, sfaturi practice. Acestea purced nu numai din informația intelectuală, ci și din afectivitatea vorbitorului, din căldura inimii sale, din combustiiile sale interioare, sevele care hrănesc ideile, și acestea sînt exprimate și prin funcționalitatea pronumelui personal.

Formele de adresare sau, cum le numesc lingviștii din perspectiva disciplinelor lor, „mijloacele apelative" sînt vocativul imperativul și interjecția (formele „gramaticalizate")³. Fiecărei funcții îi corespunde

¹ Ilarie Teodorescu, *Indrumări omiletice*, București, 1923, p. 168.

² Pr. Nicolae Petrescu, *Omiletica*, București, 1977, p. 178.

³ Informațiile sînt luate de la Doina Bogdan-Dascălu, *Critica — limbaj secund*, Timișoara, 1981, p. 153 sq., fără a mai cita și autorii la care se fac trimiteri.

o anumită persoană (gramaticală) : celei emotive îi corespunde persoana întâi, a emițătorului (în cazul nostru a predicatorului) ; celei conative — persoana a doua, a destinatarului (ascultătorului) ; iar celei referențiale îi corespunde persoana a treia, despre care se vorbește. Mai frecvent adresarea se face la persoana a doua singular și plural, dar poate fi orientată și către prima persoană, singular și plural, sau chiar către „nimeni” prin invocația impersonală.

Cercetînd mai multe predici, semnate de diferiți autori, cu aceeași tematică, de pildă datorită credincioșilor de a cunoaște învățătura Bisericii, se constată deosebiri neesențiale, raportate nu la conținutul predicilor, ci doar la folosirea pronumelui personal în aplicarea învățăturii propuse, (persoana a treia plural, persoana a doua plural sau întîia plural). Unul folosește persoana a treia plural : ... „Credincioșii de azi nu-și mai iau osteneala să cunoască învățătura Bisericii...”. Altul face aplicarea la persoana a doua plural : „Voi, copleșiți de alte griji, nu vă mai luați osteneala să cunoașteți învățătura Bisericii...”. Al treilea expune la persoana întîi plural : „Noi, copleșiți de alte griji, nu ne mai străduim să cunoaștem dreapta învățătură...”.

Care din cele trei modalități de adresare este corectă ? Sigur, toate trei sînt corecte. Și folosite. Între ele nu este un raport de adversitate, ci unul de complementaritate. Diversificarea modului de folosire a pronumelui personal într-o cuvîntare (predică) este chiar necesară. Urmărind un efect retoric, este, adeseori, necesară chiar imbricarea modalităților pronominale.

Conjunctural toate formele pronumelui se folosesc în egală măsură, dar, în orizontul etic al problematicii, acordăm prevalență modalității confensive (persoana întîi), care atestă o presiune funciară de implicare în destinul comunității, o nevoie primară de solidaritate cu colectivitatea. În Biserica noastră Ortodoxă Română se folosește, în aplicare, în cele mai multe cazuri, persoana întîi plural.

Modalitatea adresării la persoana a treia plural, pe care am numi-o „neutrală”, se întrebuintează încă („Unii sau alții cred...”) Dar menținînd exortăția într-o stare neutrală, implicăm o persoană absentă (a treia), neangajată, cu un aer de alienare, sau, în orice caz, cu o alură de indiferență. Vorbind despre „îndoiala lui Toma”, de pildă, în epilog predicatorul ar scoate concluzia, după o argumentare corespunzătoare. „Și azi sînt oameni (sau sînt unii) care trec prin chinul îndoielii...”. Procedul nu este greșit sau neobișnuit, dar mai îndepărtat de vibrația ascultătorilor, de implicarea lor imediată în starea de îndoială. Se produc unele escamotate reacții (reacții de apărare) față de „acuzății generale”. Unii ascultători poate nici nu și-au pus această problemă și ar putea răspunde în conștiința lor : apostrofa nu mă privește pe mine... Nu m-am îndoit... Nu e vorba, deci, de o mefiență în îndrumările predicatorului, ci de un vag și greu sesizabil sentiment de înstrăinare față de apostrofa sa. Dar schimbînd modul pronominal, adică trecînd de la o exclamare care implica persoana a

doua și a treia, la persoana întâi, efectul asupra ascultătorilor, este cu totul altul: „Dar cine nu cunoaște starea de îndoială? De câte ori și noi...”.

De un mai mare efect, sporind atenția ascultătorilor, pare adresarea la persoana a doua, modalitate pe care am numi-o colocvială sau dialogată. Într-adevăr, ascultătorii sînt direct vizați, implicați, admonestați, îndemnați: „Voi, iubitori credincioși, n-ați trecut prin astfel de stări? N-ați cunoscut chinul îndoielii?”. Sau, în cadrul altei tematici din parabola „Fiului risipitor”: „V-ați întrebat care este partea de vină a fiecărui personaj din această parabolă?”

Modalitatea dialogată conferă verbului o oarecare duritate, agresivitate, necesară uneori, cum aflăm din cuvîntările Părinților Bisericii. Chiar dacă nu implică nepotrivite nuanțe epigramatice, ea învoldurează liniștita curgere a exortației, iscînd discrete reacții de apărare. Preotul care se adresează credincioșilor cu pronumele „voi” se situează personal în afara comunității, în afara culpabilității.

Folosirea persoanei a doua plural este potrivită episcopilor, chiriarhilor, ca o prerogativă a rangului, a relației cu credincioșii, avînd și plenitudinea harului prin moștenire neîntreruptă de la apostolii Domnului. Apostolul Neamurilor, Pavel, obișnuia să-și încheie epistolele folosind persoana a doua. „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh, fie cu voi cu toți!” (Galateni 13, 14), dar și persoana a treia: „Darul fie cu toți care iubesc pe Domnul nostru Iisus Hristos cu dragoste nepieritoare” (Efeseni 6, 24), sau mai simplu: „Darul fie cu voi cu toți” (Evrei 13, 25). Apostolul Petru folosește patetice formule de încheiere, adresîndu-se la persoana a doua plural. „Îmbrățișați-vă unul pe altul cu sărutarea dragostei. Pace vouă tuturor celor întru Hristos” (I Petru 1, 14) sau: „Creșteți întru darul și cunoștința Domnului nostru și Mintuitorul Iisus Hristos...” (II Petru 3, 18). Apostolul Ioan: „Fiilor, păziți-vă de idoli” (I Ioan 5, 21). Cartea profetică din Noul Testament încheie la fel: „Darul Domnului Iisus Hristos, cu voi cu toți” (Apocalipsa 22, 21).

Formulele acestea sînt, în general, folosite și de chiriarhii din zilele noastre în scrisorile pastorale.

Dacă forma dialogată mărește forța retorică, expunerea confesivă apropie vorbitorul de ascultători, le sincronizează bătăile de inimă într-o armonie caldă, fără stridente. Implicarea propriei persoane a predicatorului în actul exortativ are semnificația unei angajări pentru o viață demnă, creștinească. Am putea afirma chiar mai mult, că ascultătorii (credincioșii) simt, ca un efect osmotic și endosmotic, în această coparticipare; un îndemn sporit și (de ce nu?) chiar un model de viață. Făcînd abstracție de persoana sa, predicatorul minimizează oarecum însăși învățătura propusă, care are un caracter de generalitate. Preotul însuși nu este numai propunătorul, ci și beneficiarul sfatului pe care-l dă credincioșilor săi. El își caută identitatea morală în comunitatea de care nu se poate desprinde. „Predicatorul ortodox nu

apare ca un savant sau ca un specialist al cunoașterii cuvîntului și voinței lui Dumnezeu, ci mai curînd ca un părinte, ca un slujitor și ca un sfătuitor, care crede din adîncul ființei sale în minunea întrupării și învierii Mîntuitorului Iisus Hristos pentru mîntuirea lumii întregi. El apare ca unul care se află, alături de păstorii săi, pe aceeași cale spre desăvîrșire și ale cărui spuse îl privesc și pe el în aceeași măsură⁴.

Pronumele „noi” exprimă identificarea predicatorului cu toate ipostazele credincioșilor săi. Pentru forma aceasta unii autori folosesc (în limbaj gramatical) denumirea de „pluralul modestiei” sau „pluralul solidarității”⁵. Desprind un fragment ilustrativ dintr-o pastorală arhierască, emisă la Învierea Domnului 1982: „Uniți, așadar, între noi, trăind în pace unii cu alții, nelăsînd loc vrajbei și desbinării, ca mădulare ale aceleiași Biserici și ca fii ai aceluiasi neam, să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm”. Și unii scriitori mîreni fac această remarcă. Albert Camus, de pildă, în celebra sa carte „Ciuma”, observă că, „după o dureroasă experiență, preotul Paneloux vorbește ca unul din masă, pluralul pe care-l folosește este acela al comuniunii și identității: noi”⁶.

Modul de a se exprima la persoana întîia plural nu duce la confundarea preotului (implicat în plural) cu comunitatea de care îl separă harul primit prin „punerea mîinilor” (Taina hirotoniei), dar nici nu-l îndepărtează de condiția comunității de care îl apropie imperfecțiunea, pecabilitatea, de care hirotonia nu-l absolvă. „Fiecare va purta partea lui de răspundere” (Galateni 6, 5). Preotul (om, prin condiția umană), e integrat în comunitatea căreia îi vorbește și-i împărtășește reproșurile, admonestările, căci: „în ceea ce judeci pe altul te osîndești pe tine însuși, pentru că aceleași lucruri faci și tu, cel care judeci” (Romani 2, 1).

Implicat în pluralul „noi”, predicatorul se plasează sub semnul unui dramatism intim, tinzînd spre un sistem de exorcizare. Un scriitor, de pildă, crează eroi cu caractere diferite, contradictorii, dar se implică sau chiar se identifică de fiecare dată cu fiecare, bine înțeles, nu fără observarea tipologiei sau a condiției umane. Combate, o ținută, o stare, pe care el însuși o are sau ar putea s-o aibă.

Sînt predicatori care folosesc cu abilitate toate formele pronominale, imbricîndu-le în aceeași idee, pentru a obține efectul scontat. Dezvoltînd tematica „La masa lui Iisus” (Luca 14, 16 ș.u.), cineva folosea următorul epilog: „Oprește bătăile cele repezi ale inimii, creștine! (persoana a doua singular). Simți mîna Domnului cum ne conduce? (persoana a doua singular imbricată cu persoana întîia plural). Ce bine-mi cade privirea Lui! (persoana întîia singular). Să ne așe-

⁴ S. Șebu, *Preocupări și orientări în practica protestantă contemporană din Germania apuseană*, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 4—6/1980, p. 459.

⁵ Cf. Doina Bogdan-Dascălu, o. c., p. 160.

⁶ Cf. Ion Vițner, *Alb. Camus sau tragicul exilului*, București, 1968, p. 265.

zăm aici!" (persoana întâi plural)⁷. Predicatorul demonstrează o predilecție pentru forma dialogată la intrarea în temă („Te întreb: de ce ai venit azi în casa lui Iisus?”⁸ Sau: „Din inimă vă zic: bucurați-vă!”⁹).

Am citat un predicator din prima jumătate a veacului nostru pentru a preveni eventualele susceptibilități, dar modalitatea de folosire a pronumelui o găsim și la predicatorii contemporani. Sigur că imbricarea modalităților pronominale este inevitabilă într-o predică bine pregătită și rostită.

Și în cărțile Sfintei Scripturi aflăm frecvent această modalitate a imbricării pronumelui în aceeași idee: „Nu vă amăgiți: pe Dumnezeu nimeni nu-l păcălește. Ceea ce va semăna omul, aceea va și secera. Cel ce seamănă în carnea sa, va secera putreziciune, iar cel care seamănă în Duhul, secera-va viața veșnică. Să facem mereu binele, fără să ne lenevim, căci dacă nu ne lenevim, vom secera la timpul potrivit” (Galateni 6, 7—9) Sau: „Dumnezeul păcii... să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui, și să lucreze în noi ceea ce este bine plăcut în fața Lui, prin Iisus Hristos...” (Evrei 13, 21) etc.

Pronumele de politețe, utilizat la început în păturile sociale orășenești, a pătruns mai târziu în limba populară. În predici nu se întrebuițează, sau se folosește foarte rar, în împrejurări speciale: dumneavoastră, dumnealui, dumnealor... Diminutivele, formele contrase ale pronumelui de politețe de la persoana a doua singular (mata, matală, tălică, etc) sînt cu totul nepotrivite în limbajul omiletic, chiar dacă acestea indică o nuanță de afecțiune și intimitate. Mai frecvent apare în vorbirea curentă pronumele de identitate cu sens reverențial (dînsul, dînsa, dîșii, dîșele). Am sesizat prezența acestui pronume și în unele predici rostite în zilele noastre.

Folosirea pronumelui personal în tehnica expunerii, sau în modul de adresare către credincioși, are o deosebită importanță pentru efectul predicii. Caracterul tematicii, raportul dintre predicator și credincioși și alte circumstanțe, determină, în general, folosirea pronumelui personal la un nivel sau altul, la o persoană sau alta. Expunerea la persoana a treia (neutrală) sau la persoana a doua (dialogată) îndepărtează, cum am mai spus, oarecum predicatorul de ipostaza ascultătorilor săi, îl scoate din comuniune, marcînd implicit o diferență nivelică. Mulțumirea de sine îl plasează uneori chiar în contrast cu cea ce este în viața de toate zilele, confirmînd un binecunoscut aforism, pe care nu-l mai reproduc. Expunerea la persoana întâi plural, demonstrînd prevalența confesivă, apropiere, integrează afectiv predicatorul în comuniunea credincioșilor, săi, dînd dovadă

⁷ Pr. Gh. Maior, *Peste Golgota la înnoire*, Arad, 1925, p. 25.

⁸ Idem, p. 32.

⁹ Idem, p. 22 — procedeu „ex abrupto”.

că privește lucrurile „din interior”, nu „din afară”, că-și caută în conștiința colectivă propria ipostază morală.

Această modalitate este cea mai eficace și, de fapt, cea mai obișnuită în practica predicatorială din zilele noastre. Apostrofa cade tern asupra tuturor, dar fiecare se simte implicat, vizat, după sensibilitatea conștiinței, după nivelul vieții sale morale. De altfel, predica este sau trebuie să fie nu o simplă reproducere dintr-o doctrină învățată, ci, de fiecare dată, o mărturisire de credință.

Unii predicatori scot și mai bine în evidență participarea plenară la bucuria sau durerea credincioșilor, folosind persoana întii singular în conexiune cu persoana a doua plural (Eu, împreună cu voi, mă bucur că am ajuns acest praznic luminat...) El, predicatorul, se constituie, prin participare, ca subiect al bucuriei (sau al durerii) comune. Experiența lui se interferează cu experiențele credincioșilor și astfel se intensifică puterea de convingere. Firește, este nepotrivită folosirea persoanei întii singular pentru a scoate în evidență merite personale, a se oferi ca model de viață, a se apăra sau a răspunde la anumite acuzații ce i se aduc...

Utilizarea vocativului cere persoana a doua singular sau plural: „Bărbați galileieni, ce stați căutând spre cer?” (Faptele Apostolilor 1, 11) sau interjecția înaintea substantivului în vocativ: „Cuvîntul cel dintîi l-am făcut, o Teofile...” (Idem 1, 1); „O, galateni fără minte...” (Galateni 3, 1).

Am încercat aceste reflecții, la care se pot adăuga încă multe considerații, determinat de faptul că nu totdeauna se acordă atenția cuvenită modului de folosire a pronumelui personal, considerîndu-l fără importanță. Mai concret, prilej pentru aceste reflecții mi-a oferit un confrate care, în epilog, după ce vorbise despre însemnătatea postului, își admonesta credincioșii că se înfruptă de dulce în postul Crăciunului. Folosind persoana a doua plural (voi), respectivul confrate alcătuiase un aspru rechizitoriu la adresa credincioșilor. Unul din ei, aflîndu-se, întîmplător, alături de mine, mi-a șoptit: „Parcă el nu face la fel...” Sigur că o atare replică nu s-ar fi produs dacă predicatorul folosea persoana întii plural (noi), evitînd impactul cu bunul simț și se situa, nu disociativ, ci participativ, sub aceeași posibilă culpă.

Prin urmare, în alcătuirea și predarea predicii, nici un aspect, nici un element, nu este minor, de la adresă pînă la încheiere...

„Toate după rînduială și cuviință să se facă” (I Corinteni 14, 15).

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

PREOTUL LAURENȚIU, ANIMATOR AL REVOLUȚIEI LUI DOJA (1514)

Între momentele importante pe care le comemorează poporul nostru în acest an, la 15 mai este indicat începutul răscoalei condusă în 1514 de Gheorghe Doja și la care au luat parte țărani români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Crunta mizerie în care erau ținuți transilvănenii secolului al XV-lea și opresiunea neîndurătoare ce-o abătura asupra lor nemeșii privilegiați, a determinat viguroasa replică a „isbugilor” care constituiau majoritatea zdrobitoare a locuitorilor. Răscoala izbucnită în 1437 se stinse destul de repede și, cu toate sacrificiile, rămase fără un rezultat pozitiv. Poetul Méliusz József a prins această realitate în versurile¹:

Se fringe nădejdea
Apele amuțiră
Pe viteji, viclenii
Lași îi biruiră.

Situația nu s-a ușurat cu nimic iar nemulțumirile au crescut în intensitate. Cinismul cu care erau spoliați bietii oameni depășea orice limite. În acest sens este semnificativă următoarea anecdotă relatată de un istoric maghiar: se zice că Toma Bakócz, cardinalul de Esztergom, a invitat odată la masă câțiva cunoscuți printre care Báthory, Orságh, Ujlaki și alții. Bine dispuși de vinul care li s-a servit din abundență, au început să se laude fiecare cu bogăția și averile lor. Báthory zice: eu am o așa pagubă (károm), încât de pe urma ei trag folos; și într-adevăr el avea o moșie numită „Kára”. Orságh spune la rîndu-i: sărintocii mei în schimb sînt toți împodobiți cu perle (gyöngyösön); el avea o moșie purtînd numele perlei, adică „Gyöngyös”. Dar Ujlaki Lőrincz adaugă: eu, din filerii țărănilor mei (parasztjaim) am un venit de șase mii de galbeni; cu adevărat el avea o moșie ce se numea „Parasznaya”. Ironia tuturor fu însă întrecută de Bakócz care ridicînd glasul cel din urmă de-

¹ Méliusz József, *Cîntec despre anul 1437*, traducere de F. Păcurariu, București, 1948, p. 44.

clară: eu am un cuptor atît de mare (kemenczém) încît toți iobagii voștri ar intra înăuntru; și drept a spus, pentru că el avea un domeniu care se numea „cuptor“, adică „Kemencze“².

Asemenea stare de lucruri era clar că nu putea dăinui multă vreme. Poporul aștepta doar momentul ca să pornească la luptă spre a-și scutura lanțurile. Momentul acesta a sosit cînd, față de neîncetatele atacuri ale otomanilor care înaintau biruitori spre Apus, papa Leon al X-lea proclamă o cruciadă la care răspunseră entuziaști „o mulțime de țărani, unguri și români, care părăsind ogoarele se adunară în centrele de mobilizare, la Buda, la Oradea, la Alba etc. Acasă rămăseseră bătrînii, femeile, copiii. Nobilii, văzînd pierderile la care îi expunea această plecare în masă, începură să oprească pe iobagi și să pedepsească pe rudele celor plecați. De aici, fierbere în taberele de concentrare. Țăranii înarmați, în loc să pornească împotriva turcilor, cum fusese vorba la început, se întoarseră împotriva stăpînilor lor“³.

Focul se aprinse. În fruntea răsculaților se așază secuul Gheorghe Doja, conducătorul proiectatei cruciade. Printre cei care i s-au alăturat, documentele consemnează și unii preoți întrucît, alături de mulțimea celor obidiți, au avut și ei de suportat toate strîmbătățile vremii. Cel mai înverșunat era însă, Laurențiu numit „boată mare“⁴. El singur aduse în tabăra lui Doja cam 2000 de oameni.

În cuvîntările sale, „popa“ Laurențiu acuza pe nemeși nu numai că se retrag din cruciadă, dar că voiesc să-i rețină și pe iobagi: „... Ei ne-au supt de atîția ani singele și sudoarea, zicea el, și iată-i că se ascund și nu cutează să lupte contra turcilor pentru țara noastră. Haideți asupra lor, asupra cîinilor“⁵.

Răscoala a cuprins întreaga cîmpie a Tisei. Sute de nobili fură uciși de „cruciații“ ce luptau numai cu coase, sape, lănci și îmblăcii⁶. Un cronicar al vremii exclama îngrozit: „... a flumnie Morosy usque Waradinum et Debrecen omnes fere nobiles exterminaverint“⁷. Nădlacul e ars, iar Cenadul, Șiria, Șoimoșul și Lipova sînt cucerite. Laurențiu ocupă Oradea și pustiește comitatele Bihorului și Sălajului. Nu este ferit nici Clujul, cum de asemenea nici regiunile Rodnei și Bistriței⁸.

² Benedek Elek, *A Magyar nép. multja és jelene* (Trecutul și prezentul poporului maghiar), Budapesta 1898, p. 182.

³ Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, București, 1976, p. 213.

⁴ Marczali Nénrik, *Magyarország története* (Istoria Ungariei), Budapesta, 1911, p. 379.

⁵ Benedek Elek, *o.c.*, pp. 187—188, 190.

⁶ Ion Lupaș, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 50.

⁷ Apud Ion Lupaș, *Zur Geschichte der Rumänen, Sibiu*, 1943, p. 250 n. 1.

⁸ N. Densușianu, *Revoluția lui Horia în Transilvania și Ungaria, 1784—1785*, București, 1884, p. 70 n; C. Bobulescu, *Fete bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții*, Chișinău, 1930, p. 9; pr. prof. Niculae Șerbănescu, *Atitudinea preoțimii ortodoxe față de dreptele năzuințe ale poporului*, în rev. *Biserica Ortodoxă Ro-*

În cele din urmă veni rîndul Timișoarei care e asediată pe la mijlocul lunii iunie 1514. Aripa dreaptă a oastei răsculaților se afla sub conducerea preotului „boată mare”⁹.

Doja și-a așezat tabăra în partea sud-estică a cetății, parte în care pînă azi apele Begheiului formează așa numita „insulă”. Două rînduri de șanțuri și metereze apărau puternica garnizoană înzestrată cu artilerie a nobililor care aveau în frunte pe Ștefan Báthory.

Răsculații au atacat cetatea din partea sud-estică, unde zidurile nu erau atît de înalte și nici urcușurile prea repezi. Nereușind, au recurs la încercarea de a abate apele rîului Bega în Timiș pentru a lipsi pe asediați de apă. Nici această stratagemă însă n-a reușit. Oricum, sortii biruinței înclinau spre oastea țaranilor, pînă cînd voievodul ardelean Ioan Zápolya reușește să-și deschidă drum spre Banat, unde se unește cu banderile nobilimii ce se aflau în afara Timișoarei, și, la 15 iulie 1514 atacă prin surprindere oastea răsculaților. Trădarea unei căpetenii și intrarea în luptă a oamenilor lui Zápolya au hotărît sfîrșitul luptei. „Răsculații fură zdrobiți cu toată rezistența lor dîră și disperată. Gheorghe Doja deși rănit, încearcă să strîngă unele detașamente risipite și să reînceapă lupta. Fu atacat însă de Petru Petrovici, viitorul comite al Timișoarei, rănit cu o lance, aruncat de pe cal și prins”¹⁰.

Astfel se sfîrșește această nouă încercare de eliberare a iobagilor din lanțuri. Conducătorii sînt arestați și pedepsiți crunt. La 20 iulie Doja a fost așezat gol pe un tron încins; i s-a pus apoi pe cap o coroană tot de fier înroșit și i s-a smuls cu cleștele fierbinte carnea, bucată cu bucată, tovarășii săi ținută flămînzi timp de mai multe zile fiind siliți să o mănînce. Toți au fost în cele din urmă uciși, cadavrele lor arse, iar cenușa, aruncată în Bega, parte împrăștiată în văzduh”¹¹. Pe locul supliciului s-a ridicat mai tirziu o statuie închinată Sfintei Fecioare Maria „și mii de lumînări pîlpiiău acolo de-a lungul anilor”¹².

Preotul Laurențiu, prins și el, fu dus la Cluj și tras în teapă împreună cu alți răsculați, după care trupurile lor fură arse pe rug”¹³.

mână, an LXXV, nr. 3—4, martie-aprilie 1957, p. 230 și pr. prof. Spiridon Cădea, *Preotul Laurențiu, luptător în revoluția țărănească de la 1514*, în rev. Mitropolia Ardealului, an. X., nr. 9—10, septembrie-octombrie 1965, pp. 735—737.

⁹ A. Kubán, *Sub porțile Timișorii*, în ziarul „Drapelul Roșu”, Timișoara, an XI, nr. 2983, marți 20 iunie 1954, p. 3.

¹⁰ Prof. Ștefan Pascu, prof. dr. Ioan Zahău, conf. dr. Aurel Țintă, *Timișoara. Pagini din trecutul și de azi*, Timișoara, 1969, p. 54; Ștefan Pascu, *Războiul țărănesc din anul 1514 de sub conducerea lui Gheorghe Doja*, București, 1959, pp. 28—32.

¹¹ Márki Al., *Dózsa György*, Budapesta, 1913, p. 491. Cf. Fr. Griselin, *Istoria Banatului Timișan*, trad. N. Bolocan, București, 1926, pp. 40—42.

¹² I. D. Suciu — Doina Miculescu — Viorel Gh. Țigu, *Catedrala Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1979, p. 16.

¹³ Benedek Elek, o.c., p. 198 și N. Șerbănescu o.c., p. 230.

Răscoala lui Doja s-a terminat printr-un măcel îngrozitor. Jertfele aduse atunci de țărani români, maghiari, germani și de alte naționalități, într-o unitate pilduitoare, vor rodi mai târziu, lăsând o amintire neștersă¹⁴. Dintre aceștia, preotul Laurențiu rămâne prin iubirea și atașamentul său față de mase, de popor, și prin jertfa vieții sale, un simbol al legăturilor indisolubile care trebuie să existe totdeauna între preot și credincioșii săi, un exemplu vrednic de urmat¹⁵.

Preot N. SEBEȘAN

DR. CONSTANTIN POPASU (1856—1933)

Slab, imputinat, ascetic, cu o bărbuță albă, ascuțită, cu zwickeri, lingă patul unui elev de 12 ani, în infirmeria internatului care adăpostea elevii „grăniceri” ai liceului din Caransebeș, proveniți din raza fostei „Comunități de Avere”...

Așa l-am văzut întâia oară pe doctorul Constantin Popasu. Așa mi-a rămas în memorie: ca un simbol.

L-am avut apoi profesor de igienă.

M-a îngrijit ca medic, l-am ascultat ca profesor, am avut priлеjul să asist (alături de profesorul Ioan David) la unele din confesiunile sale, cu care, dealtfel, era destul de parcimonios, și mă simt îndemnat să-i evoc memoria la împlinirea semicentenarului morții sale.

Avea, când l-am cunoscut, o vîrstă care-l îndreptătea să rîvnească tihna, după o trudnicie de peste patru decenii, dar venerabilul asclepiad considera că sacerdoțiul său umanitar nu acceptă limitări în timp sau în spațiu.

Medic și profesor, m-a impresionat deopotrivă în ambele ipostaze. Dincolo de aparența-i modestă vedeam o alcătuire aparte, o ținută sobră de esență clasică. Știam, de la cei mai mari, că îngrijise pe Eminescu la Viena. Din acest incident am urzit, noi elevii, nimb de legendă în jurul chipului său. Pentru noi el venea din altă lume. Venea din lumea lui Eminescu. Era de ajuns pentru elanul vîrstei noastre. Dr. Constantin Popasu l-a îngrijit pe Luceafărul poeziei noastre. Poate i-a numărat bătăile inimii, așa cum numără bătăile inimii noastre și, într-un fel le sincroniza...

De aceea, poate, în iarna anului 1933, când corpul lui neînsuflețit a fost depus în cimitirul din Caransebeș, studenții din fosta gră-

¹⁴ Pr. prof. Petru Rezuș, *Rolul social și misionar al Bisericii Ortodoxe Române*, în rev. Studii teologice, seria II, an I, nr. 7—8, septembrie-octombrie 1949, p. 506.

¹⁵ Pr. prof. Sp. Căndea, o.c., p. 737.

niță bănățeană, crescuți în internatul amintit, m-au încredințat să exprim omagiul lor în fața mormîntului său. Cu generozitatea și elanul vîrstei, printre altele, am spus atunci: „L-am stimat pentru știința sa; l-am admirat pentru stoicismul său; l-am prețuit pentru zelul și bunătatea sa profesională și l-am iubit pentru că... l-a iubit pe Eminescu”.

Intr-adevăr, glasul său, fulgerat de patosul durerii, ne fascina cînd ne vorbea de zbulciumul nemuritorului Eminescu.

De fapt, dr. Constantin Popasu nu l-a cunoscut pe Eminescu în perioada plinății sale intelectuale și a capacității creatoare. L-a cunoscut în zilele sale întunecate, cu străfulgerări de lumină, cu surprinzătoare „dizertații”, întrerupte brusc, în fața savanților vienezi. Dar poetul avea nume și renume în cultura și literatura națională și năprasnică sa dramă a stîrnit durere unanimă. Despre această dramă vorbea uneori dr. Popasu, despre tristețile lui Eminescu, despre tăcerile și spaimile lui simptomatice, despre izbucnirile lui pline de erudiție sau despre „înstrăinările” lui, despre marele său talent sau despre marea sa suferință. Astfel, numele dr. Constantin Popasu a intrat în preocupările publicațiilor noastre, aproape exclusiv în legătură cu boala lui Eminescu. De aceea în evocările doctorului Popasu nu s-a acordat o atenție deosebită biografiei sale, ci s-a insistat asupra relațiilor sale cu nemuritorul Eminescu. Corespondența sa cu vărul său Titu Maiorescu, privind starea și evoluția bolii poetului, ca și corespondența cu unchiul său, episcopul Ioan Popasu (în probleme personale sau de interes obștesc), a fost publicată sau comentată cu competență (Gh. Teodorescu-Kirileanu, Titu Maiorescu, I. Grămadă, I. E. Torouțiu, G. Călinescu, Nicolae Cornean, Petru Vintilă, Ion Iliescu, Ion Popescu, Constantin Brătescu, Tiberiu Boșcaiu etc.), de-a lungul deceniilor. Amănunte biografice ne oferă mai ales relatările semnate de Nicolae Cornean (Foaia diecezană), Petru Vintilă (România literară), Tiberiu Boșcaiu (Studii de limbă, literatură și folclor — Reșița).

La cele cunoscute de cititori din publicațiile amintite (și din altele neamintite), aș adăuga unele informații inedite, culese din arhiva Mitropoliei Banatului și aș insista mai mult asupra omului și medicului Constantin Popasu.

S-a născut la 17 iulie 1856 în Brașov, dintr-o familie de negustori români (el însuși a spus odată „macedo-români”), cu frumoase tradiții în istoria culturii românești. Tatăl său Constantin, fratele episcopului Ioan Popasu, se înscrie în rîndul românilor care militează și izbutesc să înființeze gimnaziul românesc din Brașov (1850), devenit apoi liceul „Andrei Șaguna”.

Termină studiile elementare și secundare în Brașov. În 1875, obține diploma de maturitate. În perioada aceasta unchiul său Ioan Popasu, întîiul episcop al Caransebeșului, după despărțirea ierarhică (1865—1889), căuta tineri sîrguincioși pentru a-i

trimite la studii în străinătate în vederea organizării institutelor de învățământ superior (teologic și pedagogic). Ochii episcopului cad și asupra nepotului din Brașov, îndemnându-l să studieze teologia sau pedagogia, dar acesta preferă medicina.

Studiind cu profesori de renume mondial, sprijinit materialmente de unchiul său de la Caransebeș, Constantin Popasu obține, în anul 1888, titlul de „doctor universae medicinae” la celebra școală vieneză care deținea, pe atunci, o prioritate în lumea medicală.

Ca student, Constantin Popasu participă la toate acțiunile culturale și sociale inițiate de români în acest centru universitar. A fost președinte al societății „România jună” (1882). A contribuit la alcătuirea Almanahului societății „România jună” (1883). A stabilit trănice și duioase prietenii cu viitoare celebrități ca Ciprian Porumbescu sau savantul Nicolae Teclu, care a fost în relații de prietenie și corespondență și cu istoricul bănățean dr. Ion Sirbu. În anul 1883 îngrijește, cum se știe, pe Eminescu la cererea și îndrumarea vărului său Titu Maiorescu. Intervine pentru internarea poetului în institutul lui Leidesdorf. Il vizitează des, îl scoate la plimbare, îl încurajează și-l ține la curent pe Țitu Maiorescu cu evoluția bolii. Amănuntele sînt prea bine cunoscute. Nu mai insist asupra lor. Cînd Eminescu a dat semne de ameliorare, C. Popasu propune lui Maiorescu o călătorie de convalescență a poetului în Italia...

După obținerea înaltului titlu de doctor, Constantin Popasu lucrează cîțiva ani ca asistent în clinicile vieneze. Refuză însă oferta de a se stabili ca intern la „Algemeines Krankenhaus” din Viena și în anul 1894 se stabilește în Caransebeș.

Dacă faptul că l-a îngrijit pe Eminescu a stîrnit admirația noastră în anii copilăriei, întoarcerea sa la ai săi a generat o deosebită afecțiune față de acela care a fost doctorul Constantin Popasu. Faptul că l-a ajutat cu devoțiune pe Eminescu are un caracter accidental. Întoarcerea sa în patrie este un act conștient, deliberat, implicînd un mare sacrificiu. Un elan al sacerdoțiului hipocratic, convertit în finalitate existențială, îl determină să renunțe la fascinația capitalei imperiului habsburgic și la perspectivele ce i le oferea, și să intre în „cetatea grănicerilor” lui Eftimie Murgu și Traian Doda. A renunțat la celebrele clinici vieneze pentru orașelul în care doar cazărmile militare și cîteva alte așezăminte se bucurau de celebritate. Dar această impresie o avea numai trecătorul grăbit, neatent la trecutul și viața interioară a orașelului. Așezați în sănătoase tradiții seculare, caransebeșenii aveau o acută percepție a marilor idealuri sociale și politice. Amintirea înaintașilor le ținea vie dorința de libertate. Numai sănătatea lor era pe mîini străine. Dr. Constantin Popasu este printre primii medici români stabiliți în acest oraș. În același timp, el se înscrie în pleiada generațiilor de cărturari aleși de întîiul episcop al Caransebeșului pentru institutele de cultură superioară patronate de Biserica bănățeană: Institutul pedagogic și cel teologic, focare de cultură românească în acele zile de cumplită asuprire națională.

Conștiincios și „neiubitor de arginți”, cum îl caracterizase un contemporan, tinărul doctor s-a impus de la început. Îl solicită mai ales populația săracă de la satele din apropiere.

În 10 septembrie 1894, dr. Iuliu Olariu, directorul Institutului teologic și Patriciu Dragalina, directorul Institutului pedagogic, propun numirea doctorului Constantin Popasu în postul de medic și profesor de igienă la cele două institute, după moartea doctorului Leo Mureșan. Episcopul Nicolae Popea îl numește imediat „profesor provizor”, iar după câteva zile, la 21 octombrie 1894, Consistoriul eparhial îl numește profesor definitiv, cu un „onorariu” de 400 fl. valută austriacă, achitat în rate lunare din „casa diecezană” (Arhiva Mitropoliei Banatului, fond Caransebeș, dosar IV — 243—1894, nr. 2585).

În acest post funcționează până la moarte (6 ianuarie 1933). Între timp a mai funcționat ca medic și la alte școli din oraș (la internatul liceului, cum am amintit mai sus, la gimnaziul de fete, la școala de ucenici). După etatizarea institutului pedagogic (Școala normală), rămâne titular numai la Institutul teologic, transformat în Academia teologică.

A trăit modest, singur, alături de fratele său orb, fost inginer constructor la podul de la Cernavodă), în aceeași casă cu sora sa, căsătorită cu protopopul Andrei Ghidiu.

De dimineața pînă seara a fost între bolnavi. Răspundea prompt la orice chemare, ziua sau noaptea. Simpla sa prezență în casele săracăcioase concura efectul unor medicamente miraculoase. Într-o evocare duioasă, scriitorul bănățean P. Vintilă scria: „Săracii nu plăteau niciodată consultațiile, ba le cumpăra el însuși chiar și medicamentele trebuitoare”.

Personal l-am chemat de două ori, noaptea, la patul unor colegi care se zvîrcoleau în spasmele unor dureri violente. De „onorariu” nici n-a fost vorba. Ne-a întrebat doar dacă avem bani pentru medicamente.

Un bărbat robust cred că n-a fost niciodată, dar în ultimii ani slăbise, se împuținase. Gîrbovit, cu pași mărunți, aproape tîrșiți, sprijinit într-un baston negru, îl oboseau drumurile pînă la casele bolnavilor sau pînă la școală. Totuși își făcea slujba din toată inima. Ajunsese într-o situație financiară precară. Profesorii de la Academia teologică s-au văzut în situația de a interveni la Consiliul Eparhial pentru a-i spori retribuția (Arhiva Mitropoliei Banatului, fond Caransebeș, nr. 6842 B/1930).

Am evocat, cu pioase gînduri, memoria doctorului Constantin Popasu în fața generațiilor care nu l-au cunoscut, dar e bine să se știe că a existat un sacerdot al medicinei, care a făcut din profesiunea sa o sfîntă misiune.

CÎNTECE RELIGIOASE COMPUSE SAU ADUNATE DE CRONICARUL
BĂNĂȚEAN NICOLAE STOICA DE HAȚEG

de : DAMASCHIN MIOC

Cu trecerea timpului, de la apariția principalei opere a lui Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*¹, cu mai bine de un deceniu în urmă, au ieșit la iveală noi materiale care vin să înfățișeze laturi nebănuite ale personalității sale. Dacă în primii 40 de ani ai unei vieți zbuciumate, cu participări la războaiele vremii, el nu s-a manifestat decât întâmplător pe tărîmul culturii, în ultimele patru decenii, ca director al școlilor naționale românești din regiunea graniței bănățene și ca protopop de Mehadia, traiul fiindu-i mai liniștit și mai înlesnit, el s-a îndreptat cu ardoarea-i caracteristică, prin diferite mijloace, și spre munca de luminare a poporului său².

În cele ce urmează încercăm să prezentăm un aspect aparte al creației proprii, cît și al activității de folclorist, relevînd marele său interes pentru versificare în general și pentru poezia populară în special³.

În arhiva Muzeului de istorie al Transilvaniei se află un manuscris al cronicarului, cuprinzînd o sumă de „cîntece” religioase și laice, parte alcătuită proprii, originale, parte culese⁴. Manuscrisul se prezintă sub forma unui caiet de mărimea 24 × 19 cm, cu coperte contemporane din carton obișnuit, avînd și un titlu pe prima copertă, pro-

¹ Nicolae Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*, studiu și ediție de Damaschin Mîoc, Edit. Academiei R.S.R., București, 1969.

² Vezi ed. II-a a aceleiași lucrări, în Edit. Facla, Timișoara, 1981, pp. 16—19.

³ Vezi și Damaschin Mîoc, *Elemente de etnografie și folclor la cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom. 17 (1973), nr. 4, pp. 299—309; Idem, *O lucrare inedită a cronicarului bănățean Nicolae Stoica de Hațeg: Povești moșăști, scolarilor rumânești*, în „Mitropolia Banatului”, XXX (1980), nr. 7—9, pp. 558—577; Idem, *Din poezia cronicarului bănățean Nicolae Stoica de Hațeg*, în „Semenicul”, nr. 10 pp. 46—47.

⁴ Meritul descoperirii manuscrisului revine istoricului Nicolae Bocșan, care l-a și prezentat parțial și a publicat cîntecele laice. Vezi, Nicolae Bocșan, *Manuscrise bănățene din secolul al XVIII-lea*, în „Studii de limbă, literatură și folclor”, IV, Reșița, 1978, pp. 421—431.

tabil și el în versuri, din care se mai pot citi cuvintele: „Aici, sîntu cîntece adunate... Nicolae Stoica... samă ... dacă îi vor plăti banii”. Pe fața interioară a copertei se află desenată o coloană cu un capitelu frumos modelat, iar pe cea a ultimei coperte, o stea în opt colțuri, cu un cerc la mijloc, cu desene în interiorul lui. Dedesubt, semnătura uneia din fiicele cronicarului: „Ecaterina Stoica”.

După cele cîteva date presărate în cuprins, manuscrisul, pe hîrtie de proastă calitate, este din ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea. Autorul a ținut să consemneze datele la care a scris unele din cîntece, mai ales cele proprii. Astfel, la f. 7 se află „poezia” cu titlul „La tabăra Praizilor, anu 1778 făcută”⁵; la f. 8 este cîntecul „Al ștabului de la Mehadia, la anul 1781”^{5bis}; la f. 12 v., „La anul 795 scos, Cîntecu Mehadiiei din răzmiriță adecă”⁶; f. 13, „Cîntecu școlastic în anul 1792 alcătuit”, avînd la sfîrșitul lui (f. 14 v.) însemnarea: „În Corni prescrisă, 24 iunie 794”⁷; la f. 15, unde se află „Orății la Nașterea Domnului”, se precizează că au fost „profăcute” în anul 794, iar pe verso-ul aceleiași file, care e și ultima, însemnarea referitoare la un cîntec popular de mare circulație la români („Hotine, Hotine”) ⁸: „Mehadia, 15 ianuarie 1800, de Nicolae Stoica direasă”. Se vede, deci, că întocmirea caietului se întinde pe o durată de 22 de ani (1778—1800).

Cu excepția ultimei file, toate paginile sînt împărțite în două coloane. La cele mai multe din cîntece strofele sînt numerotate, iar cifrele se află încadrate între linii verticale paralele.

Analiza conținutului acestui caiet scris de mînă duce la următoarele constatări și concluzii, unele, după opinia noastră, destul de importante. Caietul conține în total 28 de cîntece, din care 22 de conținut religios și 6 laice; patru sînt numerotate, celelalte avînd număr la începutul lor.

Cercetarea unei bogate literaturi de specialitate și a multor manuscrise ne-a condus la concluzia că din cele 28 de cîntece, 12 sînt creații ale cronicarului, 13 sînt culese, însă cu multe transformări, rezultate din intervențiile în text ale lui Stoica și trei copiate aproape aidomă. Această clasare se poate deduce și din calificativele pe care cronicarul însuși le dă unora din cîntece; astfel, celor proprii le spune că sînt „alcătuite” sau „făcute”, pe cele culese, dar cu amestecul său în text, le numește „profăcute” (= făcute din nou, transformate), iar celor copiate le zice „proscrise” (= scrise din nou).

⁵ Idem, *ibidem*, pp. 423—424.

^{5bis} Idem, *ibidem*, pp. 429—430.

⁶ Idem, *ibidem*, pp. 430—431.

⁷ Idem, *ibidem*, pp. 424—427.

⁸ Vezi: *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII—XVIII)*, studiu și ediție critică de Dan Simonescu, Edit. Academiei R.S.R., București, 1967, pp. 103—114.

Fără a avea deplină certitudine, din prima categorie socotim că fac parte cîntecele de sub numerele I—IV, VI, XII, XV—XVII și XX, precum și două nenumerate, cel închinat Mehadiei și cel dedicat Sf. Ilie. Nu există nici un fel de dubiu că cinci din cîntecele lumești și alte trei din cele de conținut religios sînt alcătuite de cronicar. O dovedește conținutul lor, precum și acrostihurile unora din ele. Nu avem siguranță pentru originalitatea cîntecelor de sub nr. I—III și XV, dar pentru că nu le-am găsit corespondențe în literatura de specialitate publică, nici în cele 17 manuscrise cercetate, le socotim și pe acestea compoziții ale lui Nicolae Stoica.

În categoria celor „profăcute” de cronicar se înscriu cîntecele de sub numerele: V, VIII, IX, XI, XIII, XIV, XIX, XXI—XXIV, precum și două nenumerate, „Irozii” și Hotinul”. Celor mai multe le-am măsorit originea. Astfel, „cîntarea” de sub nr. V, închinată Nașterii Domnului, „În oraș în Vithleem”, care a avut o mare circulație și multe variante în toate părțile locuite de români, a fost culeasă și publicată și de un alt bănățean contemporan al lui Stoica, anume protopopul de Caransebeș, Ioan Tomici⁹; alta, de Anton Pann¹⁰; ambele însă au mari deosebiri față de cea culeasă de cronicarul nostru, atît în versificație și conținut, cît și ca întindere (pe cînd cea publicată de Tomici are 30 de versuri, iar cea publicată de Pann 36, cea culeasă și „profăcută” de Stoica are 45 de versuri. O variantă inedită, ceva mai asemănătoare cu cea din manuscrisul de la Cluj, se află în manuscrisul nr. 1868 de la Biblioteca Academiei R.S.R., manuscris provenit din Banat, anume de la Bozovici¹¹. Cîntecul de sub nr. IX, dedicat tot Nașterii, îl găsim similar și în culegerea lui Tomici¹², dar și de astă dată la Stoica este mai întins, avînd două strofe în plus (strofele 5 și 8). Cîntecul „Învierea lui Hristos” (nr. XIII) cunoaște o variantă mult deosebită în aceeași culegere a protopopului caransebeșan¹³. Cîntecul „La nuntă de Evanghelie” (mai jos sub nr. XIX), și el de mare circulație, are variante deosebite atît la Tomici¹⁴ și Pann¹⁵, cît și în alte manuscrise¹⁶. Alt cîntec, „Adam și Eva” (nr. XXI) se află și el în culegerea lui Anton Pann, dar cu totul deosebit de cel al cronicarului¹⁷. „Numeru dieilor” (sub nr. XXII) cunoaște și el multe variante. Una identică în conținut cu cea a lui Stoica, însă în proză, nu în versuri, se află în manuscrisul românesc nr. 1164 de la Biblioteca Academiei¹⁸.

⁹ Ioan Tomici, *Scurte învățăături pentru creșterea și bună purtare a tinerimii române*, Buda, 1823, pp. 108—109.

¹⁰ Anton Pann, *Cîntece de stea*, București 1848, pp. 6—7.

¹¹ Ms. rom. 1868, f. 65 și urm.

¹² Ioan Tomici, o. c., pp. 104—105.

¹³ Idem, *ibidem*, pp. 115—116.

¹⁴ Idem, *ibidem*, pp. 87—90.

¹⁵ Anton Pann, o. c., pp. 10—12.

¹⁶ Vezi, de pildă manuscrisele românești de la Biblioteca Academiei de sub nr. 842 și 1164.

¹⁷ Anton Pann, o. c., pp. 22—24.

¹⁸ Ms. nr. 1134, f. 20 are nu mai puțin de patru variante ale acestui cîntec.

Cîntecul de sub nr. XXIII. „De pustietăți”, și el întîlnit frecvent în manuscrise și culegeri, are mai puține versuri decît cel din caietul nostru¹⁹. Cîntecul Irozilor sau „Orății la Nașterea Domnului” îl găsim și la Tomici²⁰, chiar mai complet, însă în proză. Cît privește cîntecele de sub nr. VIII, XI, XIV și XXIV, acestora nu le-am găsit corespondent în materialul cercetat.

Din comparațiile făcute reiese că Nicolae Stoica a înregistrat variante ale acestor cîntece care circulau în Banat, pe care însă le-a modificat atît prin amplificări, cît și prin schimbări de versuri și cuvinte, mai ales rime.

La cîntecele de sub nr. VII („Steaua sus răsare”) și XVIII (cunoscutul psalm 47, „Limbile să salte”), cele socotite de cronicar însuși drept copiate (proscrise), comparația cu alte variante scoate la iveală deosebiri cu totul neînsemnate²¹. Cît despre cîntecul în limba sîrbă (sub nr. X), nu credem să fie o creație proprie, dar nici nu știm de unde l-a putut copia.

Nu este în intenția noastră să ne oprim asupra importanței acestui gen de cîntece populare, ocazionate de marile sărbători religioase; au făcut-o învățați de mare competență cu mult înainte²², arătînd, între altele, și rolul pe care ele l-au avut în desăvîrșirea unității de limbă a poporului român. Vrem doar să atragem atenția că manuscrisul lui Nicolae Stoica constituie foarte probabil una din cele mai vechi culegeri românești de cîntece de stea, colinde, irozi. M. Gaster, de pildă crede că: „scrierea cea mai veche care să pomenească *Irozii* se află într-un manuscris de la 1821...”²³. Or, cel cules și profăcut de Stoica îi premerge cu aproape trei decenii atît acestuia, cît și celor culese de Tomici și Pann; în plus, cel din caietul cronicarului este în versuri, și încă frumoase, pe cînd celelalte sînt în proză.

Ca și în alte domenii, — numismatică, arheologie și etnografie românească — cronicarul bănățean Nicolae Stoica de Hațeg se dovedește a fi fost și în domeniul folclorului, al poeziei populare un merituos deschizător de drum.

În cele ce urmează publicăm cîntecele de conținut religios, de celelalte ne vom ocupa cu alt prilej, socotind, pentru multe motive, că locul cel mai potrivit al lor este în revista „Mitropolia Banatului”.

¹⁹ Vezi: I. Tomici, o. c., pp. 90—93; A. Pann, o. c., pp. 24—25; ms. rom. nr. 824, f. 26 v—28 de la Bibl. Acad.

²⁰ Ioan Tomici, o. c., pp. 98—102.

²¹ Idem, *ibidem*, pp. 109—112; Vezi și A. Pann, o. c., pp. 17—19 și, mssle de la Bibl. Acad. nr. 1164 și 1868.

²² Vezi lucrările lui M. Gaster, N. Cartoian, T. Burada, D. Simonescu, G. Călinescu ș. a.

²³ M. Gaster, *Literatura populară românească*, București. 1883, p. 493.

CÎNTĂRI LA PRAZNICI MARI

I. La Nașterea Domnului Hristos.

1. Cînd sosi Țapul veacului
Cel înalt noă să închipui,
Pre pămînt cu trupul să naște,
Pre noi cu viață ne paște.
2. Născîndu-să din fecioară,
Vrînd păcatul să-l omoară,
Al strămoșilor noștri.
2. Cînd Adam, Eva să veselește,
Cînd robia să lipsește,
Robia cea din păcat,
Cu care strămoșii ne-au încărcat,
2. Moșii cel mai sus numiți,
Care din rai izgoniți
Prin mîncarea cea din pom.
3. Îngerii mult să gîndeau
Pentru cele ce-auziau,
Cum Dumnezeu să pogoară
Jos la o curată fecioară,
2. Îngerii lui Iosif poruncind,
În vis ca aiave grăind
Cum că din duhul sfînt este.
4. Diavoli încă să spăimîntă
Văzînd îngerii cum cîntă
Slavă sus, lui Dumnezeu
Celui născut archereu
2. Păstorii încă slăvesc,
Craii cu steaoa călătoresc,
Ducînd daruri să să închine.

II. La Nașterea Domnului Hristos.

1. Bucurați-vă și vă veseliți toți
oamenii,
Că pre Hristos împăratu l-au
născut
2. O fecioară curată, maică Marie,
3. Pre fiul său în brațele sale îl
poartă.
4. Trei crai despre răsărit au venit
2. Cu daruri multe lui Hristos s-au
închinat
Irod foarte tare s-au spăimîntat
2. Pentru că s-au născut mai
marele înăpat.
5. Adam și Eva să bucură
2. Pră vrăjmașu diavolu să
scutură.
6. Noi acuma cu palmele să plesnim,
2. Cu picioare vesele să dănuim.

7. Slavă sus în ceruri să fie
2. De acuma nesfîrșit vecie.

III. La Nașterea Domnului.

1. Dumnezeu cel vecinic, care s-au
născut
2. Vîne astăzi să mîngăe pre tot
norodul său.
2. În Vithleem să vestește Mesia
Hristosului nostru
2. Și Dumnezeul nostru noă să
naște tuturora.
3. Îngerul lui Dumnezău cel ce
vestește
2. Mai nainte păstorilor celor ce
din ceri li s-au trimis.
4. O, voi, trei crai, unde mergeți?
Mergem în Vithleem,
2. Ca să ne închinăm și cu pace
napoi să ne întoarcem.
5. Steaoa lor strălucește și să arată,
2. Dumnezeu în esle culcat
Și în peștera lumînată au
strălucit
6. Cei cu daruri vin la dînsul
2. Aur, smîrnă și tămîie lui Hristos
aducînd,
- I-au dăruit.
7. Și ei mergînd și s-au întors
și spurcatului,
2. Celui fără Dumnezău rușinatul,
lui
Irod nu-i spuseră.
8. Cînd Fecioara pre fiul înfășia,
Steaoa deasupra sta,
2. Unde pre Hristos preasfînta
Fecioară Maria il năștea.

IV. A Nașterii.

1. Nu e praznic spre cîntare lăudat
Cînd Hristos din fecioară s-au
întrupat
2. Iosif, logodnicul ei, stă fricos,
Cu smerenie ei slujînd foarte
frumos.
3. Cînd maghi de la Persida or
plecat,
Cu steaoa mergînd, pre Hristos
au lăudat.
4. O minune prin ingeri la păstori
să face,

În ceri și pre pământ la oameni
să dea pace.

5. La nașterea lui s-au văzut lucru
mînat,

Din fecioară Hristos s-au întrupat.

6. Adam, fiind în iad, bine au simțit
Că izbăvirea pre pământ s-au
născut.

7. Eva, bucurată fiind, în mini plesnia,
Troiață mărind, din iad învia.

V. A Nașterii.

În oraș în Vithleem,
Veniți creștini să vedem
Că astăzi ni s-au născut
Domnul cel fără de-nceput,
Astăzi cel mai dedemult
Oamenilor prorocia
Că să va naște Mesia
Din fecioara Maria,
Din sămînța lui Isei
Și din roada lui Avram,
Mintuirea lui Adam,
În casa lui David crai.
Treia crai de la răsărit,
Filosofi fiind, au văzut
Că Mesia au venit.
Din țara lor or pornit,
Cu-o stea or călătorit,
Ducind și daruri de dare,
Viind spre buna aflare.
Acestea daruri au adus,
Care înainte au și pus,
Aur și smirnă și tămîie
Și lui Hristos să se închine,
Cîntîndu-i și cîntec lui,
Cînd l-au născut maica lui.
Hristos vine, lumea toată
Din iad voiaște să scoată.
Păcurarii au sosit,
Mai înainte or venit,
Carii-or fost încredințați
De la îngeri mînați,
Îngerii fac închinăciuni
Păstorilor, cu minuni.
Slavă lui Dumnezeu, sus,
Că pre pământ pace-au pus.
Maghi încă fac cîntare
Născătoarei, cu strigare:
Bucură-te tu, cocoană,
Aleasă ești de coroană,
Bucură-te, ești și fată,
Din tot meamul lăudată!
Irod îaste ocărit,
De crai fiind ocolit.
Slavă Domnului să fie
De acum până în vecie.

VI. Nașterii.

Plesniți în palme și strigați toate
marginile lumii
Că darul iarăși s-au întors și s-au
vărsat spre noi,
Dănuțiți, cîntați, strigați că Hristos
s-au născut,
Blestemul s-au pierdut,
Că Eva din pom gustînd, în blestem
era petrecînd,
Până ce izbăvitorul s-au născut și
în eslea s-au pus.

VII. Nașterii.

Steaoa de sus răsare
Ca o taină mare,
Steaoa strelucește,
Pre Hristos vestește,
Steaoa își dă rază,
Pre maghi luminează
Și maghi grăesc
Grai filosofesc,
Tu ești cea prorocită,
De Valaam vestită,
Că de cînd pămîntul
Ne-au născut cuvîntul
Și fără de aceasta
Ne-au născut Precista,
Născu pre Hristos,
Lumii de folos.
O stea prealuminoasă
Din toate aleasă,
Cu a ta ivire
Ne-nveți întocmire
Și noao ne scrie
În astrun omie
Că s-au născut jos
Împăratul Hristos,
În cetatea lui David,
Pilde arătînd.
Și dac-au văzut,
Au călătorit,
Treia crai despre răsărit
În Vithleem au venit
Și îndată au aflat
Pre cel ce au căutat
Și i s-au închinat
Unui împărat,
Daruri în mîini țînd
Și lui Hristos cîntînd:
Cocoane înpărate
Și prealuminate,
Te știm cine ești numit
Și în Troiață slăvit,
În ce chip ai venit
Și din fecioară te-ai născut,
Din fecioară curată
Și prea nevinovată,

Pentru aceea ne rugăm
Ca și de la noi să primești
Daruri lumești.

VIII. Nașterii.

Steaua despre răsărit
Au strălucit.
Steaua împăratului s-au ivit.
Steaua lumii strălucește,
Sfinta Naștere mărturisește,
Că Hristos cel prea puternic
Astăzi s-a născut ca un vecinic.
Vercovnicii dacă-l văzură
Cîte trei pre stea călătoriră,
De la stea să învățară
Și înaintea lui Hristos să închinară,
Scumpe daruri adusă
Și înaintea lui Hristos le puseră,
Aur, smirnă și tămie
Și luară mare bucurie.
Sfinta Naștere a lui Hristos
Să vă fie dumneavoastră de folos!

IX. Nașterii.

1. Mărire întru cei de sus,
Lui Dumnezeu Cîntați noroadelor,
cîntați,
Astăzi Hristos să naște
Și cu scutece să înfașă
2. Dumnezeu cel drept, mieluşel
nevinovat.
2. Împăraților, astăzi călătorii,
Lui Hristos daruri dăruieți.
Păstorilor, flueraiți,
Cîntare noao cîntați
2. Cu îngerii și cu arhanghelii.
3. Peatra Moisi au lovit,
Apă noroadelor au izvorît,
Peatra din munte s-au tăiat,
Hristos noao s-au asemănat
2. Adăpîndu-se, viață au primit.
4. Cele ce David au cuvîntat,
David ne-au arătat,
Zilele s-au plinit,
Iată Hristos acuma au venit,
2. Mesia Dumnezeu arătîndu-se.
5. Și voi munți și dealuri
Cu noi să săltați,
Văile, dumbrăvile,
Chedrii Livanului cei preaslăviți
2. Bateți cu ramurile și vă
veseliți.
6. Maria astăzi au înfășiiat
Pre cel de proroci așteptat.

Într-o iasle mică să înfințaze,
Iară de tatăl nu să depărtează,
2. Emanuil îl numește.

7. Lui Dumnezeu în troiță mărire,
De la pămînt glăsuire,
Iar Fecioarei să-i strigăm
Și laude să-i înălțăm
2. Pre pămînt de la oameni fie
închinăciune și plecăciune.

X. Nașterii, la Anu Nou.

Este în limba slavo-sîrbă a vremii,
tot în versuri).

XI. Sfîntul Vasile cel Mare.

1. Vărsatu-s-au mare dar
Din gura ta, părinte,
Fiind tu păstori preabun,
Vasilie sfinte,
2. Învățînd oi cuvîntătoare
Să creadă-n Dumnezeu tare,
În sfînta troițe.
2. Din eparhia acestui sfînt
Cade o mușare la pămînt
Zicînd lui cu mare glas,
Ascultă-mă întru acesta ceas
2. Scrisu-s-au bărbatul meu,
Diavolul cel rău
Cu singele său.
3. Chesaria să tînguește,
Lui Vasile grăește,
Tu, dar, preasfînte stăpîne,
Strigă-l pre el la tine
2. El îndat-au ascultat,
Pre Evladie au chemat
Și l-au cercetat.
4. Ah, al meu fiu preaiubite,
Creștinule numite,
Cum tu de te-ai înșălat
Pre mine m-ai uitat!
2. Tu botezul ai călcat
Și iadului te-ai prădat
De bunăvoia ta.
5. Acuma, dar, leapadă-te
De acea rea scriptură,
Gătindu-te foarte bine
De cuminecătură,
2. La ispovedanie eu sînt nun,
Care iaste lucru bun
La om păcătos.
6. Preasfînte Vasilie,
Îndură-te mie,
Eu sînt oia cea perdută,

- De lupi străbătută,
2. De diavolul înșelat
Și ghenii eu m-am predat
Prin înșălăciune.
7. După ce m-am înșălat,
Vrăjitorii am lăudat
Pentru bași aceeași fată,
Cer-a mea nevastă.
2. Ei pre ea să o vrăjească,
După mine să o pornească,
Slugă fiind a lor.
8. Domnul tare au silit,
Pre vrăjitorii au mitit,
La diavolul să mă trimită,
Că nu știe să mintă,
2. De care m-am prilestit,
Numele me-am iscălit
Cu singele meu.
9. Acuma, sfinte părinte,
Vezi tu a mea minte,
Scoate-mă dintr-a lor venin,
Să fiu bun creștin.
2. Trec zilele-n rugăciuni,
Făcînd multe-nchinăciuni
Și cu prea multe lacrimi.
10. Diavolii să minia
Și lui Vasile grăia:
Pentru ce ne asupraști,
Pre Evladiu primești?
2. El nu e mai mult la voi,
Că s-au iscălit la noi,
Pentru pofta lumii.
11. Bdenie mare făcea sfîntul,
Învățînd cu cuvîntul
Pre Evladiu credința
Și bine îl înștiința
2. Această prea bună credință
Un Dumnezeu în trei fețe
Și toți sfinții lui.
12. Cînd cînta slăvoșlovie
Diavolii venia
Și zapisul întorcea,
Toți cu glas zicea:
2. Blestemat e Vasile,
Dîmpreună și cu Evladiu
De al nostru Lucifer.
- Strigăm toți cu umilință,
Sfînte tare!
2. Inima toată, cea creștinească
Văzînd buna dăruire,
Ca o floare frumoasă să înălțască,
Lepădînd cea rea mîhnire,
2. Ca noi trezviți toți știînd
Și pre săracii miluînd,
Sfînte tare!
3. Crinii cei adăpați,
Vedeți plecăciunea Domnului,
Cei ce sînteți de Hristos apărați
Pentru slab neamul omului,
2. Că noi toți oream asupra
iadului
Din greșeala strămoșului,
Sfînte tare!
4. Omul nu-și vedea păcatul
Și era foarte mesimțit,
Ca cînd l-or face altul,
Fiînd de diavolul amăgît.
2. Acuma, dar, toți pre el să
înfrîngem,
Din inimi așa să zicem:
Sfînte tare!
5. Legați fiînd noi cu blestem
Pentru cea rea neînfrînare,
Pre făcătorii noi acuma vedem
Plecîndu-se noasă prea tare.
2. Cîntîndu-l de mulțămîtă
cuvînte,
Avînd și aceasta în minte,
Sfînte tare!
6. Adam era în iad legat,
Iară Dumnezeu sîrguia
Pre el să-l vadă dezlegat,
Cu el tot neamul mîntuia.
2. Prin preaslăvită înviere
Ne-am mîntuit din cădere,
Sfînte tare!
7. Eva încă au săltat
Pentru a lor iertare,
Văzînd pe Hristos întrupat
Din prunc fără de stricare.
2. Călcătoriul morții au glăsuît,
Hristos au înviat, strigînd,
Sfînte tare!

XII. La Învierea lui Hristos.

1. Noroadelor, astăzi cîntați,
Alcătuînd noao cîntare,
În chimvale toți strigați,
Văzînd Învierea cea tare.
2. Știînd noi întru cea bună
credință,

XIII. Învierea lui Hristos.

1. Înviînd Isus din mormînt,
Precum s-au făgăduit
2. În ziua de duminecă muerile
să gătiră,

2. Cu mir scump ele s-au gătit,
De noapte să sîruiască
2. Pentru piatră multă să văitau
Cine le-ar răsturna-o?
3. Cînd soarele răsărea
La mormînt iar ajungea
2. Prăvălîtă piatra văzînd,
Înger pe ea șezînd.
4. El bucurie au dat
Hristos au înviat.
2. Mergînd, propoveduîți,
Lui Petru înții să vestiți.
5. Hristos acum s-au sculat
Și moartea au sfîrșit
2. Cum au zis voao mai-nainte
Aduceți-vă aminte.
6. Ierusalem, prăznuiește,
Sioane, te veselește.
2. Biserica să-i zidească,
Pii ei să să-nmulțască.

XIV. La Pogorîrea Duhului Sfînt.

1. Izvor duhovnicesc,
Cel din Tatăl ceresc,
2. Ieșînd nu să despărtește,
Pre apostoli întărește
Luminătorul lumii.
2. Voi, noori luminați,
Ah, pre cine căutați?
2. Pre duhul Dumnezeu,
Căruia mă închin eu,
Duhului celui trimis.
3. Săraci nu ne-au lăsat,
Cum ne-au încredințat.
2. Noao s-au deșertat,
În vedere arătat
De pară de foc.
4. Apostolii fiind strînși,
În foisor cuprinși,
2. De frică să bucurau,
La Fecioara toți căutau
O, Maria, doamnă!
5. Lîmbi de foc să împărtesc,
Cu acelea și grăesc.
2. Unii zic că e beție,
Carii pre duhul sfînt nu-l știe
Adevărat Dumnezeu.

XV. A pravoslavnicilor credință.

1. Noi avem credință bună,
Altor legi ea iaste coroană.

Iești a noastră credință
Și strigăm toți cu umilință
Lege pravoslavnică.

2. Bucură-te, strigăm toți,
Mîngăe-ne, căci ne poți,
Ca să nu te perdem.

2. Sfinții părinți din sobor
Ne-au ales comoară,
Comoară ne-npuținată
De toți prorocii lăudată,
Lege pravoslavnică.

2. Bucură-te... (refren)

3. Biserică sobornicească,
Domnul să te întărească,
În rusine să îmbrace
Cei ce gîndesc să te calce,
Lege pravoslavnică.

2. Bucură-te... (refren)

4. Cruțul anului vestește,
Pre această masă o numește,
Cei ostăniți, însărcinați
La această masă sînt toți chemați,
Lege pravoslavnică.

2. Bucură-te... (refren)

5. Tatălui toți să să-nchine,
Și Fiului să cuvîne,
Și Duhului celui sfînt,
Închinîndu-ne la pămînt,
Lege pravoslavnică.

2. Bucură-te... (refren)

XVIII. Psalom.

Limbile să salte
Cu cîntece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie,
Lăudați pre Domnul,
Să-i cînte tot omul.
Domnul iaste tare,
Iaste-npărat mare
Peste tot pămîntul,
De-și ține cuvîntul.
Supusu-ne-au gloate
Și limbile toate,
Dede supt picioare
Limbî de pre supt soare,
Aleăsu-s-au șie
Parte de moșie
Țara cea dorită,
Care-î dăruită
Lui Iacov iubitul,
Ce-și ține cuvîntul,
Mîla să-și arate,
Cea de bunătațe,

Spre noi ticăloșii
Precum ne spun moșii,
Pre vîrfuri de munte
S-aud glasuri multe
De bucină mare
Cu-înaltă strigare,
Sus s-au suit Domnul,
Să-l vadă tot omul.
Cîntare-n lăute,
În zicături multe,
Cîntați pre-împăratul
Că nu-î ca dînsul altul,
Să domnească în lume
Cu sfîntul său nume,
Cîntați să să-nțealgă
Preste lumea largă
Domnu-n scaun de rază,
Undeva să șază,
Să șadă de dreapta,
Să-npărțească plata,
Pre boiari, pre gloate,
Pre limbile toate,
Și cine să înalță
Din firea sămeață,
Vede-a-va tot omul
Cum îl ceartă Domnul.

XIX. La Nuntă de Evanghelie.

Cel fără de început
Și fără sfîrșit,
Iisus Hristos Dumnezeu.
Singur Dumnezeu cuvînt,
Născîndu-se pre pămînt,
Iisus Hristos Dumnezeu.
După întruparea lui,
Nefăcîndu-î lui minui,
Iisus Hristos Dumnezeu¹.
Că iaste fiu preainalt,
De mulți în seamă nebăgat.
În Cana Galileii, jos,
Într-un oraș frumos,
Simon Zilot, de stat mic,
În urmă au fost și ucenic,
Nuntă mare s-aduna,
Cîntec frumos că-m cînta.
Spre toate avea căutătură,
Mîncare și beaură.
La nuntă ce s-au aflat
Fost-au și Iisus chemat,
Iisus și cu maica sa,
Gata fiind și masa.
Beau toți și se veselesc,
Vinu gazdii tot sfîrșesc.
Preceasta s-au mîdăit

Că vinul tot s-au sfîrșit,
Fiuului ei îi șoptește
Și pentru vin îi vestește:
Vezi că vinul au sfîrșit,
Fă-î de minuni început!
Slugilor ea sămn făcea:
Și la credințe-î trăgea:
Ce va zice să-impliniți,
La credințe să veniți!
Șasă vasă ora gătite
De curăție cîstite,
Toate de-apă le-au umplut,
Hristos viind le-au prefăcut,
Aceasta nîma n-au știut,
Numa slugile ce le-au umplut.
Îndată vinul le-au adus,
Înainte nașului au pus,
Iar nunul s-au spălmîntat,
Pre finul său au chemat:
Fine, tu nu socotești
Cum goștii tăi îi cîntești?
Vinul slab îl dai întii,
Cel bun îndărăt îl ții?
Fine, acum să te-nveți
Pre dumnezeieștile cărți,
Dă vin bun întii la gloate,
Pre urmă și cel slab, poate.
Deci, lisuse, doamne sfînte,
Tu ne ești ceresc părinte,
De păcate ne ferește
Și-n rai ne sălăsluiește,
De acum pînă-n vecie
Mila Domnului să fie.

XXI. Adam și Eva.

Dumnezeu Tatăl, părinte,
Toate știa mai înainte.
Făcu îngeri lui spre ascultare,
Curînd cer și pămînt tare,
Cele văzute și nevăzute,
Pești și cele crescute,
Făcu pre Adam zidire
A lui spre laudă, slujire,
Pre Eva din el o la cu somn,
Făcînd pre Adam ei domn.
Greșînd prin mîncarea cea amară,
Îi scoase din rai afară,
Îngeri pre ei îi gonește,
De tot bănele-î lipsește.
Raiul îi zice cu umilînță,
Muștrîndu-î: ce rea credință!
Du-te, Adame, din dulceată,
Lucră pămîntului cu greață,
Mila mea n-ai cunoscut-o,

¹ Refrenul: „Iisus Hristos Dumnezeu” se repetă tot la două versuri; pentru economie de spațiu grafic am renunțat la el în restul „cîntecului”.

Deci îndată ai pierdut-o.
Eva, zic, pricina iaste,
Rămîne-n veci de poveaste,
Rea întîmplare ea lui au stătut,
Însă fără de ea n-au putut.
De acum până-n vecie
Mila Domnului să fie!

XXII. Numeru diecilor.

Intrebare :

O diece, învățate,
Care la școală înveți carte,
Spune-m mie ce e unul ?

Răspuns :

Unul fiul Precești,
Care-n ceri că lăcuiește
Și pre toți ne stăpînește.

Intrebare :

O, diece, învățate,
Care la școală-nveți carte,
Spune-mi mie ce-s doisprece ?

Răspuns :

Doisprece apostoli Domnului.
11 Evanghelii voscesne,
10 poruncile leăgți,
Noo-s cete îngerești,
8 neamurile lumești
7-s taine creștinești,
6 crinii Precești,
5 ranele lui Hristos
4-s patru evangheliști,
3 sînt trei ierarhi,
2 sînt tablele legii,
Unul fiul Precești,
Care-n ceri că lăcuiește
Și pre toți ne stăpînește.

XXIII. De pustietăți.

Cel ficior de împărat,
Bun gînd Dumnezeu i-au dat,
O, prea frumoasă pustie.
La pustie au plecat
Și de lume s-au lăsat,
O prea frumoasă pustie¹.
În pustie lăcuia,
Vrăjmașul mi-l ispitea,
Iar Dumnezeu ca un sfînt
Că mi deăte lui în gînd,
Să nu-și lase pustia
Că rău îl va judeca.
El lui Dumnezeu mulțimea
Și din gură așa grația :

Ah, iubita mea pustie,
Primește-mă într-a ta mindrie,
Ca pre pruncu la a sa maică,
Cînd la țîță mi-l apleacă,
Pi la mezi de meazănoapte
Nu mă înfricoșa cu moarte,
Nici mă înfricoșa cu frică,
Că nu mă tem de nimică,
Nici cu a ta îngrozire
Să nu mă fac prăfuire.
Te-am iubit că pre visterie,
Ce ești plină de-avuție,
Te-am iubit ca pre-o polată
Ce ești cu aur suflată,
Ramurile tale-ți pleacă,
Ca ruga să mi se treacă
Și le pleacă cît de multe,
Ca ruga să mi se asculte,
Și le pleacă cît de jos,
Ca să dobîndesc folos.
Merge-voi prin dumbrăvi odrăslite
Ca prin nește vii rodite,
Fi-voi sălbatecă feară
Lepădînd lumea cea amară,
Fi-voi supt a ta rădăcină,
Ca să scap făr de pricină.
Cînd doream de-ai mei părinți,
Ardeam cu lacrimi fierbinți,
Urmînd Domnului Hristos,
Ca să dobîndesc folos.
Fie de Hristos blagoslovit,
Care în pustie m-au sălășluit,
Fie de Hristos ertat,
Care în pustie m-au îndemnat
Și de lume m-am lăsat.
Cîți cu lumea să vor uni
Toți în iad să vor munci
De-acum până în vecie
Mila Domnului să fie,
O, prea frumoasă pustie.

XXIV. A sfîrșitului lumii de moarte.

Auziți aceștea toate,
Noroade, neamuri și gloate,
Să-m auză acest cuvînt
Omul viu de pre pămînt
Că a lumii veac să sfîrșește
Și județul să gătească.
Tatăl pre Fiul va mîna
De lumea va judeca.
Îngeri încă vor sălta
Și-n trîmbiți vor trîmbița,
Țin un tefter mare, greu,
Scriș în el binele și rău.
Acea carte va sta deschisă,

¹ Refrenul : „O, prea frumoasă pustie” se repetă tot la două versuri ; am renunțat la el din motivele expuse și mai sus.

Păcatele să vor vădi-să
 La județi ce ne vom strînge,
 Păcătoșii toți vom plînge,
 Iisus Hristos Dumnezeu
 Vede binele și rău.
 Celor drepti elu va zice
 Cu cuvînte de ferice:
 Veniți ai mei blagosloviți,
 Cu mine vă fericiți,
 Veniți dreptilor la mine,
 Cari-ați slujit mîe bine,
 Și cu mine-împărățiți
 În vecii cei nesfîrșiți.
 Împărăția mea cea bună,
 Cu toții sfinții de-a-npreună,
 Încununăți cu cunună,
 Să ne facem voie bună,
 Care e gătîtă voao,
 Care bine-ați slujit noao.
 La-acea bucurie mare
 Să alergăm și noi tare!
 Va zice celor greșiți:
 Duceți-vă și fugiți
 În focul cel de veăcie,
 Cu diavolii de soție,
 Cu mare groază și frică,
 Făcîndu-i ei de nimică,
 Blestemîndu-i cu ocară,
 Îi mină în matca cea amară.
 Îngerii s-or tînguî,
 Căci nu-i pot a-i izbăvi.
 Iisus Hristos Dumnezeu
 Răsplătește rău pre rău.
 Păcătoșii toți să-ntorc,
 Dumnezeu îi mină-n foc.
 Zice:
 Multî ani scumpi voi ați trăit,
 Luați ce-ați agonisit.
 Și sfinții să tînguiesc
 Văzînd pre draci cum îi muncesc.
 Iisus Hristos Dumnezeu îi gonește,
 Din cuvînt îi muncește,
 Duceți-vă de la mine,
 Că n-ați făcut nici un bine!
 Am fost flămînd, sărac, gol,
 Nu mi-ați dat măcar un țol.
 Strîm eu și călătorî,
 Prin temniță erezam să mori,
 Și acolo n-ați venit,
 Nici încă m-ați hrănit.
 Nu ceream tot ce aveai,
 Ci ceream din ce puteai.
 Că de n-am fost singur eu,
 Au fost mic fratele meu,
 Căci ai mei frați cel mai mici,
 Săracii cei năcăjiți.
 Cînd slujbele s-au cîntat,
 Tu nici seama n-ai băgat.
 Vecernia s-au cîntat,

Iar tu erai îmbătat.
 Cînd utrenia s-au cîntat,
 Zăceai cu mușieră-n pat.
 De leturghie să apuca,
 Iară tu începeai a minca.
 Pre duhovnic n-ați ascultat,
 Care pre voi v-au rugat,
 A lor canon n-ați plînit,
 Ci-n rele v-ați învechit,
 De mine vă depărtați,
 Că voi toți sînteți spurcați!
 Biseărica n-ați căutat,
 Ci-n dobinzi m-ați mestecat
 De împărăție v-ați lipsit,
 Iar iadului v-ați gătît.
 Duceți-vă de la mine,
 Că n-ați făcut nici un bine.
 Îngerii stau lîngă masă,
 Avînd bice de foc arse,
 Îngerii încă vor plînge,
 Văzînd iadul cum îi strînge.
 Atotpăcătosului,
 Gata e pedeapsa lui.
 Gătît este hoțului
 Matca mare-a focului.
 Curvarilor sînt gătate
 Paturi de-aramă-nfocate.
 Cei nemilostivi boagați
 În vermi toți-s aruncați.
 Prea ticălos mincinos
 Îl bagă-n cîuptori pucios,
 Iar curvele stau legate
 De paturi rău infocate,
 Dracii să rid cu ocară
 Și țîțele-i smulg afară.
 Care sărbători nu ține
 La-acelea satana vine,
 Tu ești, zice, al meu fiu
 Și-ți belesc pielea de viu,
 Îi trag fășii de sus jos,
 Al nostru și-n lume-au fost.
 Care pre altul înșală
 Diavolii îi fac lui tocmeală,
 Singe încheșat, otravă,
 Băutură grozavă.
 Care preot înjură
 Îl bagă plumb topit în gură.
 Pre junii spurcați îi cere
 Șarpele ce nu mai pere.
 Pre fetete curve-așteaptă
 O groapă adînc săpată,
 Acolo draci le-aruncă
 Carnea lor le-o mîncă.
 Pentru-aceia, iubiți frați,
 Cei ce pre noi ne-ascultăți,
 Faceți post cu rugăciuni
 Și cu multe-mchinăciuni,
 Rugăciuni și sîrîndare,
 Ajutorînță prea tare,

O pomană ce-i mai mică
Scoate suflete din muncă.

XXV. La sfântul Ilie prorocul.

Soare raze... slobzească
Proroc Ilie ne-au venit,
Toți creștinii s-au veselit,
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
Prorocii vestite la a doo venire,
Multe prorocii, o, Ilie mare!
Tu în Thezvi, unde te-ai născut,
Dumnezeiește ai crescut,
Multe prorocii ai făcut
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
În prorocii vestite la a doo venire,
Mergători înainte, Ilie sfinte.

Oltari nalt ai rădăcat,
Oameni morți ai înviat,
Multe prorocii ai făcut,
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
În prorocii vestite la a doo venire,
Mergători înainte, Ilie sfinte.

Ilie fu pribegit,
Corbii acolo le-au hrănit,
Dumnezeu de viu l-au primit,
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
În prorocii vestite la a doo venire,
Mergători înainte, Ilie sfinte.

Carmine ado-ți aminte
Ce sfânt ți-au spus înainte,
Că din ceri dar ne va trimite,
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
În prorocii vestite la a doo venire,
Mergători înainte, Ilie sfinte.

Acuma 'el cîmp veselește,
După trudă roadă vestește
Și foamea voastră o gonește,
O, Ilie, sfinte Ilie mare,
În prorocii vestite la a doo venire,
Mergători înainte, Ilie sfinte.

Orații născerii Dom(nului) Hristos.
Profăcute în anul '794.

Irod :

Crailor, de unde voi veniți
Și încât cu așa multe daruri vă
sîrguiți?
Cum vă sînt numele voastre?
Să nu fiți cumva iscoade în țările
noastre!
Sau numai împărați fără de veaște
v-au năvăli
Și pentru ajutoi la mine ați venit?
Au poate că vrun lucru preaslăvit
De la moșile voastre v-au pribegit?

Gaspar :

Împărate, de ești și stăpîn de țară,
Să știi că nu sîntem iscoade de ocară.
Și măcar că am călărit prost pe cai,
Noi sîntem de la Persia nebiruți trei
crai.
Eu, bătrînul Gaspar, cu Melhior, cest
hărbos,
Cu al treilea Baltazar, cest tînăr și
frumos,
Fără osteneală de-acasă am plecat
Cu daruri să ne închinăm noului
împărat.

Melhior :

Pre cea ce cu bucurie lumea l-au
așteptat
Și acuma este la noi nou născut
împărat.
Știm astronomia fără de părere,
Căci toți sîntem mari cetitori de
steaie,
Tuturor vestim născerea unui împărat
vecinic
Și cădem lui ca unuia preaputeărnic.
Pre acela tuturor voo îl arătăm
Și ca niște maghi am plecat lui să
ne închinăm.

Irod :

Bine, meăreți și vedeți născerea și
ispitiți
Și, viînd îndărăt, aceia mie să o
vestiți.
Întrebați de neamu-i și de vrednicie,
Cercați-l de semînție și de prorocie.
Duceți-vă cu darurile și vă închinați
Și întorcîndu-vă și pre mine cătră
aceia să mă îndemnați,
Ca să merg să-i cerc sîngele, să mă
închin,
Și călătoria nu-i va face nici un chin.

Baltazar :

Pre noi, împărate, o stea de la răsărit
ne poartă,
Care ne-au adus pîn-alcea, la tine
în poartă,
Că am văzut născerea unui nou mare
împărat
Și cu trei scumpe daruri din ale
noastre am plecat :
Aur ducem, smîrnă și tămie,
Care închipuescu a lui veăcînă
împărăție.
Acest împărat va fi și este preste
toți domnii sfînt
Și stăpînește în ceri și pre pămînt.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

CREAȚII TEHNICE ROMĂNEȘTI PREMIATE LA SALONUL MONDIAL AL INVENȚIILOR DE LA BRUXELLES

Dintre cele 41 invenții prezentate de țara noastră la Salonul mondial „Eureka” de la Bruxelles, unele au fost premiate, obținând în total 7 medalii de aur, 3 de vermeil (argint aurit), 3 de argint și marele premiu al juriului și al presei de specialitate. Dintre invențiile medaliatate cu aur, notăm tehnologia cauciucului regenerat din pneuri uzate, procedeul pentru obținerea lanolinei din apele de spălare a pieilor de ovine cu păr lung (elaborat de inginerul Ioan Cocorean din Orăștie) și instalația, aflată în premieră mondială, de topire-tur-nare a metalelor greu fuzibile cu ajutorul unor surse de electroni cu plasmă.

PREMIERĂ TEHNICĂ ABSOLUTĂ LA REȘIȚA

Un colectiv de cadre didactice universitare a creat la Institutul de subingineri din Reșița un nou tip de turbină eoliană, menită să producă curent electric în condiții de maximă eficiență. Turbina deține palete autoratabile, dreptunghiulare, profilate în direcția vântului cu ajutorul unor dispozitive suplimentare. Aparatul se poate realiza integral cu piese indigene. Paletele se pot executa din oțel, aliaje și mase plastice armate cu fibre de sticlă.

ALTĂ PREMIERĂ TEHNICĂ

După multe studii și încercări, inginerul Florea Beres, director tehnic la întreprinderea „Electrocentrale” Deva a inventat un sistem de site rotative, recunoscute prin brevet ca premieră tehnică absolută. Folosirea acestor site elimină reducerea de putere pe perioada de viitură ce se produce în timpul opririi pompelor de răcire a apei

pentru curățirea condensatorilor. Același inventator a găsit și o soluție originală de etanșare a rostului dintre soclu și cilindru coșului de fum de la centrala termoelectrică Mintia. Cu ajutorul ei se elimină fenomenul de coroziune a betonului de la coșurile de fum și se realizează importante economii.

BETON ARMAT CU FIBRE DE STICLĂ

Specialiști din cadrul Facultății de Construcții din Timișoara au realizat, după soluții și tehnologii proprii, un nou beton armat cu fibre de sticlă, utilizabil la placarea canalelor de irigații în agricultură. Noul material, cu o impermeabilitate mărită, are o greutate specifică de două ori mai mică față de betonul armat cu oțel, eliminând complet consumul de metal. Experimentat cu bune rezultate, betonul armat cu fibre de sticlă este folosit la construcția unor canale de irigații în sistemele exploatare de întreprinderea de profil din Călărași. Au fost realizate mai multe tip-dimensiuni de profile, utilizabile la execuția structurilor de rezistență pentru acoperișuri de construcții agrozootehnice. Greutatea specifică a acestor profile armate cu fibre de sticlă este cu aproximativ 50 la sută mai redusă, iar consumul de metal cu 70—80 la sută față de cele armate cu fier-beton.

UN NOU MATERIAL DE CONSTRUCȚIE

La întreprinderea de produse ceramice din Jimbolia a trecut în fabricație un nou material de construcție: poliesterul armat cu fibră de sticlă. Acest nou produs poate fi folosit cu succes în halele industriale pentru luminătoarele de acoperișuri. Avantajul său constă în aceea că este mult mai ușor și mai rezistent decât materialele clasice și este realizat cu un consum redus de materiale energointensive.

NOI PRODUSE CHIMICE

Specialiștii Centrului de chimie din Timișoara au realizat noi tipuri de coloranți pentru industria pielăriei, o serie de ignifuganți (materiale care nu ard) pentru fibrele sintetice, pigmenti pentru emailuri și mase plastice, precum și o bogată gamă de produse pentru agricultură: pesticide, îngrășăminte chimice, aditivi furajeri, biostimulatori pentru creșterea și coacerea plantelor. De menționat că majoritatea acestor produse sînt realizate pe bază de soluții tehnologice originale, brevetate atît în țară cît și peste hotare.

APARAT CU ULTRASUNETE PENTRU RITMUL CARDIAC

Un colectiv de cadre didactice universitare de la Facultatea de electrotehnică din Timișoara a realizat un aparat de diagnostic cu ultrasunete, care permite cunoașterea bătăilor cordului fetal încă din a 12-a săptămînă de sarcină. Conceput și realizat din componente electronice indigene, aparatul sesizează cu exactitate pulsul, toate modificările, ritmului cardiac și prezintă avantajul că afișează electronic bătăile cordului fetal. Experimentat în clinicile de ginecologie, aparatul a dat bune rezultate.

PRODUSE NOI ALE ÎNTREPRINDERII „TEHNOMETAL” TIMIȘOARA

Colectivul de oameni ai muncii de la această întreprindere a emis o serie de produse noi, printre care eleveuza electrică (aparat metalic pentru creșterea artificială a puilor și a bobociilor), bateriile pentru creșterea iepurilor de casă, un important număr de cabluri pentru dotarea autoturismelor „Oltcit”, piese de schimb pentru tractoare, țesături de sîrmă neferoasă, table inoxidabile, echipamentul de cosit și greblat fin, echipamentul pentru dotarea combinelor de recoltat porumb-amestec și altele.

TIPURI NOI DE VAGOANE

La întreprinderea de vagoane din Arad au intrat în fabricație două noi tipuri de vagoane: vagonul de transport pentru sare și vagonul dozator, solicitat de C.F.R. Fiind

vorba de produse de mare complexitate, conducerea întreprinderii a luat toate măsurile ca la executarea noilor tipuri de vagoane să participe muncitorii cu cea mai înaltă calificare.

NOI TIPURI DE LANTERNE

La „Electrobanat” Timișoara au intrat în fabricație noi tipuri de lanterne, multe dintre ele cu destinație specială, ca lanterna antiexplozivă pentru mediile cu gaze, lanterna „Solaris” pentru vînători și pescari. S-au realizat, de asemenea, noi tipuri de pixuri, stilouri și brelocuri care dispun de sursă proprie de lumină.

INSTALAȚIE PENTRU TRATAREA ÎN VID A OȚELURILOR ALIATE

La oțelăria electrică de la Combinatul siderurgic Hunedoara a intrat în funcție o asemenea instalație dotată cu aparatură reciprocă și televiziune industrială cu circuit închis. Prin aceasta se asigură o creștere substanțială a producției de oțeluri speciale și se realizează mari economii la alte materiale.

BETONAREA MECANIZATĂ A GALERIILOR DE MINĂ

La Institutul de cercetări, inginerie tehnologică și proiectare a lucrărilor de construcții și instalații pentru minereuri din Deva a fost realizată o instalație pentru betonarea mecanizată a galeriilor de mină, stabilindu-se totodată tehnologia în vederea utilizării ei. Spre deosebire de alte instalații similare, aceasta reduce total consumul de lemn, asigurînd o productivitate de cîteva ori mai mare. Calitățile noii instalații s-au verificat practic la o galerie de la Exploatarea minieră Deva.

IZVOARE DE APĂ TERMALĂ

În județul Timiș au fost forate în ultimii ani 27 izvoare de apă termală, dintre care 15 se utilizează cu bune rezultate la încălzirea serelor și locuințelor, a unor spații industriale, etc. Se lucrează la forarea altor izvoare la Jimbolia, Grabați, Cărpiniș, Jebel, Gătaia, Peciu Nou, urmînd ca această sursă de energie să-și găsească noi utilizări inclusiv în procesele de producție.

TEHNOLOGIE NOUĂ ÎN LEGUMICULTURĂ

Specialiștii Stațiunii pentru cercetare și producție legumicolă din Arad au creat un nou soi de ardei pentru boia care se în-sămânțează pe cîmp, eliminîndu-se faza de producere a răsadului. Plantele cultivate după această tehnologie fructificată între 10—14 ardei pe fiecare tulpină, atîngînd faza de coacere mult mai repede și dau o producție de două-trei ori mai mare decît în cultura clasică.

PLANTAȚII INTENSIVE DE DUZI

În județul Timiș au fost plantate în ultima vreme peste 400 ha cu duzi, iar pe loturile școlare alte aproximativ 150.000 tufe de duzi pitici, ușor de întreținut. Acțiunea de extindere a plantațiilor intensive de dud va continua cu plantarea a peste 600.000 puieți. Pepiniera sericicolă din Sa-coșu-Turcesc livrează materialul săditor.

FESTIVALURI CORALE

Închinată celei de a 35-a aniversări a zilei Republicii, ediția a-VI-a a Festivalu-

lui coral interjudețean „Ion Vidu” a avut loc la Lugoj în zilele de 11 și 12 decem-brie 1982. Festivalul a reunit formații co-rale de prestigiu din întreaga țară, care au prezentat lucrări reprezentative ale mu-zicii corale românești și universale în fa-ța unui juriu format din compozitori, mu-zicologi și dirijori, precum și a unui nu-meros public.

Cu ocazia împlinirii a 125 ani de activi-tate, în comuna Chizătău a fost sărbătorit corul din localitate, jubileu la care au evo-luat, alături de formația sărbătorită, alte ze-ce coruri cu reputație din țară.

SALONUL ANUAL DE ARTĂ PLASTICĂ

Salonul anual de artă al plasticienilor din Timișoara, Lugoj și Reșița găzduit de Galeriile Bastionului din Timișoara, a re-prezentat un consistent bilanț de creație artistică. Lucrările expuse poartă girul de calitate al autorilor, pecetea stilistică pro-prie fiecăruia. Au reținut atenția picturile „Dialog” de Diodor Dure, „Omagiu” de Leon Vreme și „Portretul unui evidențiat în muncă” de Ina Popescu. Salonul a adă-postit și lucrări semnate de graficieni și creatori în tapiserie.

VIZITA PESTE OCEAN A UNUI TEOLOG ORTODOX ROMÂN

La invitația Seminarului teologic McCormick din Chicago și a altor instituții americane de învățămînt teologic: St. Stephan Haus, Holy Cross—Boston și St. Vladimir—New York, P. C. Părinte prof. Dumitru Stăniloae de la Institutul teologic din București a făcut o călătorie în S.U.A. în cursul lunii noiembrie 1982 pentru a ține o serie de conferințe. Temele tratate au fost: 1. Limită și transcendență; 2. Epectază și transcendență la Sf. Grigore de Nissa; 3. Liturghie, jertfă euharistică și spiritualitate; 4. Evlavie și teologie; 5. Cîteva trăsături ale Ortodoxiei; 6. Justificarea și Cuvîntul la Luther; 7. Spiritualitate și responsabilitate.

Conferințele, precum și răspunsurile date la diferite întrebări ale studenților și profesorilor auditori, au fost primite cu viu interes.

Cu această ocazie, P. C. Părinte prof. D. Stăniloae a vizitat și parohii ortodoxe române din cuprinsul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în S.U.A. și Canada și a luat contact cu preoți și credincioși de acolo (Fl. Roșca).

SESIUNEA SECRETARIATULUI INTERNAȚIONAL AL
CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 20—25 septembrie 1982 la Sofia a avut loc sesiunea de lucru a Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent P. C. Părinte Ilie Georgescu, consilier cultural la Arhiepiscopia Bucureștilor.

În cadrul sesiunii a fost prezentat un referat al secretarului general Liubomir Mirejovski, care a trecut în revistă acțiunile mai importante ale Conferinței pentru Pace desfășurate în sprijinul păcii și destinderii. Raportul secretarului general a fost amplu dezbătut de membrii Secretariatului, delegatul român prezentînd punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române în temele abordate.

Secretariatul Internațional a dezbătut de asemenea și rapoartele comitetelor regionale după care a aprobat planul de acțiune pentru anul 1983.

La încheierea lucrărilor a fost dat publicității un Comunicat (Fl. Roșca).

A V-a CONSULTAȚIE „KARLOVY VARY”

Încă de acum douăzeci de ani, la inițiativa prof. I. Hromadka din Cehoslovacia, s-au inițiat întîlniri între reprezentanți ai Bisericilor din Est și din Vest, în vederea promovării unei mai bune înțelegeri, a păcii și a unității în lume. Ele s-au numit „Karlový Vary”, după localitatea unde s-a ținut prima întîlnire. De atunci au avut

loc patru astfel de întâlniri, a cincea organizându-se între 5—8 octombrie 1982, la Princeton Theological Seminary din S.U.A.

Din România a participat I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului și Rev. dr. Arpad Pentek, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca.

Au fost susținute două referate principale, unul din partea reprezentanților Bisericii din Est — I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului — iar altul din partea reprezentanților Bisericii din S.U.A., dr. Claire Randall, secretar general al Consiliului național al Bisericii din S.U.A.. Ambele referate au dezbătut tema: „Bisericele și națiunile din Est și Vest și procesul de întărire a încrederii dintre ele”.

Pornind de la constatarea că azi mai mult ca oricând în omenire este nevoie de încredere reciprocă între popoare și de pace, atât referenții cit și participanții la consfătuire au stăruit asupra mijloacelor ce ar trebui folosite și asupra principiilor care ar trebui să stea la baza instaurării în lumea de azi a unei noi atmosfere de încredere și cooperare. I.P.S. Mitropolit Antonie a dezvoltat următoarele principii care au constituit apoi baza de plecare a discuțiilor și temeiurilor concluziilor finale:

1. Dreptul la viață și dreptul la pace sînt drepturi fundamentale, originare, pentru toți oamenii și pentru toate popoarele;

2. Toți avem îndatorirea să apărăm aceste drepturi. Bisericele și creștinii, în virtutea învățăturii Mîntuitorului care a fericit pe „făcători de pace”, au misiunea sfîntă și obligatorie să se numere cei dintîi în cele dintîi rînduri ale apărătorilor păcii;

3. E în afară de orice îndoială — arată experiența — că pacea nu se poate menține și apăra decît în anumite condiții, fără de care ea rămîne mereu precară, sub amenințare, nesigură. Astfel, în primul rînd, nu poate fi pace adevărată, fără dreptate socială. Nedreptatea va genera mereu conflicte.

4. Dreptatea socială nu se va putea realiza și statornici altfel, decît prin instaurarea în lume a unei noi ordini economice care să dea tuturor popoarelor drepturi egale, acces liber și egal la resurse și la dezvoltare.

5. În perspectiva aceasta, toate conflictele existente în lume să se rezolve prin dialog, pe calea rațiunii, ceea ce va duce și la creșterea încrederii între state. Pacea se poate zidi numai pe cooperare și încredere. Suspiciunea și neîncrederea duc la izolaționism și la creșterea tensiunii și a pericolului de război.

6. Concret, popoarele trebuie să se decidă pentru stoparea cursei înarmărilor și, ca etape premergătoare, pentru reducerea armamentului de tot felul și a armatelor și pentru renunțarea la forță și la amenințarea cu forță.

7. În vederea creșterii încrederii, să se asigure și să se respecte dreptul tuturor popoarelor la egalitate, suveranitate, independență autodeterminare.

8. Respectarea legilor internaționale, a tratatelor și convențiilor va asigura, de asemenea, creșterea încrederii. „Da”, să însemne „Da”, și cuvîntul dat sau semnat să garanteze respectarea celor asumate. În felul acesta se va instaura — și e nevoie să se instaureze în lume în această privință — o nouă ordine morală.

9. Plasarea tuturor statelor dîncolo de politica zonelor de influență, va duce fără îndoială la creșterea încrederii și instaurarea unui climat de pace și cooperare. Cooperarea va lua locul competiției. Competiția generează teamă și antrenează cursa fără limită a înarmărilor. Dacă e vorba de o „nevoie de securitate prin echilibru de forțe” aceasta să se realizeze la nivel de jos, prin dezarmare controlată și echivalentă, și nu la nivel de sus, prin întrecerea în producerea de arme, calitativ și cantitativ.

10. Bisericele pot și trebuie să antreneze credincioșii lor să facă tot ce pot, prin mijloacele lor specifice, prin influențarea opiniei publice, care în vremea noastră poate juca cel mai mare rol, pentru a promova aceste principii, ideile păcii și apărarea vieții. Să înalțe rugăciuni către Dumnezeu și, în ideea unei noi ordini morale, să dea cel dintîi exemplu de cultivare a virtuților în rîndul oamenilor, a încrederii, a respectului pentru om și pentru cuvînt.

La sfîrșit s-a redactat un comunicat. Toți participanții au semnat o scrisoare către președinții Uniunii Sovietice și Statele Unite ale Americii, arătînd că Bi-

sericile din Est ca și cele din Vest doresc pacea și doresc să contribuie la întărirea încrederii dintre state și popoare, și-și exprimă speranța că dialogul și cooperarea vor continua să fie mijloacele ce vor fi folosite de conducătorii popoarelor pentru viitorul oamenilor și al planetei (Fl. Roșca).

RASISMUL PRIMEJDUIEȘTE PACEA

Între 15—19 noiembrie 1982, Comisia „Antirasism” a Conferinței Creștine pentru Pace a organizat o întrunire care a fost găzduită de Academia evanghelică Hofgeismar (lângă Kassel), R.F.G.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal.

În cadrul întrunirii a fost ascultat un referat principal privind „Dezvoltarea generală a rasismului și amenințarea la adresa păcii”, precum și un raport asupra dezvoltării teologice cu privire la această problemă.

Lucrările Comisiei s-au desfășurat apoi în grupe de lucru. Acestea au făcut recomandări C.C.P. în special cu privire la pregătirea celei de-a VI-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și la Programul C.E.B. pentru combaterea rasismului.

Grupele de lucru s-au ocupat de: sprijinirea mișcărilor de eliberare; problema emigrării în țările capitaliste; solidaritatea și minoritățile etnice; lupta împotriva organizațiilor rasiste.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a avut mai multe intervenții pe marginea referatelor prezentate în plenară și a expus, în cadrul grupei de lucru, atitudinea Bisericii Ortodoxe Române și a țării noastre față de rasism și mișcările de eliberare ale popoarelor din țările subdezvoltate, insistând asupra respectării dreptului tuturor popoarelor la libertate, independență și suveranitate, al accesului la binefacerile culturii și civilizației mondiale și al libertății de a se conduce potrivit propriilor sale interese.

La sfârșitul lucrărilor s-a întocmit un comunicat (Fl. Roșca).

TEOLOGIA ÎN ACȚIUNE

Între 22—26 noiembrie 1982 s-au desfășurat la Goslar, R.F.G. lucrările celui de al doilea Colocviu post-Helsinki al Direcției de studii a Conferinței Bisericilor Europene avînd ca temă: „Puterea reconciliatoare a Treimii în viața Bisericii și a lumii”, la care au participat delegați ai Bisericilor membre, precum și specialiști.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal.

În sesiunile plenare precum și în secțiile de lucru s-a insistat asupra unității treimice, împotriva concepției dualiste și s-a accentuat viziunea treimică evanghelică potrivit căreia Sfîntul Duh este forța dragostei prin care o persoană divină se găsește într-o altă persoană. În această capacitate a persoanelor treimice de a se purta reciproc una pe alta prin puterea Sfîntului Duh, rezidă întreaga forță reconciliatoare a Treimii, capabilă să depășească orice dualism din viața Bisericii și a lumii.

Prima secție a Colocviului și-a propus să depășească dualismul introdus în Treime, provocat de separarea artificială între natura divină și persoanele treimice. Lucrările primei secții s-au desfășurat pe tema: „Trinitatea, model al unității: comuniune și unitate”.

Cea de-a doua secție și-a propus să depășească dualismul dintre universal și local, privind identitatea Bisericii.

În aceeași perspectivă a treia secție și-a propus să depășească dualismul dintr-o Biserică ce rămâne în afara lumii și o lume care rămâne în afara Bisericii.

În intervențiile sale, reprezentantul Bisericii noastre a expus doctrina ortodoxă privind unitatea treimică și reflectarea acestei unități în viața și activitatea Bisericii Ortodoxe. A atras de asemenea atenția asupra unor consecințe ale înțelegerii greșite sau promovării concepției dualiste privind divinitatea treimică. În acest sens, a analizat relația dintre Biserică și lume, ca și cea dintre lume și om, insistând asupra responsabilității Bisericii față de rezolvarea problemelor lumii contemporane și în special față de apărarea vieții pe planeta noastră.

La sfârșitul lucrărilor s-a întocmit un comunicat final (Fl. Roșca).

CLERICI ȘI TEOLOGI STRĂINI ÎMPOTRIVA ARMELOR NUCLEARE

După cum se știe, Biserica creștină din toată lumea este angajată în acțiunile de promovarea păcii și împotriva armelor nucleare, mereu mai sofisticate, de distrugere în masă. Manifestări ample și declarații la diferite nivele au avut loc și au loc nu numai în țara noastră ci și în multe alte state ale lumii. Din presa bisericească reținem că atitudinea clerului în această problemă care confruntă omenirea se face mereu mai simțită.

Astfel arhiepiscopul Iakovos, conducătorul spiritual al Arhiepiscopiei grecești din America s-a pronunțat recent pentru înghețarea producerii armelor nucleare, pentru reducerea și înlăturarea lor (rev. „The Orthodox Church”, nr. 9/1983, p. 1).

De asemenea în decursul ultimelor luni, Vaticanul s-a pronunțat deseori împotriva cursei înarmării nucleare, împotriva războiului sub toate formele sale. „...Trebuie să se abandoneze politicile care obligă națiunile să-și consacre capitaluri enorme pentru armele de distrugere totală. Pacea nu este numai absența războiului, ci comportă încrederea mutuală între națiuni...” — notează Franco Biffi. („L'Osservatore Romano” nr. 50 din 14 decembrie 1982, p. 7).

Cu prilejul simpozionului internațional organizat între 15—18 decembrie 1982 de Institutul național italian de Fizică nucleară, numeroși savanți sosiți din întreaga lume au efectuat o vizită și la Cetatea Vaticanului. Momentul a fost folosit pentru reafirmarea poziției oficiale a Bisericii Romano-Catolice împotriva armelor nucleare și pentru dezavuarea cursei înarmărilor. Spicuim din cuvântarea rostită atunci de Sanctitatea Sa Papa Ioan-Paul II: „... Cercetarea științifică nu mai este azi munca unor căutători izolați, ci necesită colaborarea comunității științifice internaționale. Acest fapt prezintă un înalt aspect uman al științei contemporane, deoarece tinde să facă să se depășească barierele și obstacolele dintre indivizi și popoare... pentru a pune în serviciul întregii omeniri cunoștințele și resursele tehnice datorate progresului științei... Când se aude vorbind de energie nucleară și subnucleară, spiritul nu se poate reține să gândească la efectele destructive și catastrofale ale armelor moderne. Nu există nici un fel de îndoială că aici se află una dintre amenințările cele mai grave la adresa omenirii... Dimpotrivă, aceasta nu împiedică reafirmarea și utilitatea cercetării științifice în domeniul energiei și al Fizicii nucleare, în aplicațiile pacifiste ale acestei științe...” (L'Osservatore Romano, nr. 1/4 ianuarie 1983 p. 11).

Protestanții belgieni sînt și ei împotriva armelor atomice.

Cu ocazia sesiunii de toamnă, Conciliul unit al Bisericilor protestante din Belgia a luat poziție față de înarmarea nucleară. Cu majoritate de voturi s-a emis o rezoluție în care se spune că „folosirea armei atomice nu este justificată în nici un fel”. La cererea unei comisii conciliare pentru renunțarea la arme nucleare și împotriva stocării acestora, conciliul a votat să se intervină pe lângă guvernul belgian spre a insista pentru dezarmare (rev. „Junge Kirche”, nr. 1/1983, p. 46).

Arhiepiscopul de Canterbury sprijină de asemenea pe cei ce se opun armelor nucleare. Grația Sa Arhiepiscopul Runcie, primatele Bisericii anglicane, a susținut în mod expres, cu ocazia cuvântării de Crăciun, acțiunile englezilor care se opun înarmării nucleare. Atitudinea sa a venit în ajutorul celor 24 femei care protestează de peste un an de zile împotriva staționării armelor atomice la baza militară de la Greenham Common. O purtătoare de cuvânt a acestora spusese: „Este exact ceea ce ne trebuie, Campania noastră sper să aibă succes” (rev. „Junge Kirche”, nr. 1/1983, p. 47).

„Rolul Bisericilor în lupta pentru pace” apoi, a fost tema unei întruniri de trei zile efectuată la Londra între reprezentanții Bisericii evanghelice din R.D.G. și conducerea Bisericii anglicane. Cu această ocazie s-au realizat recente declarații pentru pace făcute de conducerea Bisericii evanghelice din R.D.G., precum și rolul Bisericii anglicane în discuția asupra eticii înarmării nucleare (rev. „Junge Kirche”, nr. 1/1983, p. 44).

APEL LA DECENTĂ ÎN S.U.A.

De mai multă vreme lumea occidentală este confruntată de excesele indecenței și pornografiei ce se adaugă crizelor economico-sociale, spirituale și religioase atât de bine cunoscute. Cotidianul „L'Osservatore Romano” (nr. 50 din 14 decembrie 1982, p. 12) relatează că pericolul în creștere al acestei racii sociale a determinat ca în S.U.A. să se declanșeze o adevărată campanie de luptă împotriva exceselor pornografice, cu participarea principalelor confesiuni creștine. „Federația americană pentru decență”, inițiatoarea campaniei, a primit deja adeziunea a numeroși episcopi și teologi ortodocși și romano-catolici, precum și cea a unor reprezentanți metodiști, episcopalieni, luterani și de alte denominațiuni.

AL VIII-lea CONGRES INTERNAȚIONAL DE EPIGRAFIE GRECĂ ȘI LATINĂ

În perioadă 3—9 octombrie 1982, s-au desfășurat la Atena, Grecia, lucrările celui de al VIII-lea Congres Internațional de epigrafie greacă și latină.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat dl. prof. Emilian Popescu de la Institutul teologic din București.

Principalele teme dezbătute în sesiunile plenare au fost următoarele: 1. Epigrafia și Atena în lumea greacă; 2. Epigrafia și orașul în perioada sec. IV—II î.Hr.; 3. Epigrafia și religia în Occident; 4. Epigrafia și zonele din nordul Greciei. Delegatul Bisericii Ortodoxe Române a prezentat cu această ocazie o comunicare în care s-a referit la inscripțiile grecești și latine din sec. IV—XIII descoperite în România. Comunicarea a avut tema: „Martiri creștini în inscripțiile grecești din Schytia Minor (Dobrogea)” și a dovedit importanța documentelor epigrafice pentru autenticitatea actelor martirice.

Lucrările sesiunilor plenare au continuat cu discuțiile pe secții, după care au fost redactate documentele finale ale Congresului (Fl. Roșca).

SERVICIILE RELIGIOASE NU SÎNT SPECTACOLE

Au trecut ani de cînd în publicistica bisericească s-a lansat o discuție interesantă în legătură cu valabilitatea participării unui credincios la sfînta liturghie și altfel decît prin prezența activă la biserică împreună cu toți membrii comunității din care face parte. Se punea atunci problema ascultării slujbei religioase la radio și, fără a intra în amănuntele care au împus o anume soluție, notăm simplu că pornindu-se de la justificate rațiuni teologice, s-a insistat mereu asupra ideii că o sfîntă liturghie nu-și împlinește rosturile decît dacă se asistă la ea în condițiile prevăzute de vechile rînduiri, dacă este legată strîns de sfînta euharistie care reclamă anume ținută și dacă toți cei implicați în săvîrșirea ei — slujitori și credincioși — se află în biserică, locul prin excelență al oficerii oricărui serviciu divin.

Ulterior, deodată cu apariția televiziunii, discuția a fost reluată cu sporită insistență încercîndu-se punerea în evidență a minunatelor posibilități oferite de tehnica modernă. Și acum însă teologii n-au întîrziat să-și expună punctul de vedere. E ceea ce vom încerca să arătăm pe scurt în cele ce urmează (ap. Hein Schaeffer, *Le célébration eucharistique à la télévision: réflexion sur une pratique*, în rev. *Concilium*, ediția franceză, Paris nr. 172, februarie 1982, p. 77—87).

Astfel spre sfîrșitul perioadei marcate de anii '50, Karl Rahner (*Messe und Fernsehen: Sendung und Gnade, Beiträge zur Pastoraltheologie*, Innsbruck — Viena — München, 1959, pp. 187—200) se declara contra transmiterii la televiziune a serviciului religios, în cazul său ca romano-catolic a misei, invocînd cunoscuta „disciplină arcană” din Biserica primară. Potrivit acestei discipline partea cea mai intimă a misterului religios, euharistia, ar trebui pusă la adăpost de ochii profanilor. „Difuzarea la televiziune, spunea K. Rahner (o. c. p. 198), păcătuiește contra poruncii care spune că nu pot fi făcute accesibile altora actele personale cele mai intime ca de altfel și sacrul, decît în măsura în care celălalt este capabil și dispus să colaboreze personal la împlinirea respectivelor acte, într-un mod corespunzător, în timp ce acela care dezvăluie asemenea acte și sacrul păstrează constant libertatea desfășurării revelației sale”.

Potrivit opiniei teologului citat serviciul euharistic difuzat la televiziune nu exercită nici o atracție asupra celor neinițiați, dimpotrivă le produce impresii nedorite.

Luări de poziție apropiate au exprimat și alți teologi. Așa bunăoară Jörg Zink (*Askese im Fernsehen*, în: *Ev. Komm.*, 13, 1980, p. 272) invoca de asemenea disciplina arcană pe care o considera „indispensabilă pentru credibilitatea Bisericii, mai ales spre exterior. Deja de multă vreme s-a început să se officieze sfînta cină înaintea televiziunii, observa el, ca și cum ar fi universal admis că tot ce este intim și personal poate fi întors spre exterior...”.

Pe aceeași temă s-a purtat o discuție interesantă în Olanda. Unul din participanți, Peter Hofstede (*Vergooid geheim. Protestanten, katholiken en televisie: Godsdienst*: R. K., Baarn, 1 1980, 115 pp.) afirma: „Prin acțiunea mass mediei și mai ales a televiziunii ritualurile nu mai sînt tainice: orice neinițiat le poate vedea. Adesea ele operează într-un mod enervant și provocator, deoarece nu sînt înțelese... Abia

dacă un ritual atât de pronunțat ca serviciul euharistic nu provoacă batjocura necunoscătorilor atunci când e prezentat în *close-up* pe ecranul televiziunii".

Precum se observă transformarea în „spectacol” a serviciului religios trezește vii reacții iar obiecția inițială bazată pe ideea de profanare revine constant.

În decursul anilor '60 o reacție puternică contra difuzării serviciilor religioase s-a înregistrat în numeroase cercuri bisericești, ca spre pildă în cele din Țările de Jos. Apariția culegerii *Kerk en massamedia* (Biserica și mass media, Baarn 1971, redactată de C. J. Hamelink) a pus pentru moment capăt discuției. Difuzarea a fost dezaprobată pe motivul că, s-a spus, serviciile religioase nu sînt destinate decît credincioșilor. Limba și simbolurile sînt neînțelese altora. Pornind de aici, teologii au lansat părerea că Biserica va trebui să găsească în viitor un limbaj și o formă de expresie mai accesibile credinciosului contemporan. Totodată s-a insistat însă asupra ideii că Biserica nu poate părăsi limbajul care îi este propriu și care va conține mereu ceva tainic.

Pe parcursul acestei discuții s-a insistat nu odată asupra ideii că participarea activă este esențială în ce privește săvîrșirea sfintei liturghii. Romano-catolicii n-au obosit să arate că al II-lea Conciliu Vatican a pus un accent deosebit asupra rostului participării active pînă într-atîta încît au definit ca „preconciliare” slujbele euharistice televizate. Reinnoirea liturgică preconizată de Vatican II nu se împacă cu urmărirea de acasă a „spectacolelor liturgice” transmise la radio sau televiziune. Auditorii și telespectatorii unui serviciu religios sînt — cum bine s-a arătat — pasivi și lipsiți de roadele cuvîntului rostit. Ei continuă „atitudinea de consumatori” pe care o adoptă în restul comportamentului lor zilnic.

La argumentul că serviciile religioase transmise nu sînt comunicabile și că participarea activă este redusă la minimum s-a adăugat obiecția că asemenea servicii nu sînt misionare, că nu determină convertirea în bine a celor ce le audiază sau vizionează.

Iată, am citat o serie de opinii privind chestiunea dezbătută, spre a se cunoaște că nu tot ceea ce în anumite locuri și vremuri se răspindește are și valabilitate. Unora îi se poate părea utilă transmiterea prin mijloacele moderne a serviciilor religioase. Practica aceasta nu se încadrează însă în rîndurile tradiționale și nici nu duce la efectele duhovnicești scontate.

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

PRIMA ÎNTRUNIRE A NOII ADUNĂRI EPARHIALE

Adunarea Eparhială nou aleasă s-a întrunit duminică 28 noiembrie 1982 orele 9 în sala festivă a Centrului eparhial.

Cu o jumătate de oră înainte, în asistența tuturor membrilor precum și a unor invitați s-a săvârșit în biserica reședinței mitropolitane cuvenita doxologie de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul.

După oficierea serviciului divin, au început lucrările de constituire a Adunării Eparhiale pe o perioadă nouă de patru ani, prin cuvîntul rostit de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în calitate de președinte, în care s-a subliniat rolul deosebit pe care îl are acest înalt for în viața bisericească.

După desemnarea celor doi secretari ai Adunării Eparhiale, a avut loc validarea alegerilor și a mandatelor tuturor membrilor Adunării Eparhiale împărțiți în două secțiuni de verificare a documentelor electorale. Neexistînd pîdici de ordin statutar, s-a hotărît validarea mandatelor tuturor celor 30 membri ai Adunării Eparhiale. În continuare au fost desemnați trei secretari ai Adunării Eparhiale, apoi comisiunile permanente ale Adunării Eparhiale (bisericească, culturală, economică și cea de organizare și validare), reprezentanții în Adunarea Națională Bisericească și membrii Consiliului și Consistoriului eparhial.

După încheierea ședinței de constituire s-a trecut la ordinea de zi a sesiunii ordinare. Deschizînd ședința ordinară, Înalt Prea Sfinția Sa, președintele Adunării Eparhiale, a subliniat că o nouă adunare își începe activitatea, în conformitate cu procedurile statutare, cu cînoanele bisericești și voința tuturor fiilor eparhiei, deoarece tot ceea ce se face în Biserica Ortodoxă Română se dorește întemeiat pe voința tuturor credincioșilor. Membrii Bisericii sînt și fiii poporului din care fac parte, fii ai patriei. Ca ortodocși români, slujim Biserica, poporul și țara noastră, și de aceea nu vom face abstracție nici de interesele majore ale Bisericii, nici de destinele neamului nostru de care sîntem legați, contribuind la înflorirea Bisericii și la continua prosperitate a patriei.

Pentru a exprima omagiul și devotamentul datorate conducerii Bisericii și celei de stat, la propunerea Înalt Prea Sfinției Sale, Adunarea Eparhială a aprobat cu în-suflețire textul mai multor telegrame, adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, Excelenței Sale Domnului Nicolae Ceaușescu Președintele Republicii Socialiste România, domnului Constantin Dăscălescu, prim ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, Domnului Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, Domnului Cornel Pacoste, președintele comitetului executiv al Consiliului popular județean Timiș, Domnului Nicolae Bușui, președintele Comitetului executiv al Consiliului popular județean Caraș-Severin, Domnului Petru Moț, primar, președintele Comitetului executiv al Consiliului popular municipal Timișoara, Doamnei Tamara Dobrin, președintele executiv al Consiliului Național F.D.U.S., Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România și Prea Sfințitului Visarion Aștileanu, Episcopul Aradului și Hunedoarei.

Comisiilor permanente le-au fost repartizate rapoartele de activitate ale Consiliului Eparhial pe anul 1982, precum și proiectul de buget pe anul 1983 pentru a fi studiate și pentru a se elabora proiecte de hotărîri.

Raportul comisiei bisericești a subliniat importanța deosebită a activității pastoral-misionare a preoților în parohii, făcându-se totodată și unele recomandări în legătură cu îmbunătățirea acesteia. S-a subliniat că ierarhii au sfințit și binecuvîntat mai multe biserici, au efectuat 95 vizite canonicе și inspecții și au primit peste 800 audiențe, împreună cu vicarul administrativ, consilierii, inspectorul bisericesc și secretarul eparhial. Unitatea de credință, cult și organizare a stat mereu în atenția conducerii eparhiale. Participanții la dezbateri au ridicat problema descripției credincioșilor din fiecare parohie și a îmbunătățirii contactului preoților cu credincioșii a comportamentului preoților în ansamblul vieții parohiale.

Raportul comisiei culturale a menționat între altele preocuparea pentru pregătirea personalului bisericesc, în mod special grija față de școlile teologice, între care Seminarul teologic din Caransebeș aflat în directă cordonare a Consiliului Eparhial. De asemenea s-a acordat atenția cuvenită problemelor editoriale, patrimoniului cultural-național, colecțiilor muzeale, arhivelor și bibliotecilor, îndrumării clerului, etc. La discuții s-a insistat asupra valorificării trecutului nostru bisericesc și național, pentru dezvoltarea cîntării în comun și pentru utilizarea în mai mare măsură a bibliotecilor parohiale.

Raportul comisiei economice a reflectat realizările gospodărești obținute în întreaga eparhie: reparații și pictări de biserici parohiale, construcții, amenajări și achiziționări de case parohiale, împrejurii de biserici și cimitire, reparații la imobilele Seminarului teologic, dezvoltarea pangarului și colportajului, etc. Se prevede terminarea imobilului pentru tipografie, reparațiile exterioare la reședința eparhială din Caransebeș, repararea bisericilor de pe Muntele Semenic, reparații și amenajări la mănăstirile Timișeni și Săraca, etc.

Raportul comisiei de organizare și validare s-a referit la reclasificarea unor parohii.

Pe marginea rapoartelor, s-a propus adoptarea hotărîrilor corespunzătoare care au fost aprobate prin vot și astfel au devenit decizii ale Adunării Eparhiale.

În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa, după ce a adus mulțumiri tuturor celor ce au contribuit la buna desfășurare a lucrărilor, a oferit un dejun în cinstea noilor membri ai Adunării Eparhiale și tuturor invitaților.

TÎRNOSIRI ȘI SFINȚIRI DE BISERICI

În ultima perioadă de timp au fost târnosite mai multe biserici.

Duminică 14 noiembrie 1982, pentru credincioșii din filia Fărășești aparținătoare parohiei Petroasa din protopopiatul Făget a fost o zi de înălțare și bucurie duhovnicească. Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul însoțit de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, a descins aici pentru a târnosi biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” refăcută în întregime pe temelii vechii biserici, încununînd prin aceasta strădania și dărnicia bunilor credincioși.

După cîyintul de bun venit al protopopului Făgetului, P. On. Părinte Doru Milosteanu, Prea Sfinția Sa în fruntea soborului de preoți a oficiat slujba sfințirii bisericii urmată imediat de liturgia arhierescă. În predica rostită s-a arătat învățătura ortodoxă despre Biserică și a fost lăudat atașamentul credincioșilor față de ea. La sfîșit, P. C. Părinte Ioan Lazăr, parohul locului a prezentat îndătinată dare de seamă asupra parohiei și a evidențiat strădania credincioșilor pentru ridicarea bisericii. Mulțumind conducerii eparhiale pentru sprijinul moral și material acordat, el a exprimat în numele credincioșilor bucuria de a-și vedea strădaniile încununate prin târnosirea bisericii. A urmat apoi o agapă la care au participat soborul slujitor, membrii organelor parohiale și credincioșii prezenți.

Duminică 12 decembrie 1982 a fost sfințită biserica parohială din Slatina-Nera, protopopiatul Oravița. Deși înălțată în 1710, ea nu fusese încă târnosită de arhieru, prilejul fiind oferit acum de renovarea și înzestrarea ei cu pictură nouă. Sfințirea

bisericii cu așezarea de sfinte moaște în pestol a fost efectuată de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul, din încredințarea înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae al Banatului. Corul parohial, bine pregătit, a ilustrat solemnitatea momentului.

* Biserica parohială din comuna Buzad, protopopiatul Timișoara, a fost bine-cuvîntată în ziua de 19 decembrie 1982, lăcașul fiind împodobit recent cu pictură integrală. Cîntarea în comun cu toți credincioșii a înfrumusețat serviciul divin, iar cuvîntarea rostită de P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul a pus în evidență valoarea tradițiilor sănătoase care aduc spor în viața bisericească și cea generală a întregii obști.

HIROTONII

Pentru a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor eparhiei și a completa locurile vacante prin pensionarea sau decesul unor preoți, în ultima perioadă de timp au fost promovați în rîndul clerului următorii candidați:

1. *Ierodiaconul Olivian Bindiu*, absolvent de seminar, hirotonit ieromonah în 6 noiembrie 1982 pe seama paraclisului Sf. Ilie de la Izvor Vasiova, protopopiatul Reșița;

2. *Petru Berbentea*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon în 6 noiembrie, iar preot în 8 noiembrie 1982 pe seama parohiei Foeni, protopopiatul Timișoara;

3. *Nicolae Eltimie*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon în 8 noiembrie, iar preot în 12 noiembrie 1982, pe seama parohiei Vraniuț, protopopiatul Oravița;

4. *Ioan Babeu*, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, hirotonit diacon și apoi preot în 8, respectiv 9 decembrie 1982, pe seama parohiei Jamu Mare, protopopiatul Deta;

5. *Pavel Miloș*, absolvent al Seminarului teologic Caransebeș, hirotonit diacon în 9 decembrie, iar preot în 10 decembrie 1982, pentru parohia Clopodia, protopopiatul Deta;

6. *Dorel Ștefanuț*, absolvent al Seminarului teologic Caransebeș, hirotonit diacon în 10 decembrie, respectiv preot în 11 decembrie 1982, pe seama parohiei Secaș, protopopiatul Lugoj;

7. *Petru Drăghicescu*, absolvent al Seminarului teologic Caransebeș, hirotonit diacon și apoi preot în 11 și 13 decembrie 1982, pentru parohia Crai-Nou, protopopiatul Timișoara;

8. *Mihai Rosoha*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon în 26 decembrie 1982;

9. *Diaconul Ioan Postelnicu*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit preot în 27 decembrie 1982, pe seama parohiei Timișoara—Ghiroda Nouă, protopopiatul Timișoara;

10. *Vasile Bica*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon în 2 ianuarie 1983;

11. *Gheorghe Săvoiu*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon și apoi preot în 3, respectiv 4 ianuarie 1983, pe seama parohiei Șag, protopopiatul Timișoara;

12. *Ioan Popescu*, licențiat al Institutului teologic din Sibiu, hirotonit diacon în 30 ianuarie 1983 pe seama bisericii Sf. Iosif cel Nou de la Partoș, paraclisul Seminarului teologic din Caransebeș.

După efectuarea îndătinății practice liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, noii preoți hirotoniți au fost prezentați Consiliului Eparhial pentru a primi îndrumările impuse de exigențele misiunii preoțești ce le stă înaintea.

HIROTESII

Pentru merite deosebite în activitatea bisericească, următorii preoți au primit distincții:

1. *Axente Moise*, preot la catedrala mitropolitană Timișoara a fost hirotesit iconom stavrofor în ziua de 25 decembrie 1982.

2. *Nicolae Sirbu*, preot la parohia Traian Vuia, protopopiatul Făget, a fost hirotesit iconom în data de 1 ianuarie 1983.

3. *Iosif David*, preot la parohia Lecușești, protopopiatul Făget, a fost hirotesit sachelar în ziua de 2 ianuarie 1983.

CONSĂTUIRE A PERSONALULUI DE CONDUCERE DIN EPARHIE

După o practică deja îndătinată, în prima lună a anului la sediul Arhiepiscopiei a avut loc întrunirea personalului cu munci de răspundere de la Centrul Eparhial, a protopopilor, misionarilor protopopești și a altor factori de conducere de la oficiile protopopești și Seminarul teologic din Caransebeș. Consfătuirea s-a ținut în ziua de 26 ianuarie sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, asistat de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul.

Au fost dezbătute unele măsuri de îmbunătățire a activității pastoral-misionare a preoților, au fost date îndrumări referitoare la celelalte domenii de activitate bisericească, iar la sfârșit s-a procedat la notarea administrativă a întregului personal al eparhiei.

În ziua următoare, 27 ianuarie a.c., a avut loc o consfătuire de lucru cu misionarii protopopești, prezidată de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul, în vederea unei analize mai ample și mai profunde a aspectelor misionare și pastorale prezentate în ziua precedentă.

Ambele consfătuiri au relevat dorința unanimă de îmbunătățire crescândă a întregii activități bisericești, pentru a obține roade cât mai îmbelșugate.

INTRAJUTORAREA MATERIALĂ A PAROHILOR DIN CUPRINSUL EPARHIEI

Pe lângă Fondul Central Misionar organizat în întreaga Patriarhie Română, prin intermediul căruia sînt ajutate 40 parohii ale eparhiei, în cadrul Arhiepiscopiei s-a creat, cu începere din 1973 fondul propriu de intrajutorare a parohiilor. Înglobat în planul financiar eparhial, el are drept scop consolidarea parohiilor sub raport gospodăresc. Fondul este format din contribuția tuturor parohiilor iar distribuirea ajutoarelor se face trimestrial, cu prilejul întrunirilor periodice la

care participă și delegați ai preoșimii din toate protopopiatele. La stabilirea ajutorului se are în vedere situația fiecărei parohii propuse, activitatea și comportarea preotului. În decursul anului 1982 au beneficiat de ajutor financiar 167 parohii cu potențial material redus.

De asemenea, în cadrul eparhiei există și Fondul protopopesec de intrajutorare, la nivelul fiecărui protopopiat, din care primesc ajutoare anuale în medie 5—8 parohii.

În afara acestor fonduri, din bugetul propriu zis al Centrului eparhial se acordă dotații, ajutoare, subvenții tuturor parohiilor angajate în lucrări de construcții, reparații, pictări de biserici sau alte lucrări gospodărești.

PRĂZNUIREA SFINȚILOR TREI IERARHI LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Patroni ai învățămîntului teologic, Sfinții Vasile, Grigore și Ioan au fost prăznuiți după cuviință la Seminarul teologic din Caransebeș.

Duminică 30 ianuarie a.c., la sărbătoarea școlii au fost prezenți: Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul și P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial — reprezentînd pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și P. C. Părinte Miron Iercan, inspector eparhial — din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului.

În noua biserică a seminarului a fost oficiată sfînta liturghie de un sobor de preoți și diaconi avînd în frunte pe Prea Sfinția Sa care, la momentul potrivit, a hirotonit întru diacon pe Ionel Popescu, unul din pedagogii școlii și a rostit cuvîntul de învățătură axat pe pericopa evanghelică a duminicii și pilduitoarea viață și activitate a sfinților prăznuiți în contextul strădanilor educative ale școlii.

În sala de festivități s-a desfășurat apoi obișnuitul program artistic. Corul elevilor, dirijat de profesorul Nicolae Belean, a interpretat mai multe bucăți muzicale din care nu a lipsit „Troparul Sfinților Trei Ierarhi”. De asemenea s-au citit cîteva texte alese din scrierile ierarhilor prăznuiți. Unul din profesori a prezentat în continuare o expunere referitoare la opera Sfinților Vasile, Grigore și Ioan și importanța ei pentru tinerii seminaști.

Tuturor le-a adresat părintești îndemnuri Prea Sfinția Sa.

SĂRBĂTORIREA UNUI VREDNIC DASCAL DE TEOLOGIE

La 19 decembrie 1982 la Seminarul teologic din Caransebeș a fost sărbătorit distinsul profesor și om de cultură teologică dr. Zeno Munteanu, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 ani. O numeroasă asistență compusă din elevii școlii, corpul didactic, clerici și credincioși din localitate, împreună cu reprezentanții Centrelor eparhiale din Timișoara și Arad au omagiat bogata activitate desfășurată de sărbătorit timp de mai multe decenii.

Născut la 2 noiembrie 1902 în casa preotului Ioan Munteanu din Ohabița, jud. Caraș-Severin, el a urmat studiile medii la Caransebeș. Pregătirea teologică și-a efectuat-o inițial la Institutul teologic diecezan din aceeași localitate, între anii 1920—1924, desăvîrșindu-și-o apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde a promovat examenele de licență și doctorat între anii 1927 și 1936. Căsătorit în anul 1931, a fost hirotonit diacon în același an, iar preot după obținerea titlului de doctor în Teologie. În anul 1939 a fost hirotesit protopop, iar în 1958 iconom stavrofor și distins cu cruce patriarhală.

Activitatea sa bogată și fecundă a fost circumscrișă de spațiul școlii teologice din Caransebeș. Cu începere din anul 1926 a funcționat ca profesor la Institutul teologic, respectiv Academia teologică, inițial suplinitor, iar din 1936 ca titular la discipline ale teologiei biblice și sistematice. Între anii 1942—1947 a deținut și funcția de rector al Academiei teologice. După reorganizarea învățământului teologic, a funcționat ca profesor și director al Seminarului teologic din localitate până la vârsta pensionării (1949—1962).

Pe lângă munca de catedră, unde a excelat prin pregătire temeinică, corectitudine și devotament exemplar, P. On. D-Sa a desfășurat o susținută activitate publicistică la revistele teologice ale eparhiei. A scris și editat anuarele Institutului teologic din Caransebeș, cu biografiile profesorilor din perioada interbelică, a redactat un timp revista „Foaia Diecezană”, colaborând paralel și la revista „Altarul Banatului”. În continuare s-a distins prin studiile, predicile și recenziile publicate în revista noastră mitropolitană, dintre care menționăm: „Noțiunea și originea divină a apostolatului”, „Citirea Sfintei Scripturi la cultul divin”, „Dr. Iosif Olariu ca dogmatist” etc.

În decursul întregii activități desfășurate, a excelat și printr-un devotament exemplar de slujire la altar. Pentru meritele sale deosebite a fost de mai multe ori ales membru al Adunării Eparhiale.

La festivitatea de sărbătorire a P. On. Părinte prof. dr. Zeno Munteanu au rostit cuvântări P. C. Părinte prof. Trăilă Gherga, directorul Seminarului teologic elevul Traian Constantin din clasa IV-a și P. On. Părinte vicar administrativ Ilie Maier evidențind roadele bogatei sale activități. În încheiere a răspuns sărbătoritul mulțumind pentru felul în care i s-a omagiat activitatea depusă cu modestie și cu ascultarea permanentă față de cei ce au în răspundere progresul vieții bisericești și cetățenești.

NOUĂ CAPELĂ LA REȘIȚA

În cursul anului 1977 parohia Reșița II a luat inițiativa construirii unei capele spre a răspunde trebuințelor rituale legate de unul dintre cimitirele orașului aflate în vechea sa vatră. Lucrările de construcție s-au desfășurat în intervalul 1980—1983. Capela are o arhitectură modernă în plan treflat, cu intrare pe două laturi. Interiorul este format dintr-o încăpere principală acoperită cu boltă sferică, iar pe lateral o altă încăpere cu acces separat, deasupra căreia se află clopotnița. În partea de apus a încăperii principale a fost amenajată o cameră pentru cei ce priveghează pe defuncți. Sôclul capelei este construit din beton, iar restul din cărămidă. Pardoseala încăperii este executată din plăcuțe de gresie-ceramică roșie. Acoperișul este realizat în formă de terasă, în afara porțiunii cu cupolă. Turnul clopotniță are 12 m. Timplăria ferestrelor este realizată din profile metalice, iar ușile din lemn, ceea ce ridică valoarea estetică a capelei. Cheltuielile legate de această construcție au fost suportate integral din contribuția credincioșilor.

COMEMORĂRI

Biserica parohială din Caransebeș a comemorat anterior trei personalități locale care s-au distins prin bogata lor activitate bisericească, națională și culturală: Petru Cermena, Ștefan Jianu și Ștefan Velovan.

Centenarul morții pașoptistului Petru Cermena, colaborator apropiat al episcopului Ioan Popasu și luptător energic pentru emanciparea Bisericii din Banat, a făcut obiectul evocării rostite de preotul Ilie Cîmpeanu în duminica din 20 iunie 1982, iar centenarul nașterii asesorului consistorial Ștefan Jianu a fost comemorat

duminică 8 august 1982, preotul Ilie Cocirlă subliniind rolul său în lupta pentru Unire desfășurată în Caransebeș. În duminica din 24 octombrie 1982, cu prilejul împlinirii a 130 ani de la nașterea și respectiv a 50 de la moartea profesorului Ștefan Velovan, preotul Ioan Teodorovici a evidențiat activitatea sa publicistică, culturală și didactică desfășurată la școlile pedagogice din Caransebeș și Craiova.

În toate cele trei comemorări au fost oficiate parastase și panahide la mormintele lor aflate în cimitirul Sf. Ioan Botezătorul, care fiind declarate istorice se află în directă îngrijire a parohiei.

Personalitatea distinsului profesor Ștefan Velovan a fost elogiată și în parohia Rusca Montană, unde acesta văzuse lumina zilei, grație preotului Doimel Puiu care a amenajat și o microexpoziție de lucrări publicate de regretatul om de cultură.

JUBILEUL UNEI PAROHII

Parohia Bolvașnița din protopopiatul Caransebeș a sărbătorit de curind împlinirea a 150 ani de existență. Biserica a fost zidită în 1832 prin osîrdua preotului Ioan Jigoria și eforturile tuturor parohienilor. Lăcașul dispunea și de pictură interioară executată de un zugrav rămas anonim. Biserica a fost acoperită cu tablă în anul 1939. Pictura murală actuală a fost executată în 1954 de Petru Lazăr: iconostasul a fost confecționat în 1980 în atelierele Patriarhiei de la mănăstirea Plumbuita, iar icoanele pictate de Elvira Dăscălescu.

Prin colaborarea fructuoasă dintre credincioșii și preoții care s-au succedat la conducerea parohiei, biserica a fost mereu mai înfrumusețată și îmbogățită treptat cu noi piese de inventar.

Sărbătorirea jubileului a avut loc în 28 noiembrie 1982, prin oficierea sfintei liturghii de către un sobor de patru preoți în cadrul solemn oferit de mulțimea credincioșilor veniți să dea aniversării culoare și expresie. Parohul locului, P. C. Părinte Lazăr Suciu, a efectuat o scurtă incursiune în istoria comunei, evocînd eforturile și realizările înaintașilor care s-au ostenit pentru bunul mers al parohiei, iar predica rostită s-a referit la unitatea de credință și trăire ortodoxă a tuturor credincioșilor. A fost rostită o rugăciune de mulțumire pentru binefacerile revărsate de-a lungul vremii de Dumnezeu asupra credincioșilor acestei comune și s-a oficiat un parastas pentru preoții, ctitorii și credincioșii decedați. Popasul aniversar a prilejuit și evocarea unor amintiri de către unii credincioși mai vîrstnici, care — asemenea preoților — au insistat asupra păstrării vechilor tradiții locale de unitate în credință și trăire ortodoxă.

DECES

La 1 noiembrie 1982 s-a stins din viață trecînd la cele veșnice preotul pensionar Ioan Clavel.

S-a născut în 19 ianuarie 1922 într-o familie de intelectuali din Iași cu patru copii. Cursurile școlii primare și Seminarul teologic le-a urmat în orașul natal, apoi Academia Teologică din Arad și Caransebeș pe care a absolvit-o în anul 1944. Imediat după absolvirea academiei a fost hirotonit preot pe seama parohiei Bătești, protopopiatul Făget, unde a activat timp de patru ani, iar din anul 1948 pînă la pensionarea de boală intervenită în 1973 a păstorit parohia Curtea.

Trupul neînsușit al defunctului a fost depus în biserica parohială din Făget în data de 3 noiembrie 1982, unde, după săvîrșirea sfintei liturghii, a fost efectuată slujba înmormîntării de un sobor de 13 preoți sosiți din parohiile învecinate Făgetului.

Necrologul a fost rostit de protopopul Doru Milosteanu care a evidențiat strădaniile depuse de preotul Ioan Clavel în cei 30 ani de activitate pastorală, atât la parohia Bătești cât și la Curtea. În cimitir a vorbit și preotul Ioan Drăgan de la parohia Curtea care a adus un ultim omagiu din partea credincioșilor din comuna respectivă.

La 22 noiembrie 1982 a decedat preotul pensionar *Nicolae Negoianu*, în vîrstă de 84 de ani.

El și-a desfășurat activitatea preotească în mai multe eparhii. În Banat a slujit inițial la parohia Lenaheim, unde a înființat capela și a organizat prohia respectivă, iar în continuare în parohia Liebling, de unde s-a pensionat în 1970.

A fost un preot conștiincios, excelind prin blîndețe și multă evlavie. Osemintele sale au fost înhumate în cimitirul Timișoara IV. Serviciul religios a fost oficiat de un sobor de preoți, iar necrologul a fost rostit de preotul I. Olariu. Au participat numeroși credincioși care l-au cunoscut și apreciat.

În data de 1 decembrie 1982 s-a stins din viață preotul *Iustin Răju* de la parohia Sudriaș-Jupani.

S-a născut în 29 martie 1950 în satul Jupani, dintr-o familie preotească. Studiile de cultură generală le-a făcut în Jupani, Sudriaș și Făget. După aceea a urmat cursurile Institutului teologic din Sibiu pe care l-a absolvit în 1976. La data de 1 august 1978 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Sudriaș-Jupani.

În ziua de 5 decembrie 1982, trupul neînsuflețit al defunctului a fost depus în biserica parohială din Sudriaș-Jupani, unde a avut loc slujba înmormîntării.

În ziua de 21 ianuarie 1983 a decedat în Ramna, județul Caraș-Severin, preotul pensionar *Ioan Ferclug*, în vîrstă de 67 ani.

S-a născut în 13 martie 1915 într-o familie de agricultori din Ramna, unde a urmat și școala primară. Liceul l-a terminat la Caransebeș, după care s-a înscris la Academia Teologică din același oraș. A fost hirotonit preot în anul 1942 și numit la parohia Ohabița unde a activat pînă în 1944, cînd s-a transferat la Valeadeni unde a rămas pînă în anul 1959. Atunci s-a înapoiat în parohia natală, Ramna, unde a păstorit pînă în 1974, cînd a fost pensionat din motive de sănătate. În decursul activității sale, preotul Ioan Ferclug s-a distins ca un element harnic, conștiincios și legat de misiunea căreia s-a consacrat.

În ziua de 23 ianuarie 1983 a fost prohodit de un sobor compus de preoți în frunte cu protopopul Vasile Petrica care a rostit și necrologul.

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

LUCRĂRILE ADUNĂRII EPARHIALE

Duminică 28 noiembrie 1982 s-a desfășurat la sediul Episcopiei din Arad sesiunea ordinară anuală a Adunării Eparhiale.

La început s-a oficiat slujba Tedeumului în paraclisul reședinței episcopale de către Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul și un sobor de preoți.

Lucrările Adunării eparhiale au fost deschise de Prea Sfințitul Episcop Visarion, în calitate de președinte, printr-un cuvânt introductiv. După ce a salutat prezența reprezentanților autorităților locale și ai Departamentului Cultelor, Prea Sfinția Sa a continuat subliniind eforturile deosebite care se depun pe plan mondial pentru pace și dezarmare.

În continuare s-au formulat textele unor telegrame omagiale, prin care au fost exprimate sentimentele de devotament și loialitate față de conducerea statului și a Bisericii.

Având în vedere că membrii Adunării Eparhiale au fost aleși de curând, respectiv 1982, s-a trecut la verificarea și validarea mandatelor încredințate lor. După încheierea acestei proceduri, a urmat desemnarea comisiilor permanente de lucru (bisericească, culturală, economică, de organizare și validare), a reprezentanților clerici și mireni în Adunarea Națională Bisericească pentru o nouă perioadă de patru ani, a membrilor clerici și mireni ai Consiliului Eparhial și a membrilor Consistoriului Eparhial.

În desfășurarea lucrărilor Adunării au fost depuse dările de seamă anuale încredințate de către cele trei sectoare ale Centrului eparhial: bisericesc, cultural și economic, care au fost citite integral în timpul ședinței de lucru a Consiliului Eparhial din ziua precedentă. În vederea analizării și verificării lor de către comisiile Adunării, lucrările au fost suspendate vreme de o oră.

Raportorul comisiei bisericești, dr. Tiberiu Iacob, a punctat esențialul activității și realizărilor acestui sector, deodată cu problemele care vor sta pe agenda de lucru a factorilor de răspundere în cursul anului 1983.

A urmat raportul comisiei culturale prezentat de dl. Barbu Rovența, în care s-a prezentat o sinteză a activității proprii a acestui sector în anul 1982. Raportul s-a încheiat cu enumerarea unora din obiectivele de seamă propuse pentru anul ce vine.

Dl. Cornel Panțuru a dat citire raportului comisiei economice care s-a ocupat de execuția bugetară pe anul 1981 și Colecta Fondului Central Misionar pe anul 1982, de realizările administrativ-gospodărești obținute de parohii, încheindu-se cu o serie de propuneri pentru anul 1983.

Pe marginea rapoartelor prezentate în cadrul lucrărilor Adunării Eparhiale, au luat cuvântul mai mulți membri. Vorbitoarii au scos în evidență seriozitatea și înaltul simț de răspundere care au caracterizat munca preoților și a factorilor de răspundere de la Centrul eparhial, sub oblăduirea părintească a Prea Sfințitului Episcop Visarion, ajutat cu multă competență de Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul.

În continuare Prea Sfințitul Episcop — Președinte a invitat să ia cuvântul pe reprezentanții organelor locale și ei On. Departament al Cultelor.

Lucrările Adunării Eparhiale din anul 1982 au fost încheiate de Întâistătătorul eparhiei care a mulțumit ostenitorilor de la Centrul eparhial și tuturor participan-

tilor pentru munca depusă și pentru obiectivitatea cu care au dezbătut problemele propuse, îndemnând ca și în anul ce va urma să fim la înălțimea chemării noastre, slujind cu toată ființa Biserica strămoșească, patria și poporul român.

TÎRNOSIRI ȘI SFÎNȚIRI DE BISERICI

Duminică 7 noiembrie, Prea Sfințitul arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul a sfințit biserica din *parohia Ilia*, protopopiatul Deva. Din sobor au făcut parte mai mulți preoți.

După terminarea slujbei, preotul paroh Emil Bota — hirotesit întru iconom a dat citire dării de seamă privitoare la reparațiile făcute la biserică, iar P. C. Prot. Alexandru Hotărân a prezentat ierarhului cele mai calde cuvinte de mulțumire pentru prezența la această bucurie deplină a întregii obști a parohiei.

În cuvîntarea rostită, Prea Sfințitul arhiereu vicar Gherasim a vorbit despre virtuțile creștine, ca podoabe sufletești necesare credincioșilor pentru desăvîșirea lor morală.

În duminica din 14 noiembrie, Prea Sfințitul Episcop Visarion s-a deplasat în *parohia Hondol*, protopopiatul Deva.

După îndeplinirea actelor tipiconale prescrise pentru sfințirea bisericii, s-a oficiat dumnezeiasca liturghie, răspunsurile fiind date de toți cei prezenți. La sfîrșit, preotul paroh Viorel Todor a expus darea de seamă asupra reparațiilor efectuate la biserică și a mulțumit respectuos Întîistătătorului eparhiei pentru bunăvoința și dragostea cu care a participat la această sărbătoare duhovnicescă, precum și pentru hirotesia sa întru sachelar.

A urmat cuvîntul de învățătură al Chiriarhului despre lucrarea mîntuitoare a Bisericii în viața credincioșilor, încheind cu unele îndemnuri părintești la atașament sincer față de Biserică, față de scumpa noastră patrie, față de înaltele idealuri de bunăstare, fericire și de pace ale poporului român.

În aceeași zi, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion, Prea Sfințitul Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul s-a aflat în mijlocul credincioșilor din *parohia Dieci*, protopopiatul Ineu.

După slujba binecuvîntării lucrărilor de reparații făcute la biserica parohială, s-a oficiat sfînta liturghie, iar preotul paroh Ioan Dașcău a prezentat cuvenita dare de seamă, mulțumind pentru distincția de iconom care i-a fost acordată.

În încheiere, Prea Sfințitul arhiereu-vicar Gherasim a adresat celor prezenți cuvinte de caldă povătuire și îndemn la pace și trăire creștinească, la muncă cinstită, la păstrarea credinței noastre creștine ortodoxe.

În după amiaza aceleiași zile, Prea Sfinția Sa a oficiat slujba vecerniei în parohia vecină, *Buteni*, protopopiatul Ineu, rostind și aici un ales cuvînt de învățătură.

SLUJIRI ARHIEREȘTI

Deplasîndu-se în stațiunea *Geoagiu-Băi*, situată în raza protopopiatului Orăștie, Prea Sfințitul Arhiereu vicar Gherasim a săvîrșit în sobor sfînta liturghie în ziua de 8 noiembrie 1982 spre bucuria credincioșilor prezenți în biserică. Cu această ocazie, tînărul licențiat în Teologie Ioan Varga, a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Chișlaca, protopopiatul Ineu. Predica a fost rostită de P. C. Prot. Avram Petric.

Cuvîntul de învățătură al Prea Sfinției Sale s-a referit la rolul sfinților îngeri în viața credincioșilor. În încheiere, a stăruit ca toți să rămînă statornici

întru legătura de iubire a Bisericii noastre strămoșești și să respecte bunele rânduieli ale vieții sociale.

În duminica dinaintea Crăciunului, Prea Sfințitul arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul, a slujit din nou sfânta liturghie în parohia Arad-Bujac, protopopiatul Arad.

În timpul slujbei, credincioșii prezenți în biserică au cântat răspunsurile liturgice la unison și cu multă evlavie creștinească.

Părintescul cuvînt de învățătură și indemn al Prea Sfințitului arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a arătat credincioșilor cum să se pregătească pentru praznicul Nașterii Domnului Iisus Hristos. În final, le-a cerut să-și deschidă sufletul pentru a primi și păstra cu sfințenie nestematele vieții și spiritualității creștine, trăind în unitatea de credință a Bisericii noastre strămoșești.

TINERI CANDIDAȚI HIROTONIȚI ÎNTRU PREOȚI

Pentru a nu lipsi pe credincioșii din parohiile vacante de prezența și slujirea preotului, următorii candidați au fost hirotoniți și au intrat în rîndul clerului:

1. *Mircea-Vasile Ciorogariu*, absolvent al Seminarului teologic, hirotonit diacon la 26 octombrie și preot la 31 octombrie 1982 pe seama parohiei Ghioroc, protopopiatul Lipova.

2. *Ioan Vornicu*, licențiat în Teologie, hirotonit diacon la 5 noiembrie și preot la 7 noiembrie 1982 pe seama parohiei Chereluş, protopopiatul Ineu.

3. *Ioan Varga*, licențiat în Teologie, hirotonit întru diacon la 7 noiembrie și preot la 8 noiembrie 1982 pentru parohia Chişlaca, protopopiatul Ineu.

4. *Dumitru Popa*, absolvent al seminarului teologic, hirotonit diacon la 12 ianuarie și preot la 16 ianuarie 1983 pentru parohia Glodghilești, protopopiatul Deva.

După hirotonie, noii slujitori ai altarului au fost înduși să efectueze îndătinata practică liturgică și omiletică la catedrala din Arad. Înainte de a fi instalați în parohiile încredințate spre păstorie, Prea Sfințitul Episcop Visarion a ținut să le dea o serie de îndrumări și povățuiri duhovnicești atât de necesare în activitatea lor pastorală, misionară și socială.

RĂSPALATA VREDNICIEI

Constatînd seriozitatea și râvna cu care unii din preoții eparhiei își desfășoară activitatea, Prea Sfințitul Episcop Visarion a răsplătit cu binemeritate distincții bisericești pe următorii preoți:

iconomi stavrofori: Teodor Greucean și Iacob Bupte — consilieri eparhiali; Iova Zaharia, secretar eparhial; Ioan Dărău de la parohia Rădești, protopopiatul Ineu; Doru Pușcaș de la Geoagiu Susani, protopopiatul Orăștie și Avram Monar — pensionar.

iconomi: Ioan Ciocan de la parohia Chişlaca; Simion Mladin de la parohia Hășmaș și Ioan Dașcău de la parohia Bieci, protopopiatul Ineu; Ioan Jorza de la parohia Tărățel, protopopiatul Brad; Emil Bota de la parohia Ilia protopopiatul Deva.

sachelari: Petru Pușcaș de la parohia Vârșand, protopopiatul Arad; Traian Mateas, de la parohia Julița, protopopiatul Lipova; Alexandru Gaica de la parohia Su-

sani și Vasile Tbircea, de la parohia Pescari, protopopiatul Ineu; Cornel Bucovineanu de la parohia Fintoag și Viorel Todor de la parohia Hondil, protopopiatul Deva; Nicolae David de la parohia Vălișoara, Remus Cor de la parohia Mesteacău și Ioan Circo de la parohia Zdrapți, protopopiatul Brad.

Cu prilejul hirotesirii Prea Sfințitului Episcop Visarion împreună cu Prea Sfințitul Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul au felicitat pe preoții distinși și le-au urat noi realizări rodnice în activitatea lor de slujitori ai altarului.

CURSURI PASTORAL MISIONARE

În lumina hotărârilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și preocupat de continuă îmbunătățire a activității pastoral-misionare a preoților din cuprinsul eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Visarion a dispus organizarea unor cursuri pastoral-misionare la Centrul eparhial.

Primele două serii de cursuri s-au desfășurat în perioada 17—22 ianuarie și 7—12 februarie 1983 și s-au bucurat de îndrumarea competentă a unor profesori de la Institutul teologic universitar din București precum și de experiența pastorală a factorilor de răspundere de la Centrul eparhial și a unora dintre protopopi. Programul orelor de curs și seminarii a cuprins diferite teme de îndrumări misionare, pastorală, omiletică, catehetică și de liturgică. De asemenea, la fiecare serie de cursuri, s-au oficiat sfinte liturghii în timpul cărora preoții cursanți au rostit predici asupra cărora s-au purtat discuții constructive.

Aceste cursuri pastorale-misionare s-au dovedit oportune și eficiente, fapt care a determinat Conducerea eparhială să dispună continuarea lor cu alte serii de preoți

COMEMORAREA UNUI VREDNIC ÎNAINȚAS

La data de 12 noiembrie 1982 s-au împlinit 120 de ani de la nașterea lui Vasile Goldiș (1862—1934) fost secretar la Episcopia Aradului, personalitate marcantă, promotorul mișcării de emancipare națională a românilor ardeleni.

Conducerea eparhială a ținut ca această comemorare să se desfășoare după cuviință într-un cadru solemn. În ziua aniversării s-a depus o coroană de flori la mormântul marelui dispărut, într-o atmosferă de caldă recunoștință și de adâncă reculegere sufletească. Duminică 14 noiembrie în catedrala episcopală din Arad, după sfânta liturghie, s-a oficiat slujba parastasului de către un sobor de preoți și diaconi. În prezența a numeroși credincioși P. C. Pr. Iova Zaharia, secretar eparhial, a evocat viața, opera și activitatea bisericească, culturală și națională a lui Vasile Goldiș.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 15 octombrie 1982 și-a încheiat cursul vieții preotul Sigismund Blentea, la venerabila vîrstă de 77 ani.

S-a născut la 10 ianuarie 1905 în satul Hătăgel, județul Hunedoara dintr-o familie de țărani săraci. Școala primară a absolvit-o în satul natal și în localitatea Peșteana. Studiile medii le-a urmat la liceul „Gh. Barițiu” din Cluj. Simțind o chemare deosebită pentru misiunea preotească, s-a înscris la Academia teologică din Oradea, pe care o termină în anul 1930. La data de 12 martie 1931 a fost hirotonit întru preot pe seama credincioșilor din satul natal Hătăgel, pe care i-a păstorit pînă la 26 octombrie 1980 cînd, după 50 de ani de activitate

sacerdotală, a încredințat sufletele credincioșilor tinărului preot Alexandru Gherghel. A continuat să slujească împărtaşind urmașului său din bogata experiență pastorală și misionară.

În îndelungata sa activitate preotească, s-a distins prin vrednicia și sobrietatea sa, prin grija deosebită față de enoriași și față de locașul bisericii, ceea ce i-a atras stima și prețuirea credincioșilor și a celorlalți preoți. În anul 1969, cu prilejul înmormântării bisericii, i s-a acordat distincția bisericească de iconom, iar în 1980 cea de iconom stavrofor.

Trupul neînsuflețit a fost depus în biserică unde a slujit aproape o jumătate de secol. Duminică 17 octombrie, după săvârșirea sfintei liturghii, a urmat slujba prohodului oficiată de către un sobor de preoți și în asistența credincioșilor din parohie. Necrologul a fost rostit de P. C. Părinte Octavian Pătrașcu, care a transmis familiei îndoliată alese cuvinte de mângâiere și condoleanțe din partea Prea Sfințitului Episcop Visarion. Despre vrednicia răposatului au mai vorbit și alți preoți.

În dangătele clopotelor, sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Sigismund Blentea a fost așezat spre odihnă veșnică în mormintul amenajat în apropierea bisericii unde a slujit toată viața.

În ziua de 10 decembrie a încetat din viață preotul pensionar Vasile Frențiu în vîrstă de 69 ani. S-a născut la 27 iulie 1913 în satul Sînmartînul de Beiuș, fiind unul din cei 10 copii ai țărânilor Ioan și Raveica. După terminarea clasei primare din satul natal și comuna Pocola, urmează liceul din Beiuș, după care se înscrie la Academia teologică din Oradea, pe care a absolvit-o în anul 1936 cu calificativul maxim. Dornic să-și desăvîrșască pregătirea teologică, se înscrie la Facultatea de Teologie din Cernăuți, după care continuă studiile pentru doctorat la facultățile din Chișinău și București.

A intrat în cler în anul 1937, slujind ca preot în parohiile: Sînnicolaul Român, Beliu, Tilecșu, Iercoșeni, Camna și Bocsig (1969—1980), de unde s-a pensionat la 1 martie 1980. În acest timp a colaborat la diferite reviste și publicații ca: „Revista Crisul Negru”, „Gazeta de Vest”, „Legea Românească”, „Familia”, „Mitropolia Banatului” și altele. Pentru activitatea culturală desfășurată a fost premiat și distins. Preotul Vasile Frențiu a depus o muncă asiduă și pe tărîm gospodăresc, obținînd o serie de realizări importante cum sînt: ridicarea caselor parohiale din Sînnicolaul Român și Tilecșu, reparații la bisericile din Iercoșeni, Camna și mai ales din Bocsig, înzestrarea bisericilor cu odăjdii și cărți de cult.

Pentru activitatea deosebită pe care a desfășurat-o a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Duminică 12 decembrie, după sf. liturghie, s-a săvîrșit prohodul de către un sobor de preoți, cu participarea corului bărbătesc din Bocsig. Au rostit cuvîntări panegirice, P. C. Pr. Ioan Brădean, protopopul Ineuului, preotul pensionar Ioan Poaleacu și P. C. Prot. Pavel Dan. Trupul neînsuflețit al preotului Vasile Frențiu a fost așezat în cîmîntîrul parohial din Ineu.

După o grea suferință, în ziua de 19 noiembrie 1982 a trecut la cele veșnice protopopul iconom stavrofor Petru Vancu, la venerabila etate de 77 ani.

A văzut lumina zilei la 15 iunie 1905 în localitatea Beiuș, județul Bihor, în casa unor credincioși ortodocși care au fost dăruîți de Dumnezeu cu zece copii. După absolvirea liceului „Iosif Vulcan” din localitate, studiază concomitent dreptul și muzica, iar apoi teologia.

În martie 1927 este hirotonit preot, sujind în decursul anilor în parohiile Decănești, Drăgești, Gruikung și Fenis din părțile Beiușului, apoi la Bocsig și Șimand din județul Arad. Pentru neobosita lui activitate, la vîrsta de 32 ani a fost distins cu rangul bisericesc de protopop onorific.

După reintregirea Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1948, la care regretatul părinte Petru Vancu și-a adus din plin contribuția fiind unul din cei 38 de protopopi care au pecetluit actul istoric, el a îndeplinit o serie de funcții admi-

nistrative la Centrul Eparhial din Arad între care pe acela de vicar administrativ (1949—1966).

Vrednicia adormitului, munca lui plină de responsabilitate, desfășurată vreme de peste o jumătate de secol în slujba Bisericii noastre strămoșești și a patriei, au fost răsplătite prin înalte distincții bisericești: iconom stavrofor (1953) și crucea patriarhală (1965).

Slujba înmormântării a fost oficiată în biserica catedrală din Arad de un numeros sobor de preoți și diaconi. Au fost prezenți Prea Sfințitul Episcop Visarion, Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul și un mare număr de credincioși. Viața, activitatea și meritele deosebite ale decedatului au fost elogiuate de P. C. Părinți Teodor Greucenu, consilier eparhial, și Coriolan Mureșan.

După terminarea slujbei, trupul neînsuflețit al părintelui Petru Vancu a fost înhumat în cimitirul „Eternitatea”.

Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitatea națională și diplomația Puterilor centrale (1894—1914)*, Editura Facla, Timișoara, 1982.

Fiecare epocă din istoria unui popor comportă importanță și semnificație mai mult sau mai puțin specială; sînt însă perioade care au rol determinant în evoluția ei. Pentru istoria poporului nostru, perioada pe care o tratează istoricul sibian este deosebită, fiindcă reprezintă faza finală a unui proces milenar, prin care s-a încheiat crearea statului național unitar român.

Lucrarea este formată din două părți, din care prima cuprinde istoria epocii dintr-o anie 1894 și 1914, iar a doua documentele pe baza cărora s-a redactat lucrarea. Autorul folosește un bogat material arhivistice din țară și cu deosebire din R. F. G., de asemenea o bibliografie livrescă, cu precumpănire în limba germană, și la zi. Aceste atuuri îi permit să aducă la lumină o serie de fapte necunoscute sau incomplet știute de istoriografia noastră, să le comenteze judicios și cu competență, să facă aprecieri, caracterizări și să tragă concluzii, care obligă la reconsiderarea unor opinii mai vechi.

Precizări se aduc în privința mișcărilor naționale din sud-estul Europei și în atitudinea Puterilor centrale față de ele, de asemenea în privința structurii complexe și anacronice a Puterilor centrale. Un important capitol al studiului îl formează rolul pe care l-a avut „Liga culturală” la întărirea conștiinței naționale la românii din Transilvania și Banat, — factor determinant în lupta pentru unitatea națională. Cunoșcîndu-i rolul, Puterile centrale organizează o mimicoare „ofensivă”, în timp ce factorii responsabili ai politicii din România — căpetenia statului, miniștri și alte elemente de răspundere — reușesc, în bună parte, să contracareze această acțiune. „Liga” a avut rol de seamă în informarea opiniei publice germane

asupra mișcării naționale de la noi și totodată de influențare a politicii Imperiului german. Ca element de suprastructură sînt școlile din Brașov a căror contribuția la întărirea conștiinței naționale a fost combătută de guvernării maghiari, provocînd apărarea înțeleaptă din partea guvernelor de la București. Într-un scurt capitol este tratată orientarea Partidului Național Român de la politica de pasivitate la noul activism cu consecințele nesatisfăcătoare pentru români, apoi înscusul activității diplomatice a Puterilor centrale de constrîngere asupra României și victoria „voinței românești de unitatea națională”.

Studiul istoricului sibian întrunește o serie de atribute ca: profunzime, înedit, interpretare originală, reconsiderări de evenimente și persoane, stil de calitate etc. Surprinzător este însă faptul că autorul, deși a abordat arhiva și publicistica românească, nu a cuprins în argumentarea faptelor narate presa bănățeană, în speță „Dreptatea” și „Drapelul”, ambele sub redacția lui Valeriu Braniste, care i-ar fi adus un bogat material informativ, respectiv optica bănățeană cu clarificări în privința momentelor importante din perioada anilor 1894—1914 (cităm cîteva articole din „Dreptatea”: nr. 49 din 2/14 martie 1894 *Pașivitatea noastră*; nr. 145 din 1/13 iulie 1895 *Pro Domo*; nr. 235/1895 „*Liga roșă mână*” și „*Liga culturală*” nr. 110 din 20 mai/1 iunie 1897; nr. 265/1895 *Date istorice relativ la organizarea Partidului Național* (mănturii ale lui V. Braniste); nr. 175 din 9/21 august 1896 *Alianța Bánffy-Sturdza*, I și II; nr. 248, 250—259 și 254 *Raportul contelei Goluchowski* din 1897; apoi din „Drapelul”: nr. 72 din 8/21 octombrie 1901 *Declarația pasivității P.N.R.*; nr. 48 din 23 aprilie/6 mai 1901 *Curentul Nou* de Al. Mocioni, etc.). Este suficient însă a aminti că poziția celor două ziare în determinarea orientării politice a fost hotărîtoare în perioada pasivismului, cît și în trecerea la noul activism, fără a mai sublinia rolul lor

în viața economică, socială și culturală a românilor din Banat și Transilvania. Era bine să fie folosită presa bănățeană, care la data aceea era cea mai reprezentativă prin calitatea articolelor de fond și informațiile difuzate din ținuturile românești ocupate.

Theodor N. Trăpcea

Charalambos K. Papastathis, *Peri tin dioikitikin organosin tis Ekklesias tis Kyprou (Despre organizarea administrativă a Bisericii Ciprului)*, Tesalonik, 1981, 220 pp.

Legiurile bisericești ale Răsăritului și aplicarea lor în Biserica Ortodoxă a Ciprului nu s-au bucurat pînă acum de un studiu aprofundat. S-au publicat doar unele documente și acestea referitoare numai la aspectul istoric fără referințe la contemporaneitate. Cercetări în acest domeniu au devenit necesare de cînd noul Statut al Bisericii Ortodoxe a Ciprului a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1980, anulînd pe cel anterior, care a fost aprobat în 1914. E ceea ce îmi propune să întreprindă Charalambos K. Papastathis. Iată pe scurt rezumatul capitolelor care alcătuiesc cartea ce i-o prezentăm în rîndurile de față.

Capitolul I. *Biserica Ciprului în cadrul Republicii Cipriote*. Fundamentul canonic al Bisericii Ortodoxe a Ciprului este analizat pe subprobleme privitoare la întemeierea Bisericii, autocefalie și cu precădere ordinea între celelalte Biserici Ortodoxe. De asemenea sînt expuse clauzele din Constituția Republicii Cipriote care se ocupă de asigurarea libertății religioase. Apoi sînt investigate relațiile dintre Biserica și stat, cu osebire după întemeierea Republicii Cipriote în 1960. Biserica Ortodoxă, la fel ca și celelalte culte religioase din Cipru, este persoană juridică în cadrul legii publice.

Capitolul II. *Legea bisericească a Ciprului*. În acest capitol sînt investigate izvoarele legiuirilor Bisericii Cipriote, sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe, Constituția Republicii Cipriote și Statutul Bisericii Ciprului.

În perspectivă istorică este examinat efortul depus de a se întocmi primul statut al Bisericii (1914), proiectul din 1929 și noul statut care este acum în vigoare, sancționat în 1980.

Capitolul III. *Slujitorii Bisericii Cipriote*. Sînt expuse în acest capitol drepturile,

obligățiile și poziția membrilor Bisericii: preoți, călugări și mireni.

Clauzele care se referă la participarea credincioșilor la alegerea arhiepiscopului și a episcopilor sînt investigate pe larg și apoi interpretate. Trebuie menționat că nu mai în Biserica Ciprului — spre deosebire de celelalte Biserici Ortodoxe — episcopii sînt aleși de către o adunare specială, constituită din clerici și mireni, adunare în care mireni dețin majoritatea.

Capitolul IV. *Organele centrale de administrație ale Bisericii Ciprului*. Este examinată în acest capitol jurisdicția, cum se exercită ea și de asemenea modul în care organele centrale ale administrației bisericești sînt numite, ca de exemplu: Sfîntul Sinod, arhiepiscopul și locțiitorul arhiepiscopului cînd scaunul arhiepiscopal este vacant etc.

Capitolul V. *Organele administrative locale ale Bisericii Cipriote*. Se fac referiri cu privire la competența administrativă și juridică a episcopilor, organizarea scaunelor episcopale, a parohiilor, a mănăstirilor și schiturilor, precum și competența organelor lor de administrație.

Capitolul VI. *Administrarea bunurilor bisericești*. Ultimul capitol al lucrării cuprinde indicații privind compoziția și competența organelor centrale în problema administrării bunurilor bisericești (Trezoreria bisericească centrală, Departamentul pentru inspecție și Consiliul economic), de asemenea organele locale (Serviciul financiar pentru retribuțiile clericilor, Comitetul de supraveghere a bunurilor bisericești, comitetele parohiale și consiliile mănăstirești). Sînt de asemenea analizate principiile după care este administrată averea Bisericii și unele prevederi speciale. Ce este de reținut e faptul că organele menționate sînt de regulă alcătuite din mireni.

Lucrarea „Despre organizarea administrativă a Bisericii Ciprului” prin încercarea de sistematizare și sintetizare a problemelor privind cadrul de funcționare a Bisericii Ortodoxe a Ciprului este printre primele de acest fel și pînă la apărția altora mai complete, o carte de referință.

Diacon Mîrcea Lăuțas

Dușan M. Kofundjici, *Vera i molitva („Credință și rugăciune”)*, Belgrad, 1973, 120 pp.

Profesorul de Teologie Dušan M. Kolundjici oferă în cartea sa o scurtă învățătură teologică practică, istorică și învățătoarească plină de exemplificări care ușurează înțelegerea ei, făcând-o „utilă pentru orice persoană” — după cum precizează Dimitrie M. Kalezici în cuvînul introductiv.

Prima parte a lucrării (pp. 5—64), tratează subiectul „Omul pe pămînt”, în care este prezentată condiția umană a căruia Creator este Dumnezeu. Pronietorul a toate prin însăși existența Sa (p. 6). În legătură cu valoarea și importanța Bibliei, autorul precizează că: „Biblia este în același timp cartea omului și a lui Dumnezeu”.

În continuare, este prezentat și explicat Simbolul Credinței ortodoxe, cu fiecare articol în parte, ilustrînd adevărurile dogmatice atât din punct de vedere scripturistic cit și prin exemple practice, care urmăresc concordanța dintre credință și viață. Vorbind despre Persoana divină-umană a Mîntuitorului în legătură cu versetul scripturistic „Iar Eu, cînd voi fi înălțat de pe pămînt, voi trage pe toți la mine” (Ioan 12, 32), autorul arată că crucea a rămas cel mai răspîndit element de cinstire de pe pămînt — chiar și după 20 de secole” (p. 32).

La articolul „aștept învierea morților” (p. 59), pentru a confirma adevărul revelat, se face uz atât de citate pauline (spre exemplu I Corinteni 15) cît și de unele locuri biblice vechi testamentare, cum este cel de la Ieremie cap. 37.

În partea a doua a cărții (pp. 64—120), consacrată serviciului divin, Prof. Kolundjici prezintă evoluția cultului creștin pe parcursul veacurilor, oprindu-se asupra diferitelor locașuri de rugăciune, taine și ierurgii bisericești. Vorbind despre „înmormîntare”, el scrie că însăși semnificația cuvîntului respectiv denotă o „păstrare”, „conservare” (p. 72).

În problema limbii slavone-bisericești utilizată încă în cultul Bisericii Ortodoxe Sîrbe, autorul remarcă „tendința ca această limbă să se înlocuiască cu limba sîrbă vorbită, care fără îndoială va favoriza o mai bună înțelegere a serviciului divin și apropierea cultului de credincioși” (p. 78). Cu alte cuvinte, este remarcată necesitatea contemporaneizării vieții bisericești sîrbe, prin preluarea experienței altor Biserici Ortodoxe, printre care și Biserica Ortodoxă Română, care au introdus de multă vreme limba poporului în cult.

De aceeași manieră, autorul tratează și problema calendarului, care ar trebui să

revină în atenția unui viitor Sinod Panortodox, amintind că propunerea prof. dr. Milutin Milenković de introducere a calendarului gregorian, prezentată la Congresul de la Constantinopol (1923), a fost acceptată de cele mai multe Biserici Ortodoxe, dar nu a fost acceptată tocmai de Biserica Ortodoxă Sîrbă (pp. 103—105).

În partea finală, după înfățișarea caracteristică și explicarea sărbătorilor ortodoxe, autorul se oprește asupra „slavelor” locale, ca sfinții patroni de familie — o caracteristică a Bisericii Ortodoxe Sîrbe — precum și asupra serviciilor pentru trebuințele personale ale credincioșilor.

Expunerea prof. dr. Dušan Kolundjici, clară și concentrată, prezintă interes pentru cititorii mai ales prin reflecțiile personale ale autorului în legătură cu diferite probleme ale vieții contemporane.

Branislav Stancović

I. Dumitru-Snagov, *Le Saint Siège et la Roumanie moderne* (1850—1866), Col. „Miscellanea Historiae Pontificae” nr. 48, Universitas Gregoriana Editrice, Roma, 1982, XXIII+658 p.

Lucrarea de față constituie teza de doctorat a cunoscutului cercetător al arhivelor din țară și străinătate, I. Dumitru-Snagov, susținută la Facultatea de istorie eclesias-tică a Universității Pontificale Gregoriana din Roma și alcătuită sub îndrumarea Rev. prof. dr. Giacomo Martina.

Cercetînd cu asiduitate o serie de documente inedite din Arhivele Vaticanului și din unele arhive din țară, autorul împle-tește conținutul acestora — pe care-l comentează — cu cele mai de seamă lucrări ale istoricilor români și străini privind perioada de formare a României moderne (1850—1866). Documentele respective sînt însoțite de legi, decrete, corespondențe sau note, provenind de la diferite personalități române ale epocii privind raporturile dintre Principatele Unite și Sfîntul Scaun.

Lucrarea este alcătuită din două părți, bine distinse; I. — Opera propriu-zisă, compusă din trei mari capitole (p. 3—230) și II. — Anexele (p. 231—658).

În „Cuvînt-înainte”, I. Dumitru-Snagov precizează că studiul său „se ocupă de problema întemeierii statului național român — România perioadei 1850—1866 — în raporturile sale cu Sf. Scaun, sub un mare

număr de aspecte... Un dublu pas, ireversibil, urmă revoluției de la 1848; problema română încheia pentru Sf. Scaun epoca puterii temporare; problema română deschidea epoca statului național român. Protagonistii — Biserica Romano-Catolică și poporul român — au ca reprezentanți două faimoase figuri ale vremii: Papa Pius IX și Principele Alexandru I. Cuza. De o parte, un efort profund de reînnoire religioasă, în mare măsură încununat de succes... de altă parte, unirea Principatelor Române și consultarea electorală a poporului, care constituie începutul unei ere noi în sistemul politic al Europei..." (pp. 3—4).

"Studiul nostru — continuă autorul — bazat pe un ansamblu de documente publicate în anexă, propune o sinteză a raporturilor dintre Sf. Scaun și poporul român..."

În epoca 1850—1866, poporul român se găsea la confluența teritoriilor a trei imperii: otoman, țarist și habsburgic. Aici, politica orientală — inaugurată de papa Pius IX prin Enciclica „In suprema Petri sede" din 6 ianuarie 1848 — căuta, prin asimilarea bisericească, o cale spre unitatea creștinilor, ceea ce a provocat o vie reacție a patriarhilor răsăriteni, cu ecouri în ortodoxia română, în condițiile în care românii revendicau dreptul lor la autodeterminare și cu ajutorul Bisericii.

Cap. I. este intitulat: *Problema română în politica Sf. Scaun*. Autorul arată că revoluția de la 1848 a constituit un filtru pentru aplicarea socială a ideilor liberale, germenii reînnoirii democratice aparținând în Principate după revoluția lui Tudor Vladimirescu de la 1821: „Dacă sec. XVIII constituie perioada de tranziție română de la Orient la Occident, mijlocul sec. XIX este punctul de împlinire definitivă a schimbării structurii medievale și orientale, în structură modernă. Cronologic, este punctul de inserțiune al idealului conștiinței naționale deschis de școala ardeleană..." (p. 14).

Pe plan social român, autorul constată că, la bază, ideile înaintau din cele două părți — seculară și bisericească — spre împlinirea aspirațiilor sale legitime.

În Transilvania, Simion Bărnuțiu conducea o campanie spre recunoașterea poporului român ca națiune egală în drepturi cu celelalte naționalități conlocuitoare. Românii reprezentau aici peste 2/3 din populație. Reacția populației românești se manifestă prin marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848

care ceru menținerea autonomiei. Dar românii transilvăneni se găseau uniți cu conaționalii lor din Moldova și Valahia în jurul programului de unitate națională, exprimat în cuvintele „Vrem unirea cu Țana".

Autorul se ocupă apoi de războiul rusoturc din 1853, de epoca Regulamentului Organic și de consecințele acestuia asupra situației din Principatele Române. Îi prezintă pe frații Filaret și Neofit Scriban ca „elemente naționale unioniste active" (p. 22).

Precizează că relațiile dintre oameni politici români și lumea occidentală erau active și fertile și nu în sens unic. Relațiile revoluționarilor români în Occident au constituit pregătirea lor în domeniul diplomației, pentru a le permite „să parcurgă etapele necesare unirii Principatelor. Și, în această direcție, Parisul... ofere cea mai bună posibilitate de cooperare" (p. 23). Asociația română pentru dirijarea emigrației, întemeiată la Paris la 2 decembrie 1849, număra printre militanții cei mai activi pe Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Gh. Magheru etc. Viața religioasă era condusă de arhim. Iosafat Snagoveanu, care întemeie capela română din Paris, numărându-se printre unioniștii cei mai înfocați.

În continuare, autorul încearcă o analiză a atitudinii Sf. Scaun, a preocupărilor sale pentru unitatea creștinilor și voința românilor în favoarea unității lor naționale. Prezintă, mai întâi, situația confesională în anul 1848. După ce constată că „situația românilor constituia de mult o preocupare pentru Sf. Scaun" (p. 39), autorul se oprește asupra Enciclicii „In suprema Petri sede" a papei Pius IX din 6 ianuarie 1848 și asupra reacției negative a lumii ortodoxe, „patriarhii orientale considerându-o o dovadă oficială a pretențiilor Romei de a supune pe toți creștinii jugului latinismului" (p. 40).

Autorul consacră, apoi, un paragraf Bisericii locale, mai precis Bisericii Romano-Catolice din Principate. În Muntenia se oprește la figura episcopului catolic Ange Parsi (1847—1861), subliniindu-i rolul în dezvoltarea învățământului catolic; în Moldova la episcopul De Stefano, subliniind rolul presei și precizând că acesta „înțelegea entuziasmul pentru Unirea Principatelor și se identifica cu aspirațiile generoase ale românilor" (p. 55); în Transilvania, unde coexistă un „mo-

zaic confesional" (p. 57), românii erau majoritari, dar lipsiți de drepturi. Aici, autorul prezintă cu interes figura marelui ierarh ortodox mitropolitul Andrei Șaguna care „în virtutea drepturilor istorice, cerea restaurarea mitropoliei pentru toți românii ortodocși din Transilvania, Bucovina și Banat și separarea de jurisdicția de Karlovitz" (p. 61).

„Pentru Viena — continuă autorul — unirea Românilor într-o formație administrativă bisericească rămânea un pericol, amenințând prin implicațiile sale politice în afara imperiului, dincolo de Carpați. Acțiunile lui Avram Iancu (cu autoritatea sa), a lui Simion Bărnuțiu și G. Barițiu (cu autoritatea lor), a lui Andrei Șaguna (cu combativitatea sa) și a altor alora, care suscitau vii preocupări atât la Viena cât și la Pesta, înalta la măsuri preventive" (p. 62).

Papa Pius IX exortă pe noul primat catolic al Ungariei, Ioan Scitovsky, să dirijeze alegerea episcopului din Blaj; la 30 septembrie 1850 a fost ales Sterca Șuluț; apoi, la 26 noiembrie 1853, același papă a creat, prin bula „Ecclesiam Christi ex omni lingua" Provincia de Făgăraș și Alba Iulia, sub jurisdicția directă a Congregației de Propaganda Fide, Șulțiu devenind mitropolit. Prin concordatul încheiat între Austria și Sf. Scaun la 18 august 1855 Viena încerca asimilarea Bisericii de rit oriental la ritul latin.

Cap. II este intitulat: *Întemeierea României moderne, o necesitate istorică.*

În timpul „războiului Crimeii", evenimentele din Principate erau prezentate într-o rubrică proprie în publicația oficială a Sf. Scaun „Il Giornale di Roma". Autorul selecționează numeroase pasaje din acest ziar, în care este apărut punctul de vedere românesc. De exemplu, nr. din 4 mai 1855, vorbea de drepturile istorice ale românilor, apărind „această țară care se bucură de libertatea de conducere, care s-a separat de imperiul otoman și care se conduce după necesitățile și obiceiurile sale" (p. 84).

Tratatul de pace de la Paris din 30 martie 1856 prevedea ca etape pentru rezolvarea „problemelor române": instituirea Comisiei europene, constituirea Divanurilor ad-hoc și Convenția dintre Puterile garante.

Autorul se oprește asupra contribuției reprezentanților clerului la Unire, mai ales a celui din Moldova: Sofronie Miclescu,

Melchisedec Ștefănescu, frații Scriban etc.

Poziția Sf. Scaun în „problema română" fermă, favorabilă autonomiei Principatelor, judecată necesară pentru obținerea emancipării și organizării lor într-un stat național modern" (p. 99). „La Roma se considera ca o proprie victorie drepturile de autonomie câștigate în Principate de către creștini..." (p. 100).

Următoarele pagini ale lucrării sînt consacrate desfășurării principalelor momente care au premers unirea Principatelor și rolului jucat de reprezentanții Bisericii, mitropolitii Sofronie Miclescu în Moldova și Nifron Rusescu în Muntenia, președinții Divanurilor ad-hoc. În Moldova, Mons. De Ștefano cerea un regim de egalitate civilă și politică pentru credincioșii catolici de rit latin, cu cei ortodocși.

Conferința de la Paris sfîrși prin semnarea, la 22 mai 1858, a Convenției privind organizarea Principatelor Unite. În discuțiile Divanurilor ad-hoc s-a pus și problema libertății de conștiință și de cult, Mihașil Kogălniceanu propunind deplină libertate a cultelor, cu singura restricție față de mahomedani, care rămăneau în limitele vechilor Capitulații (p. 111).

În subcapitolul intitulat „Pius IX și epilogul român al concordatului din 1855", autorul surprinde tensiunile dintre ierarhia catolică de rit latin și cea de rit oriental în Transilvania, recunoscînd că „Sf. Scaun viza asimilarea Ortodoxiei menține la Biserica greco-catolică, întărită prin constituirea Provinciei de Făgăraș și Alba-Iulia. Austria viza să facă să eșueze unirea Principatelor și să consolideze Turcia. Această manevră trebuia să frizeze tendințele românilor din Transilvania de a ieși din imperiu cu teritoriul lor, Viena opunîndu-se astfel desăvîrșirii Statului național unitar român.

„Din punct de vedere statal, Sf. Scaun a manifestat totdeauna pentru români o poziție de simțire, dar cu rezervele destinate să elimine eventualele reproșuri ale Austriei..." (p. 133).

În continuare, autorul se ocupă de unele forme de activitate pastorală ale ierarhilor catolici în Principate, de misiunea cardinalului Pitra în Transilvania în septembrie 1858 și în Moldova în august—decembrie 1858, de conflictul dintre episcopul De Ștefano și P. Tomassi, provincial pentru Răsărit și vizitator general, ca și de crearea Asociației tinerilor muncitori catolici din București (1858—1863).

Un ultim subcapitol privește unirea Principatelor ca nucleu al României moderne, prezentând evenimentele actului istoric de la 24 ianuarie 1859, cînd, prin alegerea lui Alexandru I. Cuza și în Muntenia, după ce la 5 ianuarie fusese ales în Moldova, s-a realizat unirea Principatelor Române. Autorul reproduce comentariile presei italiene, în special „Il Giornale di Roma” asupra acestui eveniment.

Cap. III. este intitulat *Era consolidării*. Autorul prezintă mai întîi „România în vederile Romei”, comentînd maniera în care iezuiții de la „Civiltă Catolică” prezentau orientarea politică a Principatelor Unite, precum și schimbarea opiniei lor, odată cu publicarea studiilor istoricului Joseph Brunengo, care recunoaște întemeierea statului național urînd „cu frățească dragoste nobilului popor român un viitor mai fericit decît trecutul său” (p. 171).

În subcapitolul intitulat „Consolidarea unirii”, autorul vorbește de „Realpolitik” română, exprimată prin: întuirea necesității istorice; alegerea lui Cuza prin suprimarea rivalităților dintre Moldova și Muntenia și polarizarea în jurul lui a maselor populare; efortul de consolidare a unirii datorită conștiinței întemeierii statului național. Pentru autor, solidarizarea maselor s-a datorat următorilor trei factori: a) unitatea clerului român, sub mitropolii Sterca Șulut și Andrei Șaguna; b) presa românească care se difuza pretutindeni; c) „inteligenta” transilvană ce-a emigrat în Principate după 1848.

Într-un memoriu adresat lui Cuza, Al. Papiu Ilarian afirma că „românii din Transilvania, în situația actuală, nu privesc decît spre Principatele Unite... de unde așteaptă libertatea și mîntuirea lor” (p. 190).

Autorul prezintă apoi eforturile lui Cuza pentru consolidarea unirii, precum și principalele sale reforme, amintind și de intenția acestuia de a realiza un concordat cu Sf. Scaun (p. 202), nerealizată însă.

În ultimul subcapitol „Biserica și dreptul la unitate națională” autorul prezintă Conferința națională a românilor de la Sibiu (13—17 ianuarie 1861), apropierea dintre mitropolii Șaguna și Sterca Șulut, organizarea confesională din Principate, proclamarea la 6 decembrie 1864 a Decretului organic pentru întemeierea autorității sinodale centrale a Bisericii Ortodoxe Române și Decretul organic pentru reglementarea vieții monahale, iar în 1865 Legea pentru desemnarea mitropolilor și episcopilor e-

parhioți, în dorința obținerii autocefaliei bisericești.

O serie de *Concluzii* întregesc lucrarea. Aici, autorul arată că „Sf. Scaun a înțeles la momentul just necesitatea istorică a întemeierii statului național unitar și, în noile împrejurări, a urmărit interesele populației catolice locale...” (p. 228). „... La Roma se poate observa met un efort pentru apărarea libertății catolicilor români, pe căi bisericești și diplomatice. Congregația De Propaganda Fide luă măsuri pentru împiedicarea tendințelor de deznationalizare ale unor misionari, tot așa cum s-a opus ingerințelor consulare în viața bisericească a Principatelor Unite. Secretariatul de Stat și Congregația pentru Afaceri Ecclesiastice Extraordinare au organizat viața bisericească a catolicilor din teritoriilor românești pe baza principiilor politicii orientale a Sf. Scaun, fără să atingă intențiile românilor de a fonda statul lor național, combătînd cu tărie tendința de latinizare a românilor” (p. 229). „... Mereu, atît în deliberările particulare ale Curiei, cît și în comentariile presei din Roma, se constată o simpatie spontană pentru poporul român, pentru latinitatea sa păstrată timp de secole în teritoriile vechii Dacii” (p. 229).

II. — Anexele prezintă cele 150 documente (p. 235—621), un glosar, precum și o serie de indici-cronologic al documentelor, al provenienței lor, al expeditorilor, al principalelor probleme conținute în documente, al numelor de persoane, acte și decrete, al numelor geografice, instituțiilor și perioadelor.

Lucrarea lui I. Dumitru-Snagov, pe lîngă valoarea deosebită a prezentării unor documente inedite și a unui material bibliografic bogat și a corelării lor cu mersul evenimentelor istorice în clarificarea preocupărilor Sf. Scaun față de România modernă a anilor 1850—1866, are meritul de a reliefa, odată mai mult, forța poporului român, care și-a păstrat unitatea sa națională și de credință în împrejurări dificile, în care unitatea politică era amenințată de diferiți factori externi. Istoriografia modernă s-a îmbogățit cu o lucrare deosebit de importantă privind epoca de formare a statului național român unitar.

Contrată pe Arhivele Vaticanului, deși lucrarea de față „nu are ambiția de a trata în mod exhaustiv raporturile statului român cu Biserica. Ar mai fi cu siguranță, multe de găsit și în arhivele Bisericii Or-

toodoxe Române sau cele ale Bisericii protestante. S-ar găsi acolo destule pentru a pune în altă lumină evenimentele care ne interesează..." (p. 229), ar fi fost de dorit ca măcar o parte a acestor arhive să fi fost consultate. Pentru un cercetător tânăr și energic, ca I. Dumitru-Snagov, acest lucru este posibil în lucrări viitoare.

Dr. Cezar Vasiliu

Momumenta Hungariae Iudaica I—XVIII, Budapest, 1903—1981.

Dintre publicațiile istorice de peste hotare care ne-au atras atenția este și această colecție de documente. Până în prezent au apărut 19 volume, întrucât volumul V se compune din două părți. Este de menționat că 15 volume au apărut după cel de al III-lea război mondial.

Întreaga colecție totalizează peste 8000 documente, în mare majoritate inedite, culese din arhivele ungare și din alte țări.

Documentele se referă la perioada secolului XI — sfârșitul secolului XVIII. La elaborarea volumelor au colaborat cercetători prestigioși, creștini și israeliți, iar conducerea acțiunii în ultima vreme a revenit profesorului dr. Scheiber Sándor, directorul seminarului rabinic din Budapesta.

Cercetătorul român poate fi interesat în studierea acestor documente, dat fiind faptul că un număr însemnat de materiale se referă la Transilvania, inclusiv Banatul. Astfel, unele documente reflectă sistemul de impozitare care greva asupra românilor și evreilor de pe aceste meleaguri. Între acestea se evidențiază documentele referitoare la măsurile regelui Ludovic I (1342—1380), care dăduse semne de intoleranță față de ortodocșii din Banat. În același timp, el expulzase, în 1360, evreii care se găseau pe teritoriile guvernate de el (vol. V. 1. nr. 18).

Mai târziu, reapăr evreii în Banat, ca de pildă la Orșova, în 1389 (ibidem n. 281). Sînt interesante și documentele provenite din jurul anului 1731, referitoare la manufactura de postav din Timișoara ȋndată de Samson Bachrach. El asigură o parte din necesarul de lînă de peste Carpați, contribuind la legăturile economice dintre țările române (vol. III nr. 604, 612, 614, 618, 620), XIII nr. 76, XIV nr. 128.

Ni se pare, totuși, că cea mai importantă concluzie ce se desprinde din această

vastă colecție este faptul că românii au trăit întotdeauna în raporturi de bună înțelegere cu ceilalți conlocuitori și, implicit, caracterul pașnic al poporului nostru.

Eugen Arădeanul

Sinaxis, revistă trimestrială despre Ortodoxie, Atena anul I, fasc. I, ianuarie-martie 1982, 102 pp.

De curînd, Ortodoxia posedă o nouă revistă intitulată „*Sinaxis*”. Redactorul ei este teologul Panajiotis Nellas, binecunoscut pentru lucrările sale teologice. Nellas este și un mare admirator și cunoscător al teologiei P. C. Părinte prof. Dumitru Stăniloae, din lucrările cărui de altfel s-a străduit să prezinte măcar unele din ele cititorilor greci. Mai mult chiar, lucrarea sa despre Sf. Maxim Mărturisitorul, publicată acum cîțiva ani la Atena, a fost prefăcută de Părintele Stăniloae.

Faptul că Nellas este redactorul unei reviste consacrate Ortodoxiei nu este de asemenea întîmplător dacă se are în vedere că acesta își are sursa teologiei sale în patristica greacă. Așa se explică de altfel și de ce în acțiunea sa de editare a revistei, Nellas a găsit un sprijin entuziast din partea monahilor de la Muntele Athos.

Primul număr al revistei „*Sinaxis*” este consacrat tradiției ortodoxe, de unde și prezentarea onorată dintre cele mai reprezentative studii ce tratează această problemă. Alegerea temei este justificată de redacție prin faptul că „tradiția este în ultima analiză trupul, trupul istoric, în care se ascunde, dar și se oferă lumii, Dumnezeu”.

Sub titlul „Tradiția Ortodoxiei” (pp. 5—10) profesorul Gh. Mantzaridis de la Tesalonica abordează problema naturii tradiției ortodoxe, în timp ce celelalte tratează despre tradiția în sine și actualizarea acesteia. După Mantzaridis, „tradiția este mișcare și viață. De aceea ea nu se cultivă prin spirit de conservare, ci prin recreare continuă... Cînd tradiția se identifică cu conservarea, ea pierde identitatea ei și piere” (p. 6). Centrul tradiției „este Hristos însuși”. Păstrarea ei se realizează prin introducerea și rămînerea lumii în trupul lui Hristos, Biserica. Tradiția este calea Bisericii. Cu tradiția, Biserica înaltea în istorie și păstrează unitatea ei în spațiu și în timp. Totodată, tradiția

este adevărul Bisericii... este viața Bisericii, este legătura ei liturgică și cultică cu izvorul vieții, Dumnezeu" (p. 6). Și autorul ține să sublinieze că „Tradiția Bisericii se recapitulează în taina Sfintei Euharistii” (p. 6), fiindcă „cu taina Sfintei Euharistii, Biserica oferă toată tradiția ei, adică pe Hristos întreg” (p. 7). Dar în ultima analiză, „tradiția ortodoxă” „...este trăirea ortodoxă. Și păstrarea tradiției ortodoxe se săvârșește... prin intrarea în duhul și trăirea ei” (p. 8).

Urmează un articol semnat de P. C. Părinte prof. Dumitru Stăniloae și intitulat „Sursa și scopul progresului”, care este de fapt o traducere din franceză a aceleiași lucrări a autorului (pp. 11—18).

Arhimandritul Gheorghe, egumenul Mănăstirii Grigoriu de la Muntele Athos, scrie despre „Ascultarea drept cale a libertății”. Deși pare ciudată și antinomică, „libertatea prin scultare” ne transformă, după autor, în mod desăvârșit în veacul ce va să vină. „Libertatea este harismă”, iar conținutul adevăratei libertăți este „iubirea” (p. 21). Creștinul, afirmă arhimandritul Gheorghe, „se bucură prin excelență de libertate la sfânta liturghie și în cult” (p. 21), fiindcă „în sfânta liturghie și în cultul liturgic omul și lumea se eliberează de stricăciune, de moarte și diavol, se transformă și devine nestricăcios”. Acum devine „veșnicie”, pentru că participă la împărăția lui Dumnezeu. Aceasta este adevărata libertate” (p. 21).

În continuare, Alexander Schmemmann scrie despre „Importanța tradiției pentru reinnoirea vieții creștine și a creștinii în America” (pp. 24—28).

Tanasios N. Papatheanis este semnatarul articolului „Tradiție și revendicări sociale contemporane. Unele atitudini patristice și egiptologice privitoare la privațiune” (pp. 29—34), unde autorul scoate

în evidență, îndeosebi, dreptul oricărui lucrător la retribuție echitabilă.

Profesorul Nikos Matsukas la rîndul său, abordează problema pedării religiei în cadrul Bisericii Ortodoxe Grecești (pp. 35—41).

Mai departe sînt publicate opiniile a doi specialiști în privința conservării obiectelor de patrimoniu aflate în mănăstiri (pp. 44—51).

Keti Hioteli semnează articolul „Comentariu la două texte: Kontaglu—Prevelakis” (pp. 52—56). Este vorba de un pictor, primul, și de un scriitor, al doilea care au în comun, prezența tradiției poporului grec în operele lor.

La paginile 57—60 este expus un interviu al compozitorului Mihail Adamis, pe care Alina Shina l-a intitulat „Tradiție și muzică”.

În „Tradiție” ortodoxă picturală” (pp. 61—67), Nikos Zias comentează patru icoane ale Botezului Domnului.

După alte cîteva pagini consacrate prezentării unor versuri, interviuri, reportaje și note bibliografice, toate exate pe problema tradiției, semnalăm rubrica intitulată „Pagini de învățătură religioasă”. Aici Panaiotis Nellas face mai întîi o prezentare a rubricii, după care oferă un grupaj de materiale referitoare la revelație, între ele și al P. C. Părinte prof. D. Stăniloae: „Revelația naturală și supra-naturală după Sf. Maxim Mărturisitorul” (pp. 90—92).

Revista este interesantă și atrăgătoare, nu lipsită însă de pagini discutabile, ca spre pildă p. 58 unde sînt redate două „cugetări” atribuite unui monah român de la Muntele Athos dintre care una consideră nepotrivită traducerea Psaltirii de altcineva decît de un „sfînt”, „făcător de minuni” (?!).

Preot dr. Ioan Dură

POȘTA REDACȚIEI

AMINTIRI DESPRE „CALENDARUL ROMÂNULUI”

Legat de comemorarea fericitului întru adormire episcopul Caransebeșului, dr. Iosif Traian Bădescu (decedat în 11 iulie 1933) și de „Calendarul Românilor” pe care l-a redactat mai mulți ani în șir, dl. Nicolae Cornean din Caransebeș, fost colaborator al vrednicului de pomenire ierarh, consilier eparhial și el însuși redactor al almanahului „Calendarul Românilor” a consemnat o serie de amintiri pe care ni le-a împărtășit într-o corespondență ce socotim potrivit s-o facem cunoscută și cititorilor revistei noastre.

„În părțile Banatului apărea odinioară — notează dl. Nicolae Cornean — editat de fosta episcopie a Caransebeșului, almanahul intitulat, „Calendarul Românilor”. Au trecut 95 de ani de când a început să intre în casele credincioșilor ortodocși cu învariabilul său clișeu de pe copertă: bătrînul astronom în fața cu luneta îndreptată spre cerul înstelat și cu globul terestru pe aceeași masă, la spate bufnăța, simbolul înțelepciunii și câteva cărți voluminoase pe alături.

„Bunicul meu, popa Gioca, de fel din sudul Banatului, îl ținea străpuns prin toate filele cu o sfoară și legat de plicionul din dreapta al mesei de scris. De pe această uneori Foala Diecezană părea că-mi face cu ochiul.

„Cînd mentorul meu, episcopul Iosif Bădescu, pleca la grădina lui (nu zicea la casa ci la grădina lui) nu o dată-mi spunea: „dacă vrei, vino și dumi-ta, mă ajută să lucrăm la actele disciplinare și la calendar, că vremea trece și timpul aici”.

„Actele de disciplinare cu dosare rînduite în „convolute” nu mă atrăgeau. Episcopul pe care Nicolae Iorga îl definea ca cel din urmă șagunist, analiza cu meticulozitate acuzele și gravitatea lor, potrivit cu regulamentele de procedură disciplinară și în spiritul statutului organic șagunian; era de părere că este bine ca fiecare parohie să aibă măcar doi preoți, să poarte de grijă ca oala să nu dea în foc. Cu toată modestia, eu mă declaram partizan al părerii opuse, mai ales că dosarul în speță conținea cearta degenerată în bătaie a doi preoți, ambii slujitori ai aceeași biserici. Chiar mi-am permis să susțin părerea că este preferabil un singur preot bun, la zece parohii, și în sprijinul acestei păreri am amintit pe preotul de altădată din Cuptoarea Domășnii, Trailovici, la care creștinii veneau ca în perelina din cele mai îndepărtate așezări.

„Dar, să revin la oile mele, la calendar, acel instrument cultural de largă circulație timp de peste jumătate de veac și cu deosebire înaintea de unire, aici la noi în Banat.

„Bogata colecție de materiale din care germina calendarul — înțeleg partea strict calendaristică — episcopul Iosif o păstra la casa de la „grădina”. Acolo de obicei el mergea pe jos, nu o dată mă lua să-l însoțesc îndată după masă, spre ai nu se strecura întocmai ca o nălucă.

„Iluzoarele — să nu zic ustensilele — ce se desfășurau pe întinsa masă de lucru începeau cu „Mina lui Damaschin” avînd cercul zodiacului pe palmă și degetele ca și tătuate, apoi unele calendare de pe anii anteriori în frunte cu regentul anului și deci datele stereotipe ale calendarului cu șapte ani înainte. Nu mă speriau hîrțile — administrația mă familiarizase cu acestea. Dar în componența mai intrau și unii factori, carecum exotici pentru mine — ca indicațiunile, epacta și altele.

„Cu ochi pe care numai rareori îi surprindeai zîmbind, îmi spune": dumi-ta uită-te bine, că deși nu sînt lucruri grele, dar nu ai de lucru cu ele în fiecare zi, iar pînă la anul e mult și ... cine știe.

„Luam și nu prea luam la suflet aceste avertismente, sigur că la apropierea sezonului de pregătire a calendarului îmi improspătam unele locuri mai tenebroase, deși vorba episcopului era plină de profetie; numai puțin de tot mai rămăsese în camera subconștientului.

„În 11 iulie 1933 se producea și împlinirea acelei ascunse dar tainc vizate profetii. În această zi de vară de acum cincizeci de ani tot la grădina Lui, el își încheiase toate socotelile cu viața.

„Episcopul dr. Iosif Traian Badescu, potrivit dorinței exprimate, prăhudit de un călugăr a părăsit orașul în care își risipise toată zestrea dobîndită în școli înalte ca și în adînc cercata lui viață și pornea într-un vehicol spre Eșelnița din Valea Dunării, aleasă de el ca loc de odihnă veșnică.

„Inițierea mea în tehnica de redactare a calendarului însemna ceva, totuși însemna prea puțin. Deceniul avusese grijă să înceapă și pentru mine cu unele cercări, care dacă nu frîng viața omului, o zguduie. O succesiune de asemenea zguduiri, iar sfaturi sau mîngîieri de unde? Val-vîrtejul provocat de decesul episcopului era depășit de problema alegerii succesorului, care măcar acum era mai ferită de furtunile de altădată.

„Și totuși trebuia curînd să lucrez la calendar. Stilul nu mai era alături, trebuia să mă limitez la propriile puteri. Aveam și prieteni pricepuți, aveam colaboratori de la Foia Diecezană, apoi colaboratorii calendarului, încît nu eram lăsat cu totul la discreția sorții. Firește aveam și din acela care pîneau apariția Calendarului ca să dea asalt ... cu știința și cu observațiile lor.

„Am sorbit, dar, și eu din aceleași cupe ca și mentorul meu, dar ca și el nu m-am descurajat, n-am dat înapoi. Eu îl avusesem de model și mentor...

„Fiul învățătorului mai apoi preot din satul cu nume alit de evocator culesese din taina studiilor cit și din ingenuitatea celui Almăj natal, fărîmituri de oțel pentru armătura sufletului.

„Atotcuprinzătoarea muncă de pionierat a lui Popasu lăsa să se mai descopere încă goluri ce urmau să fie completate. Avîntul său juvenil, bursierul său îl va folosi cu bună chibzuință la lichidarea acelor goluri. Și, după ce cu trei ani mai înainte rotativa din tipografie răspîndea în cele peste treisutetreizeci de sate ale eparhiei recolta adunată de Foia Diecezană, tînărul secretar dă viață Calendarului Românului.

„Am în fața mea un exemplar al acestui „Calendaru" pe anul comun de la Hristos 1895, anul al VII-lea de apariție. Calendarul din întîmplare poartă mai multe urme scrise de însuși redactorul său, avînd și partea literară lucrată în înregime de el. În extindere de ceva peste o sută de pagini, jumătate din acesta aparține părții literare. Iată conținutul acesteia. Faptele și viața lui Mihaie Viteazul. Împărțită în șapte secțiuni, acoperă paginile 55—82. Fără a fi indicat, autor este însuși redactorul. Urmează un îndemn: Deșteaptă-te Române! Nu este imnul lui Andrei Mureșianu cum s-ar bănuia la întîia privire, ci un apel la trezire a poporului român. Alt articol despre sărăcirea poporului conține — în formă de predică — tot un apel la debarasarea de viciul leneviei, al beției, al nepăsării, al risipei. Ca predică, se încheie cu o invocare a lui Dumnezeu care a ocrotit pe cel mai falnic popor de odinioară, să lumineze „poporul meu cu lumina minții și-l invită la viață nouă. Urmează poezii: „Cîntecul lui Mihaie Viteazul" (auzit-ai de un oltean) de V. Alecsandri și „Mama lui Mihaie" de Dim. Bolintineanu.

„Calendarul se încheie cu consemnarea tîrgurilor și cu zece pagini de anunțuri și reclame.

„Cît de puternic răspîndit era în acest timp la noi în Banat cultul lui Mihaie Viteazul ne-o mărturisesc nenumărate „protocoale" și „rapoarte" ale conferințelor învățătoresci și tot atîtea dări de seamă din materialul didactic-istoric al învățătorilor de la școlile noastre confesionale.

„Buna primire a Calendarului Românului de către, țărani din Banat nu a lăsat nepăsători nici pe intelectuali și toți care au avut darul scrisului s-au înrolat alături de cel care li invita la o nouă viață.

„În paginile acestuia se întâlnesc cei mai mulți și cei mai buni condeeri ai provinciei noastre: Mihail Gaspar, George Cătană, George Bălțean, Damian Izverniceanu, Aurel Moacă, și nenumărați alții. Acest calendar a înfrățit pe românii bănățeni și mai mult între ei și i-a înfrățit și cu ceilalți frați ai lor de pretutindeni.

„El a dus în casele bănățene lectură pe un an întreg, a dus sfaturi bune și multe raze de speranță într-o grabnică împlinire a visului lui Mihai Viteazul”.

UN ACCENT

„Lecturând articolul „Ștefan Velovan (1852—1932)” apărut în revista noastră nr. 7—9/1982, pp. 524—530, dl. Petre Creinicean din Moldova Nouă ne scrie printre altele că „Nicolae Velovan (tatăl lui Ștefan) a fost preot în Coronini, apoi la Rusca Montană și membru al primului consiliu eparhial românesc din Caransebeș, constituit în anul 1866, fiind fiul localității Moldova Nouă, omul care l-a dat pe Ștefan Velovan, directorul școlii normale din Craiova...”. Îi mulțumim pentru precizare.

ALȚII DESPRE NOI

Rev. dr. Ferencz József, episcopul Bisericii unitariene din Ungaria, ne-a trimis ultimul număr pe anul 1982 al revistei „Unitarius Elet” care apare la Budapesta, în paginile căruia am găsit inserat un scurt material semnat de dr. Jakab Jenő și purtând titlul „Mărturie din Banatul românesc”. Ne face plăcere să redăm acest material de odată cu mulțumirile noastre pentru mențiunea în cauză:

„În revista noastră am scris deja despre faptul că în editura Mărturiei ortodoxe române și în colaborare cu Episcopia ortodoxă română din Arad, la Timișoara apare bilunar o revistă bisericească de 200 de pagini cu titlul Mărturiea Banatului.

În afară de a fi ghid omiletic și catehetic, revista publică numeroase materiale privind istoria Bisericii ortodoxe din Banat. În această rubrică am descoperit studiul profesorului Eugen Arădeanu „Contribuții cu privire la viața bisericească românească din părțile arădene în secolul XVI—XVII” (nr. 4—6, 1982, pp. 258—263).

„După părerea autorului românii din Banat au fost atinși de valorile prozelismului a trei confesiuni. Primul se leagă de activitatea lui Szegedi Kiss István, predicator luteran, care a studiat la Wittenberg, activitatea lui desfășurându-se la Lipova, Cenad și Timișoara. Încercările luterane au fost înlăturate de orientările calviniste reprezentate de Meliusz Péter, a cărui rezultat a fost protopopiatul de la Zărand. În volumul de predici tipărit în 1563, Meliusz argumentează teza trecerii românilor la confesiunea reformată.

„Al treilea val a fost al unitarienilor, care în anul 1569, după binecunoscuta dispută de la Oradea și pe teritoriile ocupate de turci — de exemplu la Șimand și Timișoara — au organizat eparhii, dar mulți, din cauza disensiunilor din sîmul Bisericii unitariene, mai ales cei care reprezentau aripa radicală, s-au refugiat pe teritoriile ocupate de turci la Timișoara, ca și Karádi Pál și alții.

„Nici una din orientări nu a avut succes în privința convertirii maselor românești, constată autorul, prof. Arădeanu, care cunoaște și citează literatura de specialitate referitoare la obiect, din limba germană și maghiară, ca de exemplu Ludwig Binder, german, Bitskey István, Zoványi Jenő, Juhász István, Pirmát Antal, Dörnyei Sándor și Márki Sándor cu cărțile și studiile apărute.

„Păcat că din lipsă de spațiu nu putem publica în întregime traducerea acestui studiu semnificativ, temeinic, și obiectiv”.

S O M M A I R E

Tome XXXIII Nos. 3—4

mars—avril 1983

* * *	Le dialogue de l'Eglise avec ses propres croyantes.	129
-------	---	-----

ETUDES

Prêtre Conf. ILIE MOLDOVAN :	Enseignement sur les énergies divines dans les préoccupations oecuméniques contemporaines.	132
Diacre Asist. NICOLAE V. DURA :	Normes canoniques concernant au devoir homilétiques du prêtre.	155
Archiprêtre I. B. MUREȘANU et I. I. MUREȘIANU :	Du passé de la paroisse Zolt et quelques problèmes d'histoire.	170

LA CHAIRE DES PRÊTRES

Arhid. Prof. Dr. ION ZĂGREANU :	Les comandements et les conseils évangéliques.	186
Archiprêtre PETRU DOROBANȚU :	Le mal parler.	190
Prêtre PETRE HORHOIANU :	La connaissance de Dieu.	192
Prêtre Prof. Dr. DUMITRU CALUGĂR :	Predication sur la parabole du bon Samaritain.	198
Prêtre Prof. SORIN COSMA :	Predication sur le Sacrement du Baptême.	200

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Archiprêtre Dr. MARCU BĂNESCU :	L'emploi du pronom personnel dans les prêches.	205
---------------------------------	--	-----

VESTIGES DU PASSE

Prêtre N. SEBEȘAN :	Le prêtre Laurențiu, animateur de la Révolution de Doja (1514).	212
M. B. BĂBIU :	Dr. Constantin Popasu (1856—1933).	215

DOCUMENTAIRE

DAMASCHIN MIOC :	Chants religieux composés ou choisis par le chroniqueur Nicolae Stoica de Hateg.	219
------------------	--	-----

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Créations techniques roumaines primées au Salon mondial des inventions de Bruxelles. Première technique absolue à Reșița. Une autre première technique. Béton

armé avec fibre de verre. Un nouveau matériel de construction. Nouveaux produits chimiques. Appareil avec rayons ultracourts pour le rythme cardiaque. Nouveaux produits de l'entreprise „Tehnometal” Timișoara. Nouveaux types de wagons. Nouveaux types de lanternes. Installation pour le traitement en vide des aciers alliés. Le bétonnage mécanisé des galeries de mine. Sources d'eaux thermales. Nouvelle technique dans la légumiculture. Plantations intensives de mûriers. Festivals chorales. Le salon annuel d'art plastique. — — 233

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

La visite outre océan d'un théologien orthodoxe roumain. La session du Secrétariat International de la Conférence Chrétienne pour la Paix. La V-ème Consultation „Karlovy Vary”. Le rassisme menace la paix. La théologie en action. Clercs et théologiens étrangers contre les armes nucléaires. Appel à la décence aux États Unis. Le VIII-e Congrès international d'épigraphie grecque et latine. 236

NOTES ET COMMENTAIRES

Les services religieux ne sont pas des spectacles. — — — — — 241

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Le première réunion de la nouvelle Assemblée Diocésaine. Consécration et bénédiction d'églises. Ordinations de prêtres. Congratulations. Réunion avec le personnel dirigeant de la diocèse. L'entraide des paroisses. La célébration des Saints Trois Hierarches au Séminaire théologique de Caransebeș. La célébration d'un méritoire maître de théologie. Nouvelle chapelle à Reșița. Commemorations. Le jubilé d'une paroisse. Décèses. — — — — — 243

L'Evêché d'Arad et Hunedoara

Les travaux de l'Assemblée Diocésaine. Consécration et sanctifications d'églises. Célébration épiscopales. Jeuns candidats ordonnés prêtres. La récompense pour l'ardeur au travail. Cours pastoral-missionnaire. Commemoration d'un méritoire précurseur. Décèses. — — — — — 251

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Teodor Pavel, *Miscarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1894—1914)* (Le mouvement des Roumains pour l'unité nationale et la diplomatie des pouvoirs centrales). Timișoara, 1982 (Th. M. Trăpcea); Charalambos K. Papastathis, *Peri tin diokritikin organosin tis Ekklisias tis Kyprou* (Sur l'organisation administrative de l'Eglise de Chypre) Thessalonica, 1981, (M. Lăutăș); Dušan M. Kolundžić, *Vera i molitva* (Croyance et Prière), Belgrad, 1973 (B. Stancovici); I. Dumitriu-Snagov, *Le Saint Siège et Roumanie moderne*, Roma, 1982 (Dr. C. Vasiliu); *Monumenta Hungariae Iudaica*, I—XVIII, Budapest, 1903—1981 (Eugen Arădeanu); *Sinaxis*, revue trimestrielle sur l'Orthodoxie, Atena, I, 1982 (pr. dr. I. Dura). — — — — — 257

COURRIER DE LA RÉDACTION

Souvenirs sur „Calendarul Românuului” (Le Calendrier du Roumain). Un accent. Les autres parlant de nous. — — — — — 265

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului” adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137; Telex: 11226; București, strada 13 Decembrie, nr. 3.

leriilor de mină. Izvoare de apă termală. Tehnologie nouă în legumicultură. Plantații intensive de duzi. Festivaluri corale. Salonul anual de artă plastică. — — — — — 233

CRONICA BISERICESCĂ

Vizita peste ocean a unui teolog ortodox român. Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace. A V-a consultație „Karlovy Vary” — Rasismul primejduiește pacea. Teologia în acțiune. Clerici și teologi străini împotriva armelor nucleare. Apel la decență în S. U. A. Al VIII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină. — — — — — 236

NOTE ȘI COMENTARII

Serviciile religioase nu sînt spectacole. — — — — — 241

VIATA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Prima întrunire a noii Adunări Eparhiale. Tîrnosiri și sfințiri de biserici. Hirotonii. Hirotesii. Consfătuire a personalului de conducere din eparhie. Intrajutorarea materială a parohiilor din cuprinsul eparhiei. Prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi la Seminarul teologic din Caransebeș. Sărbătorirea unui vrednic dascăl de teologie. Nouă capelă la Reșița. Comemorări. Jubileul unei parohii. Decese. — — — — — 243

Episcopia Aradului și Hunedoarei

Lucrările Adunării Eparhiale. Tîrnosiri și sfințiri de biserici. Slujiri arhieresti. Tineri candidați hirotoniți întru preoți. Răsplata vredniciei. Cursuri pastoral-misionare. Comemorarea unui vrednic înaintaș. Trecuți la cele veșnice. — — — — — 251

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația puterilor centrale (1894—1914)*, Timișoara, 1982 (Th. N. Trăpcea); Charalambos K. Papastathis, *Pêri tin dioikitikin organosis tis Ekklisias tis Kyprou (Despre organizația administrativă a Bisericii Ciprului)*, Thesalonic, 1981 (M. Lăuțaș); Dušan M. Kolundjic, *Vera i molitva (Credință și rugăciune)*, Beograd, 1973 (B. Stancovici); I. Dumitriu-Snagov, *Le Saint Siège et la Roumanie moderne (1850—1866)*, Roma, 1982 (dr. C. Vasiliu); *Monumenta Hungariae Iudaica I—XVIII*, Budapesta, 1903—1981 (Eugen Arădeanu); *Sinaxis*, revistă trimestrială despre Ortodoxie, Atena, I, 1982 (pr. dr. I. Dură). — — — — — 257

POȘTA REDACȚIEI

Amintiri despre „Calendarul Românului”. Un accent. Alții despre noi. — — — — — 265

52419

Tipografia Arhidiecezană Timișoara

800 lei